

NACIONALIZMI SI IDEOLOGJI NË PROGRAMET E PARTIVE POLITIKE SHQIPTARE NË KOSOVË PAS SHPALLJES SË PAVARËSISË SË SAJ

Venera Llunji

Dorëzuar

Universitetit European të Tiranës

Shkollës Doktorale

Në përmbushje të detyrimeve të programit të Doktoratës në
Fakultetin e Shkencave Sociale, Departamenti i Shkencave Sociale dhe
Marrëdhënieve Ndërkombëtare, për marrjen e gradës shkencore “Doktor”
Udhëheqës shkencor: Prof. Odeta Barbullushi, PhD

Numri i fjalëve: 52000

Tiranë, prill 2016

DEKLARATA E AUTORËSISË

Përmes kësaj deklarate premtoj se punimi në fjalë është punë e imja origjinale dhe se të gjitha idetë, të dhënat dhe gjuha e përdorur e cila mund t'i takojë një subjekti tjetër është cituar me saktësi dhe sipas rregullave të kërkuara duke ia atribuar autorësinë subjektit të cilit i jam referuar në punim.

Abstrakti

Marrëdhënia ndërmjet klasave, shteteve dhe kombeve ka qenë dhe mbetet faktor i rëndësishëm në gjithë spektrin e ngjarjeve globale, politike dhe ekonomike. Shqiptarët në Kosovë, në përmbyllje të shekullit të XX, panë rimëkëmbjen e nacionalizmit sllav dhe përhapjen e konflikteve etnike në ish-Jugosllavi. Ky lloj nacionalizmi, sfidoi marrëdhëniet ndërshtetërore në vendet e rajonit dhe marrëdhëniet ndërkombëtare, sidomos kur konsiderohej se epoka e globalizimit kishte filluar dhe se konflikte të tilla nacionaliste radikale nuk do të duhej të ndodhnin, e sidomos nuk do të duhej të ndodhnin në Evropë e cila kishte përjetuar luftërat botërore, por e cila tani promovon, nxit dhe forcon të drejtat e njeriut dhe bashkë me të, diversitetin dhe multikulturalizmin.

Shkëputja e Kosovës nga Shqipëria, nën rrethana tanimë të njohura historike dhe politike, gjithmonë ka ndikuar te shqiptarët në Kosovë që ta ruajnë dhe mbrojnë identitetin kombëtar shqiptar, si përmes politikës paqësore ashtu edhe përmes luftës. Me shpërbërjen e Jugosllavisë, tabloja politike ndryshoi, konfliktet etnike u nxitën, nacionalizmi i kombeve që ishte pjesë përbërëse e tij u rikthye, shtete të reja u krijuan dhe si rezultat i zhvillimeve të tilla politike dhe historike, u shpall edhe pavarësia e Kosovës nga Serbia.

Zhvillimet politike në ish-Jugosllavi, mundësuan themelimin e partive politike në Kosovë të cilat si ideologji partiake, kishin nacionalizmin me qëllim të ruajtjes së etnisë, gjuhës, kulturës, identitetit kombëtar. Shpallja e pavarësisë së Kosovës ndikoi në ndryshim të përmbajtjes në programet e partive politike shqiptare në Kosovë duke bërë që ideologjia nacionaliste në shumë prej tyre të zbehej krejt dhe ajo të nxjerrej në pah vetëm në kohë fushatash elektorale, me qëllim të përfitimit të votave të elektoratit.

Si rrjedhojë, ky studim ka për qëllim të kuptojë përmbajtjen e programeve të katër partive politike shqiptare në Kosovë (LDK, PDK, AAK dhe VV) dhe qëndrimet e përfaqësuesve politik

të këtyre katër partive politike shqiptare në Kosovë, karshi nacionalizmit pas shpalljes së pavarësisë së saj në vitin 2008.

Shqyrtimi i teorive për nacionalizmin në përgjithësi, dhe një përshkrim historik i nacionalizmit shqiptar në veçanti, do të lidhet me vlerësimin e programeve të partive politike dhe herë-herë, përmes intervistave do të jepen edhe qëndrimet e personaliteteve politike: të kryetarëve, nënkryetarëve dhe deputetëve të partive politike në fjalë ndaj nacionalizmit pas shpalljes së pavarësisë së Kosovës.

Përfundimi i punimit do të tregojë se nacionalizmi, si ideologji në partitë politike shqiptare në Kosovë, nga katër sa janë analizuar është zbehur, në atë që partitë politike në Kosovë e kanë ndryshuar qasjen duke e ‘përkthyer’ nacionalizmin në vlera të partisë, të domosdoshme për funksionim dhe arritjen e qëllimeve politike karshi elektoratit dhe jo vetëm elektoratit, por edhe bashkësisë ndërkombëtare. Kështu, nacionalizmi, na del më tepër si kujtim i një kohe të shkuar por i cili ka mbetur i pranishëm në deklaratimet individuale dhe emocionale të përfaqësuesve politik. Ai mund të konsiderohet si ideologji e ‘zbutur’ liberale, por jo si ideologji e cila mbështetet në etninë më shumë sesa në qytetarinë.

Fjalët kyçe: nacionalizmi, ideologjia, politika, partia, Kosova

FALËNDERIM

Mbase ndokujt i duket punë e lehtë të shkruarit e temës doktorale. Por të gjithë ata të cilët kanë kaluar nëpër këtë sfidë, e dijnë se është rrugë e vështirë që kërkon kohë, durim dhe përkushtim të madh.

Për ta arritur cakun e nisur duhet përkrahja si ajo akademike dhe kërkimore ashtu dhe ajo personale.

Për mbështetje akademike falenderoj mentoren time, Dr. Odeta Barbullushin.

Për mbështetje dhe vlerësim të temës falenderoj Dr. Ervis Iljazajn.

Një falënderim të veçantë kam për Dr. Besarta Vladin, për gatishmërishtinë e saj të përgjigjej në çdo pyetje apo kërkesë të bërë gjatë këtyre viteve.

Falënderoj profesorët: Prof.Dr. Përparim Fugën, Prof.Dr. Ksenofon Krisafin, Prof.Dr. Fatos Tarifën dhe të gjithë profesorët e tjerë, të cilët pata nderin t'i takoj dhe të jem studente e tyre.

Për përkrahje morale dhe për kurajon e dhënë falënderoj bashkëshortin Blerimin dhe dy fëmijët, Leandrën dhe Leandritin.

Përmbajtja:

• Abstrakti	3
• Falënderimi	5
• Përmbajtja	6
• Listë e shkurtesave	9
Kapitulli I: Hyrja	10
1.1. Hipoteza dhe pyetjet kërkimore	11
1.2. Qasja	12
1.3. Metodologjia	13
1.4. Terminologjia dhe përkufizimet	18
1.5. Struktura e temës	24
Kapitulli II: Korniza teorike	26
2.1. Qasjet në studimin e nacionalizmit	29
2.2. Ideologjitë politike: natyra dhe klasifikimi	50
2.2.1. Liberalizmi	52
2.2.2. Konservatorizmi	53
2.2.3. Socializmi	54
2.2.4. Ideologjitë e shekullit të XX	54
2.3. Klasifikimi i tipologjive të nacionalizmit	55
2.4. Nacionalizmi si ideologji politike	58
2.5. Ideologjia e majtë, e djathtë apo e qendrës	60
2.6. Rëndësia e elitës politike në ideologjitë e partive politike në Kosovë	62
2.7. Diskursi politik	64
2.8. Përfundime	65
Kapitulli III: Nacionalizmi në Ballkan	67

3.1. Nacionalizmi në Ballkan gjatë shekullit XX.....	68
3.2. Nacionalizimi shqiptar në Ballkan.....	70
3.3. Nacionalizmi shqiptar në Kosovë.....	73
3.4. Ndryshimet politike në Ballkan: vendet në tranzicion.....	79
3.5. Politika ndërkombëtare në Ballkan dhe Kosovë.....	84
3.5.a Roli i Misionit të Kombeve të Bashkuara (UNMIK) në Kosovë	87
3.6 Përfundime	90
Kapitulli IV: Fillesat e ndryshimeve politike në Kosovë.....	91
4.1 Zhvillimet politike	92
4.1. a Periudha e viteve 1990-1998	92
4.1.b Periudha e viteve 1998-1999	96
Kapitulli V: Kosova pas shpalljes së pavarësisë.....	99
5.1 Prania e ndërkombëtarëve	104
5.2 Zgjedhjet e para në Kosovë	106
5.3 Decentralizimi.....	108
5.4 Qëndrimi serb ndaj Kosovës	110
5.5 Katër partitë politike shqiptare.....	111
5.5.a Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës	113
5.5.b Lidhja Demokratike e Kosovës	113
5.5.c Partia Demokratike e Kosovës.....	114
5.5.d Lëvizja Vetëvendosje!	115

5.6 Ideologjitë e partive politike në Kosovë	116
5.6.1 Ideologjia politike e AAK	118
5.6.2 Ideologjia politike e LDK	121
5.6.3 Ideologjia politike e PDK	125
5.6.4 Ideologjia politike e Lëvizjes Vetëvendosje!	126
5.7. Sfidat e partive politike në Kosovë karshi nacionalizmit si ideologji politike	129
5.7.1. Sfida ekonomike	131
5.7.2. Sfida politike	136
5.7.3. Ndikimi i procesit integrues në ideologjinë e partive në Kosovë.....	139
5.7.4. Përfundime.....	143
Kapitulli VI: Përfundimet	144
Shtojca I: Programet e partive politike.....	151
Shtojca II: Pakoja e Ahtisaarit.....	236
Shtojca III: Kushtetuta e Kosovës.....	236
Shtojca IV: Ligji për Decentralizim.....	236
Shtojca V: Ligji për Vetëqeverisje Lokale.....	236
Referencat	237

Listë shkurtesash

AAK – Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës

AKR – Aleanca për Kosovën e Re

BE – Bashkimi Europian

BK – Balli Kombëtar

EULEX – Misioni Europian për Rend dhe Ligj

FMN- Fondi Monetar Ndërkombëtar

GJND – Gjykata Ndërkombëtare e Drejtësisë

HDZ- Hrvatska Demokratska Stranka / Partia Demokratike e Kroacisë

ICTY- Gjykata Ndërkombëtare Penale për ish-Jugosllavinë

IRJ- Ish-republika e Maqedonisë

KE- Komuniteti Europian

KFOR- Forcat Ndërkombëtare në Kosovë

LDK- Lidhja Demokratike e Kosovës

OKB- Organizata e Kombeve të Bashkuara

PDK- Partia Demokratike e Kosovës

PSDK- Partia Social Demokrate e Kosovës

PSHDK- Partia Shqiptare Demokristiane e Kosovës

RFJ- Republika Federative e Jugosllavisë

UÇK- Ushtria Çlirimtare e Kosovës

UNMIK- Misioni i Kombeve të Bashkuara në Kosovë

UNSCR- Rezoluta e Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara

VV- Lëvizja VETËVENDOSJE!

KAPITULLI I: HYRJE

Nacionalizmi, si ideologji dhe politikë megjithë pretendimet për të kundërtën, jo vetëm që nuk është zhdukur nga skena politike, por as nuk është e mundur të zhduket në një të ardhme të afërt. Rënia e komunizmit në shumë shtete në Evropë dhe në Ballkan shkaktoi një valë përpjekjesh për ndryshime në shoqëri të ndryshme e cila u karakterizua me zhvillim të demokracisë në disa, por jo në të gjitha vendet post komuniste të Evropës dhe në Ballkan. Proceset e reja në shumë shtete të dala nga komunizmi krijuan edhe probleme të veçanta si: pasiguri në lidhje me vendosjen e demokracisë, qëndrueshmërinë e saj dhe zhvillimin. Prandaj, fenomeni që i karakterizoi këto shtete në tranzicion ishte nacionalizmi i fortë. Për më tepër, në ish-Jugosllavi ai manifestohet si etnocentrizëm, një nacionalizëm etnik i mbyllur, ekskluziv, jotolerant dhe, si i tillë, kontribuoi në pengimin e demokratizimit. Shembull eklantant i etnocentrizmit është Serbia. Ajo pas shpërbërjes së Jugosllavisë nisi luftërat në pothuajse tërë territorin e ish-Jugosllavisë, duke shkaktuar gjenocid dhe spastrim etnik të kombeve që jetonin aty.

Ashtu sikur kombet e tjera në Jugosllavi të cilat fituan pavarësinë e tyre, edhe Kosova që me kohë filloi të kërkonte pavarësinë e saj politike dhe territoriale me qëllim të mbrojtjes së identitetit kombëtar shqiptar nga diskriminimi që i ishte bërë nga shteti jugosllav. Lëvizjet e ndryshme politike shqiptare dhe partitë politike shqiptare në Kosovë dhe jashtë saj, të themeluara në periudhën para dhe pas shpërbërjes së Jugosllavisë, besonin në domosdoshmërinë e zhvillimit të politikës së qëndrueshme për interesat e shqiptarëve në Kosovë.

Shpallja e pavarësisë së Kosovës, në vitin 2008, nuk nënkuptoi tranzicion të lehtë në demokraci dhe në zhvillim ekonomik. Përkundrazi, Kosova, që nga koha e shpërbërjes së Jugosllavisë dhe deri më sot, është e prekur nga kriza ekonomike dhe financiare, sociale dhe politike. Pluraliteti i mendimeve që u bë i mundur në periudhën e të ashtuquajturit

tranzicion kah demokracia, krijoi hapësirë që ideologjitë partiake të ndryshonin, duke e lënë kësisoj anash elementin nacionalist në programet partiake, për ta përdorur atë sërish vetëm në fushata elektorale. Për më tepër, Kosova si vend me një demokraci të re përcjellet me shoqëri civile jo aq të përparuar, me zhvillim të ulët ekonomik dhe me politika të ndikuara nga përfaqësuesit ndërkombëtarë. Fuqizimi i bindjes se me shpalljen e pavarësisë ka përfunduar beteja për mbijetesë dhe çdo gjë tjetër është më mirë se ku kemi qenë, ka krijuar hapësirë te politikëbërësit që ta përdorin nacionalizmin vetëm në rektorikën e tyre zgjedhore dhe jo në programet e partive politike.

Prandaj ky punim ka disa qëllime. Qëllimi i parë është të kuptohen shkaqet dhe rrethanat të cilat ndikuan në themelimin e partive politike në Kosovë qysh në kohën kur ajo ishte pjesë e federatës jugosllave dhe etapat e ndryshimeve nëpër të cilat kanë kaluar partitë politike shqiptare në Kosovë. Qëllimi i dytë i këtij punimi është të kuptohet përmbajtja e programeve të katër partive politike shqiptare në Kosovë (LDK, PDK, AAK dhe VV. Ndërkaq qëllimi i tretë është të kuptohet nëse në programet e këtyre partive dhe në qëndrimet e përfaqësuesve politikë të tyre nacionalizmi si ideologji është i shprehur në mënyrë eksplicite, implicite apo nuk shprehet fare dhe atë në periudhën pas shpalljes së pavarësisë së Kosovës, pra në periudhën kohore 2008-2010.

1.1 Hipoteza dhe pyetjet kërkimore

Situata e shqiptarëve në Kosovë si pjesë e ish-Jugosllavisë dhe pjesë e sistemit komunist bëri që nacionalizmi të ndikonte në ruajtjen e ndjenjës kombëtare, besnikërisë ndaj kombit dhe shtetit amë. Për shqiptarët e Kosovës besnikëria ndaj kombit reflektohej në veprimet e tyre politike. Këto veprime në Kosovën e pasluftës dhe sidomos pas shpalljes së pavarësisë, në vitin 2008, u ndikuan nga rrethanat të reja sociale dhe politike. Deri me shpalljen e pavarësisë së Kosovës, nacionalizmi ishte ideologji e partive politike në Kosovë. Pas shpalljes së pavarësisë së Kosovës në vitin 2008, partitë politike shqiptare në Kosovë nuk e promovuan

nacionalizmin si ideologjike partiake në programet e partive politike, por e zëvendësuan atë me qëndrime dhe me vlera të tjera ideologjike. Si rrjedhojë e këtyre ndryshimeve në Kosovë, pas shpalljes së pavarësisë, pyetjet kërkimore të parashtruara në këtë studim janë:

- Çfarë ideologjie politike i karakterizon partitë politike shqiptare në Kosovë pas shpalljes së pavarësisë së Kosovës?
- Çfarë ndikoi në ndryshim të ideologjive partiake në partitë politike shqiptare në Kosovë pas shpalljes së pavarësisë së saj, në vitin 2008?
- Cilat janë motivet dhe argumentet e një ndryshimi të tillë?
- Çfarë ndikoi në ndryshimin e ideologjisë nacionaliste dhe diskursit nationalist në këto parti pas shpalljes së pavarësisë?
- A ndikuan rrethanat e një presioni dhe ndërkushtëzimi nga Bashkimi Evropian dhe SHBA që nacionalizmi shqiptar në partitë politike shqiptare në Kosovë të proklamohet më shumë si retorikë, diskurs e komunikim politik, sesa si ideologji e mirëfilltë e partive politike shqiptare për qëllime pragmatike kombëtare dhe shtetërore?

Këto pyetje ndërtojnë hipotezën e punimit dhe nxisin analizën e dhënë në kapitujt e këtij punimi.

1.2. Qasja

Kjo tezë trajton pyetjet e dhëna më lart, duke u përqendruar së pari në anën teorike të nacionalizmit e më pas në analizën e programeve të katër partive shqiptare në Kosovë. Periudha kohore e cila do të paraqitet në këtë punim do të përfshijë vitet 2008-2010, por që padyshim në rrugë e sipër ishte e domsdoshme të shpjegohej edhe rrjedha e zhvillimeve historike dhe politike në Kosovë me qëllim të qartësimit të punimit. Pas prezantimit të punimit, sa i përket abstraktit, hyrjes dhe qasjeve në tezë, të cilat jepen në kapitullin e parë, puna vazhdon me kapitullin e dytë i cili merret me një aspekt më të gjerë të teorive të

nacionalizmit. Kapitulli i tretë përqendrohet në nacionalizmin në Ballkan gjatë shekullit 20-të dhe ndryshimeve politike në të si dhe jep një pasqyrë të nacionalizmit shqiptar në përgjithësi dhe atij në Kosovë në veçanti. Kapitulli i katërt shqyrton ideologjitë politike me theks në ideologjinë nacionaliste për të vazhduar me kapitullin e pestë i cili fillon me thelbin e këtij punimi, duke u marrë me paraqitjen e tablosë së partive politike në Kosovë dhe periudhën kohore 1990-1999. Më pas kapitulli i gjashtë është ai i cili ngërthen analizën e programeve politike të katër partive politike shqiptare në Kosovë (LDK, PDK, AAK dhe Lëvizjes VV) pas shpalljes së pavarësisë, pra vitet 2008-2010, duke krahasuar përmbajtjen e programeve të partive në fjalë dhe diskursin politik të përfaqësuesve të këtyre partive mbështetur në intervistat e dhëna si dhe në efektin ndikues të faktorit ndërkombëtar në ndryshimet eventuale në orinetimin ideologjik të partive shqiptare në Kosovë. Në fund jepet një pasqyrë konkluzionesh të dala nga punimi. Punimi do të marrë për bazë qëndrimet e Gellnerit dhe shkollës moderniste dhe do të mbështetet në qasjen konstruktiviste të shqyrtimit të nacionalizmit si ideologji në partitë politike shqiptare në Kosovë.

1.3. Metodologjia

Punimi në fjalë është studim cilësor i cili përshkruan dhe analizon programet e partive politike shqiptare në Kosovë dhe qëndrimet e përfaqësuesve politikë të saj ndaj nacionalizmit si ideologji. Përmes përshkrimit të programeve partiake, ky studim ka për qëllim të kuptuarit, jo vetëm të përmbajtjes së programeve të katër partive politike shqiptare në Kosovë (LDK, PDK, AAK dhe VV) por edhe kahet ideologjike të partive si dhe qëndrimete e përfaqësuesve politikë të këtyre katër partive politike shqiptare në Kosovë, karshi nacionalizmit pas shpalljes së pavarësisë së saj. Studimi është mbështetur në kontekstin politik, ekonomik, social dhe kulturor të Kosovës. Pra, është studim cilësor, i cili përqendrohet në një rast të vetëm, rastin e Kosovës, me ç'rast herë-herë mund të jepen edhe shembuj të ngjashëm (Creswell, 1998). Si i tillë, mënyra e mbledhjes së të dhënave përfshin një gamë të

mjaftueshme me qëllim të formimit të një pasqyre më të thellë të rastit përmes mundësive për diskutime intensive të ideve, të hipotezave dhe të evidencave empirike. Edhe pse rasti bazohet në kontekst specifik, me veçori historike dhe kulturore e që bën të mundshme interpretime të mira, ky lloj studimi ka edhe disa mangësi të veta. Studimet cilësore të rasteve janë të kufizuara edhe nga ana e ndjeshmërisë dhe integritetit të hulumtuesit. Studiuesi është instrumenti kryesor i mbledhjes së të dhënave dhe analizës.

Një shqetësim në lidhje me hulumtimet e tilla - dhe në vlerësim të rastit- është ajo që Guba dhe Lincoln (1981), i referohen si "problemet e zakonshme të etikës. Një autor pa etikë do të mund të prezantonte ato çfarë ai/ajo do të donte të paraqiste"(Guba & Lincoln,1981:378). Studiuesit e rasteve duhet të jenë të vetëdijshëm për paragjykimet që mund të ndikojnë në produktin përfundimtar. Kufizime të mëtejshme përfshijnë çështjen e besueshmërisë, vlefshmërisë dhe gjeneralizimit. Në këtë rast, studimi është përcaktuar me numrin e partive që do të përfshihen.

Pavarësisht nga fakti se në Kosovë janë të regjistruara mbi pesëdhjetë parti politike, shumica e tyre janë shumë të vogla dhe të parëndësishme që mbulojnë përqindje të vogël të popullsisë së përgjithshme, dikund rreth 4% deri në 8%. Për këtë arsye, hulumtimi është ngushtuar në studimin e katër partive politike më të mëdha shqiptare të Kosovës: Lidhjes Demokratike të Kosovës (LDK), Partisë Demokratike të Kosovës (PDK), e të cilat udhëheqin me Qeverinë e Kosovës, Aleancës për Ardhmërinë e Kosovës (AAK) dhe Lëvizjes Vetëvendosje! e që janë dy partitë opozitare në Parlamentin e Kosovës. Periudha kohore e themelimit të këtyre partive daton që nga fillimi i viteve të nëntëdhjeta e tutje. Duhet theksuar se në zgjedhjet e fundit parlamentare në Kosovë në koalicionin qeverisës ka hyrë edhe një parti serbe e regjistruar si Lista Srpska (Lista Serbe) por kjo parti nuk është marrë për analizë në këtë punim meqë qëllimi i punimit nuk ka të bëjë me partitë e minoriteteve, prandaj edhe nuk është marrë parasysh.

Në punim është përshkruar zhvillimi i katër partive politike shqiptare të përmendura më lart që nga viti 1990 ashtu që të kemi një pasqyrë të shkallës së zhvillimit të tyre, performancës së tyre dhe ndikimit konsekuent që ato e kanë në procesin e zhvillimit të shtetit të Kosovës. Përmes analizës së bërë të këtyre partive politike, studimi në fjalë përshkruan kryesisht programet politike, por ka rast kur është marrë parasysh statuti i partisë si dhe platformat zgjedhore, aty ku mungonin të dhëna të nevojshme të partive politike, me qëllim të të kuptuarit të qëndrimeve të tyre karshi nacionalizmit si ideologji politike.

Përveç LDK-së, partitë e tjera politike të analizuara në këtë punim u shfaqën pas luftës në Kosovë. LDK u themelua në një periudhë kohore që lidhej kryesisht me çështjen e mbrojtjes dhe ruajtjes së popullit shqiptar që jetonte brenda kufijve të ish-Jugosllavisë si pakicë kombëtare, pra si minoritet. Më vonë, partitë e tjera u themeluan pas shpërbërjes së Jugosllavisë dhe pas luftës në Kosovë. Ato lidhen kryesisht me çështjen e pavarësisë, kurse periodha pas vitit 2008 lidhet me perspektivat e konsolidimit të institucioneve shtetërore dhe demokracisë në rrugë për integrim evro-atlantik.

Literatura e shqyrtuar në këtë punim përpiqet të nxjerrë në pah se qëndrimet e partive politike lidhur me nacionalizmin si ideologji partiake në Kosovë janë temë jo dhe aq e analizuar deri më sot. Burim parësor brenda këtij studimi janë programet dhe statutet e partive politike shqiptare në Kosovë, duke përfshirë edhe platformat elektorale në rastet kur programi i ndonjë partie nuk është i dhënë në formën e dokumentit zyrtar. Analiza e programeve politike të partive shqiptare dhe statutet e tyre kanë siguruar të dhëna të mjaftueshme për analizë.

Studimi është zhvilluar duke nisur me përkufizimet dhe teoritë mbi nacionalizmin, kombin, identitetin kombëtar, shtetin, patriotizmin dhe partitë politike. Në këtë mes janë dhënë sqarime çfarë është sistemi politik, çfarë është ideologjia e partive dhe diskursi politik. Më pas vazhdon pjesa tjetër e hulumtimit që përbëhet nga mbledhja e të dhënave të domosdoshme, analiza dhe krahasimi i programeve dhe i statuteve të partive politike

shqiptare të përfaqësuar në Parlamentin e Kosovës, si dhe nga intervistat si mjet në procesin e analizimit të partive politike.

Intervistimi konsiderohet si metodë e hulumtimit të mbledhjes së të dhënave dhe instrument shumë i dobishëm për t'i siguruar ato. Në këto raste intervistuesi mund të plotësojë informacionin e marrë nga metodat e tjera. Përveç kësaj, në qoftë se kërkohet, intervistuesi ka mundësi të ofrojë informacione shtesë për të intervistuarit. Megjithatë, ai konsiderohet i shtrenjtë dhe konsumon kohë, ndërsa shpesh cilësia e të dhënave është e prekur nga cilësia e ndërveprimit. Të intervistuarit në këtë punim kanë pranuar me anë të një fletë aprovimi se mund tu shënohen edhe emrat dhe nuk ka nevojë kodifikimi, atëherë citimi i tyre do të bëhet me ofrimin e saktë të emrit të personit të intervistuar.

Intervistat janë gjysmë të strukturara. Kampionët u zgjodhën '*me qëllim*' sipas ekspertizës që i lidhte ata me fushën time të interesit dhe pyetjet hulumtuese. Të intervistuarit janë përfaqësuesit e partive politike në Kosovë: kryetarë, nënkryetarë dhe përfaqësues të lartë të partive në fjalë. Ka pasur raste, kur në vend të intervistimit dhe incizimit të intervistës, i intervistuari është përgjegjur me shkrim, në të vërtetë përmes emailit, në pyetjet e parashtruara, me arsyetimin e kohës së kufizuar dhe angazhimeve të tjera. Të intervistuar ishin: Fatmir Sejdiu, ish-president i Kosovës; Melihate Tërmkolli, deputete nga radhët e LDK, (në kohën e intervistimit ishte deputete e AAK); Anton Çuni, deputet i LDK; Kujtim Shala, zv.kryeministër dhe ministër i Sportit, Rinisë dhe Kulturës; Shpejtim Bulliqi, deputet i LDK; Ramë Buja, ish-ministër i Arsimit nga radhët e PDK; Zenun Pajaziti, deputet dhe ish-ministër i Kulturës, Rinisë dhe Sportit dhe ish-ministër i Punëve të Brendshme; nga radhët e AAK u intervistua kryetari i partisë, Ramush Haradinaj; ndërsa nga Lëvizja Vetëvendosje: Albin Kurti, lideri i Lëvizjes dhe Blegzim Kamberi, anëtar i Kryesisë së Lëvizjes Vetëvendosje!

Të dhënat parësore të mbledhura nga metoda e analizës së dokumentit janë dokumentet partiake: programet e partisë, statuti dhe platformat zgjedhore të partisë. Programet e partive zbuluan orientimin partiak ideologjik, misionin dhe vizionin, përmes të cilit objektivat e partisë, vlerat dhe qëndrimet janë bërë normalisht publike. Programet e partive dhe platformat zgjedhore shprehin orientimin e vlerave të një partie, ndërsa platforma elektorale ishte më specifike në natyrë. Statutet e partive janë konsideruar po ashtu si një ndër burimet e të dhënave brenda partisë. Dokumentet janë shkarkuar nga faqet e internetit. Disa prej tyre janë të botuara në formë të broshurës për të ruajtur origjinalitetin e tyre. Mangësi e të dhënave të mbledhura nga dokumentet partiake është informacioni statik që paraqesin ato, duke mos dhënë një tablo reale të veprimtarisë së partisë. Megjithatë janë konsideruar material i dobishëm për t'i krahasuar me të dhënat e mbledhura nga intervistat, sepse ndikojnë në përmirësimin e vlefshmërisë. Në rastin e Kosovës, dihet që joformaliteti ekziston dhe mbahet edhe brenda partive politike, prandaj, as rregullat dhe rregulloret e as objektivat e përcaktuara në statutin e partisë nuk janë ndjekur gjithmonë nga strukturat partiake.

Pa dyshim që ky punim siç u theksua më parë ka edhe disa mangësi të veta. Ajo që e bëri më sfidues këtë studim ishte vështirësia për të marrë informacione më të hollësishme nga partitë politike përveç programeve dhe statuteve të tyre, sepse ato janë të mbyllura zakonisht brenda vetes, sidomos në aspektin e të dhënave të vlefshme dhe të besueshme.

Vështirësi tjetër gjatë gjithë procesit ishte intervistimi i përfaqësuesve të partive politike. Disa përfaqësues të partive hezitonin të përgjigjeshin në emër të palëve, disa të tjerë nuk ndjeheshin të sigurt me atë që do të thonin për temën në fjalë. Shpesh pajtueshmëria mes dokumenteve të partisë, siç janë statutet partiake, programet dhe platformat zgjedhore, me qëndrim të përfaqësuesve të partive karshi nacioanlizmit, nuk dilte e njëjtë. Prandaj edhe strukturimi i punimit vështirësohej, ngaqë duhej të bëheshin krahasime edhe me burime të

tjera sepse shpesh çfarë ishte shkruar në dokument zyrtar nga çfarë deklarohet në intervistime, nuk korrespondonte me saktësinë e duhur.

Ky studim është cilësor dhe hulumtimi nuk është mbështetur në mbledhjen e të dhënave përmes pyetësorëve për të bërë një krahasim vizuel të të gjitha partive. Megjithatë, janë ofruar diagrame dhe tabela që paraqesin shpërndarjen ideologjike të tyre të mbështetur në programet e tyre partiake. Periudha kohore e cila është mbuluar në këtë punim i takon viteve 2008-2010 si dy vite mjaft të rëndësishme pas shpalljes së pavarësisë së Kosovës. Shpresoj se ky punim do të ofrojë të dhëna të cilat do të mund të shfrytëzohen si model për studime të mëtejme në këtë fushë, sidomos në rastin e Kosovës.

1.4. Terminologjia dhe përkufizimet

Një nga pikat thelbësore në çdo shkencë është terminologjia e qëndrueshme dhe tërësisht e kuptueshme. Nacionalizmi, deri më sot, nuk ka mund të përkufizohet në tërësinë e vet specifike, qoftë si ideologji, apo si politikë. Në literaturë pranohet si përkrahje për kombin nga pjesëtarët e atij kombi; në aspektin ideologjik nacionalizmi përqendrohet në lojalitetin dhe krenarinë e një kombi, duke mbjellë besimin te qytetarët se shteti i tyre është i rëndësishëm dhe se identiteti i tyre edhe individual është ngushtë i lidhur me vendin e tyre. Por, ka edhe koncepte të tjera me të cilat përkufizohet nacionalizmi:

Motyl (1992) mban qëndrim të fortë në mbrojtjen e nacionalizmit si një ide, apo siç e quan ai “ideal”. Ai argumenton se meqë nacionalizmi mbështetet në ide të tilla si shteti komb, vetëvendosje, identitet kombëtar dhe superioritet kombëtar- veprimet e mbështetura në këto ide nuk mund të jenë bazë për ta përkufizuar nacionalizmin “pos nëse nuk bëjmë ndonjë supozim absurd se besimet automatikisht shndërrohen në sjellje”(Barrington,1997:713).

Mellor(1989) në veprën e tij “Nation, State, and Territory: A Political Geography” e përkufizon nacionalizmin si “shprehje politike e aspiratave të një kombi” duke përfshirë edhe

kontrollin e territorit të cilin pjesëtarët e kombit “e përceptojnë me të drejtë si atdheun e tyre”(1989:4-5).

Hutchinson dhe Smith (1994) e përkufizojnë nacionalizmin si “ideologji, sentiment, lëvizje” (1994:45) dhe ka studiues të cilët duke bërë përpjekje të mos e gjykojnë idenë e nacionalizmit, e konsiderojnë atë si e drejtë e kombeve për vetëvendosje.

Wiebe (2000), përmes analizës së zhvillimit të nacionalizmit dhe lidhjes së nacionalizmit me forcat e tjera, të cilat sipas tij, e kanë formësuar botën moderne, e përkufizon nacionalizmin si “dëshirë e popullit i cili ka të përbashkët një trashëgimi dhe fatin të jetojë nën qeverisjen e tyre të vet, në tokën e shenjtë të historisë së tyre”.

Gellner (1983) nacionalizmin e përkufizon si ‘të pakapshëm, të paqëndrueshëm apo lehtë të ndryshueshëm’ në paraqitjet e veta. Prandaj, sipas tij, duhet të përpiqemi të klasifikojmë shumëllojshmërinë e lëvizjeve dhe të ideologjive në qoftë se duam të bëjmë ndonjë përparim në të kuptuarit e këtij fenomeni të larmishëm.

Nacionalizmi si politikë shtetërore, ose si ideologji kombëtare, lë hapësirë për mospajtime dhe kundërshtime. Gellner, në veprën e tij “*Nacionalizmi*”(1997), eksploron dukurinë e nacionalizmit që nga lindja dhe deri kur u krijua shteti-komb modern, duke e përkufizuar nacionalizmin si “parim politik i cili konsideron që njësi politike dhe ajo kombëtare duhet të përputhen” (Gellner,1997:25-37). Sipas tij nacionalizmi "është një teori e legjitimitetit politik” (Gellner, 1983:1). Nacionalizmi si fenomen politik mund të jetë subjekt i interpretimeve të ndryshme dhe i udhëhequr nga faktorë të ndryshëm. Craig Calhoun erdhi në përfundim se:

“Nacionalizmi është i shumëllojshëm për të lejuar një teori të thjeshtë ta shpjegojë si të tërin. Pjesa më e madhe e përmbajtjes dhe orientimit të veçantë të nacionalizmave të ndryshme përcaktohet nga traditat historikisht të dallueshme kulturore, veprimeve kreative të udhëheqësve dhe situatave të

paparashikuara brenda rendit botëror ndërkombëtar.” (Calhoun, 1997:123)

Nacionalizmi paraprihet nga vetë ekzistenca e një kombi, por edhe nga ndjenja ose besimi që krijon 'përkushtim' ndaj kombit. Prandaj, kombi është qendra e gravitetit, ku mbështetet identiteti kombëtar. Kjo do të thotë se kombi dhe identiteti kombëtar janë të lidhur ngushtë ashtu siç janë të lidhur edhe me termin 'nacionalizëm'.

Në përgjithësi, termi 'komb' nënkupton komunitetin etnik ose politik të një shteti; por sa këta njerëz e perceptojnë idenë e kombit është çështje e një procesi të identifikimit dhe një nevojë të vazhdueshme të diferencimit. Historia ka treguar se nacionalizmi dhe kombi janë nxitur nga një ndjenjë e mbrojtjes, kohezionit social, mbijetesës, superioritetit dhe, në raste të ndryshme, kanë rezultuar me autonomi dhe vetëvendosje.

Në një përkufizim më të gjerë, kombi përshkruhet si “një bashkim njerëzish, të lidhur ngushtë përnga prejardhja e përbashkët, gjuha dhe historia, me qëllim të formimit të një race të veçantë apo populli të veçantë, të organizuar si shtet i vetëm politik brenda një territori të caktuar” (Simpson & Weiner, 1991:234).

Prejardhja e përbashkët, gjuha, historia, atdheu janë vetëm disa nga veçoritë e përbashkëta që e dallojnë një komb për të mos përmendur edhe fenë dhe qëndrimet apo botëkuptimin kulturor. Nëse mbështetemi në idetë e Benedict Andersonit, kombi mund të nënkuptojë një 'komunitet politik imagjinar', ai paraqet një gjendje subjektive të mendjes, një parim bazë të ndërgjegjes sonë politike, parim abstract, por politikisht objektiv (Anderson, 1990:5). Kështu, në qoftë se një komb mund të imagjinohet, elementet për ekzistencën e tij mund të imagjinohen dhe madje edhe të mbështeten në mite. Pa marrë parasysh nëse komuniteti nuk ka një gjuhë të përbashkët, racën, fenë ose veçoria veçuese etnike, ajo çfarë e bën një komb është ndjenja e fortë e identitetit të përbashkët e shprehur përmes identitetit kombëtar. Këtë përkufizim e pranon Anderson, meqë sipas tij, “kombi është imagjinar, sepse anëtarët e

kombit më të vogël mund të mos e njohin shumicën e anëtarëve të tyre, mund të mos i takojnë ndonjëherë, ose edhe të mos dëgjojnë gjë prej tyre, megjithatë në mendjen e secilit prej tyre jeton imazhi i përbashkët i tyre” (Anderson, 1990:6).

Përkundër atyre që thonë se kombi ekziston vetëm në imagjinatë dhe se ai mund të shpërbëhet, Gellneri këmbëngul se *“kombet dhe nacionalizmi janë dukuri reale dhe të fuqishme sociologjike, edhe në qoftë se realiteti i tyre është krejt ndryshe nga ajo çfarë vetë nationalistët thonë për të”*. (The Warwick Debates. Anthony D. Smith's opening statement: Nations and their pasts: <http://gellnerpage.tripod.com/Warwick.html>).

Gellneri shpjegon se ‘kombet, si edhe nacionalizmi, janë fenomene moderne’, në kuptimin që ‘veçoritë themelore të botës moderne ngërthejnë kombe dhe nacionalizma; nuk mund t’i kesh njërën pa tjetrën’ (po aty). Kjo është e vërtetë në rastin e nacionalizmit, lëvizjes ideologjike, e cila në mënyrë të qartë nuk ka ekzistuar para shekullit të tetëmbëdhjetë. Por kjo është gjithashtu e vërtetë edhe për kombet, në përgjithësi. Kjo do të thotë, edhe nëse disa kombe mund të ekzistojnë si të tilla para ardhjes së modernizmit, shumica e vendeve janë moderne në kuptimin e të qenit relativisht të reja në kohë. Duke qenë modernist, Gellneri do të pretendojë se kombi nuk është vetëm relativisht i kohëve të fundit; ai është gjithashtu produkt i kushteve specifike moderne - ato të industrializmit të hershëm apo pritjeve të tij, zhvillimeve shoqërore, nevojës për lexim- shkrim në masë dhe në edukim publik. Është kalim modern nga kulturat “e ulëta” të pashkolluara, në kultura “të larta”, të edukuara, të kultivuara, të shkolluara dhe të specializuara e që si rezultat nxorën në shesh nacionalizmin dhe kombet (Gellner, 1964, 1983).

Konteksti socio-politik dhe mënyra e të menduarit dhe të vepruarit si një komb janë shumë të rëndësishme për ta përcaktuar një komb. Emërtimi ‘komb’ kryesisht i referohet një grupi të madh njerëzish që ndajnë një gjuhë të përbashkët, kulturën, përkatësinë etnike, prejardhjen, apo historinë; është "komunitet i njerëzve, anëtarët e të cilit janë të lidhur së bashku me një

ndjenjë të solidaritetit, një kulture të përbashkët, një vetëdijeje kombëtare”(Setton-Watson,1977:1) bashkë me nevojën e mbijetesës, mbrojtjes dhe mirëqenies.

Antoni Smith (1991) jep këtë përkufizim për kombin:

“Do ta përcaktoj "kombin" si një popullsi që ndan një territor historik, mite të zakonshme dhe kujtime, një shumicë, kulturën publike, një ekonomi të vetme dhe të drejta dhe detyra të përbashkëta për të gjithë anëtarët. Ky përkufizim sugjeron se koncepti i kombit i referohet një lloji të veçantë të komunitetit shoqëror dhe kulturor, një komuniteti territorial me një histori dhe kulturë të përbashkët. Ky është supozimi i vet nacionalistëve, për të cilët bota është e përbërë nga komunitete të veçanta historike dhe kulturore për të cilët qytetarët e tyre ndjejnë një besnikëri themelore, komunitete të cilat janë burimi i vetëm i pushtetit politik dhe lirisë së brendshme” (Smith,1991:k:1,4)

Duhet të kemi parasysh po ashtu se kombi nuk është grup politik, megjithatë përbën një proces të ngritjes së kombit në një nivel ideologjik. Përmes ngritjes të kombit nënkuptohet "*procesi i krijimit të unitetit, përshtatjes, arritjeve dhe ndjenjës së identitetit kombëtar në mesin e popullit në një nivel të duhur*" (Bloom,1990:55). Një proces i tillë mund të rezultojë ose me krijimin e ‘shtetit-komb’ me anë të politikës së pushtetit; pra kur shteti paraprin krijimin e kombit dhe kombi krijohet brenda tij, duke u përpjekur të krijojë homogjenitetin e nevojshëm; ose me krijimin e kombit-shtet, pra, kur kombi i paraprin krijimit të shtetit, ose thënë ndryshe, kur një bashkësi njerëzish e konsiderojnë veten si një komb dhe më pas kërkojnë krijimin e shtetit (po aty). Individët brenda kombit mund të formojnë grupe nacionaliste që ngrejnë zërin politikisht në emër të kombit, por aktiviteti politik zakonisht zhvillohet brenda një shteti.

Shteti është një njësi politike që ka sovranitet mbi një popullsi të caktuar e cila banon në një territor të caktuar apo të veçantë. Sot, shumë shtete dalin përtej kufijve kombëtarë. Connor (1994) vë në dukje se, “nacionalizmi përkufizohet nga identifikimi ndaj kombit dhe jo identifikimi ndaj shtetit”. Identifikimi ndaj shtetit ka të bëjë më tepër me termin “patriotizëm” e që do të thotë ‘besnikëri ndaj një shteti’ sesa që ka të bëjë me termin ‘nacionalizëm’.

Këta terma janë mjaft të dallueshëm nga termi që shpesh aplikohet, termi i shtetit-komb. Që ky term të ketë vlerë, kufijtë shtetërorë dhe kombëtarë duhet të korrespondojnë. Edhe pse shtetet-kombe si rezultat i sovranitetit territorial konsiderohen subjekte politike më të konsoliduara në marrëdhëniet ndërkombëtare, gjejmë se në botë përfshihen grupe të shumta kombëtare pa përkufizim të shtetit; gjejmë edhe shtete pa një identitet të përkufizuar kombëtar si dhe shtete që përbëhen nga disa grupe kombëtare (shtetet multinacionale), secili prej tyre me një ndikim të fortë politik (Graham & Newham, 1998:572).

Cili pra na qenka dallimi midis kombit dhe shtetit? Në SHBA, për shembull, termi ‘komb’ i referohet të gjithë vendit, në të vërtetë shtetit (Setton-Watson, 1977:1); Organizata e Kombeve të Bashkuara, e cila bart emrin i cili i referohet përfaqësimit të kombeve të botës, në të vërtetë përfaqëson shtetet e botës (Kellas, 1998:3). Pra, kombi dhe shteti dalin me attribute të dallueshme. Sipas Konventës së Montevideos për të Drejtat dhe Detyrat e Shteteve,

“Një shtet duhet t’i ketë këto cilësi dhe attribute në mënyrë që të ekzistojë: një popullsi të përhershme, një territor të përcaktuar dhe një qeveri të aftë për ta mbajtur kontrollin efektiv mbi territorin e saj si dhe të zhvillojë marrëdhënie ndërkombëtare me shtetet e tjera” (Graham & Newham, 1998:512).

Si i tillë, shteti konsiderohet si ‘entitet politik dhe juridik me fuqinë për të kërkuar bindje dhe besnikëri nga qytetarët e saj’ (Graham & Newham, 1998:1). Një përkufizim i tillë e sheh shtetin si burim të legjitimitetit, i aftë për të krijuar ose përfaqësuar identitetin kombëtar. Për këtë funksionim janë krijuar partitë politike si “parim kryesor organizativ i politikës, të cilat përbëjnë lidhjen jetike midis shtetit dhe shoqërisë civile, midis institucioneve shtetërore dhe grupeve e interesave që veprojnë në shoqëri” (Heywood, 2002).

Partitë politike mbështeten në ideologji politike, e cila sipas Selinger (1976) është pak a shumë “një sistem koherent idesh që jep bazën për një aksion politik të organizuar, që mund

të ketë qëllim të ruajë, të modifikojë ose të përmbysë sistemin ekzistues të marrëdhënieve të pushtetit”.

Pothuajse të gjithë studiuesit e çështjeve të nacionalizmit, brenda literaturës identifikojnë rëndësinë e elitave në lidhje me nacionalizmin dhe identitetin kombëtar. Në shumë studime qëndrojnë mendime se elitat zakonisht krijojnë ose shkaktojnë nacionalizmin. Sipas përkufizimeve të dhëna nga shumë studiues, elita nënkupton njerëz me attribute të cilat atyre ua bën të mundshme të ngriten më lart në peidestalin e shoqërisë të cilës i takojnë, njerëz me më shumë prestigj dhe respekt në karahasim me njerëzit e rëndomtë. Këto attribute u takojnë personave politikisht ose administrativisht të fuqishëm, personave të pasur, të arsimuar, e kështu me radhë. Kedourie (1993) dhe Greenfeld (1992) mbajnë qëndrimin se elitat e krijojnë nacionalizmin. Snyder (2000) po ashtu mendon se "bindja e elitës është mekanizmi kryesor në promovimin e nacionalizmit popullor në shumicën e rasteve" (Snyder,2000:89). Edhe qëndrimi i Andersonit mbi nacionalizmin në *Imagined Communities*(1983) nënkupton në njëfarë mase përfshirjen e elitës në ngritjen e nacionalizmit. Ai e sheh përhapjen e nacionalizmit në të gjithë botën si ndikim nga ajo që mund të konsiderohet elitë. Për dallim nga studiuesit të cilët insistonin në faktin se elita e ngritë dhe e zhvillon nacionalizmin te masa popullore, ka edhe studiues si Gellner (1983, 1997) dhe Breuilly (1993) të cilët pretendojnë se përmes nacionalizmit individët ndjekin interesat e tyre. Gellner e sheh nacionalizmin si një interes që shërben si përgjigje ndaj kushteve të modernitetit, ndërsa Breuilly (1993) mendon ngjashëm në faktin që ai e thekson nacionalizmin si politikë, pra, si një mjet për të përmbushur interesat. Pra, duket sikur në anën politike, elita shpesh përpiqet të thërrasë, të organizojë ose të krijojë nacionalizmin në kërkim të interesave politike (Brass 1991; Breuilly 1993; Ignatieff 1993; Snyder 2000).

1.5. Stuktura e temës

Tema në fjalë mund të trajtohet si një gërshetim i teorive dhe i situatave reale me qëllim të së mundshmes të një ndërlidhjeje mes asaj se çfarë thuhet në teori dhe si veprohet në praktikë.

Kapitulli i parë paraqet pjesën hyrëse të temës, ku jepet fokusi i temës dhe pyetjet që kërkojnë përgjigje dhe sqarime në këtë hulumtim. Është përshkruar qasja ndaj punimit dhe natyra e të dhënave të mbledhura me qëllim ilustrimi të saktë të tyre; janë përshkruar disa nga konceptet kryesore të përdorura në fushën e nacionalizmit dhe të ideologjive politike. Kapitulli i dytë shqyrton qëndrimet e debateve teorike mbi nacionalizmin. Në këtë kapitull merren në shqyrtim qasje të ndryshme dhe kontribuesit kryesorë të qasjeve në fjalë. Çdo argument, në të vërtetë argumentet e ndryshme janë shqyrtuar dhe analizuar dhe pastaj janë dhënë arsyetimet për to. Natyra e ideologjive është shpjeguar si dhe është bërë një klasifikim i tipologjive të nacionalizmit për ta veçuar nacionalizmin si ideologji politike dhe për t'i dalluar veçoritë e ideologjisë së majtë, të djathtë apo të qendrës dhe diskursi politik. Ky diskutim vazhdon në kapitullin e tretë, i cili fokusohet në zhvillimin, pra në ringjalljen e nacionalizmit në Ballkan, duke dhënë një analizë të ngjarjeve që kanë ndodhur në Ballkan në atë periudhë kohore dhe po ashtu duke shpjeguar edhe ndryshimet politike nëpër të cilat kanë kaluar vendet e Ballkanit në tranzicion, pa dyshim duke përfshirë edhe Kosovën në fillim si pjesë e ish-Jugosllavisë, pastaj pjesë e federatës serbo-malazise dhe vitet 1999 e tutje. Ndryshimet politike në Ballkan, shtetet e krijuara pas shpërbërjes së Jugosllavisë, roli i aktorëve ndërkombëtarë si krijues të politikave, agjencitë implementuese, si dhe proceset e demokratizimit dhe integritetit të vendeve të Ballkanit janë pjesë e kapitullit të tretë. Zhvillimet dhe ndryshimet politike në Kosovë duke u ndarë në dy periudha kohore: 1990-1998 dhe 1998-1999 janë përshkruar në kapitullin e katërt. Kapitulli i pestë, më pas, paraqet sfidat e ndryshme me të cilat është përballur Kosova në periudhën pas shpalljes së pavarësisë së saj si në ekonomi, në proces të decentralizimit, në rolin e ndërkombëtarëve, qëndrimin e Serbisë ndaj Kosovës për të vazhduar me një vështirësi të shkurtër të katër partive politike në Kosovë : AAK, LDK, PDK dhe Lëvizjes VV! Ky kapitull paraqet një pasqyrim të thjeshtë të zgjedhjeve të para në Kosovë dhe profilizmin politik të partive. Profilizmi shihet si sfidë e

partive, sidomos karshi nacionalizmit. Në vazhdim të kapitullit pasqyrohen ideologjitë politike të Aleancës për Ardhmërinë e Kosovës, Lidhjes Demokratike të Kosovës, Partisë Demokratike të Kosovës dhe Lëvizjes Vetëvendosje! Dhe faktorët të cilët kanë ndikuar në ndryshimin e qasjes ndaj nacionalizmit si ideologji e partive në fjalë dhe “përkthimin” e nacionalizmit në një liberalizëm të qendrës së djathtë ose të qendrës së majtë, ose edhe në një socialdemokraci. Kapitulli i gjashtë është njëherazi edhe kapitulli përmbyllës ku jepen konkluzionet e punimit të cilat pasqyrojnë gjithë ecurinë e studimit në fjalë. Po ashtu në këtë kapitull jepen edhe dokumente dhe programe shtojcë, me qëllim të mundësisë për t’i shqyrtuar mbase edhe për ndonjë punim tjetër si dhe referencat dhe bibliografia e lexuar për punën në këtë temë.

Kapitulli II: Korniza teorike

Tema për nacionalizmin është komplekse. Është pothuajse e pamundshme të dilet me një përkufizim të caktuar saktë se ç’është nacionalizmi. Në kontekstin historik, nacionalizmi është një lëvizje ideologjike që ka për qëllim arritjen dhe ruajtjen e identitetit, është unitet përmes kohezionit shoqëror dhe autonomisë, përmes vetëvendosjes së një kombi apo populli nën një flamur “kombëtar”(Smith, 1991:74-76). Nacionalizmi, thënë ndryshe, është ideologjia më e fuqishme në ndërtimin e shtetit kombëtar dhe konsolidimit të tij. Megjithatë, nacionalizmi, sidomos në epokën bashkëkohore, ka qenë një mjet për komunitetet e pakënaqura etnike ose kulturore për të shprehur pakënaqësinë e tyre me status quo-në. Burimet e pakënaqësisë mund të jenë të lidhura me disa faktorë si: mohimi i identitetit kulturor, diskriminimi politik, represioni apo privimi ekonomik. Në këto raste, kjo është një lëvizje e grupeve minoritare e cila lind si reagim ndaj politikave apo performancës së grupeve të rrezikuara sociale, në përgjigje të autoriteteve politike, dhe për këtë arsye mishëron objektiva të ndryshëm. Por, në shumicën e rasteve, shteti në të vërtetë qeveria

qendrore, qoftë në mënyrë të drejtpërdrejtë ose të tërthortë, luan një rol kryesor të të manipuluarit apo në të qëniet shënjestër e ndjenjave nacionaliste.

Nacionalizmi ka një kuptim të gjerë, duke u ranguar nga të qenët i përkufizuar si ideologji e lëvizjeve politike që kërkojnë një formë të autonomisë ose të shtetësisë së pavarur; si ideologji e grupeve që luftojnë për të arritur ose përmirësuar të drejtat e tyre kulturore, politike, sociale dhe ekonomike brenda një shteti të caktuar; si ideologji e lëvizjeve protestuese në emër të komuniteteve të kërcënuara nga politikat shtetërore apo nga grupet e tjera e deri te përkufizimi si ideologji e përdorur nga shteti që të nxisë përkrahjen e përgjithshme shoqërore, në të vërtetë përkrahjen popullore të politikave të saj, ose edhe për të ripohuar legjitimitetin e vet.

Nacionalizmi evropian i shekullit të XVII dhe shekullit të XVIII ishte një fuqi unifikuese për njerëz me prejardhje të ndryshme, me çmimin e nënshtimit të identiteteve të tyre etnike ndaj një njësie më të madhe territoriale e cila dominohej nga një shtet sekular.

Studimet e ndryshme mbi nacionalizmin sot konsiderohen si fushë akademike e cila ka pësuar një rilindje në kohët e fundit. Autorët si Hans Kohn, Elie Kedourie, John Hutchinson, Ernest Gellner, Karl Deutsch, Walker Connor, Anthony D. Smith, dhe Benedikt Anderson i kanë hedhur themelet për studimet mbi nacionalizmin. Në fillim të viteve 1990 idetë e tyre janë pranuar nga akademikë, gazetarë dhe të tjerët që ishin në kërkim për të kuptuar dhe për të shpjeguar rilindjen e dukshme të nacionalizmit të shënuar nga ngjarje si: rënia e Bashkimit Sovjetik, gjenocidi në Ruanda, lufta civile dhe spastrimi etnik në ish-Jugosllavi.

Por a kanë ndryshuar teoritë mbi nacionalizmin? Në fakt vetë nocioni i një teorie të nacionalizmit duket të jetë problematik. ‘Nacionalizmi’, argumenton Calhoun,

‘është, para së gjithash, një "krijim i parregullt modern", një formë e retorikës universale e implikuar në një shumëllojshmëri të tërë të besimeve dhe aktiviteteve në botën moderne. Si formë e diskursit, nacionalizmi ka tendencë të theksojë elemente si: kufijtë, pandashmërinë, sovranitetin, vullnetin popullor dhe pjesëmarrjen, anëtarësimin e drejtpërdrejtë, kulturën,

thellësinë historike, prejardhjen e përbashkët dhe territorin historik'. (Calhoun, 1997: 4-5).

Calhoun është i kujdesshëm që të mos e kufizojë nacionalizmin në një doktrinë politike. Kjo është një "mënyrë themelore për të folur, menduar dhe vepruar". (Calhoun, 1997, p. 11) Nacionalizmi është kufi krijues pasi që tenton të përcaktojë vija të mprehta politike rreth popullsisë, dhe kjo zvogëlon llojllojshmërinë e tyre deri në një "thelb" të vetëm. Kjo është një ndër veçoritë përcaktuese të epokës moderne, që ndërtohet përkrah me dhe si përgjigje e pjesshme në rritjen e pushtetit të shtetit modern dhe të kapitalizmit.

Megjithë përpjekjet e tij për të gjetur një rrugë të mesme mes perspektivave, Calhoun është më i kënaqur me një shtet që ka një qasje moderniste, i cili e sheh nacionalizmin si parësor dhe kombin si ndërtim të tij. Për një perspektivë tjetër historike, do të mund të sugjerohej e kundërta. Në periudhat e mëhershme, popujt, pasi u bënë të vetëdijshëm për veten si 'kombe' për shkak të gjërave që ata i kishin të përbashkëta dhe i bënë së bashku, miratoi një formë të nacionalizmit etnik si një mbrojtje kundër fqinjëve kundërshtarë apo si një përgjigje ndaj shteteve ndërhyrëse. Sipas Calhoun, nacionalizmat e tyre ishin shumë më tepër partikularistë se që ishte ideologjia e mëvonshme e nacionalizmit në përgjithësi, pra si formësim 'modern diskursiv'. Kjo sugjeron se pikëpamja moderniste e kombeve të krijuara nga nacionalizmi është vetëm një pjesë e historisë së kombeve dhe e nacionalizmit; dhe se përhapja e shtetit modern, edhe pse e rëndësishme, është vetëm një nga disa shkaktarë në gjenezën e kombeve dhe të nacionalizmit.

Craig Calhoun erdhi në përfundim se:

"Nacionalizmi është shumë i ndryshëm të lejojë një teori të vetme për t'i shpjeguar të gjitha. Pjesa më e madhe e përmbajtjes dhe orientimit të veçantë të nacionalizmave të ndryshëm përcaktohet nga traditat e ndryshme historike e kulturore, veprimet krijuese të liderëve dhe situatave të paparashikuara në kuadër të rendit ndërkombëtar botëror." (Calhoun, 1997:123)

Për të gjithë teoricienët e nacionalizmit, “kombi” dhe “nacionalizmi” janë ndër konceptet më të vështira dhe më të pakapshme në shkencat shoqërore. Nacionalizmi ka qenë i lidhur me një spektër të gjerë ideologjik të tjera politike, interesash ekonomike dhe forcash kulturore, duke filluar nga ato më progresive deri tek ato më reaksionare. Kompleksiteti i çështjeve për më tepër rritet me faktin që kategoritë dhe simbolet e nacionalizmit janë thuaja gjithmonë të mbështetura moralisht, ekonomikisht dhe politikisht (Anderson 1991; Connor 1994; Gellner 1994; Smith 1983, 1986, 1991). Prandaj, ky kapitull do të ofrojë një pasqyrë të qasjeve, në të vërtetë teorive kryesore që lidhen me nacionalizmin si ideologji politike, duke shqyrtuar qasjet e ndryshme dhe duke u përqendruar në rastin e studimit dhe pyetjet e parashtruara.

2.1. Qasjet në studimin e nacionalizmit

Teoritë konvencionale sociale mbi natyrën dhe burimet e nacionalizmit kanë mbuluar një hapësirë kohe që shtrihet nga deklaratat teorike klasike e deri tek ato bashkëkohore të cilat ofrojnë një perspektivë konservatore ndaj analizës së nacionalizmit që kishte zënë vend kryesor në fund të shekullit XX-të dhe fillimit të shekullit XXI. Siç dihet ndër personalitetet kryesore që zënë vendin më të rëndësishëm në literaturën e njohur të teorive mbi nacionalizmin janë Ernest Renan dhe Max Weber. Ata kanë ndikuar në një mënyrë në të gjitha formulimet e mëvonshme mbi kombin, nacionalizmin dhe konfliktet etnike në shekullin XX-të. Ernest Renan në deklaratën e tij “*Qu’est-ce qu’une nation?*” që në vitin 1882 jep këtë përkufizim për kombin:

“ Kombi është një shpirt, një parim shpirtëror. Vetëm dy gjëra, në të vërtetë, e përbëjnë këtë shpirt, këtë parim shpirtëror. Njëra është në të kaluarën, tjera është në të tashmen. Njëra është posedimi i përbashkët i një trashëgimie të pasur kujtimesh; tjetra është pranimi i tanishëm, dëshira për të jetuar bashkë, vullneti për të vazhduar të vlerësojmë trashëgiminë që të gjithë e konsiderojmë të përbashkët...të kemi lavditë e përbashkëta të të kaluarës, një vullnet të përbashkët në të tashmen; të kemi arritur gjëra të mëdha së bashku,të dëshirojmë të bëjmë të njëjtën përsëri, ky është kushti thelbësor për të qenë një komb.”(cituar në Hutchinson and Smith,1994:.17).

Kanti, Herderi, Fichte, Marks, Rousseau dhe shumë filozofë dhe historianë e kanë trajtuar këtë temë në të njëjtën kohë dhe të gjithë kanë dhënë kontribut në diskursin mbi nacionalizmin. Në literaturën klasike, Johann Herderi, konsiderohet të ketë qenë i pari në përdorimin e termi “nacionalizëm”, në vitin 1774, i cili besonte se “shteti më i natyrshëm është një komb me një karakter kombëtar”(Schmidt,1956:407). Shteti, megjithatë, nuk ishte një qëllim në vetvete për Herderin, por një mjet për një qëllim. Veçori e parë e njerëzimit, argumentonte Herderi, është dëshira për paqe, është aftësia për të ndjerë për të tjerët, për të marrë pjesë në fatin e të tjerëve. Weberi po ashtu ka theksuar se "ndjenja e solidaritetit" që shkon me "idenë e kombit" është e integruar mirë në një kornizë kulturore e ndihmuar nga një "mision" kolektiv që forcon një komunitet dhe i jep atij identitetin e vet socio-kulturor, si dhe identitetin kombëtar (Sociology Concepts: Solidarity in Durkheim, Weber and Marx). Mendime të ngjashme kanë shprehur edhe teoricienë të tjerë si: Hans Kohn, Carlton Hayes dhe Louis Snyder.

Në librin e tij “The Idea of Nationalism”, Hans Kohn (1944) i cili e konsideron nacionalizmin si një fenomen modern, shkruan:

“Nacionalizmi është para së gjithash një gjendje mendore, një akt i ndërgjegjes. Nacionalizmi është një ide, një ide-forcë, e cila mbush trurin dhe zemrën e njeriut me mendime të reja dhe ndjenja të reja dhe e drejton atë për të përkthyer vetëdijen e tij në vepra të veprimit të organizuar”.(Kohn cituar në Berberoglu,2004:6).

Pra, sipas Kohn, kjo gjendje e mendjes doli në pah vetëm pas ngritjes së shteteve të organizuara mirë dhe zhvillimit të shoqërive civile, pas një zhvillimi drejt demokracisë - një qeverie me pjesëmarrje të qytetarit dhe veçanërisht pas një avancimi të sekularizmit i cili thekson rëndësinë e njeriut dhe të grupeve njerëzore në këtë botë. Kohn mbahet në mend për zhvillimin e dikotomisë midis dy llojeve të nacionalizmit: përshkrimin i një nacionalizmi 'liberal, Western- qytetar' dhe një nacionalizmi 'mendjengushtë etnik-Lindor' (po aty). Në

pikëpamjen e Kohn-it, nacionalizmi perëndimor kishte një bazë sociale në institucionet civile dhe borgjeze. Në anën tjetër, në Lindje, mungesa e këtyre institucioneve dhe klasave shoqërore do të thoshte se nacionalizmi i saj ishte më shumë 'organik' dhe i varur nga intelektualët për të artikuluar një ide kombëtare. Në Lindje intelektualët e modelojnë dhe orkestrojnë ndërgjegjen kombëtare nëpërmjet manipulimit të: kujtimeve, simboleve, miteve dhe identiteteve. Në vendet perëndimore kombi filloi të zhvillohet para ngritjes së nacionalizmit, ndërsa në Lindje kjo ka ndodhur më vonë. Ndërtimi i kombit u zhvillua në Perëndimin e Kohn-it brenda asaj që ai e quan 'realitet politik pa krijimin e ekzagjeruar të miteve' (Kohn cituar në Berberoglu, 2004:7). Si modernist, Gellneri (1983), mund të kundërshtonte pretendimin e Kohn-it dhe mbështetësve të tij se kombet nisë të lindin para fillimit të industrializimit dhe rritjes së nacionalizmit në fund të shekullit XVIII. Megjithatë, ai e pranon ndarjen bazike të Kohn-it për nacionalizmin në 'Perëndimin qytetar dhe Lindjen etnike' si të saktë. Gellner (1983) argumenton se kombet në Perëndim ishin të bashkuara mbi bazën e një kulture të lartë, "të cilët kanë nevojë vetëm për një përmirësim të vogël të trajtimit politik" (Gellner, 1983: 99). Në Lindje, në të kundërtën, ka pasur mungesë të një kulture të lartë të përcaktuar mirë dhe të kodifikuar dhe për këtë arsye faktorët etnikë kanë luajtur një rol më të rëndësishëm. Nacionalizmi Lindor ishte aktiv në emër të një të kulture në zhvillim e sipër. Ai ishte në rivalitet intensiv me konkurrentët, "për një hartë kaotike etnografike të shumë dialekteve, me besnikëri të paqarta historike ose linguo-gjenetike dhe popullsive që vetëm sapo kishin filluar të identifikohen me këto kultura të larta kombëtare" (Gellner, 1983: 100).

Shkolla moderniste ka arritur një zhvillim të hovshëm gjatë viteve të '80-ta, me botimin e veprave nga Benedict Anderson, John Breuilly, Ernest Gellner në mesin e shumë të tjerëve. Por kampi modernist u kritikua për vënien e theksit më shumë mbi modernizmin e duke injoruar fillesat kulturore e historike që lidhin nacionalitetet dhe kombet e sotme me

grupet etnike të së djeshmes (Smith, 2003). Kritika ka ardhur nga studiues të tillë si Anthony Smith dhe John Hutchinson, të cilët kanë argumentuar se aspektet etnike dhe lidhjet e historisë janë të rëndësishme dhe duhet të merren parasysh. Një prej ndarjeve të mëdha në këtë fushë, pra, është midis etno-simbolistëve dhe modernistëve. Etno-simbolistët kundërshtojnë idenë se kombet janë krijime të reja politike të cilat përfaqësojnë një ndarje me komunitetet e mëparshme etnike dhe që përkundrazi, kombet (rëndomë kombet para-moderne) përbëhen nga mitet etnike, kujtimet, simbolet dhe kulturat, kurse formimi kombëtar nënkupton një periudhë të gjatë kohore. Në afirmimin e kombit si ‘risi’, modernistët veçohen mbështetur në faktorët vendimtarë shkakorë si: faktori konceptual, ekonomik apo politik. Sipas Greenfeld (1992) kombi modern nënkupton ‘kombin masiv’ i cili tërheq anëtarët e një kombi dhe i konsideron ata si qytetarë, pasi që për më tepër, kombet moderne përbëjnë komunitete politike me një kod të përbashkët ligjesh që përcaktojnë të drejtat dhe obligimet e shtetësisë; ata legjitimohen nga ideologjia moderne e nacionalizmit me idealet e saj të autonomisë, të unitetit, të autenticitetit dhe të sovranitetit popullor (Smith, 1995:67).

Në mesin e teorive mbi nacionalizmin duhet përmendur **primordializmin** që supozon se identiteti i një grupi është i caktuar; se në të gjitha shoqëritë ekziston një lidhje e caktuar primordiale, irracionale e mbështetur në gjakun, racën, gjuhën, besimin fetar, në rajon, etj. Ato janë, sipas Clifford Geertz-it (1973), ‘lidhje të papërshkrueshme dhe të forta të cilat janë rezultat i një procesi të gjatë të kristalizimit’(monoskop.org). Primordialistët besojnë se identiteti etnik i ka rrënjët thellë në përvojën historike të qenieve njerëzore deri në pikën e të konsideruarit si e përcaktuar paraprakisht. Sipas qasjes primordialiste, lidhjet etnike janë ‘natyrore’ të përkufizuara nga përvojat themeolore të cilave u nënshtrohen qeniet njerëzore, së pari brenda familjeve të tyre dhe grupeve të tjera të afërta. Dallimi më i theksuar midis primordializmit dhe modernizmit është rëndësia e përkatësisë etnike dhe koha e shfaqjes së kombeve. Modernistët thonë se kombet nuk kanë lidhje me grupet historike të cilat kanë

ekzistuar më herët. Breuilly (1993) argumenton se etniciteti nuk ishte i rëndësishëm si pjesë politike e historisë ashtu siç është sot. Smith(1991) gjithashtu kritikon këtë ide, edhe pse ai nxori një lidhje në mes grupimeve kombëtare të së kaluarës, pra etnive dhe kombeve të sotme.

Edhe pse modernistët në mënyrë të vendosur argumentojnë se nuk është e mundur të flitet për kombet ekzistuese para Revolucionit Francez, Hastings e kundërshton një supozim të tillë modernist, duke theksuar se “edhe nëse nacionalizmi teoretikisht u vu në qendër të mendimit politik perëndimor në shekullin e nëntëmbëdhjetë, ai ekzistonte shumë kohë më parë si një realitet i fuqishëm në disa vende” (Hastings, 1997:2).

Etno simbolizmi përcakton rëndësinë e simboleve, të traditave, të vlerave dhe të miteve në krijimin dhe vazhdimin e kombeve moderne. Shumica e studiuesve pajtohen se kombi ka marrë një formë dhe famë të veçantë që nga mesi i shekullit të tetëmbëdhjetë, por etno-simbolistët e shquar, si bie fjala Anthony D. Smith, argumentojnë se kujtimet e hershme, mitet dhe simbolet mbajnë një rëndësi të vazhdueshme në të kuptuarit e nacionalizmit. Dallimi që Smith bën ndërmjet komuniteteve etnike apo etno kulturore, të cilat ai i quan ‘etni’ dhe ‘komb’ është pranuar përgjithësisht si i vlefshëm në eksplorimin e qytetërimeve të hershme të tilla si Islami mesjetar dhe Krishterimi, të cilat tregojnë se ‘përkatësia etnike’ i kishte rrënjët shumë të thella dhe kishte kontribuar në formimin e kombit (Smith cituar te Armstrong, 1986:15, kap.3). Kjo qasje shpesh është etiketuar si një ‘terren i ndërmjetëm’ ose si kompromis në mes dy pikëpamjeve të kundërta, sepse Smith dhe të tjerët pohonin se vetë kombet janë krijesa moderne (ose që kombet u konsoliduan ‘në moderne, industriale dhe pas industriale), por që rrënjët para-moderne të pranura nga primordializmi janë gjithashtu të rëndësishme për të kuptuar marrëdhëniet e njerëzve ndaj kombit. Etno simbolistët pajtohen me modernistët se ‘kombet janë risi’ sa i përket konsolidimit territorial, kulturës së lartë dhe nxitjes për vetëvendosje. Megjithatë, ‘moderniteti’ nuk është çështje parësore për kombet

(Hutchinson, cituar në Guibernau dhe Hutchinson, 2001:76). Koncepti i etnisë i cili ka nxitur debate të shumta dhe ende mbetet pikë kundërshtuese i ndanë qartë qasjet teorike ndaj nacionalizmit. Kritika kryesore ka të bëjë me idenë se kombet dhe nacionalizmi nuk kanë ekzistuar para epokës moderne. Ky është, natyrisht, gurthemeli i shkollës moderniste. Smithi e pranon se kombet janë një fenomen modern, por argumenton se ato përfshijnë tipare nga etnitë dhe epoka të mëparshme (1986). Me fjalë të tjera, historia është spektri kryesor në të kuptuarit e nacionalizmit dhe identitetit kombëtar në kontekstin modern. Një kritikë e ngjashme lidhet me përdorimin e materialit kulturor nga historia. Modernistët akuzojnë se është e vështirë të vërtetohet marrëdhënia dhe se shumë mite dhe simbole janë shpikur ose keqinterpretuar dhe se, si të tilla, janë të ndërtuara që t'u shërbejnë atyre të cilët edhe i kanë krijuar për të mos thënë shpikur. Megjithatë, etno simbolistët e pranojnë se simbolet dhe mitet janë ndërtuar, por ato kurrësi nuk janë shpikur, sepse ato janë mbështetur mbi historinë e kaluar etnike të popujve në fjalë.

Për të marrë në konsideratë politikën e sotme, nuk duhet të kërkohet një ndryshim në të kaluarën. Etno simbolizmi ka përcaktuar rëndësinë e faktorëve të hequr ose të neglizhuar nga modernizmi, por i ka munguar një fokus i fortë bashkëkohor politik. Duke u mbështetur në të kaluarën, politika bashkëkohore ka mundësi të shpjegojë nacionalizmin sot, por modernistët e injorojnë këtë rëndësi politike. Ndërsa, duke u përqendruar në histori, etnosimbolistët e injorojnë rëndësinë e politikës që ndiqet sot.

Modernistët konsiderojnë se kombet janë produkt i tranzicionit nga shoqëria agrare në shoqëri burokratike industriale: se kombet janë të reja në konsolidimin territorial, homogjenitetin kulturor dhe integrimin politik përmes të drejtave legjitime qytetare (Hutchinson, 2001:75).

Gellneri, Benedict Andersoni dhe Eric Hobsbawm i kanë vënë themelet e modernizmit në hulumtimin e institucioneve qendrore dhe orientimin e kombit modern. Gellneri ka

eksploruar ngritjen e kulturës dhe të sistemit arsimor i cili e përforcon dhe e përhapë atë, Hobsbawmi është marrë me simbolet e reja (himnet, flamujt, emblemat), traditat dhe ceremonitë të cilat e ndërtojnë një komunitet. Edhe Andersoni ka eksploruar zhanret e kulturës së shtypshkronjave (shtypjes së gazetave dhe romanit), ndërtimin burokratik dhe ndërtimin e administratës shtetërore që sjellë ndërtimin e komunitetit të imagjinuar kombëtar në kohë dhe në hapësirë (Hutchinson, 2001:76).

Elie Kedourie, Ernest Gellner, Walker Connor dhe Benedict Anderson, hyjnë po ashtu në mesin e teoricienëve modernë. Elie Kedourie konsiderohet si njëri ndër teoricienët më prominentë i cili u bënë kritikë teorive të ndryshme që lidhen me kombin dhe nacionalizmin. Ai e trajton nacionalizmin sistematikisht dhe e identifikon atë si doktrinë historikisht të gabueshme. Teoria e tij ngërthen standarde të reja në studimet tradicionale të fenomenit që e konsideronin dhënien e vetëvendosjes si të vetmen mënyrë të pranueshme për t'u marrë me nacionalizmin. Kedourie u mbështet në ngjarjet globale historike dhe mbi këtë bazë identifikoi tre argumente të fortë kundër nacionalizmit. Së pari, ai pohoi se nacionalizmi si një ideologji politike ishte e pafuqishme dhe nuk kishte asnjë rëndësi për realitetin. Së dyti, ai pohoi se karakteri përçarës i nacionalizmit ka shkaktuar dhe do të vazhdojë të shkaktojë luftëra dhe shkatërrime nga vet njeriu. Dhe e treta, ai e shihte nacionalizmin si adhurim ndaj konceptit të sovranitetit apo vetëvendosjes si forcë themelore e rendit botëror (Kedourie, 1993b: xvi).

“Çfarë merret jashtë çdo dyshimi është se doktrina e ndan njerëzimin në kombe të ndara dhe të dallueshme, pohon se kombet e tilla duhet të përbëjnë shtete sovrane dhe pohon se anëtarët e një kombi e arrijnë lirinë dhe plotësinë e tyre me kultivimin e identitetit të veçantë të kombit të tyre dhe me dobësimin individual në një tërësi më të madhe të kombit” (Kedourie, 1993:67).

Sa i përket argumentit të parë të tij, nacionalizmi është parë si një ideologji politike për shkak të lidhjes së gjerë të saj ndaj politikës. Ai vërejti se kjo doktrinë së pari është konceptuar dhe

përdorur në Evropë në shekullin e XX. Kjo ishte një epokë kur nacionalizmi sistematikisht u shndërrua në një lloj ‘feje’ për të frymëzuar popullin dhe për t’i bërë ata të besojnë se kishin detyrë dhe përgjegjësi ta shërbenin atdheun e tyre. Sipas Kedouriet, qëllimi i politikës ideologjike ishte të imponojë kulturën politike, parimet ligjore dhe standardet morale te njerëzit me anë të forcës. Kur një qeveri kërkon të krijojë një ideologji, ajo mund të veprojë kështu vetëm nëpërmjet përdorimit të forcës dhe kompetencave, pra, pushtetit arbitrar. Ai identifikoi karakterin e kësaj strategjie, e cila kërkon që një shtet ose shoqëri ta eliminojë ideologjinë e popullit me qëllim të imponimit të kulturës së vet politike apo imponimit të ideologjisë së vet. (Kedourie 1993b: xiv). Argumenti i Kedourie-t është i qartë: politika ideologjike në shekullin e kaluar (XX) ka shkaktuar shumë ngjarje të tmerrshme për shkak të përpjekjes së ideologëve për të ndryshuar status quo-në dhe për të zbatuar ideologjinë e tyre mbi masat. Shembull i cili mund të përmendet këtu është rasti i ish-Jugosllavisë që nga themelimi e deri në kohët e shkatërrimit dhe të shpërbërjes së plotë të saj.

Një tjetër argument që ai bëri kundër politikës ideologjike ishte se një shtet i cili e pranon nacionalizmin shkakton ndarjen e subjekteve të tij, pra shkakton ndarjen në mes të qeverisë dhe të qeverisurve. Kedourie pohoi se një shoqëri që adopton parime të tilla e privon popullin nga të drejtat e veta, sepse, nëse anëtarët e një vendi trajtohen si numër nga krerët e tyre, do të udhëhiqen për t’i trajtuar edhe të tjerët në të njëjtën mënyrë.

Sipas argumentit të dytë që jep Kedourie, se nacionalizmi gjithmonë do të nxitë ‘luftë dhe fatkeqësi njerëzore’, ai shpjegoi se ‘*nacionalizmi mbështet ndarjen e njerëzimit në një numër të shteteve dhe në këtë mënyrë gjithashtu mbështet ndarjen e njerëzve sipas racës, traditës, fesë dhe ideologjisë politike*’ (1993:71-73). Si rezultat i ndarjes së kombeve në shumë kategori, Kedourie argumenton se luftërat dhe fatkeqësitë janë të pashmangshme. Ai argumenton se ‘*për shkak të konceptit të nacionalizmit konfliktet shkatërrojnë gjithë Evropën midis 1848 dhe fundit të Luftës së Dytë Botërore*’ por edhe më vonë (Kedourie 1993b: xvi). Ai

po ashtu kritikoi socializmin duke e quajtur si obsesion ideologjik që ka shkaktuar shkatërrim të madh në shekullin e fundit. Ai theksoi (1993b: xvii) se socializmi " *nuk ka shkaktuar as lumturi, as përmbushje shpirtërore, apo prosperitet material, por, përkundrazi, ka shkaktuar shtypje të pashembullt dhe mjerim, dhe është fundosur nga pesha e idealeve të veta të gabuara.*" Për më tepër, ai theksoi se shpërbërja e Bashkimit Sovjetik në vitin 1991 kishte shkaktuar një shpërpjesëtim të pasigurt të ish-pjesëve përbërëse kushtetuese të mëparshme dhe fqinjëve të tyre. Për këtë arsye, ai paralajmëroi se ky vakuum pushteti mund të çojë në luftë. Arriti në përfundim se ideologjia nacionaliste nuk siguroi sukses të dukshëm ekonomik apo qeveri të ndershme dhe të përgjegjshme. Edhe pse Kedourie ishte frymëzim për shumë teoricienë të tjerë, qëndrimi i tij armiqësor ndaj vetëvendosjes së një kombi, shfaqti një nga të metat kryesore në teorinë e tij (Berberoglu, 2000). Ishte i bindur se ideja e vetëvendosjes kombëtare ishte jo vetëm absurde, por edhe shkatërruese dhe mund të nxiste vetëm dhunë dhe mosmarrëveshje në politikën e brendshme (Minogue, 2008). Ai kishte të drejtë kur argumentonte se, si qeveritë konservatore, ashtu edhe ato socialiste, i jepeshin ideologjisë së nacionalizmit për t'i arritur qëllimet e tyre kombëtare.

Kedourie e paraqet nacionalizmin si një ideologji të rrezikshme politike dhe ka ofruar argumente të vlefshme kundër nacionalizmit. Megjithatë, siç theksoi Smith (1995), 'marrëdhënia midis ideologjisë dhe nacionalizmit nuk është gjithmonë negative'. Në fakt, në rastin e disa vendeve të ish-Bashkimit Sovjetik por edhe në rastin e ish-Jugosllavisë, ideologjia nacionaliste ka aktivizuar dhe mobilizuar njerëzit për të çliruar veten nga faktorët që i robëronin ata.

Dallimi më i madh ndërmjet modernistëve dhe etno simbolistëve lind mbi çështjen e shpikjes së kombit dhe centralitetit të elitave moderne politike dhe institucioneve shtetërore në formimin e tij. Për etno simbolistët, komunitetet e forta etnike janë shpesh rezultat i paqëllimshëm i proceseve të zgjatura të luftës, migrameve dhe konkurrencës fetare. Ata janë

kritikë ndaj asaj që e shohin si moderniste: shpjegimin nga lart-poshtë të formimit të kulturës. Termat 'shpikje' dhe 'konstruktiv' kanë konotacion të forte, jo vetëm të risisë, por edhe të qëllimit dhe manipulimit. Disa modernistë lënë të kuptohet se "kombi" në shtetin-komb është epifenomen, një retorikë që shoqëron atë që është e përcaktuar si strukturë sociale "bashkëkohore".

Pa dyshim që Gellneri mund të konsiderohet njëri ndër modernistët më me ndikim në këtë fushë. Gellner (1983) e lidh modernitetin me përhapjen e industrializimit. Industrializimi solli një ndryshim të paparë i cili ndërpreu balancin tradicional të shoqërisë, duke krijuar konstalacione të reja të interesave të përbashkëta. Për Gellnerin, nacionalizmi ishte rezultat i lidhjes ndërmjet shtetit dhe kulturës moderne, në altarin e modernitetit. Një ndër nga aspektet kryesore të argumenteve të Gellner-it është se nacionalizmi në shoqëritë post industriale do të vazhdojë të ekzistojë, por kjo ekzistencë do të ishte më e butë dhe "më pak virulente". Procesi i ndryshimit në shoqëri ishte mjeti kryesor për përhapjen e nacionalizmit. Gellner, nga ana tjetër, nuk sheh të ardhme pa nacionalizmin. Ai refuzon qasjen e bërë nga Kedourie se nacionalizmi ishte një sistem i shpikur prej disa mendimtarëve evropianë, por pranon se ai i ka *"rrënjët thellë në gjendjen tonë të përbashkët, nuk është aspak i rastësishëm dhe nuk do të mohohet lehtë"* (Gellner, 1983:56).

Me kalimin nga shoqëria bujqësore në shoqëri industriale, kultura 'e lartë', përmes gjuhëve të standardizuara kombëtare, bëhet domosdoshmëri e përhapur. Megjithatë, vetëm shteti ka fuqinë të imponojë standarde të reja mbi një forcë punëtore të çrrënjësuar, prandaj struktura e shtetit është kusht i domosdoshëm për nacionalizëm. Pra, nacionalizmi është përkufizuar kryesisht si 'një parim që konsideron se njësi politike dhe kombëtare duhet të jenë në harmoni' e që mund të nxitë ndjenjat kombëtare *"ndjenjën e zemërimit të ngjallur nga shkelja e parimit, ose ndjenjën e kënaqësisë të ngjallur me përmbushjen e saj"* dhe gjithashtu mund të nxitë lëvizjet nacionaliste, të cilat *"nxitin nga ndjenja të këtij lloji"* (Gellner, 1983:1).

Meqë teoria e shquar e Gellnerit mbi origjinën e nacionalizmit fillon nga transformimi i shoqërisë nga një ekonomi agrare të bazuar dhe një strukturë sociale në një shoqëri të përqendruar rreth industrializmit, si të tillë si kombi ashtu dhe nacionalizmi konsiderohen të jenë në thelb modern. Para periudhës së modernitetit,

“nuk kishte vend për kombe dhe nacionalizëm në shoqëri agrare, meqë nuk ka pasur nevojë për të unifikuar shtresat e vogla elite dhe masës së madhe të prodhuesve fshatarë dhe fiseve të ndarë në shumë kultura të tyre lokale. As nuk ka pasur ndonjë mundësi për të nxitur një ndjenjë apo ideologji ndaj kombit nga një kulturë aristokrate apo klerike që do të theksonte statusin e saj elitare”. (Smith, 1994:377)

Gellner argumenton se nacionalizmi do të shfaqet si 'përkatësi etnike' e përjashtuar që nxitë sovranitetin politik. Ai beson se nacionalizmi përpiket për një kulturë apo përkatësi etnike nën një çati, ose 'shtet'. Për Gellnerin, ky është parimi më i rëndësishëm i shteteve të suksesshme. Shteti dhe pushteti politik që ai përfaqëson, nuk duhet më të jetë i diferencuar në aspektin kulturor nga anëtarët e shoqërisë. Duke ndjekur këtë logjikë, shihet se si parimi nationalist i legjitimitetit politik doli në pah, përmes së cilit *‘kufijtë etnikë apo kulturorë nuk duhen prerë kufijtë politikë, dhe kufijtë etnikë apo kulturorë brenda një shteti nuk duhet t’i ndajnë pushtet mbajtësit nga pjesa tjetër.’* (Gellner, 1983:1) Ai argumenton se nacionalizmin si një parim ka qenë shumë i vështirë për t’u zbatuar, meqë kufijtë politikë shumë rrallë përkojnë plotësisht me ata kulturorë, prandaj "periudha e tranzicionit ishte domosdoshmërisht një epokë e nacionalizmit apo një periudhë e përshtatjes me trazira, dhunë dhe konflikte. Faktet historike e vërtetojnë këtë” (Gellner, 1983:40).

Nacionalizmi i përkufizuar objektivisht si tranzicion nga shoqëria tradicionale në shoqëri industriale, e ndryshon marrëdhënien apo raportin midis kombit dhe nacionalizmit që vetë nationalistët e kishin saktësuar:

“Është nacionalizmi ai i cili i krijon kombet, jo anasjelltas. Duhet pranuar, nacionalizmi e shfrytëzon morinë e kulturave paraprakisht ekzistuese, të trashëguara nga historia, mirëpo ai ato i shfrytëzon në mënyrë tejet

selektive, dhe të shumtën, ato i transformon rrënjësisht. Gjuhët e vdekura mund të ringjallen, traditat të shpiken, dëlirësitë fiktive dhe të pacenuara të ripërtëriten”(Gellner, 1983:55) .

Por, Gellneri thekson:

“ Një paradoks i vërtetë por i vlefshëm, është ky: kombet mund të përkufizohen vetëm në aspektin kohor të nacionalizmit, në vend se, siç mund të pritni, të jetë e kundërta. Nuk mund të thuhet që "koha e nacionalizmit" është një përmbledhje e thjeshtë apo zgjim politik vetë pohues i këtij, atij, ose një kombi tjetër. Përkundrazi, kur kushtet e përgjithshme sociale të bëhen të standardizuara, homogjene, kultura të qëndrueshme të larta, që përshkon popullsi të tëra dhe jo vetëm pakicë të elitës, krijohet një situatë në të cilën kulturat e mirë përcaktuara, edukative dhe unifikuese përbëjnë thuaja një njësi me të cilën popullata me dëshirë dhe shpesh me entuziazëm identifikohet. Kulturat tani duket të jenë bartëse natyrore të legjitimitetit politik” (Gellner,1983:55).

Prandaj, Gellneri thekson,

“në të kaluarën shoqërinë e mbanin të mbledhur strukturat shoqërore dhe jo kultura; por kjo tani ka ndryshuar. Kjo është fshehtësia e nacionalizmit: roli i ri i kulturës në shoqërinë industriale dhe të industrializuar” (Gellner,1994:63).

Sipas McCrone, teoria e Gellnerit për nacionalizmin mund të përmbledhet në disa elemente të modernizimit të shoqërive, si:

“shoqëria moderne është politikisht e centralizuar, ajo është më e përhapur dhe më e përmbushur se kurrë më parë; veçoritë ekonomike në shoqërinë moderne janë shumë të larta; shoqëritë industriale vazhdimisht ndryshojnë profesionalisht ashtu që natyra e zhvillimit,e përmirësimit dhe e përparimit të teknologjisë nënkupton ndryshime dhe avancime të vazhdueshme; procesi i arsimit formal është shumë i nevojshëm dhe i rëndësishëm meqë ndryshimet e shoqërisë moderne kërkojnë nivele të larta të trajnimit; duhet të ketë lëvizshmëri gjeneratash jashtë dhe brenda në shoqëri; ideologjia politike e shoqërisë moderne nuk është një çështje e përcaktuar, (mund të lëvizë nga socializmi i butë në socializëm ekstrem); një nga kushtet e përgjithshme, si të ekzistencës ekonomike, ashtu edhe asaj politike në shoqërinë moderne është pjesëmarrja – organizmi në fise (tribalizmi) nuk është alternativë e pranuar.”(McCrone, 1998:67)

Shoqëri, sipas Gellnerit, është ajo që varet nga nacionalizmi për shkak se lind një homogjenitet kulturor. Kjo është për shkak të shfaqjes dhe nevojës së vazhdueshme për një sistem arsimor që mund të sigurojë një lëvizshmëri sociale dhe gjeografike. Kështu, një shoqëri përfundon me një popullsi që pasqyron të njëjtat dëshira, nevoja dhe aftësi. Pra, krijohet shteti-komb modern; një shtet që mbështetet në nacionalizmin si lidhje që i mban të gjithë së bashku. Duke mbështetur argumentimin e McCrone-it, se ‘nuk është se shteti e kërkon nacionalizmin, ose se nacionalizmi e kërkon homogjenitetin, por është më tepër nevoja e shoqërisë moderne për homogjenitet i cili manifestohet si nacionalizëm’ (1998a:67), Kritika ndaj teorisë së Gellnerit sa i përket nacionalizmit përfshin disa elemente: a) konsiderohet shumë funksionaliste; b) konsiderohet se keq interpreton marrëdhëniet në mes nacionalizmit dhe industrializimit; c) Teoria e Gellner-it nuk merr parasysh mundësitë për rigjallërim të nacionalizmit në shoqëritë post industriale; ç) Teoria e Gellner-it nuk mund të shpjegojë pasionin që krijohet nga nacionalizmi; d) Proceset që shkaktojnë nacionalizmin janë shumë të përgjithshme. Funksionalizmi i Gellnerit nënkupton nacionalizmin si: efekt të modernizimit dhe si të dobishëm për modernizimin e shteteve, sepse një ndarje shumë e specializuar e punëve kërkon një kulturë të lartë unifikuese, e cila është mbështetur nga një sistem arsimor shumë i zhvilluar dhe i specializuar; si të paqëllimshëm nga aktorët të cilët nxisin modernizimin; marrëdhënia shkakësore midis nacionalizmit dhe modernizimit nuk pranohet nga agjentët që veprojnë në modernizimin e shoqërive; nacionalizmi funksionalisht e mban modernizimin përmes një strukture reagimesh vepruese të shteteve modernizuese. Gellneri argumenton se nacionalizmi u bë një "domosdoshmëri sociologjike në botën moderne” (Gellner, 1983). Autori në fjalë beson se nacionalizmi është një forcë politike, një harmoni e kombit dhe e politikës. Por i përmenduri nuk beson se njëra mund të ndodhë pa tjetrën.

Nga këtu edhe rrjedh kritika e Smithit i cili thekson se Gellneri “keqinterpretonte marrëdhënien në mes nacionalizmit dhe industrializimit”(Smith,1988). Smith pranon se nacionalizmi ka gamë etimologjike, por e ngushton përkufizimin e tij në 'një lëvizje ideologjike për arritjen dhe ruajtjen e autonomisë, unitetit dhe identitetit në emër të një popullsie e cila konsideron se anëtarët e saj përbëjnë një "komb" aktual ose potencial (Smith,1991: 72). Vështirësia me përkufizimin e Gellner-it për nacionalizmin se "shoqëritë pa shtet nuk mund të përjetojnë nacionalizmin" (1991:4), është se ai bie ndesh me realitetin e vrojtuar meqë, sa për ilustrim, me fundin e Luftës së Ftohtë, nacionalizmi i orientuar etnikisht ishte rritur me përpjekjet për të mbushur boshllëkun që marksizmi kishte lënë prapa. Në këtë mënyrë një numër i konsiderueshëm i shteteve kombëtare ose u shpërbënë, duke lejuar shtetet e reja të dalin, ose u decentralizuan. Mund të thuhet se një ndër çështjet kryesore është se teoria e Gellnerit është apolitike ngaqë nuk e trajton rolin e fuqisë politike në formimin e kombeve dhe në zhvillimin e nacionalizmit. Kjo mungesë e politikës duhet të konsiderohet si një e metë serioze në çdo teori e cila merret me nacionalizmin për shkak të natyrës së nacionalizmit, sepse politika është pjesë integrale në analizimin dhe të kuptuarit e natyrës së nacionalizmit. Ndërkaq, në qasjen e Gellnerit, natyra e politikës, lufta për pushtet dhe kontroll në çdo shtet mungon, sepse i jepet përparësi ndikimit të ekonomisë dhe ndryshimit shoqëror dhe jo ngjarjeve politike. Meqë lëvizjet nacionaliste në thelb kërkojnë ndryshimin përmes mjeteve politike, çdo vlerësim mbi nacionalizmin duhet të shqyrtojë edhe çështjen e politikës së pushtetit.

Kjo është pikërisht çfarë Benedict Anderson me veprën e tij “Imagined Communities” përpiket të sqarojë. Andersoni gjurmon origjinën e rritjes së ndërgjegjes kombëtare në epokën moderne-industriale të iluminizmit në Evropë Perëndimore. Ai argumenton se vetëm atëherë kur tri koncepte të ndryshme kulturore e humbën kontrollin e tyre nga mendja e njerëzimit, kombi imagjinar u bë i mundshëm. Këto tri koncepte kishin të bënin me idetë që një gjuhë e veçantë e shkruar është portë e çdo të vërtete, se shoqëria duhet të përqendrohet rreth një

hierarkie të frymëzuar hyjnisht, dhe se kozmologjia dhe historia janë të lidhura përkohësisht. Kur këto probleme të hiqeshin nga rruga, kapitalizmi i shtypit do të bënte të mundëshme që njerëzit të lidhen me njëri-tjetrin në një mënyrë krejtësisht të re. Përmes teknologjisë dhe kapitalizmit i cili do të ndihmonte shtypin masiv, njerëzit do të mund ta konsideronin veten si pjesë e një komuniteti më të gjerë ku do të ekzistonte një lidhje mes tyre dhe njerëzve të tjerë të cilët mbase as që do të shpresonin t'i takonin ndonjëherë. Dhe kjo, sipas Andersonit, paraqet “morfologjinë elementare” e cila jep kombin modern (1983). Andersoni hedh poshtë idenë se liberalizmi, iluminizmi apo interesi ekonomik nxiti ndërgjegjen grupore, por që valët zyrtare të nacionalizmit të cilat krijuan shtete-kombe përgjatë shekullit XIX u krijuan vetëm kur lindi nacionalizmi i nxitur nga gjuha. Nacionalizma të tillë zyrtarë u shfaqën si lëvizje nga elitat për ta ruajtur autoritetin e tyre mbi masën e popullit. Për ta arritur këtë qëllim, ata nxitën ndjenjën e komunitetit imagjinar i cili tërhoqi ndjenjat e masës, thelbi i së cilës është komuniteti i imagjinuar. Andersoni i parashtro argumentet e tij në mënyrë të qartë dhe mbështetet në një numër burimesh. Qëndrimet e tij se *‘kapitalizmi është përgjegjës për shfaqjen e nacionalizmit, ose të paktën është faktori kryesor’* (1983:37), e vendos atë në të njëjtin terren si studiuesit tjerë me pikëpamje marksiste. Wallerstein (1991) do të pajtohej meqë ai argumenton, se ajo që ai e quan ‘popull’ (peoplehood) nuk është “realitet i lashtë dhe i qëndrueshëm social”, por më tepër një produkt kompleks historik i sistemit capitalist i cili duhet kuptuar për shkak të ndikimit në sistemin zëvendësues. Ka një pajtueshmëri me Gellnerin në këtë qasje po ashtu sa i përket lexim- shkrimit. Argumenti i tij se shtypshkrimi është nevojë për të krijuar komunitetin e imagjinuar, duket se mbështetet te komunikimi si faktor i fuqishëm. Revolucioni shkencor dhe eksplorimi e thyen ngulfatjen e shoqërisë të bërë nga kisha dhe monopolin gjuhësor të cilin ato e mbanin. Po ashtu edhe sovraniteti kaloi nga rendi tradicional te populli ose së paku u mendua në popull. Në këtë pikë Andersoni e tejkalon Gellnerin, duke pranuar emocionet si faktorë për nacionalizëm. Me fjalë të tjera, pas

rënies së mënyrës tradicionale hierarkike të organizimit shoqëror të lidhur me krishterimin, Andersoni i atribuon një rol të madh faktorëve ekonomikë që ndihmuan të përhapen me sa duket idetë dhe pikëpamjet universale, homogjene dhe "horizontal-sekulare" të hapësirës kombëtare, territorialitetit dhe shtetësisë (Anderson,2006:37). Në mënyrë të veçantë, ndryshimi ekonomik ka nxitur rritjen e zbulimeve shkencore dhe shoqërore, ka përshpejtuar mundësitë dhe mënyrat e komunikimit dhe ka nxitur edhe logjikën e kapitalizmit të mishëruar në kërkimin e vazhdueshëm për tregje të reja (Anderson,2006:38). Anderson sheh një lidhje thelbësore ndërmjet rritjes së kapitalizmit dhe zhvillimit të shtypshkrimit si produkt. Komunikimi dhe letërsia popullore kanë ndihmuar të shpërndahen gjuhët kombëtare, të ngritet vetëdija dhe të shpërndahen ideologjitë nëpër një hapësirë të gjerë, e cila më parë ka qenë e shkëputur nga çdo konceptim i përvojës apo identitetit të përbashkët. Si një fenomen sekular, jo fetar, ideja e "kombit" arriti një nivel të vetëdijes në masë. Nacionalizmi, prandaj,

“ka aftësi unike të përshkojë miliona njerëz përmes bashkëveprimit të marrëdhënieve kapitaliste dhe mënyrave të prodhimit, përhapjes së komunikimit, apo teknologjisë së shkruar e cila rezultoi në zbehjen e diversitetit gjuhësor njerëzor i përhapur në epokën para-moderne”.(Anderson, 2006: 43).

Derisa qasja e Andersonit për kombin ka bërë shumë në demaskimin e miteve rreth nacionalizmit se kombi ka ‘thelb’ primordialist edhe qasja e tij është kritikuar. Andersoni përpiqet të shpjegojë “pse sot nacionalitetet dhe nacionalizmi zotërojnë aq legjitimitet emocional”(Anderson, 2006:5). Para së gjithash, Andersoni sugjeroi që, derisa pranojmë se kombi është konstruktiv (ndërtim) i ri dhe modern i sjellë në jetë nga nacionalizmi, do të ishte më e lehtë po ta trajtonim nacionalizmin krahas ‘lidhjeve familjare’ dhe ‘religjionit’, sesa ta krahasonim me një ideologji siç është ‘liberalizmi’ ose ‘fashizmi’ (Anderson, 2006: 5); Ai sugjeron se kombin duhet pranuar si “komunitet të imagjinuar politik- të imagjinuar edhe si të kufizuar në thelb edhe si sovran” (Anderson, 2006:6). I kufizuar, sepse edhe kombet më të mëdha njohin disa kufij dhe ekzistencën e vendeve të tjera përtej vendeve të

tyre; sovran, sepse kombi zëvendësoi lidhjet tradicionale fisnore si themel për shtet. Fakti se kombi është një konstrukt imagjinar nuk do të thotë megjithatë, se efekti i tij politik është më pak i vërtetë. Përkundrazi, Anderson argumenton, se “ky komunitet i imagjinuar krijon një miqësi të thellë horizontale, për të cilën njerëz të panumërt kanë sakrifikuar me dëshirë veten e tyre”.(Anderson:2006:7)

Në këtë pikë, Andersoni dallon nga Gellneri i cili kishte dhënë përkufizimin e tij se “nacionalizmi nuk është zgjimi i vetëdijësimit të kombeve: nacionalizmi i trillon kombet aty ku ato nuk ekzistojnë” (Gellner,1964:169,cituar në Anderson,2006:6).Për Andersonin “pengesë për këtë formulë është se Gellneri kërkon të tregojë se nacionalizmi fshehet nën pretekste të rreme, duke asimiluar 'shpikjen' në 'falsifikim' dhe 'falsitet' e jo në 'imagjinatë' dhe 'krijim'(Anderson,2006:6). Andersoni e konsideroi përkatësinë kombëtare si faktor qendror, por të nën vlerësuar në zhvillimin e shtetit. Ai kritikoi edhe liberalizmin edhe marksizmin për dështimin për të pranuar lidhjen e thellë që njerëzit e kanë për kombin e tyre dhe për ndikimin e thellë historik të nacionalizmit që nga fundi i shekullit të XVIII. Ndryshe nga shumë teoricienë të nacionalizmit, Andersoni e veçon dhe e ndan nacionalizmin nga racizmi, duke i dhënë konotacion pozitiv fuqisë së nacionalizmit për të bashkuar njerëzit e klasave të ndryshme dhe për t'i udhëhequr ata deri në sakrifikimin e tyre për kolektivitet. Edhe pse Andersoni u kritikua, kontributi i tij inovator në studimin historik botëror për nacionalizmin ka luajtur rolin e vet.

Në filozofi **instrumentalizmi** është doktrina sipas së cilës teoritë shkencore nuk janë përshkrime të vërteta të një realiteti të pavëzhgueshëm, por instrumente thjesht të dobishme të cilat bëjnë të mundëshme të strukturojmë dhe interpretojmë botën që shihet. Në shkencat sociale po ashtu, instrumentalizmi përfaqëson doktrinën në të cilën idetë kryesisht mund të shpjegohen nga përdorimet e tyre për përfituesit e tyre në vend të përfaqësimit të tyre të saktë të së vërtetës ose realitetit. Instrumentalizmi koncepton etnicitetin si ‘një variabël të varur, të

kontrolluar nga jashtë mbështetur në mjetet e saj strategjike për t'i arritur qëllimet zyrtarisht në emër të grupit, por në të vërtetë vetëm për avantazhin e elitave' (Brown, 2000:13). Në këtë pikëpamje, "identitetet etnike dhe kombëtare bëhen mjete të përshtatshme në duart e elitave të cilat konkurrojnë për të siguruar mbështetje masive në luftën e rëndomtë për pasuri, pushtet dhe prestigj". (Ozkirimli, 2010:88). Qasja më e njohur instrumentiste është ajo e Frederik Barth (1998). Dy burime frymëzimi mund të vërehen në qasjen e Barth-it: e para ka të bëjë me argumentimin antropologjik mbi atë se "dallimet kulturore mund të ndërpriten: se ka një grup njerëzish të cilët kryesisht ndajnë një të përbashkët dhe dallime të ndërlidhura të cilat i bëjnë të dallueshme këto kultura diskrete nga të gjitha të tjerat" (Barth, 1998:9). Sipas tij, meqë "kultura nuk është asgjë tjetër veçse një mënyrë për të përshkruar sjelljen njerëzore" (1998:9), do të mund të thuhet se ka grupe të njerëzve, në të vërtetë njësi etnike të cilat korrespondojnë me secilën kulturë. Këto grupe ishin: a) biologjikisht të përvetshme; b) anëtarët e grupit kishin vlera të përbashkëta fundamentale kulturore; c) grupi përbënte një fushë ndërveprimi dhe komunikimi; dhe ç) anëtarët e identifikonin veten dhe identifikoheshin nga të tjerët se i përkasin grupit (1998:9).

Paul R. Brass, një teoricien tjetër i njohur mirë në literaturën e nacionalizmit për qëndrimin e tij lidhur me natyrën "instrumentale" të etnisë dhe kombësisë, argumenton se nacionalizmi është shfrytëzuar nga elitat apo udhëheqësia e shteteve të centralizuara si dhe nga elitat e grupeve jo dominante për t'i mobilizuar masat në mënyrë që ose të mbrojnë ose t'i përmbushë intereset e tyre më të mëdha. Këto interesa mund të jenë përfitimet më të mëdha politike në një sistem, përfitim në përfaqësim më të lartë në sistemin politik ekzistues, kontroll më i shtuar mbi punët shtetërore apo avantazh i shtuar ekonomik ndaj grupeve të tjera.

Instrumentalizmit shpesh i referohet si konstruktivizëm (Brown 2000) meqë pikëpamja dominuese është se "kufijtë e grupeve etnike nuk janë të lashta, por janë ndërtime (konstruktime) sociale" (Hechter dhe Okamoto, 2001:193).

Konstruktivizmi argumenton se identitetet kombëtare janë shpikur në mënyrë aktive dhe janë modifikuar nga nacionalistët, duke përzgjedhur dhe përshtatur tiparet kulturore për qëllime politike. Sipas konstruktivistëve, nacionalizmi është ideologji e shpikur. Kjo qasje mund të përkufizohet si e atillë që e konsideron identitetin kombëtar si një kornizë institucionale apo ideologjike (Brown 2000).

Konstruktivistët argumentojnë se shteti bashkëkohor i centralizuar doli në pah bashkë me nevojën për të siguruar një sistem të segmentuar territorial që do të ndihmonte integrimin socio ekonomik të rajoneve të veçanta në një shoqëri më të gjerë. Procesi i vazhdueshëm i integritit ekonomik dhe rindërtimit shoqëror të cilin e ndihmuan shtetet, çoi në krijimin e një sërë vlerash të përbashkëta kulturore. Kjo kulturë e lartë u bë fokusi i një komuniteti të ri kombëtar brenda çdo shteti. Për këtë arsye kemi ‘shtetin- komb’ i dalë nga përvoja evropiane perëndimore. Ky entitet i centralizuar dhe sovran ka një popullsi që ndan një kulturë, sistem arsimor dhe interesa kolektive. Të formuara gjatë ngritjes së sistemit industrial kapitalist, shtetet ndihmuan dhe qenë të ndihmuara nga kapitalizmi. Shfaqja e strukturës moderne të klasës shoqërore, ku klasa e mesme kërkonte pushtetin ekonomik dhe politik jashtë kuadrit tradicional, i ndihmoi shtetet që ndihmuan dhe ato të cilat u ndihmuan nga kapitalizmi. Industrializmi solli me vete një gamë të tërë të re të ndërveprimeve ekonomike që shkaktoi ndërveprim më të madh social dhe lëvizshmëri, i cili krijoi më pas marrëdhënie të reja shoqërore. Gjithashtu sistemi i përbashkët arsimor që u ngrit si një kërkesë për të trajnuar punonjësit e rinj sipas kërkesave të sistemit të ri ekonomik çoi në një kulturë të përbashkët dhe një gjuhë të përbashkët. Ishin këto dy shtyllat kryesore mbi të cilat do të krijohesh një kohezion, në të vërtetë, do të krijohesh kombi. Për konstruktivistët nacionalizmi është një ideologji e cila nuk është ndërtuar nga asnjë lidhje me atë që mund të ketë ekzistuar më parë. Në qasjen konstruktiviste, nacionalizmi është përshkruar si një ideologji e shpikur dhe e përdorur nga elita të reja politike të cilat në shtetet moderne kanë aspirata për pushtet dhe

kërkojnë rrugë dhe mënyra alternative të legjitimitetit për të zëvendësuar të drejtën ‘hyjnore’ apo mandatin ‘kolonial’. Elita të tilla ndërtojnë mite të reja të unitetit me qëllim të të kontrolluarit të shoqërive të cilat karakterizohen nga kompleksiteti socioekonomik dhe diversiteti kulturor. Kjo pikëpamje e nacionalizmit si një ideologji legjitime është argumentuar, në mënyra të ndryshme dhe kontekste të ndryshme edhe nga studiues të tjerë si Ellie Kedurie, John Breuilly, me një qëndrim marksist nga Eric Hobsbawm (Hobsbawm dhe Ranger, 1983) dhe nga Paul Brass. Elitat shtetërore janë përpjekur të ndërtojnë idenë e kombit natyral përmes riinterpretimit selektiv të simboleve historike në mënyrë që të portretizojnë shoqërinë brenda shtetit si një komunitet me prejardhje të përbashkët, farefisni, atdhe dhe fat të përbashkët (Brown, 2000).

Themelet e organizuara të komuniteteve paramoderne u atribuohen shoqërive bashkëkohore, ashtu që komunitetet e shpikura ose të konstruktura të mund të paraqiten si natyrore. Fuqia legjitime dhe mobilizuese e kësaj ekzistence kombëtare të shpikur nuk varet nga saktësia e saj faktike, e cila mund të ndryshojë jashtëzakonisht shumë, por në fuqinë e elitave shtetërore për të zgjedhur dhe për të vendosur simbole të cilat rezonojnë me aspektet e kulturës bashkëkohore, si dhe të rrënjosë mitet e unitetit organik nëpërmjet kanaleve të duhura institucionale. Një shpjegim i tillë i nacionalizmit si ideologji manipuluese e përdorur nga elita shtetërore, shpesh kundërshtohet nga dy qasje të tjera. Njëra qasje e sheh kombin në kushte të funksionalitetit të tij gjatë procesit të modernizimit, ndërsa tjetra e thekson origjinën primordiale (primitive) të kombit, ose të paktën vazhdimësinë në mes të komunitetit para-modern, etnik, farefisnor dhe kombit modern (Brown, 2000).

Sipas Ozkirimlit (2000), qasjet teorike të nacionalizmit kanë hyrë në një periudhë të re diskursi. Çfarëdo që të jetë nacionalizmi, qoftë ideologji, ndjenjë popullore, fe qytetare, emocion masiv, ndikimi i tij në shoqërinë moderne në pothuajë të gjitha sferat e jetës përfshirë edhe politikën ka qenë i thellë. Ndoshta nacionalizmi ka pasur ndikim më të thellë

edhe se lëvizjet politike të liberalizmit, fashizmit apo edhe të komunizmit. Pa marrë parasysh se si e trajtojnë studiuesit nacionalizmin, si fenomen të domosdoshëm dhe të dobishëm, apo si fenomen të dëmshëm e të panevojshëm, të gjithë pajtohen se nacionalizmi është një forcë historike, se nacionalizmi është një fenomen i qëndrueshëm. Në ditët e sotme dhe në një botë bashkëkohore, nacionalizmi ka pretendime universale. Retorika për një rend të ri botëror tregon qartë se sa e ndërthurur është kombëtarja dhe ndërkombëtarja. Nacionalizmi nuk është i kufizuar vetëm në kufijtë kombëtarë, por është i shpërndarë ndërkombëtarisht. Michael Billing në librin e tij “Banal Nationalism” (1995) e paraqet nacionalizmin si një fenomen herë të hapur e herë të fshehur prapa diskursit të politikanëve dhe përfaqësuesve të qeverive të ndryshme në mbarë botën. Billing e paraqet nacionalizmin e mbujtur në shtete të cilat konsiderohen shtete të qëndrueshme dhe të fuqishme si në aspektin ekonomik, ashtu edhe në aspektin politik. Atë që Billing e bën, është kritika që ai e drejton në rastet kur bëhet ndarja mes ‘nesh’ dhe ‘atyre’ në çështje të cilat lidhen me nacionalizmin, duke debatuar se shpeshherë shtete të ndryshme edhe përmes politikanëve të tyre i konsiderojnë akte pozitive dhe patriotike veprimet ndaj të tjerëve përderisa në të kundërtën veprimet apo përpjekjet e të tjerëve për të arritur një qëllim mbase fundamental të të drejtave të tyre, konsiderohet si veprim negativ të cilin e quajnë menjëherë ‘nacionalizëm i të tjerëve’ (Billing, 1995:16). Pikërisht ajo çfarë Billing kritikon është ky dallim, meqë sipas tij, qytetarët në jetën e tyre të përditshme e shprehin nacionalizmin në forma të ndryshme si p.sh., duke kënduar himnin, valëvitur flamurin kombëtar, mbrojtur valutën monetare, duke shkuar në luftë për vendin; të gjitha këto veprime të anëtarëve të një vendi, shteti, populli, janë në të vërtetë vetëm riafirmim i sentimentit nationalist të atij populli. Billing tregon se politikanët e shfrytëzojnë diskursin nationalist në mesazhet e tyre drejtuar popullit dhe arrin në përfundimin se nacionalizmi është një ideologji aq e rëndomtë për të gjithë, sa që ajo të shumtën e herave nuk vihet re. Se sa është nacionalizmi i rëndësishëm në diskursin dhe retorikën e përditshme

brenda rendit dhe strukturave politike, paraqet element shumë të rëndësishëm edhe për vazhdimin e trajtimit të këtij punimi.

2.2. Ideologjitë politike: natyra dhe klasifikimi

“Një aspekt i gjithë politikës, të brendshme dhe të jashtme, është se shpesh demonstrimet thelbësore nuk shfaqen siç janë në të vërtetë – demonstrime të luftës për pushtet. Më shumë, elementi i pushtetit si qëllim parësor i politikës së ndjekur shpjegohet dhe justifikohet me terma etikë, ligjorë apo biologjikë. Domethënë, natyra e vërtetë e politikës maskohet me justifikime apo arsytetime ideologjike. Sa më thellë që individi të përfshihet në luftën për pushtet, aq më pak ka gjasë që ai ta shohë luftën për pushtet se çka përfaqëson ajo në të vërtetë” (Morgenthau, 2008:110).

Koncepti i ideologjisë duket të jetë koncept i ndërlikuar, meqë sipas literaturës, paraqet një grupim konceptesh, vlerash dhe simbolesh të cilat inkorporojnë koncepte të natyrës njerëzore. I nisur nga Revolucioni Francez i viteve 1790 dhe i analizuar së pari nga filozofi francez Antoine Destutt de Tracy, ky koncept vazhdoi me Marks-in në vitet 1840, në shekullin XX e deri më sot. Mund të shquhen katër përdorime të termit ‘ideologji’: 1. shkencë e re empirike e ideve; 2. përkatësi e një forme të republikanizmit laik liberal; 3. konotacion negativ që përshkruan paaftësinë intelektuale dhe praktike dhe radikalizëm të rrezikshëm; dhe, 4. doktrinë politike (Vincent, 2010).

Megjithëse ideologjia konsiderohej si *teoria e teorive*, në perceptimin publik ajo u bë doktrinë politike, ku puna e saj kryesore funksionon në nivelin e politikanëve, politikëbërësve, aktivistëve politikë dhe në fjalimet e përditshme. Duke vërejtur realitetet historike dhe bashkëkohore shoqërore të ideologjisë, mund të thuhet se ideologjitë lidhen me grupet sociale, por jo domosdoshmërisht me klasat. Ideologji të caktuara përpiqen të tërheqin pjesë të caktuara të shoqërisë, meqë kanë një gamë të mundësive për t’i përdorur në politikë dhe në diskursin politik, duke përfshirë legjitimimin e institucioneve politike, integrimin e shoqërisë, dhe dhënien e udhëzimeve për veprime politike (Freedman, 1996). Dhe për këtë arsye, ato janë të lidhura në mënyrë të pashmangshme me pushtet. Së fundi, ato ofrojnë një

pasqyrë të shoqërisë, një që thjeshton kompleksitetin e realitetit shoqëror, dhe kjo është e nevojshme për marrjen e vendimeve politike.

Shumë parti politike i mbështesin veprimet e tyre politike dhe programin zgjedhor në një ideologji. Siç është thënë edhe më herët në studimet shoqërore, një ideologji politike nënkupton një grup idealesh etike, parimesh, doktrinash, mitesh apo simbolesh të një lëvizjeje sociale, institucionale, klasore, ose të një grupi të madh që shpjegon se si shoqëria duhet të funksionojë, duke ofruar koncepte politike dhe kulturore për një rend të caktuar shoqëror. Një ideologji politike kryesisht interesohet për ndarjen e pushtetit dhe për çfarë qëllimesh do ta përdorë atë pushtet. Disa parti ndjekin një ideologji të caktuar shumë të ngushtë, ndërsa të tjerat frymëzohen nga ndonjë grup me ideologji të përafërt, por pa pasur nevojë ta pranojnë në veçanti ndonjë prej tyre. Po ashtu, ideologjitë politike konsiderohet se kanë dy dimensionë, atë të qëllimit, pra si duhet të organizohet shoqëria dhe atë të metodës, që kërkon mënyrat më të përshtatshme për ta arritur këtë qëllim. Ideologjia nënkupton edhe mbledhje idesh. Në mënyrë tipike, çdo ideologji përmban ide të caktuara në atë që e konsideron të jetë forma më e mirë e qeverisjes (p.sh., demokracia, autokracia, etj), dhe sistemi më i mirë ekonomik (p.sh., kapitalizmi, socializmi, etj). Ndonjëherë e njëjta fjalë përdoret për të identifikuar edhe ideologjinë edhe një nga idetë kryesore të saj. Ideologjitë gjithashtu identifikohen nga pozita e tyre në spektrin politik si të majta, të qendrës apo të djathta, edhe pse kjo është shumë shpesh e diskutueshme. Idetë politike dhe ideologjitë kështu i përcaktojnë qëllimet që frymëzojnë veprimtaritë politike. *“Pa dyshim, të gjithë politikanët duan pushtet. Kjo i detyron ata të jenë pragmatikë, të miratojnë ato politika dhe ide që janë të pranueshme nga elektorati ose të fitojnë simpatinë e grupeve të fuqishme”* (Heywood, 2004:3). Ideologjitë politike rëndom kanë qenë të lidhura me klasa të veçanta sociale - për shembull, liberalizmi me klasat e mesme, konservatorizmi me aristokracinë, socializmi me klasën punëtore e kështu me radhë. Këto ide pasqyrojnë përvojat

e jetës, interesat dhe aspiratat e një klase sociale dhe për këtë arsye ndihmojnë në nxitjen e një ndjenje të përkatësisë dhe të solidaritetit. Për shembull, *“unifikimi i vlerave liberale-demokratike ka vënë bazat në shumicën e shteteve perëndimore, ndërsa në vendet muslimane islami ka krijuar një grup të përbashkët të parimeve dhe të besimeve morale”* (Heywood, 2004:4). Megjithatë, ajo gjithashtu mund të zbatohet nga lart në një përpjekje për të siguruar bindjen dhe një formë kontrolli shoqëror siç ishin rastet me Gjermaninë naziste, Bashkimin Sovjetik, Shqipërinë apo Jugosllavinë, shtete në të cilat qëndrimet e kundërta thjesht censuroheshin apo shtypeshin.

Sot ka edhe argumentime se një formë më delikate e manipulimit ideologjik ndodh në të gjitha shoqëritë, e njohur nga Joseph Nye si ‘fuqia e butë’. Për më tepër, meqë *“ideologjitë sigurojnë një skemë intelektuale të botës shoqërore, ato ndihmojnë të vendosen marrëdhëniet në mes të individëve dhe grupeve, në njërën anë, dhe një strukturë më të gjerë të pushtetit, në anën tjetër”* (Heywood, 2004:11). Prandaj ideologjitë luajnë një rol vendimtar ose në mbështetje të strukturës mbizotëruese të pushtetit, duke e paraqitur atë strukturë si të drejtë, natyrore, të saktë e kështu me radhë, ose mund të luajnë edhe rol në dobësimin apo sfidimin e strukturës mbizotëruese të pushtetit, duke theksuar pabarazinë dhe padrejtësitë e saj dhe duke vënë theksin e vëmendjes te strukturat alternative të pushtetit (Heywood, 2004:14).

2.2.1 Liberalizmi

Liberalizmi doli si rezultat i shpërbërjes së feudalizmit dhe paraqiste aspiratat e shtresës së mesme industriale, duke u zhvilluar më tej në ideologji e cila promovonte mirëqenien sociale dhe ndërhyrjen në ekonomi. Liberalizmi mbështet individualizmin, lirinë individuale, arsyen, barazinë, tolerancën, sepse njerëzit konsiderohen, para së gjithash, individë të cilët duhet të kenë të drejtën të përparojnë personalisht, duke shijuar lirinë ‘maksimale në përputhje me një liri të tillë për të gjithë’ (Heywood, 2004:64). Liberalët mbështesin besimin në barazinë themelore, pra besimin se njerëzit ‘lindin të barabartë’ nga ana morale, pranojnë barazinë për

mundësi që individi të mund t'i realizojë potencialet e veta, por nuk pranojnë barazinë pa meritë. Për liberalët, qeveria paraqet garanci për të ruajtur rregullin dhe stabilitetin e shoqërisë, por mbështetin qeverinë e kufizuar, të ekuilibruar përmes institucioneve të ndryshme të qeverisë, kushtetutës dhe deklaratës së të drejtave, për shkak të rrezikut se qeveria “mund të bëhet një tirani për individin” (po aty).

2.2.2 Konservatorizmi

Kjo ideologji filloi si kundërshtim ndaj liberalizmit, duke përkrahur traditën, pragmatizmin, duke e parë njeriun si natyrë jo të përsosur, shoqërinë si një tërësi organike, të ndërtuar nga nevoja natyrore, duke theksuar rëndësinë e hierarkisë sociale dhe statusin social. Konservatorët mbështetin autoritetin e udhëheqjes ndërsa si burim kohezioni social e konsiderojnë zotërimin e pronës si çështje jetike, meqë në një masë kjo ju garanton pavarësi nga qeveria (Heywood, 2004:68).

Samuel P. Huntington (1957) në artikullin e tij “Konservatorizmi si ideologji” e paraqet konservatorizmin si qëndrim kundërshtues dhe rezistues ndaj ndryshimeve. Kjo formë e konservatorizmit gjithmonë bëhet aktive në jetën shoqërore gjatë periudhave të ndryshmeve të papritura dhe të thella, dhe thekson frikën nga e ardhmja. Versioni i dytë i konservatorizmit, në formulimin Huntington, është konceptuar si një metodë e veprimit politik, i cili nga ana e tij, ka për qëllim të mbrojë status quo-në rrethana të rrezikut. Mbrojtja e status quo-së, ose prirja drejt rivendosjes së status quo-së mbron interesat e veçanta të një grupi të caktuar shoqëror. Me një përkufizim të tillë atëherë, mund të lejohet që qeveritë në regjimet komuniste në Evropën Qendrore nga 1970 në 1990 të quhen konservatore. Prandaj, Huntington përkufizon ideologjinë konservatore si një stil i mendimit që është tipik për fazën kalimtare midis feudalizmit dhe kapitalizmit, atë që ai i referohet si epoka e revolucioneve borgjeze.

2.2.3 Socializmi

Socializmi u zhvillua si një ideologji politike në shekullin e nëntëmbëdhjetë, si një reagim ndaj padrejtësisë industriale, shfrytëzimit në punë dhe papunësisë në Evropë. Për Karl Marx-in, i cili ndihmoi në krijimin dhe përcaktimin e teorisë moderne të socializmit, problemet shoqërore të rrënjosura në një sistem ekonomik i cili mbështetej në pronën private, bënte që pasuria të mbetej në duart e një pakice në koston e fuqisë punëtore që ishte burimi i pasurisë. Marx-i mbështeste një revolucion të klasës punëtore i cili do t'i bënte pronësi kolektive mjetet e prodhimit (pronës dhe kapitalit). Ky kontroll, sipas pasardhësve të Marksit, mund të ishte ose i drejtpërdrejtë, nëpërmjet kolektivave si këshillat e punëtorëve, ose mund të ishte i tërthortë, të ushtrohej në emër të popullit nga shteti. Në shekullin XX, socializmi u nda në dy kampe, në socialistë revolucionarë të njohur si komunistë dhe kampi tjetër ishin socialistët e reformuar që “praktikonin politika kushtetuese dhe që përqafonin idealet e të ashtuquajturës demokraci sociale” (Heywood, 2004: 71). Socialdemokratët e riformuluan socializmin dhe u mbështetën në konceptet e mirëqenies, rishpërndarjes dhe të administrimit ekonomik, por me rënien e komunizmit gjatë viteve 1989-1991 në Evropën Lindore, socialdemokratët filluan të mos dallohen nga liberalizmi modern.

2.2.4 Ideologjitë e shekullit XX

Shekulli XX karakterizohet me lindjen e fashizmit me konceptet si përpjekja, udhëheqja, pushteti, heroizmi dhe lufta. Fashizmi ishte një formë kundër çdo gjëje, kundër kapitalizmit, liberalizmit, individualizmit, komunizmit, etj., dhe mbështeste imazhin e një bashkësie kombëtare të unifikuar organikisht. “Ideali fashist është ai i “njeriut të ri”, një hero i motivuar nga detyra, nderi dhe vetësakrifica, gati për t’ia dedikuar jetën shkëlqimit të kombit ose racës së vet dhe të jetë i bindur ndaj udhëheqësit suprem” (Heywood, 2004:79).

Feminizmi është një doktrinë poashtu e shekullit XX që ka për synim përkrahjen e rolit social të femrës me çdo lloj mjeti. Pikat kryesore të feminizmit janë: pabarazia gjinore e treguar në shoqëri dhe përmytja e strukturës së pushtetit mashkullor.

Dalja e lëvizjes ekologjike ose lëvizjes së Gjellbër shihet si ideologji e re që pasqyron preokupimet për dëmin që i bëhet natyrës për shkak të zhvillimit të shpejtë ekonomik bashkë me zhvillimin e teknologjisë bërthamore, dëmtimin e ozonit, ngrohjen globale, etj., e që paraqet preokupimin e ambientalistëve për mbijetesën e njeriut. Shekulli XX mban edhe fundamentalizmin fetar si ideologji, duke numëruar lindjen e të Dhathtës së Re Kristiane, e cila kundërshton abortin dhe kërkon futjen e lutjes në sistem shkollor dhe rikthimin e traditave familjare; fundamentalizmi islamik me aspiratat e të varfërve dhe po ashtu edhe me shprehjen e antipatisë ndaj Perëndimit dhe fuqive perëndimore (po aty).

Tabela 1: Ideologjitë partiake

Socializmi	Liberalizmi	Konservatorizmi	Fashizmi
Komuniteti/ Bashkësia	Individualizmi	Tradita	Autoriteti
Vëllezëria	Liria	Pragmatizmi	Fuqia/Pushteti
Barazia sociale	Arsyeja	Papërsosmëria njerëzore	Centralizimi
Nevoja	Barazia	Organicizmi	Forca
Klasat shoqërore	Toleranca	Hierarkia	Intoleranca
Prona e përbashkët	Miratimi	Autoriteti	
	Konstitucionalizmi	Prona	

Burimi: Andrew Heywood, 2004:62-83

2.3. Klasifikimi i tipologjive të nacionalizmit

Duke i analizuar rrethanat dhe kushtet në të cilat është paraqitur nacionalizmi, janë bërë përpjekje për të bërë një lloj klasifikimi të tipologjive të nacionalizmit. Kryesisht mendohet se ka tri qasje të përgjithshme që përcaktojnë nacionalizmin: *nacionalizmi etnik, nacionalizmi qytetar apo social dhe nacionalizmi shtetëror apo zyrtar* (Kellas, 1998:66).

Nacionalizmi, sipas studiuesve, është edhe ideologji edhe formë e sjelljes. Ideologjia e nacionalizmit pushon në vetëdijen e njerëzve të një kombi ose thënë ndryshe në vetë-ndërgjegjen kombëtare, për të treguar një sërë qëndrimesh dhe veprimesh. Këto mund të jenë qëndrime dhe veprime kulturore, ekonomike apo politike. Pasiqë kombi mund të përcaktohet

në baza 'etnike', 'sociale' apo 'zyrtare', edhe nacionalizmi mund të marrë këto forma gjithashtu. Në të gjitha rastet nacionalizmi kërkon të mbrojë dhe të promovojë interesat e një kombi. Ndërkaq kombi mund të konceptohet si "një popull i cili, për shkak të besimit të tij në prejardhje të përbashkët dhe me një mision të vet në botë, për shkak të trashëgimisë së përbashkët kulturore dhe historike, aspiron sovranitetin mbi një territor ose kërkon ta ruajë ose zgjerojë ndikimin politik apo ndikimin kulturor kundruall të tjerëve"(Kellas,1998:4-5). Aspekti politik i nacionalizmit shihet më qartë në kërkesën për vetëvendosje kombëtare, ose 'rregull në shtëpi'. Ai u referohet lëvizjeve sociale, qëndrimeve dhe ideologjive të cilat e karakterizojnë sjelljen e kombeve të përfshira në luftën për të arritur, ruajtur ose përmirësuar pozitën e tyre në botë. Për shtetin, 'nacionalizëm zyrtar' do të thotë patriotizëm dhe mbrojtje e "sovranitetit nacional" në marrëdhëniet ndërkombëtare (Kellas, 1998: 4).

Nacionalizmi zyrtar, siç përcaktohet nga Benedict Anderson,

"është politika e qeverisë e cila imponon një ndjenjë kombëtare ndaj popullsisë së vet. Kjo është bërë përmes kontrollit të detyrueshëm shtetëror që në arsimin fillor, propagandës së organizuar shtetërore, rishkrimit zyrtar të historisë, militarizmit ... dhe afirmimit të pafund të identitetit të kombit."
(Anderson, 2006:101).

Nacionalizmit 'zyrtar' ose patriotizmit ndonjëherë i jepet një status më fisnik se formave të tjera të nacionalizmit dhe ky lloj i nacionalizmit mund të bjerë ndesh me nacionalizmat e tjerë. Derisa patriotizmi paraqet besnikërinë ndaj shtetit, nacionalizmi 'social' dhe 'etnik' mund të kërkojnë shpërbërjen e shtetit, kurse nacionalizmi qytetar është një lloj i nacionalizmit të identifikuar nga filozofët politikë, të cilët besojnë në një formë pa ksenofobi nacionaliste, në përputhje me vlerat e lirisë, të tolerancës, e të barazisë dhe të të drejtave të individit (Tamir,1993).

Michael Keating jep një përkufizim të sofistikuar të nacionalizimit qytetar. Keating e përkufizon nacionalizmin qytetar si ndërmarrje kolektive të rrënjësor në pajtimin dhe në pëlqimin individual, ndaj thotë:

“Ajo është e mbështetur në vlerat, në institucionet e përbashkëta dhe në modelet e ndërveprimit shoqëror. Bartësit e identitetit kombëtar janë institucionet, zakonet, kujtimet historike dhe vlerat racionale sekulare. Çdokush mund të bashkohet me kombin pavarësisht lindjes apo origjinës etnike, edhe pse kostoja e përshtatjes ndryshon. Nuk ka mit me origjinë të përbashkët... Ekzistenca kombëtare mbështetet në komunitet të përcaktuar territorialisht, jo në një kufi social midis grupeve brenda një territori. Kjo nuk do të thotë se çdo pjesë e pasurive të patundshme mund të formojë bazën për një nacionalizëm. Duhet të jetë një grup i strukturuar i ndërveprimeve politike dhe sociale të udhëhequr nga vlerat e përbashkëta dhe një ndjenjë e identitetit të përbashkët.” (Keating, 1996:5-6).

Një qëndrim i kohëve të fundit mbi nacionalizmin dhe identitetin kombëtar ka qenë ideja e qytetarisë dhe identitetit politik. Ka një varg argumentesh të paraqitura nga Charles Tilly, Rogers Brubaker, Liah Greenfeld dhe të tjerë, që përpiqen të lidhin ekzistencën kombëtare dhe identitetin me qytetarinë dhe qeverisjen demokratike për ta vënë individin brenda kontekstit të komunitetit dhe jetës komunale, si në nivel lokal, ashtu edhe në nivel kombëtar e më gjerë.

Të kuptuarit e shtetësisë qytetare ka të bëjë me përfshirjen e të gjithë qytetarëve pa marrë parasysh veçoritë dhe dallimet e tyre, pa marrë parasysh racën, ngjyrën, besimin, gjininë, gjuhën apo etnicitetin, përfshin të gjithë ata të cilët i nënshtrohen kredos (besimit) politike të vendit (Ignatieff, 1993: 6).

Shfaqja e shtetit si një institucion i veçantë e sovran kushtëzoi zhvillimin e politikës si një aktivitet i veçantë në interes të përgjithshëm, kushtëzoi zgjedhjet, organizimin partiak, një politikë që ka për qëllim krijimin e 'opinionit publik', 'zhvillimin e politikës si profesion dhe mbështetjen popullore' (Breuilly, 1982: 3).

2.4. Nacionalizmi si ideologji politike

Meqë janë zhvilluar debate të shumta lidhur me nacionalizmin dhe me karakterin politik që ai mund të ketë, duket sikur nacionalizmi paraqet ose “një forcë progresive dhe çlirimtare, duke ofruar kështu unitet kombëtar ose pavarësi” ose sipas një qasjeje tjetër “nacionalizmi mund të jetë një kredo irracionale e reaksionare, që lejon udhëheqës politikë të ndërmarrin politika të ekspansionit ushtarak dhe të bëjnë luftë në emër të kombit”(Heywood, 2008:133). Meqë sipas literaturës së shqytuar, del se nacionalizmi mund të jetë edhe progresiv, demokratik, çlirimtar, por edhe regresiv, autoritar, shtypës, ekspansionist, mund të jetë i majtë dhe i djathtë, edhe të përcaktuarit e saktë se a ka nacionalizmi karakter politik apo kulturor për një komb, varet nga shkaqet politike të cilat ndikojnë në shfaqjen e tij. Në vartësi nga qasja që mund ta kenë liberalët, socialistët, konservatorët, fashistët apo komunistët, nacionalizmi mund të kategorizohet në: nacionalizëm liberal, nacionalizëm konservator, nacionalizëm ekspansionist dhe nacionalizëm antikolonialist (Heywood, 2008). Sipas nacionalizmit *liberal* i cili konsiderohet forma më klasike e nacionalizmit dhe më parimorja në Evropë, temë kryesore është parimi i vetëvendosjes kombëtare. Nacionalizmi liberal “... nuk vendos interesat e një kombi mbi interesat e kombeve të tjerë. Përkundrazi, ai shpall se të gjitha kombet janë të barabarta. Atëherë qëllimi final i nacionalizmit liberal është ndërtimi i një bote me komb-shtete sovraane” (Heywood, 2008:134). Megjithatë, të pranuarit e individualizmit sheh përtej nacionalizmit dhe kjo gjë e bën nacionalizmin liberal të duket ‘naiv dhe romantik’ ngaqë një qasje e tillë më tepër përkon me respektimin e të drejtave të njeriut sesa me një politikë për sovranitet kombëtar (Heywood, 2008:135). Një e metë tjetër e nacionalizmit liberal është se të gjitha të ashtuquajturat “komb-shtete” përbëhen, në të vërtetë, nga “një numër i madh grupesh gjuhësore, fetare, etnike dhe rajonale” dhe “e vetmja mënyrë për të arritur një komb-shtet të bashkuar politikisht dhe me kulturë homogjene, ishte nëpërmjet programit të spastrimit etnik” (Heywood, 2008:136).

Nacionalizmi **konservator** ngërthen premtimet e nacionalizmit “për kohezion social dhe rend publik, që mishërohen me ndjenjën e nacionalizmit patriotik” (po aty). Kombi shihet si njësi organike në të cilën jetojnë pjesëtarë që konsiderojnë se ndajnë pikëpamje, zakone, stil jetese dhe pamje të njëjtë mes vete, duke e kthyer kështu nacionalizmin në mbrojtjen e vlerave dhe institucioneve me mbështetje të historia. Ky lloj nacionalizmi mund të jetë i pranishëm në shtete të cilat tanimë janë të ndërtuara dhe jo tek ato shtete që janë në ndërtim e sipër. Sipas nacionalizmit konservator “bashkimi kombëtar dhe patriotizmi i palëkundur si virtyt qytetar” janë fokus i qëndrimit të tillë (po aty). Imigrimi dhe ndërkombëtarizimi të cilët mund të rrezikojnë unitetin kombëtar, konsiderohen armiku i jashtëm për nationalistët konservatorë. Kritika e cila prek nacionalizmin konservator është promovimi i intolerancës dhe fanatizmit në të vërtetë, promovim i racizmit dhe i ksenofobisë, kur insistohet në ruajtjen e pastërtisë kulturore dhe traditave të vendosura gjatë historisë.

Nacionalizmi **ekspansionist** paraqet llojin e nacionalizmit me karakter agresiv, ushtarak dhe ekspansionist që është e kundërta e nacionalizmit liberal, ku mbrohen të drejtat e njeriut dhe parimi i vetëvendosjes. Të dy luftërat botërore dhe lufta në ish-Jugosllavi nga ana e serbëve për të krijuar një “Serbi të madhe” janë shembuj tipikë të nacionalizmit ekspansionist. Intensiteti me të cilin shprehet ky lloj nacionalizmi i tejkalon kufijtë e sjelljes normale, jo vetëm të individit, por në këtë lloj nacionalizmi, të gjithë pjesëtarëve të atij kombi. Një sjellje e tillë e veçon këtë lloj nacionalizmi në atë që Heywood e karakterizon ‘nacionalizëm integral’ shprehje kjo e cila ishte prezantuar nga francezi Charl Mora, kryetar i partisë së djathtë, Action Française (Hewywood, 2008). Ideja se bashkimi dhe mbijetesa e kombit ka vlerë më shumë se jeta dhe ekzistenca e individit, se uniteti kombëtar ka nevojë për disiplinë dhe bindje ndaj një udhëheqësi suprem janë qëndrimet e ndjekësve të këtij lloji të nacionalizmit. Ky lloj nacionalizmi tërheq “njerëz që janë të tjetërsuar, të braktisur dhe pa

pushtet, për të cilët nacionalizmi bëhet një mjet me anë të të cilit mund të fitohen krenaria dhe respekti për veten” (Heywood, 2008:138).

Nacionalizmi **antikolonial** lidhet kryesisht me luftën për çlirim kombëtar dhe kjo kryesisht në vendet e Afrikës dhe të Azisë. Çlirimi kombëtar mëtonte më tepër dimensionin ekonomik dhe politik, pra zhvillimin ekonomik në një anë dhe shkëputjen e vartësisë së tyre nga shtetet e industrializuara evropiane dhe SHBA-ja dhe më tepër anonte nga socializmi se nga liberalizmi.

2.5. Ideologjia e majtë, e djathtë apo e qendrës

Ideologjitë e krahut të majtë nënkuptojnë politikë majtiste. Konsiderohen parti progresive, socialiste dhe komuniste. Ato karakterizohen nga një angazhim për ndryshime, qoftë në formën e reformës sociale apo transformimit ekonomik si tërësi. Përfaqësuesit e krahut të majtë janë idealistë dhe besojnë në barazinë. Ata e çmojnë më shumë lirinë personale mbi lirinë ekonomike. Këto parti kanë tërhequr tradicionalisht mbështetjen e tyre nga radhët e të varfërve dhe të pafavorizuarëve, si punëtorë, fshatarë, etj.

Si nënkategori e ideologjisë së majtë janë partitë e qendrës së majtë të cilat favorizojnë ndryshime progresive dhe janë më të hapura ndaj ekonomisë së tregut. Këtu hyjnë social demokratët, social liberalët, partitë e gjelbëra. Kudo në botë, grupet e qendrës së majtë në përgjithësi mbështesin:

- një ekonomi të përzierë të përbërë nga ndërmarrje private dhe ndërmarrje publike ose programe të subvencionuara të arsimit, kujdesit të përgjithshëm shëndetësor, kujdesit të fëmijëve dhe shërbime të ngjashme sociale për të gjithë qytetarët;
- një sistem të dobishëm të sigurimeve shoqërore;

- organet qeveritare që rregullojnë ndërmarrjen private në interes të punëtorëve dhe konsumatorëve, duke siguruar të drejtat e punës, mbrojtje të konsumatorit dhe konkurrencë të ndershme të tregut;
- një taksim progresiv që përfshin uljen e taksave dhe subvencioneve për ata që janë në varfëri të mbajtur nga qeveria;
- investime publike (Woshinsky,2008).

Partitë me ideologji të krahut të djathtë çmojnë traditën, përkrahin drejtësinë dhe paanësinë, mbijetesën e më të fortit dhe besojnë në lirinë ekonomike. Ata besojnë se biznesi nuk duhet të sistemohet, dhe se të gjithë duhet të kujdesemi për veten. E djathta politike nuk e përkrah drejtësinë sociale me prioritet, duke kundërshtuar se duhet të ndihmojnë për arsimin apo shëndetësinë e tjetrit. Ata mbështesin lirinë e individit për të qenë i suksesshëm kundrejt barazisë sociale.

Përkrahja e ekonomisë së tregut të lirë e bën të djathtën politike të pranohet nga klasa e mesme dhe ajo e lartë. Megjithatë qendra e djathtë, si nënkategori e së djathtës ka qëndrime më liberale ndaj problemeve sociale dhe atyre ekonomike.

Sidoqoftë, në politikën moderne një ndarje e pastër dhe e qartë në mes të së majtës dhe të së djathtës mund të jetë e pasaktë shpeshherë, meqë shumë parti kanë tendencë të mbështesin qasjen ‘catch-all’ dhe të bëhen gjithëpërfshirëse në kuptimin e ngërthimit, si të krahut të majtë, ashtu edhe të krahut të djathtë në radhët e tyre. Në kohë zgjedhjesh, parimet e përcaktuara shpesh nuk merren parasysh në këmbim të votave dhe mandateve parlamentare. Mbizotëron pragmatizmi ndërkohë që ideologjia dhe bindjet politike zënë një vend pas (Matlosa and Shale, 2008).

Tabela 2: Spektri politik

E Majtë	E Djathtë
Liria	Autoriteti
Barazia	Hierarkia
Vëllezëria	Rendi/Rregulli
Të drejtat	Obligimet/Detyrat
Progresi	Tradita
Reformat	Kundërvënia
Ndërkombëtarizimi	Nacionalizmi

Burimi: Andrew Heywood, 2002:252

2.6 Rëndësia e elitës politike në ideologjitë e partive në Kosovë

Para se të trajtojmë argumente të veçanta sa i përket ndërveprimit të elitave politike, duhet të përcaktojmë se kush është dhe çfarë është elita politike. Në teorinë politike dhe sociologjike, një elitë është një grup i vogël njerëzish të cilët kontrollojnë një sasi shpërpjestuese të pasurisë apo pushteti politik. Roli i elitës në shoqëri është shumë i rëndësishëm, sepse elita formulon politikat dhe merr vendimet. Përmes elitës vlerat e zhvillimit politik depërtojnë në shoqëri në nivele dhe faza të ndryshme. Në përgjithësi, elita nënkupton grupin më të fuqishëm të njerëzve. Sipas Paretos, 'pjesëtarët e elitës e arrijnë fuqinë për shkak të aftësisë së tyre për të ndërmarrë veprime të drejtpërdrejta dhe vendimtare (<http://www.sociologyguide.com/political-system/the-classical-elite-theory.php>).

Wright Mills (1956) i ka përshkruar elitat si "*persona që marrin vendime e që kanë ndikime të mëdha, të cilët janë në gjendje të ushtrojnë vullnetin e tyre edhe nëse të tjerët kundërshtojnë(rezistojnë), dhe që kanë shumë nga ajo që mund të kenë - paranë, pushtetin dhe prestigjin*".

Por, po të përpiqemi ta thjeshtojmë këtë term, atëherë elita politike mund të shihet se përfshin këto kategori njerëzish:1. ata të cilët janë zgjedhur apo emëruar në legjislaturat qendrore dhe

shtetërore; 2. ata të cilët zënë poste të rëndësishme në partitë politike në nivel kombëtar ose shtetëror; 3. ata të cilët nuk mbajnë ndonjë post zyrtar në qeveri apo në parti politike, por megjithatë konsiderohen si persona me prestigj të madh politik dhe fuqi, sepse i kontrollojnë ushtruesit e pushtetit. Po që se e trajtojmë termin ‘elitë politike’ si ‘elitë pushteti’ të përshkruara nga Mills, atëherë në rastin e këtij punimi do të mund të flasim për ‘klasën politike’.

Në sistem demokratik çfarë konsiderohet Kosova, termi ‘elitë politike’ mund të përdoret për t’i identifikuar ata që u zgjedhën për të marrë vendime në emër të anëtarëve të tjerë të shoqërisë. Në rastin e Kosovës, elitë politike konsiderohen përfaqësuesit e nivelit ekzekutiv dhe ata të parlamentit, pra, ministrat e qeverisë, zv.ministrat dhe deputetët e Kuvendit si individë që mbajnë autoritetin për t’u angazhuar në procesin e bërjes së ndryshimeve të rëndësishme shoqërore dhe të cilët do të duhej t’i nënshtroheshin një llogaridhënieje ndaj qytetarëve të cilët i kanë votuar. Elita lufton për pushtet dhe këtu mund të pëjtohem me Morgenthau i cili argumenton se:

“e tërë jeta politike e një vendi, veçanërisht e një vendi demokratik, nga niveli lokal në atë kombëtar, është luftë e vazhdueshme për pushtet. Në zgjedhjet periodike, në votime për asambljetë ekzekutive – në të gjitha këto veprimtari njerëzit përpiqen të ruajnë ose të vendosin pushtetin e tyre ndaj të tjerëve.” (Morgenthau, 2008:43)

Elitat politike dhe përfaqësimi janë të lidhura shpesh për shkak se këto grupe vazhdimisht kërkojnë ta marrin qeverinë nën kontroll. Në demokracitë moderne, autoritetet politike duhet të përfaqësojnë interesat e qytetarëve. Për të fituar zgjedhjet, politikanët duhet të kenë sukses në të bindurit e zgjedhësve, sepse sipas Pitkinit (1967):

"Jeta politike nuk është vetëm të bërit e zgjedhjeve arbitrare, as thjesht pazarllëk i bisedimeve qofshin të ndara apo private. Ajo është gjithmonë një kombinim i bisedimeve dhe kompromisit ku ka angazhime të pavendosura dhe kontradiktore dhe ku shqyrtimi i përbashkët në lidhje me politikën publike me fakte dhe argumente racionale janë relevante”.

Përfaqësimi politik në shumicën e demokracive perëndimore varet prej partive politike. Funksionimi i sistemeve demokratike përcaktohet jo vetëm nga veprimi i qytetarëve apo performanca e sistemit politik, por edhe nga sjellja e aktorëve politikë. Vendimmarrësit në institucionet publike janë elitat politike dhe ata veprojnë nëpërmjet partive politike. Në tension të përhershëm në shoqëritë aktuale është marrëdhënia në mes të pushtetit, konfliktit dhe autoritetit (Whitmeyer, 2002:337). Elitat politike duhet të merren me institucionet e pushtetit dhe formësimin e sistemit politik. Në disa raste elitat nxjerrin rregulla të ngurta me qëllim të ruajtjes së fuqisë së tyre duke, dhe për ta shmangur konkurrencën politike. Në raste të tjera, elitat duhet të konkurrojnë në mes vete dhe / ose me qytetarët të tjerë, siç janë kandidatët e pavarur në fushatat zgjedhore. Prandaj po të pyesim se kush e kontrollon shoqërinë tonë, mund të përfundojmë se elitat në situata të tilla janë midis ‘dy zjarresh’: mes përfaqësimit politik dhe maksimizimit të interesave të tyre. Në të vërtetë, ka shumë pak diskutime substanciale mbi natyrën e nacionalizmit në një nivel të elitës politike.

Kalimi i Kosovës nga regjimi monist dhe komunist në një demokraci pluraliste ishte i veçantë pasi që elita politike në Kosovë u zhvillua më ndryshe se elita qoftë në ish-blllokun lindor apo edhe në vendet e rajonit.

Në retrospektivë, veprimtaria e elitës në Kosovë deri në vitin 2008 nuk ishte një garë e domosdoshme dhe e vërtetë e ideve, mundësive dhe alternativave për ta drejtuar vendin, por më tepër një garë për të provuar se kush do të mund të sjellë më shumë të drejta dhe më shumë autonomi për Kosovën. Viti 2008 shënon shpalljen e pavarësisë së Kosovës, por jo edhe ndonjë ndryshim drastik në mënyrën e të drejtuarit të vendit nga elita politike.

2.7 Diskursi politik

Shembull specifik i veprimit dhe i ndërveprimit politik është edhe diskursi politik. Në të vërtetë, shumica e veprimeve politike si: miratimi i ligjeve, vendimmarrja, mbledhjet, fushatat, etj., janë kryesisht diskursive. Diskursi si një term i gjerë me përkufizime të

ndryshme “integron një gamë të tërë të kuptimeve” (Titscher, et al. 2000: në Bayram, 2010). Sipas Schaffner (1996), diskursi politik, si një nënkategori e diskursit në përgjithësi, mbështetet në dy kritere: kriterin funksional dhe atë tematik. Diskursi funksional është rezultat i politikës dhe si i tillë përmbush funksione të ndryshme si rezultat i aktiviteteve të ndryshme politike. Është tematik për shkak se temat e saj janë të lidhura kryesisht me politikën si veprimtari politike, ide politike dhe marrëdhënie politike. Është aftësia e diskursit politik të bartësve të saj, në të vërtetë politikanëve të “kërkojnë dhe arrijnë pajtimin, pëlqimin apo bindjen dhe dëgjueshmërinë e individëve të tjerë në favor të vullnetit të tyre” (The New Fontana Dictionary of Modern Thoughts, 1999 cituar në Bayram, 2010). Njëjtë edhe Rousseau (2004) theksonte se “i fuqishmi kurrë nuk mund të konsiderohet i fuqishëm që të jetë udhëheqës nëse nuk e shndërron pushtetin e tij në të drejtë dhe bindjen në detyrë (Rousseau, J.J., cituar në The New Fontana Dictionary of Modern Thoughts, 1999 në Bayram: 2010).

2.8 Përfundime

Morgenthau në “Politika Ndërmjet Kombeve” thotë:

“Nacionalizmi i fundit të shekullit të njëzetë, në thelb, është i ndryshëm nga ajo që tradicionalisht nënkuptohet me këtë term. Nacionalizmi tradicional kërkonte të çlironte kombin nga sundimi i huaj dhe t’i jepte atij një shtet të vetin. Ky synim konsiderohej të ishte i drejtë jo vetëm për një komb, por për të gjitha kombet. Sapo një komb i kishte bashkuar pjesëtarët e tij në një shtet, aspiratat kombëtare përmbusheshin... Nacionalizmi i sotëm, ..., ka vetëm një gjë të përbashkët me nacionalizmin e shekullit të nëntëmbëdhjetë- kombin si pika kryesore e referimit për besnikëri dhe veprim politik. Por këtu ngjashmëria merr fund. Për nacionalizmin e shekullit të nëntëmbëdhjetë kombi është qëllimi final i veprimit politik, momenti përfundimtar i zhvillimit politik...”
(Morgenthau, 2008: 302-303).

Një varg ndryshimet politike, sociale dhe kulturore në shekullin XX i kanë dhënë formë tjetër botës në të cilën jetojmë. Lufta e Parë Botërore, Lufta e Dytë Botërore dhe rënia e komunizmit në Evropën Lindore kanë qenë shtytës për konceptin e kombit si parim i organizimit politik. Si tëi tillë, nacionalistët konsiderojnë se “forcat që kanë krijuar komb-

shtetet, janë forca të natyrës dhe se asnjë grup tjetër shoqëror nuk mund të përbëjë një bashkësi politike të kuptimshme” (Heywood,2008:144).

Derisa shumë teori dhe qasje mbi nacionalizmin janë kontestuar ashpër, ato nuk duhet konsideruar apo trajtuar si kundërthënëse ndaj një të vërtete universale për politikën në përgjithësi.

Nacionalizmi është një fenomen shumëdimensional që paraqet një ambivalencë të brendshme morale. Politikisht shfaqja e tij ka përkuar me afirmimin e ideve liberale dhe demokratike, dhe në veçanti me nocionin e sovranitetit të popullit. Nacionalizmi shpreh identifikimin politik të qytetarëve të saj me shtetin e tyre, dhe politikat e qeverive për të përforcuar identifikimin e tillë. Ai mbështetet në ekzistencën e një identiteti të përbashkët kombëtar, duke u mbështetur në praninë historike, kulturore, gjuhësore apo lidhjet fetare. Megjithatë, për shkak të një mos-harmonie të shteteve dhe identiteteve kombëtare, nacionalizmi është zhvilluar edhe jashtë, edhe kundër kombit-shtet, për të afirmuar të drejtat e pakicave.

Shkolla moderniste e mendimit ka kontribuar në të kuptuarit e nacionalizmit dhe qasja konstruktiviste ka dhënë shumë. Argumentet e Gellnerit në lidhje me tërheqjen diskrete midis modernitetit dhe nacionalizmit janë të mundshme, por edhe qasja e Gellnerit i ka mangësitë e veta për shkak të rëndësisë që i jep industrializimit në diskutimin mbi origjinën dhe zhvillimin e nacionalizmit. Nacionalizmi është një ideologji e mobilizimit të lidhur ngushtë me vullnetin politik të aktorëve-shtetërorë dhe aktorëve joshtetërorë. Konfigurimet e ndryshme në të cilat zhvillohen luftërat për autonomi, vetëvendosje dhe çlirim kombëtar kërkojnë një analizë të kujdesshme të marrëdhënieve ndërmjet klasës, shtetit dhe kombit – fenomene që janë të rëndësishme për të kuptuarit tonë të natyrës së nacionalizmit dhe dinamikën e nacionalizmit, luftën e klasave dhe transformimin shoqëror. Si rrjedhojë, në kuadër të të kuptuarit të marrëdhënieve në mes të këtyre fenomeneve ne gjejmë rëndësinë shoqërore të nacionalizmit dhe të lëvizjeve kombëtare si manifestohen ato në kontekste të

ndryshme hapësinore, kohore, dhe politike. Një analizë e nacionalizmit si ideologji na jep një kuptim të qartë të natyrës, të formës dhe të përmbajtjes së nacionalizmit, si dhe natyrën dhe dinamikën e shoqërive të cilat luftojnë për zhvillimin e vet. Me një perspektivë të qartë të ideologjisë së nacionalizmit, mund ta kuptojmë më mirë këtë fenomen të fuqishëm dhe të vazhdueshëm që ka mbërthyer vëmendjen e komunitetit botëror gjatë shekullit XX.

Kapitulli III: Nacionalizmi në Ballkan

Ka një tendencë të fortë në mesin e shumë studiuesve për ta trajtuar nacionalizmin si një dukuri e të së kaluarës. Prandaj shekujt XIX dhe XX janë trajtuar si kulmi i nacionalizmit, kurse fillimi i shekullit XXI është analizuar përmes prizmit të ideologjive me sa duket më universaliste: liberalizmit, socializmit, konservatorizmit, fundamentalizmit fetar, anarkizmit, fashizmit apo racizmit. Dy dekadat e fundit të këtij shekulli veçanërisht po trajtohen si të karakterizuara nga qasje të qëndrueshme të besimeve universaliste: përhapja në mbarë botën e doktrineve dhe praktikave neoliberale; globalizim i ekonomisë, politikës dhe kulturës; zgjerimi intensiv i kozmopolitizmit, individualizmit dhe identiteteve transnacionale; dhe ringjallje të spikatura fetare. Megjithatë, pavarësisht nga të gjitha këto transformime të mëdha organizative dhe ideologjike që kanë ndodhur, nacionalizmi nuk u zhduk. Përkundrazi, doktrinat dhe praktikat nacionaliste kanë demonstruar aftësinë për t'iu përshtatur kushteve të ndryshme politike dhe ekonomike dhe të bashkëjetojnë me sisteme të besimeve të ndryshme. Për këtë arsye, diskurset nacionaliste ishin vendimtare për justifikimin e sundimit komunist në vendet e Ballkanit dhe në disa vende të Evropës. Kjo nuk ka ndryshuar në mënyrë dramatike as në këtë shekull, meqë ndjenjat e forta nacionaliste përforcojnë rende të ndryshme politike, qoftë ai rend i ngjashëm me rendin në vendet islamike, si Irani, në vendet komuniste si Koreja e Veriut apo edhe në vendet liberale, si Danimarka. Nacionalizmi mbetet një burim i fuqishëm i legjitimitetit popullor.

3.1. Nacionalizmi në Ballkan gjatë shekullit XX

Gjatë Luftës së Ftohtë thuaja të gjitha shtete e Ballkanit ishin nën regjimin komunist me përjashtim të Greqisë. Forcat autoritare politike fituan pushtet të konsiderueshëm, ndaj edhe shkalla e problemeve ekonomike çoi në një rënie të ashpër në standardin e jetesës thuaja kudo. Rumania, Bullgaria dhe Shqipëria u prekën nga trazira periodike edhe pse një progres i vogël ishte arritur në tejkalimin e problemeve të trashëguara kryesisht nga epoka komuniste. Në Rumani dhe në Bullgari, dështimi i politikave të ngjashme bëri që liderët ambiciozë të promovojnë forma antagoniste të nacionalizmit si një strategji mbijetese në mënyrë që të shmangnin vëmendjen e popullit nga dështimet e panumërta të sistemit. Liderë të tillë oportunistë, të gatshëm të përdorin nacionalizmin si një mjet hutie për t'i mënjanuar qytetarët nga të kundërshtuarit e një sistemi politik të imponuar që po dështonte shoqërinë, ishin të përhapur në gjithë rajonin. Mënyra të dhunshme përmes të cilave sistemi komunist ishte krijuar dhe pastaj konsoliduar, si dhe mbështetja e ideologjisë ashtu që të siguronte një respektim të palëkundshëm të komunizmit, nënkuptonte se personalitetet pragmatike kurrë nuk e fituan ndikimin që e gëzonin në shtetet komuniste të Evropës Qendrore, veçanërisht në Poloni dhe në Hungari.

Por, ishte shpërbërja e Jugosllavisë ajo e cila e tërhoqi vëmendjen mbarë botërore në Ballkan gjatë viteve 1990 -1999. Udhëheqësi i Serbisë, Slobodan Millosheviq, ishte figura e parë politike që, pas vdekjes së Josip Broz Titos, në mënyrë flagrante manipuloi me nacionalizëm në mënyrë që të ushtronte pushtetin e vet të veçantë. Demonstratat në Kosovë dhe trazirat e tjera të pareshtuar, pastaj rezistenca nga republikat e tjera dhe triumfi i nacionalizmit kroat, hapi rrugën për shpërbërjen e dhunshme të shtetit. Jugosllavia u shpërbë si entitet funksional në mes të viteve 1985 dhe 1991, kryesisht si rezultat i vendimeve të marra nga aktorët e brendshëm politikë.

Shpërbërja e dhunshme e Jugosllavisë është pare, jo vetëm si një fatkeqësi për Ballkanin, por si një fatkeqësi për Evropën si tërësi. Sepse, konflikti shpërtheu kur po përmbylleshin planet ambicioze për bashkimin monetar dhe financiar brenda Komunitetit European, si dhe futjes së elementeve të një politike të përbashkët të jashtme dhe të sigurisë. Rusia ishte e preokupuar me trazirat e veta rajonale, dhe kjo bëri që për herë të parë vendet perëndimore të jenë përgjegjësit e vetëm të një krize të madhe në Ballkan. Nacionalizmi triumfoi ndaj përpjekjeve të KE për marrëveshje të përbashkëta evropiane mbështetur në konceptet pasnacionaliste. Nga vitet 1990 shtetet perëndimore nuk kërkonin sfera të ndikimit në Ballkan. Në vend të kësaj, shqetësimi i tyre kryesor ishte të gjenin mënyra për të lokalizuar konfliktet në rajon, duke u përpjekur të parandalonin lëvizjet e mëdha të popullsisë, që rrezikonin vet sigurinë e tyre. Prandaj edhe ofronin zgjidhje të ngutshme dhe afatshkurta, të projektuara për të kontrolluar një krizë të menjëhershme, duke mos menduar për pasojat afatgjate. Shembull tipik i një veprimi afatshkurtër ishte Marrëveshja e Paqes e Dejtonit e vitit 1995 e imponuar nga SHBA, e cila kishte ndërhyrë në konfliktet e përgjakshme jugosllave. Lufta në Bosnjë e viteve 1992-1995 tregoi qartë se kur interesat gjeostrategjike u penguan nga vazhdimi i saj, Dejtoni legjitimoi zbatimin e ndarjes. Nacionalistët rivalë fituan legjitimitet formal brenda një shteti me tri entitete etnike.

Gjysma e parë e viteve të 1990 dëshmoi “më shumë vazhdimësi sesa ndryshim në qëndrimin e Fuqive të Mëdha në Ballkan” (Gallagher:2003:4). *“Një hapësirë e kufizuar e vëmendjes dhe mosgatishmëria që me një energji, imagjinatë dhe, nëse është e nevojshme resurse ‘të kalohet një krizë’, janë identifikuar si përgjigje afatgjata të fuqive evropiane në një rajon ‘problematic’”* (Gallagher:2003:4). Kërkimi për stabilitet në Ballkan vazhdoi që të shikohet si lëvizje nga nevoja për të rregulluar mozaikun etnik në një gadishull problematic, kurse shpërngulja e popullatave për të krijuar njësi etnikisht kompakte politike ishte më se evidente gjatë viteve 1990.

3.2. Nacionalizmi shqiptar në Ballkan

Sipas përkufizimeve moderne, ‘kombi’ është *“një popullsi që ndan një territor historikisht të përbashkët, mite të përbashkëta dhe kujtime historike, një masë popullore, kulturë publike, ekonomi të përbashkët dhe të drejta e detyrime të përbashkëta për të gjithë anëtarët”*. (Greenfeld,1992). Përballë një përkufizimi të tillë, duhet të ndalemi te faktorët të cilët kanë të bëjnë me formimin e kombit shqiptar.

Si proces historik, formimi i popullit shqiptar dhe kristalizimi i vetëdijes kombëtare të shqiptarëve u bë gjatë mesjetës, si rezultat i një varg tiparesh të cilat u formuan tek ata thuaja paralelisht gjatë një harku kohor ndryshimesh të mëdha, tipare si: krijimi i emrit kombëtar mesjetar ‘arbër’, formimi i gjuhës shqipe, që sipas gjuhëtarëve është kryer jo më vonë se shekulli VI, “përhapja e krishterimit si një fe e përbashkët për të gjithë shqiptarët e që ndikoi shumë në rritjen e vetëdijes kombëtare dhe u bë pengesë e fuqishme kundër asimilimit grek e sllav” (Biçoku,1997:242). Të gjitha këto tipare krijuan një unitet te shqiptarët për t’u ballafaquar apo dhe bashkëjetuar me popuj ardhacakë të cilët u vendosën në Ballkan, duke i karakterizuar shqiptarët si një popull me tipare të veçanta nga të tjerët. Pa dyshim që Lëvizja kombëtare shqiptare nuk u zhvillua vetëm në Ballkan, meqë Ballkani ka qenë nën pushtime të ndryshme perandorake si bizantine, serbe, bullgare e otomane, dhe patjetër që, “secila perandori ka bërë përpjekje të përhapë etninë e vet, duke dëmtuar etnitë e tjera” (Frashëri,1997:268). Kjo ka shkaktuar lëvizjen e popujve brenda dhe jashtë, duke shkaktuar kësisoj edhe përzierjet dhe bashkëjetesën e etnive të ndryshme në një territor të caktuar. Bashkëjetesa e tillë ka bërë që kombet e ndryshme që jetuan në Ballkan të marrin apo thënë ndryshe të huazojnë edhe tipare të njëra- tjetrës përmes zakoneve, këngëve, legjendave. Në librin e tij “Nationalism”, Kohn shkruan:

“Nacionalizmi është para së gjithash një gjendje e mendjes, një akt i ndërgjegjes. Ai është një ide, një ide-forcë e cila e plotëson mendjen dhe zemrën e një njeriu me mendime të reja dhe ndjenja të reja, dhe e udhëheq

atë që ndërgjegjen e vet ta kthejë në veprime të organizuara. Nacionalizmi e njeh shtetin-komb si formë ideale të organizimit politik; krijimi i shtetit-komb e forcon nacionalizmin”(Hans Kohn në Berberoglu,2004:6).

Prandaj edhe lëvizjet nacionale në Ballkan rezultuan me veprimtari politike, pasi që Fuqitë e Mëdha krijuan shtetet e para të cinguaru nacionale si shtete ballkanike brenda kufijve politikë. Kjo mospërfshirje e trojeve etnike bëri që lëvizjet nacionale të zgjohen dhe jo vetëm kaq, por dëshira për t’i zgjeruar më pas kufijtë politikë shtetërorë bëri që lëvizjet nacionale të shndërrohen në lëvizje shoviniste ekspansioniste, duke rrezikuar kësisoj bashkëjetesën dhe mirëkuptimin politik në Ballkan.

Nacionalizmi shqiptar ka *“një specifikë të qartë kundrejt nacionalizmave të tjerë ballkanikë”*. (Clayer,2007:10). Periudha kohore e shfaqjes së nacionalizmit shqiptar edhe sot mbetet çështje që debatohet për shkak të interpretimeve të ndryshme. Megjithatë historianët konsiderojnë se nacionalizimi shqiptar mund të ndahet në dy ose tri periudhave kryesore të zhvillimit: viti 1878, i cili përkon me formimin e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit që konsiderohet me të drejtë si *“shfaqja e parë publike e nacionalizmit shqiptar”*(Clayer,2007:10); viti 1905, vit të cilit i jepet peshë nga *“historiografia komuniste si vit i revolucionit rus dhe i formimit të çetës së parë (grup guerilësh) nacionaliste shqiptare”*(Clayer,2007a:11) dhe vitet 1912-1913, vite që, në të vërtetë, konsiderohen si etapa e dytë e nacionalizmit shqiptar: shpallja e pavarësisë së Shqipërisë nga Ismail Qemal bej Vlora (28 nëntor 1912) dhe njohja e principatës shqiptare nga ana e Fuqive të Mëdha në vitin 1913, kur pjesë të rëndësishme të territoreve të banuara tërësisht ose pjesërisht me popullatë shqiptare do të mbeten jashtë territorit të shtetit të ri.

Ngritja e vetëdijes kombëtare shqiptare përmes përhapjes së dijes, kulturës dhe arsimit kombëtar ishte detyra parësore e Lëvizjes në periudhën fillestare të saj, pasi që ndarja fetare në tre besime: myslimane, ortodokse dhe katolike rrezikonte asimilimin e kombit nga turqit dhe grekët.

Lidhja Shqiptare e Prizrenit, e themeluar me 10 qershor 1878 shënon “*fazën më gjallëruese të veprimtarisë politike dhe atdhetare të Rilindjes Kombëtare Shqiptare*”(Qosja,1994:19). Duke pasur parasysh parimin shtetkrijues mbi të cilin ishin krijuar edhe shtetet evropiane dhe ishte hapur procesi i krijimit të shteteve kombëtare të popujve të Ballkanit, edhe Lidhja e Prizrenit si organizatë politike e Rilindjes Kombëtare Shqiptare, u vu në mbrojtje të trojeve etnike shqiptare të cilat rrezikoheshin nga fqinjët serbë, malazias dhe grekë. Lidhja e Prizrenit mbështeti parimin etnik të krijimit të shteteve, duke e shtrirë shtetin e ardhshëm shqiptar në territoret ku populli shqiptar ishte popullatë e vetme dhe/ose shumicë dërrmuese. Megjithatë, gabimi i bërë me kërkesat shqiptare në Kongresin e Berlinit (1878) nga ana e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit për: kundërshtim të copëtimit të trojeve etnike dhe historike shqiptare prej fqinjëve ballkanikë si dhe, trojeve të bashkuara, që do të quhej Vilajeti i bashkuar, t’u njihej autonomia administrative dhe kulturore,(nën Perandorinë Otomane) në vend se të kërkonin pavarësinë e plotë të Shqipërisë ashtu siç është kërkuar në Konferencën e Ambasadorëve në Londër (1913), ju dha hapësirë Fuqive të Mëdha në Kongresin e Berlinit - tregtinë me trojet shqiptare të cilat i konsideruan si prona turke. Kësisoj, Fuqitë e Mëdha pos copëtimit të trojeve, krijuan mundësi për fqinjët ballkanikë të bëjnë edhe spastrimin etnik të shqiptarëve nga territoret të cilat edhe sot e kësaj dite kanë mbetur pjesë e Serbisë: Nishi, Piroti, Leskovci, Kurshumlia, Toplica, Vranja, dhe pjesët e Malit të Zi, si Tivari me rrethinë (Qosja,1994:54). Shqiptarët si komb ngelin pa përkrahje dhe humbin shumë edhe pse u bë shumë për zhvillimin e vetëdijes kombëtare. Përpjekjet e Austro-Hungarisë në arenën ndërkombëtare dhe bashkëpunimi i saj me faktorin shqiptar, bëri të mundshme shpalljen e pavarësisë së Shqipërisë (Skëndi, 2000:426). Edhe këmbëngulësia e presidentit Wilson dhe e shqiptarëve të vendosur për ta trajtuar çështjen shqiptare si “*një subjekt më vete dhe jo si një objekt kompensimi në pazarllëqet midis Italisë dhe monarkive ballkanike*” (Frashëri,1997:277) bëri që Shqipëria e vitit 1913 t’i shpëtonte shkatërrimit të saj.

3.3. Nacionalizmi shqiptar në Kosovë

Gjatë gjithë historisë, si një (nën) sistem politik, Kosova ka qenë pjesë e një sërë sistemesh politike. Pozita e saj në Ballkan, ku shumë qytetërime janë përplasur gjatë historisë, pa dyshim që Kosovës i kishte imponuar ekspozimin ndaj rrethanave të tilla historike. Këto zhvillime historike nënkuptojnë se Kosova ka qenë ndonjëherë edhe interesi i të tjerëve (Malcolm 1998). Ky sfond historik natyrisht ka pasur një ndikim në Kosovë, meqë sistemet politike në Kosovë herë kanë qenë pjesë e zhvillimeve brenda ‘shtëpisë’ dhe herë të tjera sistemet politike dhe qeverisja janë zhvilluar nga autoritete të jashtme. Viti 1945 koniderohet si vit kur Kosova u kufizua në kufijtë e saj të sotëm. Megjithatë historia e Kosovës njeh krijimin e Vilajetit të Kosovës nga Perandoria Otomane gjatë vitit 1877, Vilajet ky që përfshinte pjesë të mëdha që mbetën në Maqedoninë e sotme, pjesë të Serbisë dhe të Malit të Zi, ku kryeqytet ishte fillimisht Prishtina e më pas Shkupi; ose edhe krahinën e Dardanisë të themeluar nga romakët që në vitin 279 pas erës së re.(Schmitt:2012). Shekulli VII njihet historikisht si shekulli i migrimit të sllavëve në Ballkan. Kosova ishte më pas nën sundimin e Bullgarisë nga viti 850 deri 1018 dhe dy shekuj me radhë nën sundimin bizantin. Perandoria Otomane vazhdoi deri në vitin 1912 me shpalljen e pavarësisë së Shqipërisë, periudhë kjo që shënon edhe shkatërrimin e Perandorisë Otomane (Malcolm,1998). Nga shumë organizime të rezistencës gjithëshqiptare gjatë periudhës otomane duhet përmendur edhe njëherë në këtë punim Lidhjen e Prizrenit. Kosova u aneksua nga Serbia dhe më pas me formimin e Jugosllavisë, Kosova u bë pjesë e saj. Që nga koha e aneksimit nga Serbia, Kosova vazhdimisht ka luftuar për pavarësimin e saj nga Serbia. Serbia, në anën tjetër, vazhdimisht aplikonte politika përjashtuese për grupe të veçanta, duke e ndryshuar kështu strukturën etnike dhe përbërjen demografike të Kosovës, me qëllim të rritjes së numrit të serbëve në Kosovë. Gjatë Jugosllavisë së Karagjorgjeviqëve e cila kryesisht njihej si e dominuar dhe e kontrolluar nga serbët, pra pas Luftës së Parë Botërore, Kosova u përfshi në të, dhe shumica e

popullsisë shqiptare u diskriminua rëndë. Në vitin 1941, gjatë Luftës së Dytë Botërore, Kosova u nda dhe u pushtua nga Bullgaria, Gjermania, dhe Italia (Vickers, 1998). Pas përfundimit të Luftës së Dytë Botërore, Kosova ishte një krahinë e ish Republikës Socialiste Federative të Jugosllavisë, pa status të barabartë të të gjashtë republikave të tjera që përbënin shtetin federal. Formimi i një qeverie rajonale në Kosovë ishte rezultat i drejtpërdrejtë i marrëveshjeve territoriale federale që dolën në pah pas Jugosllavisë AVNOJ-iste e udhëhequr nga Partia Komuniste e Jugosllavisë.

Kosova u konsiderua nga komunistët jugosllavë si një territor i veçantë, duke pasur parasysh faktorët politikë, demografikë dhe ekonomikë. Megjithatë e caktuar si një provincë e Serbisë, Kosovën nuk e futën në Federatën e sapoformuar jugosllave si të barabartë. Me marrëveshjet kushtetuese të vitit 1974, të cilat tërësisht decentralizuan Federatën, problemi i sovranitetit ishte bërë veçanërisht i theksuar, duke pasur parasysh se secila njësi federale në mënyrë efektive ka funksionuar si një ‘mini-shtet’ kombëtar. Në rastin e krahinave autonome, pas vitit 1974, kjo çështje ishte edhe më e pakuptueshme, pasi që të dy krahinat (Vojvodina po ashtu ishte krahinë në kuadër të Serbisë) ishin edhe pjesë të njësisë federale dhe të Republikës së Serbisë, duke shkaktuar një kontradiktë thelbësore në përkufizimin e sovranitetit. Me ndryshimin kushtetues të vitit 1974, pozita e Kosovës u duk sikur u përmirësua si rezultat i dhënies së të drejtave më të mëdha njerëzore dhe mundësisë për udhëheqje më të zgjeruar në vet krahinën. Në vitin 1989, nën presionin e Qeverisë së Serbisë për ta modifikuar kushtetutën jugosllave të vitit 1974, statusi i Kosovës u dobësua. Autonomia e Kosovës u revokua duke e inkorporuar Kosovën në Serbi (e cila në atë kohë ishte një nga gjashtë republikat e tjera të Federatës jugosllave), duke e ndryshuar kështu pozitën e Kosovës brenda Federatës jugosllave dhe duke e detyruar të bëhet tërësisht e varur nga Serbia. Amendamentet kushtetuese, edhe pse ligjërish u ndryshuan, u miratuan nga Kuvendi i atëhershëm i Kosovës, që në të vërtetë ishte Kuvend ‘marionetë’, meqë në

përbërjen e tij ishin vetëm anëtarët më besnikë ndaj Partisë Komuniste në nivelin federal dhe jo ata të cilët në të vërtetë përfaqësonin popullin e Kosovës, duke vërtetuar me këtë krizën e theksuar ekzistuese të legjitimitetit të vetë atij Kuvendi. Populli i Kosovës nuk e mirëpriti një ndryshim të tillë kushtetues. Kjo hapi rrugë për mënyrat e tjera të ndryshimit, dhe i shtyu ata të organizohen në një rezistencë paqesore për ta bojkotuar atë. Dukuri të tilla shënuan edhe fundin e sistemit një-partiak. Periudha e mobilizimit social ishte e lidhur me zhvillimet brenda dhe jashtë Jugosllavisë, me valë të demokratizimit në gjithë rajonin, me rënien e Bashkimit Sovjetik, dhe fillimin e shpërbërjes së Jugosllavisë (Zajmi,1997).

Me vdekjen e Titos, në vitin 1980, ngelën tri probleme themelore:

- Ekonomia mbet joefikase, pa një sistem publik financiar të dobishëm dhe me shpërpjestim i cili përkeqësohej sa i përket nivelit të zhvillimit ekonomik dhe standardit të jetesës në pjesë të ndryshme të Jugosllavisë. Për shembull, në vitin 1980 GDP për kokë banori në Slloveni ishte dyfish më e lartë se mesatarja e Jugosllavisë, përderisa ajo e Kosovës (me shumicë shqiptare) ishte më e ulët se një e treta e mesatares.
- Përkundër përpjekjeve të Titos që ta zbuste dallimin mes grupeve etnike, interesat divergjente nuk ishin pajtuar; problemi ‘nacional’ nuk ishte zgjidhur.
- Jugosllavisë i mungonte struktura institucionale e aftë për të zgjidhur problemet destabilizuese ekonomike dhe ndërkombëtare të cilat do të dilnin në shesh në vitet e ’80-ta.

Mungesa e aftësisë institucionale për ta ruajtur unitetin jugosllav, kundruall forcave nacionaliste, ishte evidente. U krijua Presidenca Kolektive tetë anëtarëshe me rotacion çdo 12 muaj e cila doli të ishte po ashtu një instrument tjetër i papërshtatshëm për tu ballafaquar me problemet e shumta. Kjo Presidencë Kolektive ishte tipike për institucionet e pazakonshme, në të vërtetë jotipike të prezantuara nga Tito në një përpjekje për të arritur një balancë etnike midis grupeve etnike.

Michael Ignatieff (1995), theksoi që:

“Tito e la vendin të dominuar nga sistemi komunist dhe ky sistem pati një efekt të kundërt në udhëheqësit e vendit: ... sistemi e shkatërroi shtetin. Sepse ishte sistemi ai i cili e shtyri elitën të besonte se politika është konspiracion dhe suksesi politik është art i të gënjyerit. Ishte sistemi i cili i mësoi këta njerëz se nuk duhet të kenë asnjë qëllim tjetër, pos ta ruajnë pushtetin me çdo mjet dhe mënyrë”(Ignatieff, 1995: 19).

Elita e Partisë Komuniste në Kosovë, së bashku me ideologjinë komuniste dhe vetë sistemin socialist u diskreditua tërësisht. Fillimi i shkatërrimit ekonomik të Jugosllavisë në vitet 1980, u kthye në një periudhë të mbushur nga tensionet e thella politike dhe shoqërore dhe një nga pasojat ishte polarizimi i madh në mes shqiptarëve dhe serbëve. Polarizimi i shtuar në mes shqiptarëve dhe serbëve në Kosovë në vitet e ‘80 ishte një ndër faktorët kryesorë që çoi deri në konfliktin, në të vërtetë dhe realisht, luftën e zhvilluar në vitet 1997-1999 në Kosovë. Polarizimi ndërmjet serbëve dhe shqiptarëve ndikoi në krijimin e hendeqeve të mëdha në raportet mes dy palëve, krijoi një bazë për krijimin e institucioneve të ndara në aspektin kombëtar, duhet thënë etnik në vitet e ‘90-ta. Demonstratat e vitit 1981, politikat diskriminuese dhe represive ndaj shqiptarëve, kërkesat e pandalura të palës serbe për abrogimin e Kushtetutës së vitit 1974, politizimi i jashtëzakonshëm nga pala serbe lidhur me migrimin e serbëve nga Kosova si rezultat i një perceptimi të shtuar nga serbët për gjoja rrezikimin e shtuar për ‘shqiptarizimin’ e Kosovës, si dhe vështirësitë ekonomike tashmë të theksuara të mosfunksionimit të Jugosllavisë, krijuan tensione të cilat shënuan shtimin e pakënaqësive ndërmjet linjave nacionale. Si rezultat i trashëgimisë historike dhe kornizës institucionale e cila e vuri nacionalitetin, si në bazë të territorit, ashtu dhe në bazë të përkatësisë kombëtare, në rastin e shqiptarëve të Kosovës, gjatë viteve 1980, forcoi edhe më shumë pozitën e tyre si “të huaj” në shtetin e dominuar nga sllavët, posaçërisht pas masave represive të vitit 1980 që i sulmonte shqiptarët drejtpërsëdrejti dhe në mënyrë kolektive, duke i akuzuar si “irredentistë” dhe “separatistë” të cilët kanë për qëllim destabilizimin e

Jugosllavisë dhe ndarjen e Kosovës nga Jugosllavia, thënë ndryshe nga Serbia dhe bashkimin me Shqipërinë. Sfida e parë serioze e Jugosllavisë pas vdekjes së Titos, ishin demonstratat e vitit 1981. Tronditjet filluan nga mensa dhe konviktet e studentëve. Kështu kërkesa për kushte më të mira eskaloj në demonstrata të përmasave më të gjera dhe kërkesë tjetër, atë të Kosovës Republikë, si pjesë e barabartë me të gjitha republikat e tjera të Jugosllavisë, që ishte plotësisht e drejtë, por për pushtetarët e papranueshme.

Demonstratat u shpallën ‘kundërrevolucion’ nga autoritetet federative të Jugosllavisë po ashtu duke supozuar se ishin të orkestruara nga ‘elementet subverzive’ të përkrahura nga Tirana dhe ‘fuqitë e tjera’ nga jashtë. Në diskursin politik jugosllav termi “irredentistët shqiptarë” u bë një emërtim i përgjithshëm i cili aplikohet për çdo shfaqje të nacionalizmit shqiptar (Qosja, 1994; Zajmi, 1997). Nacionalizmi shqiptar në Kosovë u bë frika më e madhe e Jugosllavisë dhe u bë armiku më i madh i saj. Këta të ashtuquajtur “irredentistë” dhe “kundërrevolucionarë” supozohej se ishin *“koalicionet e paorganizuara mirë të marksistë-leninstëve radikalë me seli në Kosovë dhe në shtetet e Perëndimit, ishin shqiptarë profashistë, ishin nacionalistët nga pala e Kosovës, dhe po ashtu zyrtarë nga Tirana, të gjithë të bashkuar me qëllim të shaktërrimit të shtetit jugosllav”* (Gjakoviq:1984:300). Represioni ndaj shqiptarëve u rrit jashtëzakonisht, me të gjitha format, meqë nuk ishin vetëm burgosjet apo përjashtimet nga puna ato që pasuan, por edhe etiketimi përmes medieve dhe propaganda e madhe që bëhej kundër shqiptarëve si ‘tradhtarë të shtetit jugosllav’. Deri në fund të dekadës, polarizimi shënoi shkallë të lartë dhe hendek të thellë midis shqiptarëve dhe serbëve që u bë i madh dhe i patejkalueshëm. I gjithë ky polarizim shkaktoi edhe suprimimin e autonomisë së Kosovës në vitin 1990. Dinamika politike e viteve 1990-1992 hapi rrugë kah krijimi i një shoqërie të ndarë që kishte në një anë serbët e Kosovës të cilët përdornin autoritetin dhe pushtetin detyrues përmes institucioneve të përcaktuara në nivel kombëtar të Serbisë, dhe në anën tjetër, shqiptarët të cilët u organizuan mbi baza kombëtare në atë që do të shndërrohej në

formë të rezistencës nëpërmjet krijimit dhe funksionimit të institucioneve paralele. Periudha e viteve 1988-90 cilësohet me protesta masive kundër politikave shtetërore dhe për organizim të opozitës e cila u shfaq në fund të '89 dhe fillim të vitit '90. Organizata si Aleanca Socialiste e Klasës Punëtore, Sindikata Federale dhe Lidhja e Komunistëve të Jugosllavisë ishin organizata të masës popullore që kishin qëllimin të forconin 'demokracinë socialiste' dhe ishin të rëndësishme në të siguruarit e mbështetjes publike për politikën e Lidhjes së Komunistëve të Jugosllavisë. Por në rastin e Kosovës, këto institucione ndihmuan në rrëzimin e Lidhjes së Komunistëve dhe si përfundim deteriorimin e legjitimitetit të shtetit jugosllav. Në Kosovë, ato përmbysën qëllimin e Serbisë që ta zvogëlonte pushtetin autonom të Kosovës dhe ndihmuan në themelimin e lëvizjes popullore kombëtare e cila në fillim kërkonte ta mbronte statusin autonom të krahinës së Kosovës dhe më pas ta avanconte atë status në republikë dhe në fund në shtet të pavarur. Vetë shteti jugosllav ka nxitur krijimin e situatave të tilla politike. Alternativa Kosovare dhe zhvillimi i një kundër-elite politike në Kosovë doli kryesisht nga shtresat e institucioneve kulturore të shtetit, siç ishin Shoqata e Shkrimtarëve të Kosovës dhe Shoqata e Filozofëve dhe Sociologëve të Kosovës. Këto dy shoqata, si institucione shtetërore të asaj kohe, ishin zëri i opozitës dhe protagonistët kryesorë në krijimin e grupeve opozitare. Strukturat paralele të cilat u krijuan në vitin 1990-1991 ishin përgjigje e drejtpërdrejtë ndaj politikave të Serbisë. Gjatë kohës sa ishte në kuadër të Jugosllavisë, Parlamenti i Kosovës nxori Deklaratën Kushtetuese të 2 korrikut (më 2 korrik 1990) mbi pavarësinë dhe barazinë e Kosovës. Më pas u nxor edhe Kushtetuta e Republikës së Kosovës, më 7 shtator 1990. Gjatë procesit të zhbërjes së Jugosllavisë, Parlamenti i Kosovës në egzil nxori Rezolutën mbi pavarësinë dhe sovranitetin e Kosovës, e cila u fuqizua me referendumin gjithëpopullor të mbajtur në Kosovë, në shtator të vitit 1991. Referendumi u pasua me zgjedhjen e Parlamentit të ri të Republikës së Kosovës dhe të kryetarit të Republikës, më 24 maj 1992 (Zajmi, 1997). Si rezultat i rrethanave të reja, *"mbajtja me*

dhunë e territorit të Kosovës kundër vullnetit politik të popullit shumicë të shprehur dhe të artikuluar nëpërmjet të institucionit të referendumit, e rithekson dhe e rrit shkallën e padrejtësisë së 'Jugosllavisë së tretë' ndaj kombit shqiptar në Ballkan" (Zajmi, 1997:239).

3.4. Ndryshimet politike në Ballkan: vendet në tranzicion

Ballkani, gjatë krizave politike të asaj kohe, mbetet një ndër vendet me situatë politike më të paqëndrueshme dhe më të ndryshmen në Evropë dhe me ngjarje të ndryshme kombëtare. Ajo që ne shohim sot në hapësirën politike të Ballkanit është kryesisht rezultat i mënyrës së tranzicionit që këto vende përjetuan gjatë viteve 1990, rezultat i ndryshimeve politike dhe kalimi nga sundimi i njëjës parti në pluralizëm politik. Ç'është e vërteta, shtetet e Ballkanit zhvilluan disa tipare të përbashkëta në dekadën e parë të tranzicionit: në fillim ruajtën vazhdimësinë me të kaluarën e tyre komuniste; pastaj ndoqën një fillim joliberal të dominuar nga elitat e brendshme dhe politikën në vijë nga lart-poshtë; dhe, në fund, iu nënshtruan një kolapsi të rendit të tyre të hershëm konkurrues joliberal. Shumë nga tiparet e këtyre viteve të hershme janë ende të dukshme sot në mënyrën se si elitat vendore kryejnë "marrëveshjet" e tyre politike, në mënyrën se si qytetarët reagojnë përmes zgjedhjeve apo protestave dhe në mënyrën se si komuniteti ndërkombëtar ushtron autoritetin e tij nga jashtë.

Vitet e para të tranzicionit në Evropën Lindore nga komunizmi në demokraci shkaktuan një shumëllojshmëri zhvillimesh postkomuniste, si në vija rajonale, ashtu edhe vija kombëtare, gjë që ndihmon në shpjegimin pse në disa vende të zhvilluara ka ndodhur një proces i qëndrueshëm demokratik, ndërsa te të tjerët, ky proces ishte më i brishtë dhe u kthye në një formë të re të autoritarizmit. Ka një lidhje mes asaj që Polonia, p.sh., ndoq gjatë konsolidimit politik dhe ekonomik dhe shkëputjes fillestare që e bëri nga e kaluara komuniste si dhe politikave që dolën të suksesshme në ekonominë e këtij shteti. Të ngjashme ishin situatat edhe me vendet e tjera të Evropës Qendrore dhe vendet Baltike. Disa tranzicione ishin më të suksesshme se të tjerat; disa ishin më dramatike dhe të kontestuara. Kur krahasohen raste të

ndryshme të vendeve postkomuniste në Ballkan, ku tranzicioni është përshkruar si një devijim nga normat e pritshme ose nga mënyra e rëndomtë e tranzicionit demokratik dhe konsolidimit, këto janë përkufizuar shpesh si tranzicione të cilat ‘nuk mjaftojnë’ (Balfour dhe Stratulat,2001:66), u mungon ‘plotësia’ (International Crisis Group,2009) ose janë tranzicione ‘të dyfishta’ (Kosotovicova dhe Bojicic-Dzelilovic,2006:223).

Kalimi nga autoritarizmi në forma të tjera politike mund të ketë kuptime të ndryshme, prandaj ka qenë objekt i shumë diskutimeve. Nga një perspektivë e thjeshtë kronologjike, tranzicioni është një sekuencë historike e ngjarjeve politike që rëndom lidhen me fazat e fundit të regjimeve autoritare, në të vërtetë totalitare përmes futjes së një sistemi më liberal pluralist. Nga një perspektivë më deterministe, tranzicioni është parë si një proces drejt konsolidimi të demokracisë, derisa demokracia të bëhet e vetmja formë e politikës së një shteti. Tranzicioni mund të shihet edhe si një ligjërim hegjemonist perëndimor i demokracisë parlamentare dhe si reformë (neo) liberale e propaganduar dhe e imponuar në demokracitë e reja, e cila në shumicën e rasteve legjitimon një shkallë kontrolli të jashtëm dhe ndërhyrjes së jashtme. Konsolidimi i politikës zgjedhore parlamentare, përparimet në shumë fusha të lirisë dhe të demokracisë dhe diskreditimi i praktikave autoritare, i kanë rrënjët e tyre në këtë periudhë të hershme të ndryshimeve. Për më tepër, qëndrueshmëria e politikës personale, natyra kalimtare e ideologjive partiake, konsolidimi i politikës etnike, ndikimi i vartësisë nga jashtë dhe mungesa e besimit nga poshtë janë kryesisht rezultat i këtyre viteve vendimtare formuese të tranzicionit dhe ndryshimeve postkomuniste. Po të shohim pas në fazat fillestare të tranzicionit postkomunist mund të vijmë në përfundim se edhe pse rënia e sistemit komunist shkoi në mënyrë kronologjike në shtetet e Ballkanit, në shumë vende të tjera regjimet komuniste nuk u shpërbënë në mënyrë të njëjtë, meqë kjo shpërbërje varej nga shkalla e ideologjisë komuniste në një vend të caktuar, varej nga shtrirja e kontrollit partiak mbi shoqërinë, intensiteti i politikës disidente apo kontrolli i Bashkimit Sovjetik mbi çështje

të brendshme të shteteve të caktuara. Historia e Ballkanit komunist ishte larg nga një përvojë homogjene rajonale, meqë ajo përfshin forma të ndryshme të komunizmit brenda shteteve. Ç'është e vërteta, vendet e Ballkanit u bënë, jo vetëm fushë betejë politike dhe ideologjike mes Perëndimit kapitalist dhe Lindjes komuniste, por u bënë fushë betejë në kuadër të vetë Lindjes komuniste. Secili shtet në Ballkan e kishte formën e vet të komunizmit i cili dallonte në çështjen e kontrollit dhe ideologjisë së partisë, p.sh., Shqipëria, Rumania, Bullgaria kishin sistem totalitar komunist, përkundër Jugosllavisë ku sistemi komunist ishte më liberal dhe më i hapur ndaj Perëndimit. Një tipar i përbashkët për shumicën e këtyre zhvillimeve ishte përdorimi i gjerë i fushatave të rezistencës civile të cilat shfaqnin kundërshtimin popullor për vazhdimin e sundimit të një partie, duke kërkuar ndryshim. Regjimi totalitar në Rumani tëhuajsoi rumunët nga çdo vend tjetër, krijoi armiq të përbetuar të sistemit dhe regjimit gjë që shkaktoi revoltën e madhe dhe rrëzimin e regjimit në mënyrë të dhunshme (Sztomka, 1991: x). Në Poloni, lëvizja *Solidarność* (Solidariteti) bëri të mundshëm rrëzimin e pushteti komunist. Hungaria shpërbëu fizikisht pjesën e vet të *Perdes së Hekurt* që nxiti një egësod masiv të gjermano-lindorëve përmes Hungarisë dhe destabilizoi Gjermaninë Lindore. Kjo shkaktoi rënien e Murit të Berlinit, i cili shërbeu si portë simbolike e ribashkimit të Gjermanisë në vitin 1990. Komunizmi kishte rënë në Shqipëri dhe në Jugosllavi midis viteve 1990 dhe 1992. Jugosllavia u copëtua në pesë shtete pasardhëse në vitin 1992: Bosnja dhe Hercegovina, Kroacia, Maqedonia, Sllovenia, dhe Republika Federale e Jugosllavisë (më vonë e quajtur Serbi dhe Mali i Zi, të cilat më vonë u ndanë në dy shtete: Serbi dhe Mali i Zi). Ndryshimet në këtë vend nuk mund të konsiderohen si një fazë e thjeshtë e tranzicionit, meqë Jugosllavia ishte një hybrid artificial, thënë ndryshe, një përzierje eksperimentale e një konkurrence ideologjike; ishte një vend socialist, por jo-sovjetik, i cili hoqi dorë nga planifikimi qendror dhe miratoi vetudhëheqjen; vend i cili futi decentralizimin dhe disa forma të konfederalizimit të sistemit politik nën drejtimin e sintagmës së "Bashkim-Vëllazërimit"

jugosllav; ishte shteti që eksperimentoi me liberalizimin e tregtisë së saj të jashtme, siguroi lidhje më të ngushta me Perëndimin kapitalist dhe hapi kufijtë e saj për qytetarët jugosllavë për të shkuar në Perëndim (Glenny,1999:581). Brenda vetë Partisë Komuniste, ka pasur gjithnjë një ndarje në mes të 'liberalëve' dhe 'konservatorëve', dhe çështja e reformës dhe demokratizimit ishte shpesh pjesë e debatit politik jugosllav. Politika jugosllave disidente dhe ideologjitë u filtruan kryesisht përmes shqetësimeve dhe prioriteteve të kombësive të ndryshme dhe pakicave etnike brenda Jugosllavisë, ndërsa çdo përpjekje për decentralizim nën komunizëm në përmbushjen e interesave të ndryshme kombëtare dështoi. Eksperimenti socialist i Jugosllavisë e dha mundësinë për zbatimin e projekteve të reja ekonomike, por sistemi i saj politik u lëkund midis unitarizmit dhe federalizmit të decentralizuar. Udhëheqja, pas vdekjes së Titos, në vitin 1980, ofroi më shumë liberalizim ekonomik dhe pluralizëm ideologjik, por dallimet e mëdha midis republikave dhe krahinave të Jugosllavisë nuk mund të kontribuonin në suksesin e kësaj politike prandaj vendi pësoi një rënie drastike ekonomike. Shkatërrimi ekonomik i viteve 1980 dhe dështimet e politikave ndikuan në zbehjen dhe shuarjen graduale të unitetit dhe të solidaritetit (Allcock, 2000:199). Ndryshimi drejt pluralizmit politik dhe garat zgjedhore në të gjitha republikat jugosllave në vitin 1989 i çelën rrugë shpërbërjes së shpejtë dhe të dhunshme të vendit; çoi në një ndërhyrje të vonuar ndërkombëtare, në zgjidhje dhe marrëveshje që kanë ndikuar dhe mbase ndonjëherë ndihmuar në përcaktimin e shteteve të reja e të pavarura, në përcaktimin e rëndësisë së agjencive ndërkombëtare në zhvillimet e brendshme dhe deri te tranzicioni që ka zgjatur shumë më tepër se që ishte parashikuar në fillim të viteve 1990.

Ndryshimi politik në të gjitha këto vende pas shkatërrimit të monopolit të partive komuniste, ishte shfaqja e partive politike dhe lëvizjeve të gatshme për të konkurruar në arenën zgjedhore. Të gjitha shtetet postkomuniste të Ballkanit shkelën ideologjinë e komunizmit dhe siguruan garanci kushtetuese për themelimin e partive të reja në kuadër të procesit politik.

Megjithë pretendimet që asnjë element i partive komuniste të mos defilonte në kulturën e re politike, formacionet politike që dolën në vitet pas rënies së komunizmit ishin parti komuniste të pareformuara ose pak të reformuara, duke ringjallur partitë e së kaluarës me anë të grupeve të reja politike. Për dallim nga vendet e Evropës Qendrore, ku elitat e reja të opozitës erdhën në pushtet, në të gjitha vendet e Ballkanit pjesë të elitave të kaluara politike, të cilat ishin më mirë të organizuara dhe më efikase në manipulim dhe dominim të situatave kalimtare nga politika autoritare në politikën konkurruese, vazhduan të dominojnë politikën partiake dhe aparatet shtetërore. Edhe pse në shtetet postkomuniste, elitë politike u bënë kryesisht jekomunistët të organizuar në lloj-lloj formash dhe mënyrash, prapëseprapë sistemet presidenciale ose gjysmë presidenciale në vendet e Ballkanit lejuan zhvillimin e politikave personale dhe daljen në pah të udhëheqësve me pushtet të fuqishëm për të kontrolluar dhe shpeshherë edhe abuzuar me sistemin. Një analizë e transformimit elitar në Kroaci, Serbi, Bosnjë-Hercegovinë dhe Kosovë (derisa ishte pjesë e Serbisë), tregon se si udhëheqësit nacionalistë përdorën luftërat për të zgjatur qëndrimin e tyre në pushtet dhe për të zgjeruar makinerinë politike e cila kufizonte konfliktin zgjedhor ndër partiak. Kësisoj luftërat vonuan demokratizimin politik dhe liberalizimin ekonomik. Periudha e pas vitit 2000 e politikës ballkanike mund të përshkruhet si një periudhë e 'normalizimit' të pluralizmit politik, ndërrimit paqesor të pushtetit në shtete të ndryshme, reformimit të partive, daljes së elitave të reja politike, një koleksioni të gjerë të partive politike në gjithë spektrin politik, me një qasje pozitive evropiane dhe më shumë moderim në politikë. Kjo periudhë mund të përkuqizohet si *“një "tranzicion i dytë" krahasuar me situatat ekstremiste politike të viteve 1990 kah një moderim politik, me fitore zgjedhore më liberale të partive në pushtet dhe reformim të partive të cilat më parë ishin nacionaliste”* (Valerie Bunce: “The Political Transition”, in Wolchik and Curry (eds.), *Central and East European Politics*:50). Megjithatë, kjo periudhë e tranzicionit, ku normalizimi i politikës konkurruese ka qenë i shoqëruar nga

konsolidime të deficiteve demokratike, me praktika dhe qëndrime jofunksionale, tregon edhe anën tjetër të situatës. Sot shumica e shteteve bartin trashëgiminë e viteve 1990 në disa fusha: grindjet personale (thua se të gjithë përfaqësuesit kryesorë të partive politike në Ballkan e mbajnë grindjen e vazhdueshme ndërmjet vete, pra pozita me opozitën), agjendat nacionaliste dhe etnike, (ndjenjat nacionaliste nuk janë pakësuar në Kroaci ose në Serbi, dhe politikat etnike janë konsoliduar në Bosnjë dhe në Maqedoni), korrupsioni i nivelit të lartë (ndryshimet politike dhe ekonomike të ndërmarra që nga vitet e para të tranzicionit ofruan stimuj për ata që mbanin pushtetin për të bërë veprime të jashtëligjshme). Një skenar i përbashkët është se liderët politikë të Ballkanit shfrytëzuan rastin për të mbushur vakuumin e krijuar nga rënia e regjimeve komuniste, duke rishikuar rregullat e ekonomisë dhe të shtetit për të përfituar për interesat e tyre; dhe pakënaqësia popullore (të gjitha që u thanë më lart kanë gjeneruar një nivel të mosbesimit dhe pakënaqësisë popullore në lidhje me mungesën e vërtetë të demokracisë, praninë e elitave të paafta, institucioneve jofunksionale dhe mbase edhe me praktika anti demokratike dhe ekcese nga aktorë të jashtëm; pjesëmarrje e votuesve për zgjedhjet parlamentare e ulur në shkallë të madhe në krahasim me zgjedhjet e para të viteve 1990. Për shkak të dështimit për të krijuar institucione të forta dhe të sigurta nga fillimi, politika në të gjitha vendet e Ballkanit vazhdoi të jetë personale, me ambicie personale dhe me agjenda të papërcaktuara ideologjike. Përdorimi i diskurseve populiste, pavarësisht nga sfondi ideologjik, ka qenë një tipar konstant që nga vitet e para të tranzicionit. Krijimi i sistemeve politike presidenciale ose gjysmë presidenciale dhe ndikimi i kufizuar i kontrollit dhe balancave e lehtësoi zhvillimin e politikave personale për akomodim të mirë në procesin politik në shumicën e vendeve të Ballkanit dhe kështu marrëveshjet për ndarjen e pushtetit u kthyen në një luftë për pushtet personal dhe mbijetesë politike.

3.5. Politika ndërkombëtare në Ballkan dhe në Kosovë

Kombet e vogla që popullojnë Ballkanin sot janë të vetëdijshme se interesat e tyre nuk mund të realizohen pa ndihmën e një aleance me fuqi evropiane apo globale. Ndikimi kryesor në rajon vjen nga Bashkimi Evropian, SHBA dhe NATO, meqë Ballkani Perëndimor është një rajon që nuk formësohet vetë. Ai është formësuar dhe rifomësuar nga nivele më të larta, nga fuqi më të mëdha, duke ia ruajtur integritetin rajonal në njëfarë mase. Prandaj, ashtu si me shumicën e vendeve kufitare evropiane, rajoni do të formësohet më shumë nga forcat e jashtme se nga dinamika e brendshme e saj. Nuk ka dyshim, prandaj, se marrëdhëniet e Kosovës me Bashkimin Evropian dhe NATO-n janë rezultat i mbështetjes së politikës ndërkombëtare dhe veçanërisht asaj amerikane ndaj shqiptarëve të kësaj pjese të Evropës.

Bashkimi Evropian është protagonist i kryesor i tranzicionit në gjithë Evropën Lindore mbështetur në politikat e saj të Kopenhagës të vitit 1993. Misioni civilizues nuk është askund tjetër më i pranishëm sikur që është në këtë gadishull. Me përjashtim të integritit të plotë të Sllovenisë, BE-ja "monitoron" Rumaninë dhe Bullgarinë që janë kritikuar rëndë dhe sanksionuar (sidomos Bullgaria që ka humbur miliona në fondet e BE-së) “se nuk kanë qenë në gjendje ta zënë hapin”. (Vasilev,2011:The Tragic Failure of Post-Communism in Eastern Europe’ në <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=23616>).

BE-ja jo vetëm që i mbikëqyr kandidatët e Ballkanit Perëndimor, duke u marrë me proceset e ndërlikuara të negociimit, por ajo po ashtu mbështetë dy protektorate, atë të Bosnjës dhe në Kosovë.

Vështirësitë sociale janë po ashtu të pranishme në të ashtuquajturin "Ballkanin Perëndimor". Këto vende nuk ballafaqohen vetëm me historinë e të qenit vende komuniste, por ato kanë edhe attribute të tjera të përbashkëta, si: periudhën pas-ndarjes (ish-republikat e Jugosllavisë) dhe të qenët rajon post-konfliktesh. Ballkani ka qenë i rrethuar plotësisht nga shtetet anëtare të BE-së në një lloj "geto-je" me Schengenin në fuqi, duke e prezantuar zgjerimin në BE, si

një vazhdimësi e politikave kontrolluese nga vitet 1990, kur qëllim kryesor ishte të parandalohet përhapja e luftës në ish-Jugosllavi përtej kufijve ndërkombëtarë.

Marrëveshja e Dejtonit në Bosnjë ruajti ndarjet ndëretnike përmes marrëveshjeve etno-territoriale dhe konsociale dhe për këtë arsye nuk arriti të ndryshojë politikën e spastrimit etnik. Në Maqedoni, që nga konflikti i vitit 2001, Korniza e Marrëveshjes së Ohrit, e sponsorizuar nga BE-ja midis shqiptarëve dhe maqedonasve, detyroi ridizajnim territorial në nivel komunal, duke e thelluar edhe më tepër ndarjen në mes komuniteteve shqiptare dhe maqedonase. Prandaj, qasja konsociale dhe etno territoriale që synonte stabilizimin dhe e arriti atë në një afat të shkurtër, duke ndalur dhunën, ushqen përçarje të mëtejshme dhe jostabilitet në një periudhë afatmesme apo afatgjatë siç është rasti me Bosnjën, Kosovën (dhe prandaj domosdoshmërisht Serbinë) dhe Maqedoninë. Për dallim nga vendet e tjera, BE-ja ndërmoi veprime të drejtpërdrejta në Ballkan. Kosova, edhe sot, ndikohet në mënyrë të drejtpërdrejtë nga BE-ja, me anë të EULEX-it edhe pse pesë vende anëtare të BE-së ende refuzojnë ta njohin Kosovën shtet të ri, por megjithatë marrin pjesë në mision. Kjo tregon dështimin e strategjisë për pavarësinë e Kosovës të udhëhequr nga SHBA-të dhe kryesisht të mbështetur nga BE-ja, strategji e cila e la Kosovën dhe popullin e saj në njohje të pjesshme, duke e vështirësuar pranimin në shumë organizata ndërkombëtare. Forcat evropiane kanë ndërhyrë thuaja në tërë Ballkanin, si në: Bosnjë, Shqipëri, Kosovë; ushtarakët e BE-së ishin të pranishëm edhe në Maqedoni, dhe shumë anëtarë të BE-së u përfshinë në bombardimet e NATO-s ndaj Republikës Federale të Jugosllavisë. Prandaj, BE-ja në Ballkan konsiderohet se është një lojtar aktiv në transformimin e rajonit, në sferën politike, shoqërore dhe ekonomike. SHBA-të, si udhëheqës i Perëndimit në përgjithësi, dhe të BE-së në Ballkan në veçanti, e 'fshehin' dominimin e tyre nëpërmjet "ndërtimit të shtetit", "ndërtimit të kapaciteteve", politikave lokale të "pronësisë". Kjo është pikërisht ajo që Davidi Chandler e quan "Perandori në mohim"(Chandler,2006). Strategjia e pronësisë vendore në praktikë do të thotë pak më

shumë se zbatim i reformave të diktuar nga jashtë, por me përgjegjësi brenda elitave lokale. Një "Perandori në mohim" nuk qeverisë drejtperdrejtë, për shkak të kostos dhe të popullaritetit të kësaj mënyre të dominimit, por me anë të regjimeve miqësore që mbeten përgjegjëse për zbatimin ose moszbatimin e strategjive e të shtetformimit sipas BE-së.

Megjithatë, problemet lindin kur elitat e zgjedhura lokale u shmangen bashkëpunimit në fusha që do ta zvogëlonin fuqinë e tyre por do të përforconin pavarësinë institucionale, veçanërisht gjyqësorin dhe policinë. Problemi përkeqësohet nga paaftësia ideologjike e këtyre udhëheqësve të zgjedhur sepse gjatë zgjedhjeve ka prirje për manipulime të ndryshme nga oligarkitë vendore. BE këmbëngul më tepër në reformat e vazhdueshme neoliberales që do të duhej të ndërmerreshin nga po e njëjta elitë e "zgjedhur në mënyrë demokratike", e që në të vërtetë është elitë jashtëzakonisht e korruptuar dhe jo aq demokratike, por që në fund është e vetmja që përfiton nga këto reforma. Türkes dhe Gökgöz (2006) theksojnë se strategjia kryesore e Komisionit Evropian është pikërisht "ristrukturimi neoliberal", i cili në praktikë e minon zhvillimin demokratik, si qëllim i deklaruar i veprimeve të BE-së, dhe i lejon praktikatat autoritare (2006: 659-690). Marrëdhënia e supozuar shkakore në mes reformave neoliberales ekonomike dhe promovimit të demokracisë duket, pra, të jetë shumë problematike. Këto dy elemente të rëndësishme të strategjisë së BE-së ndaj Ballkanit Perëndimor, siç theksojnë Türkes dhe Gökgöz, "nuk e kanë ushqyer njëra-tjetrën." Duket se në një situatë pas konfliktit të karakterizuar nga lidhje të ngushta ndërmjet bizneseve, rrjeteve kriminale, aparatit të sigurimit shtetëror dhe elitave politike, strategjia aktuale e BE-së e humb qëllimin e vet të deklaruar, domethënë stabilizimin dhe demokratizimin e rajonit.

3.5.a Roli i Misionit të Kombeve të Bashkuara (UNMIK) në Kosovë

Në vitin 1999, përmes Rezolutës 1244 të Kombeve të Bashkuara aprovohet mandati i Misionit për Kosovën i njohur si UNMIK. Misioni kishte mandat të sigurote kushtet për një jetë paqësore dhe normale për të gjithë banorët e Kosovës si dhe të sigurote kushtet për

avancimin e stabilitetit rajonal në Ballkanin Perëndimor. Misioni kryesohej nga Përfaqësuesi Special i Sekretarit të Përgjithshëm. Ai gëzonte pushtetin civil ekzekutiv, meqë e caktonte si të tillë Këshilli i Sigurimit, sipas Rezolutës 1244 (1999). Përfaqësuesi Special duhej të siguronte një qasje të koordinuar të pranisë ndërkombëtare civile që vepronte në mbështetje të Rezolutës së Këshillit të Sigurimit 1244 (1999), duke përfshirë Organizatën për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE), si shtyllë e UNMIK-ut, për ndërtimin e institucioneve. Përfaqësuesi i posaçëm gjithashtu duhej të siguronte koordinimin me kreun e Misionit Evropian për Sundimin e Ligjit në Kosovë (EULEX), i cili edhe pas shpalljes së pavarësisë së Kosovës ka përgjegjësi operationale në fushën e sundimit të ligjit. EULEX po ashtu është vendosur në bazë të Rezolutës së Këshillit të Sigurimit 1244 (1999) dhe vepron nën autoritetin e përgjithshëm të Kombeve të Bashkuara.

UNMIK-u shënoi një epokë të re të qeverisjes ndërkombëtare me kompetencat e rezervuara ekzekutive, legislative dhe gjyqësore të cilat nuk ishin parë më herët në historinë e operationeve paqeruajtëse të OKB-së. Që nga marrja e kompetencave e deri në vitin 2004, UNMIK-u dhe institucionet e sapoformuara të Kosovës bashkëpunuan ngushtë, por me fillimin e përgatitjeve për shpalljen e pavarësisë së Kosovës të dyja palët filluan të ndryshojnë qëllimet dhe veprimet e tyre. Dështimi në aprovimin e Planit Gjithëpërfshirës të Marti Ahtisarit për statusin final të Kosovës nënkuptonte që mandati i UNMIK-ut nuk do të mbyllej ashtu siç ishte menduar. Pas shpalljes së pavarësisë, në vitin 2008, UNMIK-u mori një qëndrim neutral ndaj statusit të ri të Kosovës dhe më pas filloi fazën e shkëputjes dhe mosmarrëveshjeve me institucionet e Kosovës. Pas viti 2008, UNMIK-u shndërrohet në një mision të padëshirueshëm edhe pse kompetencat e tij ishin përcaktuar dhe mbështetur nga OKB, gjë që e bëri UNMIK-un të riformatonte mandatin e vet. Ky ndryshim pozicioni ndikoi në humbjen e legjitimitetit dhe të pranimi të mëtejme nga vendësit si dhe ndikoi në devijimin e misionit nga agjenda ndërkombëtare në forcimin e shtetësisë së brendshme dhe të jashtme

të Kosovës (UN Security Council, 2001). Të gjetur në këto rrethana, pjesëtarët e UNMIK-ut miratuan një diskurs mbrojtës dhe justifikues, i cili rrjedhimisht ndikoi negativisht në zbatimin e Planit të Ahtisarit në veri të Kosovës, duke i fuqizuar strukturat paralele serbe në Kosovë, duke e penguar pjesëmarrjen rajonale dhe bashkëpunimin e jashtëm të Kosovës. Prania e UNMIK-ut, pas pavarësisë së Kosovës, pati një efekt negativ në konsolidimin e shtetësisë dhe të njohjes ndërkombëtare të Kosovës me pasoja të brendshme lidhur me kohezionin institucional dhe bashkëpunimin me faktorin ndërkombëtar të pranishëm në Kosovë. Prania e UNMIK-ut dhe raportimi i rregullt i tij vazhdon ta mbajë Kosovën si një çështje të pazgjidhur krejtësisht në Këshillin e Sigurimit të OKB-së; raportimet e UNMIK-ut në fakt paraqesin shpeshherë një pasqyrim negativ dhe të shtrembëruar të situatave dhe mbase përpjekjeve të popullit në Kosovë që të zhvillojë shtetin e vet, duke vazhduar me të krijuarit e përshtypjes së stagnimit politik në Kosovë, ashtu që të kenë mundësi të vazhimit të angazhimit dhe pranisë së tij edhe për aq kohë sa ata mendojnë se duhet të qëndrojnë në shtetin e ri. Përveç kësaj, prania e UNMIK-ut në Kosovë i krijoi mundësinë Rusisë që përmes Serbisë dhe ndikimit të saj të drejtpërdrejtë te serbët në Kosovë, të minimizojë dhe të përpiqet të delegjtimojë pavarësinë e Kosovës, të bllokojë njohjet ndërkombëtare dhe të minojë e mohojë krejt investimet ndërkombëtare në Kosovë gjatë gjithë këtyre viteve.

Përveç UNMIK-ut dhe organizatave të ndryshme që dalin nga ajo, janë edhe ambasadat e: Francës, Gjermanisë, Italisë, Mbretërisë së Bashkuar dhe Shteteve të Bashkuara të Amerikës të cilat përbëjnë *Grupin e shteteve të Quintit* e që kanë një ndikim të jashtëzakonshëm në sferën politike e cila zhvillohet në Kosovë. Shtetet e Quintit vepronin dhe ende veprojnë në nivel ambasadorësh, por kuptohet që fuqinë e balancit të tyre e mban Ambasada e SHBA-së. Asnjë veprim i Quintit apo vendim i nxjerrë nga Quint-i nuk mund të përmbushet pa pëlqimin e plotë të SHBA-së.

3.6. Përfundime

Për shkak të grindjeve të vazhdueshme dhe grackave politike, proceset e tranzicionit demokratik, proceset e zhvillimit ekonomik dhe social, ato të industrializimit dhe privatizimit, në shumicën e vendeve të Ballkanit Perëndimor përfshirë edhe Kosovën kanë qenë në masë të madhe të vonuara, prandaj edhe perspektiva e tyre evropiane shpeshherë ka vendnumëruar në masë të madhe.

Pakënaqësia publike ka qenë në qendër të ndryshimeve politike që nga vitet e para të tranzicionit. Si e tillë u shpreh fillimisht si revolucion kundër rendit komunist dhe çoi në rrëzimin e totalitarizmit në Ballkan. Ajo vazhdoi si mobilizim politik dhe elektorat kundër një tranzicioni të deformuar që e kishte tradhtuar shpresën fillestare dhe optimizmin. Më pas u shndërrua në apatinë e votuesve, kur u kuptua se në konsolidimin e politikës konkurruese janë shkaktuar abuzime dhe korrupsion nga të gjithë aktorët politikë.

Prandaj, mund të thuhet se, vitet e para të tranzicionit në Ballkan janë një periudhë e shtrembëruar e demokratizimit, periudhë e përfitimeve dhe deficiteve të cilat ende ndikojnë në praktikat aktuale politike dhe diskurset politike.

Në vitet e fundit, shumë analistë dhe studiues politikë kanë apeluar te liderët evropianë dhe tek institucionet e BE-së të gjendet një zgjidhje për një integrim më të shpejtë të Ballkanit Perëndimor në BE. Ky organizëm i shteteve të Evropës mori përsipër sigurimin e kuadrit gjithëpërfshirës politik të BE-së i cili do u ndihmonte në masë të madhe këtyre vendeve që të përfundojnë ndërtimin e shtetit të tyre, të kanalizojnë përpjekjet e tyre për zhvillim të mëtejshëm, dhe, në të njëjtën kohë, t'i zgjidhin të gjitha çështjet e mbetura të trashëguara nga regjimi komunist.

Kapitulli IV: Fillesat e ndryshimeve politike në Kosovë

Jugosllavia ishte shtet i cili gëzonte respekt të veçantë si në bllokun Perëndimor, ashtu edhe në atë Lindor. Në këtë kontekst edhe shtetet e tjera nuk ishin të gatshme që, pavarësisht rrethanave të krijuara politike në Jugosllavi, t'i prishnin marrëdhëniet e tyre me Jugosllavinë. Kjo bëri që edhe kërkesat, protestat dhe demonstratat dhe çdo aktivitet i organizuar nga shqiptarët në Kosovë për të treguar haptas para botës demokratike se çfarë ishte situata reale në Jugosllavi, nuk solli menjëherë ndonjë ndryshim, pikërisht për shkak të respektit të cilin e gëzonte Jugosllavia në kohën dhe pas kohës së Titos. Faktorët si: represioni, diskrimini, shkelja e të drejtave njerëzore, acarimi i marrëdhënieve me serbët dhe kombet e tjera joshqiptare e ndihmuan me të madhe forcimin e elitës kulturore shqiptare në Kosovë dhe në rritjen e vetë-besimit të institucioneve kulturore për të vepruar në mënyrë autonome nga Lidhja Komuniste e Jugosllavisë. Evropa po përjetonte rënien e shpejtë të regjimeve socialiste dhe komuniste dhe si rrjedhojë edhe Jugosllavia hyri në një fazë të liberalizimit të thellë. Prandaj bisedat për zgjedhje konkurruese dhe reforma demokratike në mesin e nivelit të lartë të udhëheqjes federale dhe republikane u bë e nevojshme. Sllovenia ishte e para që kundërshtoi politikat e Serbisë ndaj Kosovës dhe kështu represioni në Kosovë bëhet një çështje ekskluzivisht serbe. Shpërbërja e Paktit të Varshavës në vitin 1989 reduktoi rëndësinë strategjike të Jugosllavisë në Perëndim, duke i hapur rrugë kritikave të organizatave të ndryshme humanitare për trajtimin që u bëhej shqiptarëve në Jugosllavi. Edhe demonstratat masive të shqiptarëve në Kosovë, në vitet 1988-1990, patën përkrahje të gjerë meqë pothuajse në të gjitha segmentet e shoqërisë shqiptare protestat kishin qëllimin e mbrojtjes së autonomisë së Kosovës gjë e cila nuk ishte në kundërshtim as me Kushtetutën e vitit 1974. Lidhja e Komunistëve gradualisht dobësohej duke u dhënë hapësirë grupeve të para opozitare të dalin në shesh. Asociacioni për Iniciativë Demokratike Jugosllave dhe Lidhja Demokratike e Kosovës të cilat u jetësuan në vitin 1989 ishin grupet e para opozitare. Viti

1990 nxori edhe parti të tjera të reja, duke i hapur rrugë pluralizmit të vërtetë dhe konkurrencës shumëpartiake. Megjithatë, ‘*Pranvera demokratike*’ në Kosovë nuk do të mund të vepronte gjatë, meqë regjimi serb në Kosovë shkeli institucionet e Kosovës, të drejtën e veprimit për Kosovën dhe në Kosovë.

4.1. Zhvillimet politike

Zhvillimet politike në Kosovë u formësuan nga ngjarjet historike, kulturore, ideologjike, strukturat institucionale të sistemeve të ndryshme politike. Kosova tradicionalisht ka qenë e nënshtruar ndaj sistemit njëpartiak komunist, pra Partisë Komuniste të Jugosllavisë. Në kontekstin e sotëm zhvillimet politike në Kosovë lidhen me synimin dhe me ambicien për pavarësi që mbahej gjallë nga ideologjia nacionaliste e nxitur nga represioni serb dhe trajtimi i padrejtë gjatë kohës së Jugosllavisë si dhe i bindjes së popullit të Kosovës se ata nuk do të duhej t’i takonin Jugosllavisë dhe as Serbisë. Për shumicën shqiptare pluralizmi ofroi edhe disa raste më shumë me një krah për t’u formuar parti të tjera të ndara nga partia komuniste dhe në krahun tjetër për të organizuar proces politik dhe mundësi të ngriten dhe përmbushin ambicien e tyre për liri, duke theksuar përpjekjet për të fituar pavarësinë. Partitë në Kosovë dolën në fillim të shtyra nga proceset politike që po zhvilloheshin edhe në Evropë dhe ishin kryesisht lëvizje ilegale me programe kryesisht kombëtare dhe nacionaliste. Si të tilla, këto lëvizje të cilat ishin të marginalizuara, meqë vepronin në mënyrë të paligjshme, ndalohehin nga regjimi serb për shkak të programit të tyre për pavarësinë e Kosovës dhe bashkimit me territoret shqiptare, si një tërësi.

4.1.a. Periudha kohore 1990-1998

Shqiptarët kishin braktisur Lidhjen Komuniste të Jugosllavisë në numër masiv dhe kjo solli çrregullimin e partisë. U krijua Lidhja Demokratike e Kosovës e cila konsiderohej si qendër e tubimit, në të vërtetë mobilizimit të shqiptarëve në Kosovë. Ajo u themelua nga motivet kombëtare e njerëzore por që në vetë fillimet nuk kishte një status legal pasi që në atë

periudhë kohore nuk kishte një ligj i cili do të aprovonte themelimin e një partie opozitare. Sidoqoftë, përshkrimi fillestar i LDK-së ishte ai i asociacionit politik, social dhe kulturor. Qëllim kryesor i LDK-së, në atë kohë, ishte i trefishtë: parandalimi i revoltës së dhunshme; ‘ndërkombëtarizimi’ i çështjes shqiptare në Kosovë, duke kërkuar forma të ndryshme të ndërhyrjes së politikës ndërkombëtare, duke filluar nga ndërhyrjet diplomatike e deri te vendosja e organeve të Kombeve të Bashkuara mbi Kosovën; mohimi në mënyrë sistematike i legjitimitetit të sundimit serb përmes bojkotimit të zgjedhjeve serbe dhe bojkotimit të regjistrimit të popullatës (Malcolm:1998: 348). Në atë periudhë kohore, pra me fillimin e shpërbërjes së tërë sistemit komunist në Jugosllavi nuk ishte vetëm LDK ajo që kundërshtonte sistemin komunist. Kishte edhe parti të vogla si: Partia Parlamentare, Lëvizja Popullore e Kosovës, Partia Demokristiane, Partia Socialdemokrate, Partia Liberale, Balli Kombëtar, UNIKOMBI, e disa të tjera. Megjithatë, LDK pas themelimit të saj supozohet se kishte numrin më të madh të anëtarëve, prandaj edhe konsiderohet si organizata më masive e tubuar shumë shpejt brenda një periudhe të shkurtër kohore. Jo zyrtarisht konfirmohet se LDK në atë kohë kishte rreth vehtes rreth 700000 anëtarë, duke anëtarësuar që në fillim ish të burgosurit politikë ku shumë prej tyre njiheshin si aktivistë të organizatave marksiste-leniniste, të ndikuar nga ideologjia e Partisë së Punës të Shqipërisë ose aktivistë të dalë nga Shoqata e shkrimtarëve, të cilët konsideroheshin elita intelektuale e Kosovës. Kjo edhe bëri që LDK në atë periudhë kohore të ballafaqohej edhe me përplasjen mes këtyre dy palëve. Përplasia kryesore mbështetej në atë se a duhej Kosova të mbetej pjesë e Jugosllavisë si republikë e veçantë, apo duhej kërkuar mundësia e ndarjes së Kosovës nga Jugosllavia dhe krijimi i rrethanave politike për bashkim me Shqipërinë. Sipas njërës palë, të ashtuquajturit ‘përkrahësit e sistemit’ konsideronin se *“pavarësia e Kosovës mund të ndërtohet mbi bazat e një autonomie të zgjeruar të cilën e gëzonte Kosova nën Federatën e Jugosllavisë,”* ndërsa ‘kundërshtarët e sistemit’ konsideronin se shqiptarët e Kosovës, *“si pjesë e ndarë me dhunë*

nga kombi shqiptar, nuk duhet ta lidhin veten me legjitimitetin e Federatës jugosllave, por duhet ta gëzonin të drejtën për vetëvendosje’ (Zajmi,1997:143-164). Pa dyshim që një qasje e tillë e pranimi të të mbeturit në Federatën jugosllave nuk ishte e pranueshme për shumë anëtarë të LDK-së sepse edhe ndryshimet demokratike në vendet e Evropës asoconin për shumë shqiptarë të Kosovës një realitet të ri dhe mundësi vetëvendosjeje dhe pa dyshim edhe bashkim me Shqipërinë.

Van Djik (2006) vë në dukje se vetëm situatat politike nuk shkaktojnë që aktorët politikë të flasin në mënyra të caktuara, por, “ka nevojë për një bashkëpunim midis situatave, asaj që flasin ose shkruajnë, që nënkupton një kontekst” (Van Djik,2006:733). Kontekste të tilla përcaktojnë se si pjesëmarrësit i përjetojnë, i interpretojnë dhe i përfaqësojnë aspektet përkatëse të situatës politike. Duke i parë qëndrimet e fuqive ndërkombëtare kundër një qëllimi të tillë e sidomos kundër ndryshimit të kufijve të caktuar, LDK dhe të gjitha palët e tjera, pra partitë e tjera më të vogla në bashkëpunim me Kuvendin e atëhershëm, në vitin 1991, krijuan strategjinë e organizimit të referendumit për pavarësi, themelimin e qeverisë në egzil në tetor të po atij viti dhe organizimin e zgjedhjeve të para nacionale, në vitin 1992. Kësisoj shqiptarët e Kosovës themeluan njëanshëm Republikën e Kosovës dhe krijuan sistemin institucional paralel të funksionimit të shtetit. Sistemi paralel doli si rezultat edhe i mospranimi në të vërtetë ndryshimeve kushtetuese të Serbisë të cilat suprimuan autonominë e Kosovës, kështu që LDK edhe megjithë përjekjet që të regjistrohej si parti elektorale sipas legjislacionit serb (të cilin e kundërshtonte ashpër, por që kjo ishte një prej rrugëdaljeve) nuk pati sukses, meqë vet shteti jugosllav ishte në shpërbërje e sipër. Deklarata e parë programore e LDK-së më 1989 ngërthente të drejtën e Kosovës dhe popullit të saj që “*për pozitën dhe interesat e veta të vendosë e lirë dhe e barabartë me të gjithë popujt e tjerë*” si e drejtë imanente e Kosovës dhe e popullit të saj. Në programin e saj, LDK si “parti politike e qytetarëve të lirë, angazhohej për reformat ekonomike e shoqërore, për “*respektimin dhe*

kultivimin e ideve, vlerave dhe parimeve progresive evropiane dhe botërore, lirive dhe të drejtave të njeriut, të dinjitetit të individit, të barazisë, të tolerancës e të mirëkuptimit, të sovranitetit të popullit, të shtetit juridik dhe të judikaturës së pavarur, të solidaritetit, të rezistencës ndaj shtypjes, ndaj dhunës dhe ndaj terrorit të çdo forme.” (Programi i LDK,1989). Këto ishin disa nga orientimet dhe vlerat themelore të veprimit politik të Lidhjes Demokratike të Kosovës të përcaktuara në deklaratën e parë programore të vitit 1989. Por qëndrimet e tilla nuk përkonin me realitetin në Kosovën e asaj kohe. Referendumi i mbajtur në shtator 1991 përcaktoi qëllimin e përbashkët të lëvizjes shqiptare, të afirmuar nga vullneti i popullit, e që ishte pavarësia. Pas referendumit, çfarëdo platforme tjetër alternative apo përpjekje për kompromise ndaj kësaj çështjeje u konsiderua tradhti kombëtare. Politika represive serbe bëri që LDK të mos e lejonte popullin të dilte në rrugë për të demonstruar apo protestuar dhe për të parashtruar kërkesat më legjitime që mund t’i kishte një popull shumicë në atë territor i cili historikisht i takonte po këtij populli, meqë i frikësosheshin represaljeve masive. Frika ishte rezultat i mungesës së forcës policore apo ushtarake shqiptare të Kosovës të cilën e kishte shpërbërë qeveria e Serbisë me momentin e marrjes së vendimit për revokim të autonomisë së Kosovës. Politika joviolente e ofruar nga LDK i konvenonte edhe botës ndërkombëtare ngase nuk ishin të gatshëm të ndërmerrnin ndonjë veprim kundër një shteti si Jugosllavia i cili ende e kishte përkrahjen dhe simpatinë e tyre. Mungesa e vullnetit të Ibrahim Rugovës, si kryetar i LDK, për të formuar forcën mbrojtëse dhe preferencat e tij dhe të përkrahësve të tij për një politikë pasive ishin faktor i rëndësishëm që rezistenca paqesore të fillonte të humbaste kuptimin e saj si dhe të humbaste përkrahjen e popullit sepse kishte ngecur në një vend pa asnjë objektiv të caktuar. Shumë nga personalitetet politike në Kosovë dhe vetë populli filluan ta perceptojnë politikën paqesore të LDK-së me dyshim dhe si një mënyrë e organizimit të pasuksesshëm në rrugën e pavarësisë. Më pas u shfaqën grupet e para të armatosura, që kërkonin të arrinin pavarësinë në çdo mënyrë tjetër, përveç asaj me mjete

paqesore. Ushtria Çlirimtare e Kosovës e themeluar në vitin 1996 ishte e detyruar të vepronte me mjete të fshehta, duke sulmuar në mënyrë sporadike forcat serbe. Më vonë, ata u përhapën nëpër pjesën më të madhe të territorit, duke e rritur edhe mbështetjen e tyre politike në mënyrë lineare gjatë luftës që filloi në vitin 1998. Për ta ndalur spastrimin etnik që zhvillohej në Kosovë i ushtruar nga forcat serbe, NATO ndërmori sulme ushtarake ajrore në vitin 1999.

4.1.b. Periudha e viteve 1998-1999

Ndryshimet e thella shtetërore përfshirë këtu edhe ndryshimet sociale dhe kulturore duhet të merren parasysh gjatë analizës së situatës në Kosovë gjatë viteve 1998-1999. Pa dyshim se kjo periudhë kohore është karakterizuar me ndërhyrje të mëdha politike dhe ushtarake. Nënshkrimi i Marrëveshjes së Dejtonit dhe bisedimet për Bosnjën e bëri të qartë për shqiptarët në Kosovë se politika paqesore e LDK-së nuk do të jepte asnjë rezultat pozitiv në favor të shqiptarëve, pasi që në Marrëveshjen e Dejtonit, palë e bisedimeve ishte Serbia me Millosheviqin në krye. Ky ishte sinjal i qartë për elitën politike të Kosovës se situata do të rëndohej ende më shumë, sidomos kur merret parasysh mosintervenimi i ndërkombëtarëve në parandalimin e vrasjeve masive të afro 8000 meshkujve myslimanë në Srebrenicë të Bosnjës. Pas Dejtonit popullata fshatare, pra ajo rurale në Kosovë ishte e gatshme të mbrohej me luftë, duke qenë e përkrahur edhe nga diaspora e cila ndihmoi financiarisht në realizimin e këtij synimi. Elita politike në qytet nuk ishte e gatshme për veprimtari të armatosur, meqë kishin ndjekur me përpikëri politikën pacifiste të LDK-së. Në skenën politike doli Ushtria Çlirimtare e Kosovës e cila u krijua nga *‘grupet e ekstremit të majtë e ndikuar nga ideologjia e Enver Hoxhës’* (Schmitt, 2012:254). LDK dhe Rugova mbetën pa mbështetje gjithëpopullore meqë edhe në Shqipëri trazirat e mëdha e kishin rrëzuar qeverinë, dhe Sali Berisha, president në atë kohë, kishte dhënë dorëheqje. Ushtria Çlirimtare e Kosovës bëri luftë guerile gjatë vitit 1998 meqë nuk ishte ushtri e organizuar dhe i mungonte armatimi i mirëfilltë edhe pse ‘diaspora dha kontribut vendimtar për financimin dhe transportimin e

armëve, mjeteve luftarake dhe ndihmës humanitare' (Schmitt,2012: 257). Ndërkombëtarisht UÇK-ja u cilësua si grup guerilësh, por më pas pala ndërkombëtare zhvilloi bisedime me ta. LDK-së i kishte dalë situata nga dora; Rugova fajësohej për pasivitet dhe mospranim të udhëheqjes së forcave të armatosura; elita politike e qytetit dhe elita e re fshatare hapën konfliktin e tyre 'i cili edhe gjatë luftës do ta karakterizonte zhvillimin e mëtutjeshëm të shoqërisë shqiptare të Kosovës' (Schmitt,2012a: 257). Serbia filloi dëbimin masiv të popullatës shqiptare nga trojet e tyre, kjo bëri që bashkësia ndërkombëtare e cila për një dekadë e kishte mbikëqyrur procesin e shpërbërjes së Jugosllavisë të fillonte të merrej me çështjen e Kosovës. Edhe pse Rugova dhe LDK në përgjithësi me politikën pacifiste e kishte mbajtur bashkësinë ndërkombëtare të informuar gjatë gjithë kohës për rrjedhën e situatës politike në Kosovë, bashkësia ndërkombëtare reagoi vetëm atëherë kur filluan aksionet ushtarake të UÇK-së. Ndërhyrja në Kosovë nxiti dhe ndryshime raportesh në tërë komunitetin ndërkombëtar për shkak të interesave dhe përkrahjeve që kishin shtetet e ndryshme ndaj njëra- tjetrës, pastaj ndaj Serbisë si aleat shumëvjeçar i tyre dhe ndaj Kosovës e cila po përballej me dekada të tëra me padrejtësi nga ana e Jugosllavisë në fillimet e saj dhe më pas nga një ultra nacionalizëm shovinist serb. Viti 1999 karakterizohet me veprimet brutale të armatës serbe, milicisë speciale dhe paramilitarëve, të cilët përdorën gjithë arsenalin e tyre kundër popullatës civile, duke vrarë, masakruar, dhunuar e përdhunuar, dëbuar afro 1 milion shqiptarë nga shtëpitë dhe tokat e tyre; me një fjalë duke u përpjekur për të realizuar edhe njëherë platformën nacional shoveniste serbe kundër një kombi autokton. Në përpjekjet për të shmangur ndërhyrjen në vitin 1999, bashkësia ndërkombëtare organizoi bisedimet në Rambouillet.

Ndonëse dokumenti i konferencës (i refuzuar nga delegacioni serb) nuk parashihte referendumin si formë të vendimmarrjes, ai bënte me dije se statusi nuk mund të vendoset kundër vullnetit të qytetarëve. Pas bombardimeve të NATOs, Gjermania doli me plan për

zgjidhjen e konfliktit në Kosovë, plan të cilin e pranuan edhe Rusia edhe Kina e që nxori si rezultat përfundimtar Rezolutën 1244 të OKB-së me të cilën garantohej paprekshmëria territoriale e Jugosllavisë ndërsa Kosovës i jepej autonomi substanciale. Kjo nuk e zgjidhi çështjen kryesore të të gjithë lëmshit politik, atë të çështjes shqiptare. Ndërhyrja ushtarake e NATO-s kundër Serbisë më 1999 i dha fund fushatës ushtarake dhe jetësoi rikthimin e rreth një milion refugjatëve shqiptarë të Kosovës (Instituti Kosovar për kërkime dhe zhvillime të politikave: Kosova:Shtet i paprecedencë: 2007:10).

Prania ushtarake dhe civile u vendos më pas sipas autorizimit të Rezolutës 1244 të Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara. Duke u mbështetur në autorizimet e kapitullit VII të Kartës së OKB-së, Rezoluta 1244 i jep UNMIK-ut pushtetin më të lartë civil në Kosovë, ndërsa forcave të udhëhequra nga NATO (KFOR) u jep pushtetin më të lartë ushtarak. UNMIK-u mori mbi vete funksione shtetërore, ku u përcaktua se të *“gjitha përgjegjësitë legislative dhe ekzekutive që kanë të bëjnë me Kosovën, përfshirë administrimin e gjyqësisë, i takojnë UNMIK-ut dhe ushtrohen përmes Përfaqësuesit Special të Sekretarit të Përgjithshëm”* (Rregullorja e UNMIK-ut 1999/1. Neni.1.1).

Rezoluta e la të hapur statusin, deri në zgjidhjen e statusit të ardhshëm. Aty ku përmendet sovraniteti i RFJ-së, atij i referohet *“... në kontekst të periudhës kalimtare deri në zgjidhjen e statusit përfundimtar dhe jo në pafundësi”* ((Rregullorja e UNMIK-ut 1999/1.). Këmbëngulja e Serbisë në Rezolutën 1244 si garanci për sovranitetin e saj mbi Kosovë është keqinterpretim që injoron faktin se e njëjta rezolutë e shpall të hapur çështjen e statusit, duke vënë në pah kështu nevojën që të gjendet zgjidhja. Mandati ndërkombëtar i vendosur në Kosovë në qershor të vitit 1999 synonte të ishte i përkohshëm. Për këtë arsye bashkësia ndërkombëtare ishte ngarkuar me detyrën që ta udhëhiqte *“procesin politik drejt përcaktimit të statusit të ardhshëm të Kosovës...”* (UNSCR 1999: Neni.11.e).

Kapitulli V: Kosova pas shpalljes së pavarësisë

Kur të gjitha përpjekjet e ndërkombëtarëve për përmirësim marrëdhëniesh mes palës shqiptare dhe asaj serbe me qëllim të gjetjes së zgjidhjes më të pranueshme për statusin politik të Kosovës nuk sollën asnjë rezultat gjatë negociatave të udhëhequra nga ish-Presidenti finlandez, Marti Ahtisaari, si përfundim u dha propozimi i cili njihet si *Propozimi gjithëpërfshirës për vendosjen e statusit të Kosovës (Comprehensive proposal for the Kosovo Status Settlement)*, në të vërtetë Plani (Pakoja) e Ahtisaarit. Propozimi i dërguar në OKB për aprovim u refuzua me veton nga Rusia, por presionet e mëdha që bënte populli shqiptar në Kosovë për ta shpallur pavarësinë e Kosovës nga Serbia, bënë që me përkrahjen nga SHBA dhe një numër i madh i shteteve të BE-së, më 17 shkurt 2008 Qeveria e Përkohshme e Kosovës, ta shpallte pavarësinë e saj. Deklarata e Pavarësisë shpreh vullnetin e popullit të Kosovës në arritjen e pavarësisë dhe në shpalljen e shtetit sovran. Përmbajtja e Deklaratës nuk kufizohej vetëm në proklamimin e saj, por edhe në të kujtuarit e rrethanave të veçanta historike që e realizuan këtë Deklaratë. Për më tepër, populli i Kosovës përmes Deklaratës u angazhua për përmbushjen e parimeve bazë në lidhje me organizimin politik dhe juridik të Republikës së re të Kosovës, mori përgjegjësinë e plotë karshi bashkësisë ndërkombëtare të shteteve anëtare dhe përgjegjësinë në përmbushjen e detyrave si një nga anëtarët e saj.

Një nga parimet kryesore të Deklaratës ishte përkushtimi i popullit ndaj parimeve themelore për organizimin e shtetit të ri politik dhe ligjor të Kosovës. Siç jepet në Preambulë, Deklarata është lëshuar në mënyrë që t'i përgjigjet “thirrjes së popullit të ndërtojë një shoqëri e cila e nderon dinjitetin njerëzor dhe afirmon krenarinë dhe synimet e qytetarëve të vet”(paragrafi II i Preambulës), thirrjes së popullit “ të përkushtuar në mbrojtjen, promovimin dhe nderimin e diversitetit”(paragrafi IV i Preambulës). Si rrjedhojë, paragrafët 2,3 dhe 4 të Deklaratës përmbajnë hollësi dhe përkushtimin substancial të popullit të Kosovës lidhur me organizmin politik dhe ligjor në të ardhmen:

- Sipas paragrafit 2, shteti i sapokrijuar do të merrte formën e “një republike demokratike, sekulare dhe multietnike, e udhëhequr nga parimet e jo-diskriminimit dhe mbrojtjes së barabartë para ligjit”. Ajo duhet t’i respektojë dhe promovojë të drejtat e të gjitha komuniteteve.
- Nën paragrafin 3, populli i Kosovës pranoi plotësisht Planin e Ahtisaar-it përsa i përket organizmit të saj politik dhe juridik; ky Plan duhet të implementohet në tërësi.
- Sipas paragrafit 4 dhe sipas Planit të Ahtisaar-it, do të aprovohej Kushtetuta “sa më parë të ishte e mundur” dhe atë “përmes një procesi diskutimesh dhe një procesi demokratik”. Kjo Kushtetutë duhej të theksonte përkushtimin e popullit të Kosovës për respektimin e të drejtave të njeriut të përcaktuara në Konventën Evropiane për të Drejtat e Njeriut, si dhe të gjitha parimet relevante të Planit të Ahtisaar-it (Ministria e Punëve të Jashtme e Republikës së Kosovës, 2010).

Dispozitat e fundit të Deklaratës lidheshin me pozitën e popullit të Kosovës dhe të shtetit të ri të pavarur në lidhje me bashkësinë ndërkombëtare. Komuniteti ndërkombëtar e ndihmoi shumë popullin e Kosovës në vitet e fundit. Përfaqësuesit e popullit ishin të vetëdijshëm dhe mirënjohës “që bota intervenoi më 1999, duke hequr qeverisjen e Beogradit mbi Kosovën, dhe vendosur Kosovën nën administrimin e përkohshëm të Kombeve të Bashkuara”(paragrafi VIII i Preambulës). Prandaj nuk është për tu habitur që përmes Deklaratës dhe në përputhje me Planin e Ahtisaar-it, populli i Kosovës e ftoi komunitetin ndërkombëtar të vazhdojë të ushtrojë mandate të ndryshme me qëllim të mbikëqyrjes së krijimit të një shteti të ri dhe të mbikëqyrjes së implementimit të objektivave të veta. Ata e pranuan këtë vazhdimësi të pranishme ndërkombëtare në emër të shtetit të ri dhe sovran, e cila e ushtroi sovranitetin e vet, duke pranuar detyrime:

“Ne mirëpresim mbështetjen e vazhdueshme të bashkësisë ndërkombëtare për zhvillimin tonë demokratik nëpërmjet të pranive ndërkombëtare të themeluara në Kosovë në bazë të Rezolutës 1244 të Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara (1999). Ne ftojmë dhe mirëpresim një prani ndërkombëtare civile për të mbikëqyrur zbatimin e Planit të Ahtisaarit dhe një mision të sundimit të ligjit të udhëhequr nga Bashkimi Evropian. Ne, po ashtu, ftojmë dhe mirëpresim NATO-n që të mbajë rolin udhëheqës në pranimë ndërkombëtare ushtarake dhe të zbatojë përgjegjësitë që i janë dhënë sipas Rezolutës 1244 të Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara (1999) dhe Planit të Ahtisaarit, deri në atë kohë kur institucionet e Kosovës do të jenë në gjendje të marrin këto përgjegjësi. Ne do të bashkëpunojmë plotësisht me këto prani në Kosovë për të siguruar paqen, prosperitetin dhe stabilitetin në të ardhmen në Kosovë”(paragrafi V i Deklaratës).

Ai ishte objektivi i deklaruar, sipas paragrafëve 6 dhe 7 të Deklaratës, që Kosova të integrohet në familjen evropiane të demokracive, përmes anëtarësimit në Bashkimin Evropian dhe nëpërmjet integritimeve evropatlantike, si dhe të marrë pjesë dhe të bashkëpunojë në mënyrë konstruktive me Kombet e Bashkuara. Përfaqësuesit e popullit bënë thirrje gjithashtu që Republika e Kosovës të bëhet anëtare e bashkësisë ndërkombëtare si një shtet plotësisht sovran duke marrë përsipër detyrimet dhe përgjegjësitë ndërkombëtare. Populli i Kosovës i pranoi detyrimet kryesore ndërkombëtare, si:

- t’u përmbahet parimeve të Kartës së Kombeve të Bashkuara, Aktit Final të Helsinkit, akteve të tjera të Organizatës për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë,
- t’u përmbahet obligimeve ligjore ndërkombëtare dhe parimeve të marrëdhënieve të mira ndërkombëtare që shënojnë marrëdhëniet ndërmjet shteteve,
- t’i respektojë kufijtë e saj ndërkombëtarë ashtu siç janë paraparë në Planin e Ahtisaar-it, dhe ta respektojë plotësisht sovranitetin dhe integritetin territorial të të gjithë fqinjëve të vet,

- të respektojë dhe të përmbushë detyrimet ndërkombëtare të bëra në emër të Kosovës nga UNMIK-u dhe ato që rezultojnë nga parimet e suksedimit të shtetit,
- të bashkëpunojë plotësisht me Tribunalin Penal Ndërkombëtar për ish-Jugosllavinë,
- të kërkojë anëtarësim në organizatat ndërkombëtare, në të cilat Kosova do të synojë të kontribuojë për qëllime të paqes dhe të stabilitetit ndërkombëtar,
- të japë zotimin e saj për paqe dhe stabilitet në rajonin e Evropës, dhe në veçanti në raport me Republikën e Serbisë, mbi baza të pajtimit dhe fqinjësisë së mirë (paragrafët 8-11 të Deklaratës).

Të gjitha këto zotime dhe premtime përbëjnë obligimet kryesore nën ligjin ndërkombëtar dhe demonstrojnë vullnetin e popullit të Kosovës t'i respektojë ato si një shtet i pavarur dhe sovran. Pa dyshim që me “pavarësinë vjen edhe detyra e anëtarësisë me përgjegjësi në komunitetin ndërkombëtar” (paragrafi VIII i Deklaratës). Ky qëndrim jepet qartë në paragrafin 12 të Deklaratës i cili nënvizon:

“Me këtë rast ne, konfirmojmë në mënyrë të qartë, specifike dhe të parevokueshme se Kosova do të jetë ligjërisht e obliguar t'i plotësojë dispozitat e përfshira në këtë Deklaratë, përfshirë këtu veçanërisht obligimet ndaj Planit të Ahtisaar-it. Në të gjitha këto çështje, ne do të veprojmë në pajtueshmëri me parimet e së drejtës ndërkombëtare dhe rezolutat e Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara, përfshirë edhe Rezolutën 1244 (1999). Deklarojmë publikisht se të gjitha shtetet kanë të drejtën të mbështeten në këtë Deklaratë, dhe ju bëjmë thirrje të na ofrojnë përkrahjen dhe mbështetjen e tyre”(www.mfa-ks.net).

Si rezultat, populli i Kosovës, nëpërmjet përfaqësuesve të tyre, e shprehi synimin e vet për të krijuar një shtet sovran dhe të pavarur të lidhur me angazhime specifike, e që lidhen me strukturën e brendshme të shtetit, si dhe detyrimet ndërkombëtare të saj.

Zhvillime të konsiderueshme që nga Deklarata e Pavarësisë së Kosovës përfshijnë aprovimin e Kushtetutës së Republikës së Kosovës në prill të vitit 2008, hyrjen e saj në fuqi, në qershor të vitit 2008; aprovimin dhe implementimin e shumë ligjeve të përcaktuara sipas Planit të Ahtisaarit; njohjen e menjëhershme të pavarësisë së Kosovës nga 56 shtete; përkrahjen e vazhdueshme të bashkësisë ndërkombëtare, duke përfshirë Grupin Drejtues Ndërkombëtar (International Steering Group), Zyrën e Përfaqësuesit Civil Ndërkombëtar (International Civilian Representative/ Office), dhe Misionin Evropian për Sundim të Rendit dhe Ligjit (European Union's Rule of Law Mission (EULEX).

Në Deklaratën Presidenciale të 26 nëntorit 2008, në Këshillin e Sigurimit u përkrahën “përpjekjet e vazhdueshme të Bashkimit Evropian në avancimin e perspektivës evropiane për tërë Ballkanin Perëndimor, duke dhënë këssoj kontribut vendimtar në paqe dhe në stabilitetin e rajonit”(Deklaratë e Presidentit të Këshillit të Sigurimit, Dossier No.911, 2008). Përkundër një deklarate të tillë, si rezultat i reagimit të Serbisë pas shpalljes së pavarësisë së Kosovës, me Rezolutën 63/3 të miratuar më 8 tetor 2008, Asambleja e Përgjithshme i kërkonte nga Gjykata Ndërkombëtare e Drejtësisë, organ kryesor gjyqësor të Kombeve të Bashkuara, të jepte e një mendim këshillëdhënës në pyetjen ‘*nëse Deklarata e Pavarësisë së Kosovës është në pajtim me të drejtën ndërkombëtare*’. Mendimi i Gjykatës, i cili në mënyrë eksklipcite dhe të qartë konstatoi se Deklarata e Pavarësisë së Kosovës nuk ka shkelur të drejtën ndërkombëtare, u dha më 22 korrik 2010 në Hagë. Besimi i thellë në të drejtën e natyrshme të popullit të Kosovës për të qenë i lirë dhe për të përcaktuar në mënyrë të pavarur fatin e vet u mbështet edhe nga Gjykata Ndërkombëtare e Drejtësisë (Kosova në Gjykatën Ndërkombëtare të Drejtësisë, 2010: 14).

Procesi i shtetformimit dhe demokratizimi i shoqërisë, në një anë, dhe nacionalizmi si ideologji, në anën tjetër, tani na dalin si dy forcat shtytëse për krijimin e partive dhe zhvillim në Kosovën pluraliste. Duket sikur ambiciet nacionaliste u përmbushën me tërheqjen e

trupave serbe nga Kosova në vitin 1999, me shpalljen e pavarësisë së Kosovës në shkurt të vitit 2008 dhe me mendimin e dhënë të Gjykatës Ndërkombëtare të Drejtësisë. Nisi procesi i konsolidimit të të gjitha sferave të jetës, asaj ekonomike dhe sociale, por ndryshimi më i madh u vërejt në sferën e politikës, pasi që struktura institucionale në Kosovë ishte ende mjaft fragjile dhe kjo paraqiste sfidë për strukturat politike të pozitës dhe të opozitës.

Por edhe në Kosovë, sikur edhe në shumë vende të tjera në botë, partitë politike filluan të veprojnë si ndërmjetës midis votuesve dhe shtetit. Kuptohet që kriteri më i rëndomtë për partitë politike ishte “të konkurronin në arenën politike, ta përzgjedhin elitën politike për formimin dhe mbajtjen e qeverive si dhe për hartimin e politikave që luajnë rol integruar në shoqëri dhe atë, përmes bashkimit dhe artikulimit të interesave shoqërore dhe shtetërore dhe të ngërthejnë një lidhje jetike midis popullit sovran dhe politikanëve të cilëve u besohet ushtrimi i detyrave dhe obligimeve të shtetit” (Müller 2000).

5.1. Prania e ndërkombëtarëve

Siç ishte paraparë në Deklaratën e Pavarësisë, në përputhje me dispozitat e Kushtetutës së Republikës së Kosovës dhe në ftesën e saj, një prani e ndërkombëtarëve civilë dhe ushtarakë u vendos në Kosovë me qëllim të mbikëqyrë dhe të mbështesë zbatimin e aspekteve të ndryshme të Planit të Ahtisaarit. Përveç trupave ndërkombëtare në Kosovë, shumë shtete (duke përfshirë disa që nuk e kanë njohur ende Kosovën) në mënyrë aktive e kanë ndihmuar Kosovën në baza bilaterale dhe multilaterale. Siç parashikohet në Planin e Ahtisaarit, kompetencat e pranisë ndërkombëtare janë të përqendruara në ato fusha si: të drejtat e komuniteteve, decentralizimi, mbrojtja e kishave ortodokse në Kosovë dhe shtetit ligjor, por në të njëjtën kohë autoritetet e Kosovës janë përgjegjëse për zbatimin e Planit të Ahtisaarit. Grupi Drejtues Ndërkombëtar i themeluar sipas Planit të Ahtisaarit përbëhet nga 25 shtete si aktorë kyç të tij. Detyrat kryesore të GDN-së ishin të emërojnë Përfaqësuesin Civil Ndërkombëtar për ta mbështetur dhe për t'i dhënë udhëzime Përfaqësuesit Civil

Ndërkombëtar, për të përcaktuar në kohën e duhur që Kosova ka zbatuar obligimet që dalin nga Plani i Ahtisaarit, për të siguruar drejtimin mbi fazën përfundimtare të PCN-së dhe për të bërë rishikimin e mandatit të PCN-së. Arsyeimi për praninë e EULEX-it në Kosovë mbështetet në mandatin e parashikuar në Deklaratën e Pavarësisë, Planin e Ahtisaarit, Kushtetutën, ftesën nga institucionet e Republikës së Kosovës dhe Veprimin e Përbashkët të BE-së (Raporti i Sekretarit të Përgjithshëm S/2008/692, Dossier Nr.90). Detyrat e EULEX-it ishin të ndihmojë institucionet e Kosovës, autoritetet gjyqësore dhe agjencitë në zbatimin e ligjit, të forcojë një sistem të pavarur ligjor multietnik, një polici multietnike dhe shërbim doganor, duke u siguruar që këto institucione të jenë të lira nga ndërhyrjet politike (EULEX Kosovo, 2008). Përveç EULEX-it, sipas Deklaratës së Pavarësisë dhe në përputhje me Planin e Ahtisaarit funksionet e veta në Kosovë i kryen edhe KFOR-i (Kosovo Forces) si forcë ushtarake e cila kujdeset për stabilitetin në Kosovë dhe në rajon. Në fushën e mbrojtjes dhe të sigurisë qëndrimet e Lëvizjes Vetëvendosje mbështesin angazhimin për “ndërtimin e strukturave të mirëfillta ushtarake dhe profesionale” vetanake të cilat do të “integroheshin në NATO dhe në mekanizmat rajonalë dhe botërorë”(program i Lëvizjes Vetëvendosje, pika 45) me qëllim të mbrojtjes së sovranitetit të vendit. Të njëjtin qëndrim e mbajnë në programet e tyre edhe partitë e tjera, ku siguria dhe mbrojtja e shtetit kërkohet të arrihet përmes Forcave të Armatosura të Kosovës, mbështetur në standardet dhe në kriteret Perëndimore (Programi i AAK-së) meqë “një sistem i sigurisë kombëtare i qëndrueshëm, profesional dhe efikas, mundëson një ambient sigurie të qëndrueshëm për të gjithë qytetarët e Republikës së Kosovës”(neni 4 i Statutit të PDK-së) përderisa LDK nuk e jep në mënyrë të qartë qëndrimin e saj karshi formimit të Forcës së Armatosur të Kosovës, por promovon “angazhimin për ruajtjen e interesit publik dhe sigurisë kombëtare përmes mbështetjes të një inteligjence profesionale dhe të depolitizuar, duke e harmonizuar atë me konventat ndërkombëtare nga kjo fushë”(Programi i LDK-së, neni 4).

Në raportin e Sekretarit të Përgjithshëm të OKB-së të qershorit të vitit 2008, tregohet përparimi dhe rikonfigurimi i UNMIK-ut: “UNMIK-u ka filluar ta përshtasë strukturën dhe profilin e saj sipas realitetit thellësisht të ndryshuar në Kosovë pas shpalljes së pavarësisë së Kosovës dhe miratimit të Kushtetutës” (Raporti i Sekretarit të Përgjithshëm sipas UNMIK-ut, S/2008/354, 12 qershor 2008, Dosja Nr.88). Ai vuri në dukje se “rikonfigurimi po bëhej në kohën e duhur dhe me shpejtësinë e duhur” sepse ishte e nevojshme, në mënyrë që të përshtatej plotësisht ndaj rrethanave mbizotëruese në terren. Ristrukturimi i UNMIK-ut filloi të bëhej në mënyrë transparente edhe ndaj aktorëve të tjerë të përfshirë në proceset politike në Kosovë dhe në përputhje me vendimin e Kombeve të Bashkuara mbante qëndrim decidiv neutral ndaj çështjes së statusit të Kosovës.

Dialogu me përfaqësues të qeverisë së Serbisë dhe plani 6 pikësh i propozuar dhe i paraqitur në raportin e Sekretarit të Përgjithshëm të OKB-së (S/2008/354) rezultoi me reagimin e institucioneve të Kosovës, duke theksuar se: *“Ne nuk mund të lejojmë asnjë veprim që shkel mbi sovranitetin dhe integritetin territorial të Republikës së Kosovës. Ne do të bashkëpunojmë me EULEX-in për shtrirjen e tij në tërë Kosovën në bazë të mandatit që i është caktuar, duke respektuar plotësisht sovranitetin, integritetin territorial dhe karakterin unitar të Republikës së Kosovës”* (reagim i delegacionit të Kosovës në OKB, mars 2009). UNMIK-u përshpejtoi procesin e rikonfigurimit, duke i hapur mundësi EULEX-it ta marrë pozitën e cila i ishte mandatuar.

5.2. Zgjedhjet e para në Kosovë

Zgjedhjet e para të cilat u organizuan ishin locale dhe ato u mbajtën më 20 tetor 2000. Në mesin e partive të cilat hynin në garën zgjedhore, prej të cilave disa ishin parti të vogla, LDK fitoi 58%, PDK 27.3%, ndërsa AAK fitoi 7.7%. Rezultati i fituar nga LDK rikonfirmoi mbështetjen e popullit të Kosovës edhe pse besimi ndaj LDK-së para dhe menjëherë pas luftës dukej mjaft i luhatur. Po ashtu as bashkësia ndërkombëtare në Kosovë nuk ishte e

interesuar që udhëheqjen në pushtet ta merrnin ish-komandantët e UÇK-së. Më 17 nëntor 2001 u organizuan zgjedhjet e para për Kuvendin e Kosovës nën mbikëqyrjen e UNMIK-ut. LDK përsëri fitoi numrin më të madh të ulëseve në atë Kuvend. Ajo fitoi 47 ulëse nga 120, pra fitoi 46, 29%, që nënkuptonte se i nevojitej vetëm një numër i vogël i ulëseve nga partitë e tjera për ta formuar qeverinë. Pas saj, me numër më të madh votash ishte PDK e cila fitoi 26 ulëse, 25.54%. AAK mori 7.8% të votave - 8 ulëse, dhe koalicioni i serbëve Povratak (Kthimi) fitoi 10, 96%, që i siguroi 20 ulëse në parlament.

Me qëllim të mbajtjes së një ekuilibri të forcave politike dhe për të shmangur çdo mundësi për luftë civile, bashkësia ndërkombëtare kërkoi që dy partitë e mëdha, pra LDK dhe PDK të formonin një koalicion të përbashkët edhe pse ideologjikisht ishin dy parti me qëndrime politikisht të kundërta.

Në zgjedhjet e ardhshme parlamentare, në vitin 2004, LDK arriti thuaja rezultat të njëjtë, me 45.42% (47 vende), ndërsa PDK shënoi një rritje të lehtë me 28,85% (30 vende), dhe AAK 8.39% (9 vende). Duhet thënë se rezultati ishte përafërsisht i njëjtë, por pjesëmarrja e votuesve ishte ulur nga 83%, sa ishte në vitin 2001, në 53,57%, në vitin 2004.

Zgjedhjet e nëntorit 2007 sollën mjaft ndryshime në sistemin partiak të Kosovës në rezultatet zgjedhore dhe në marrëdhëniet në pushtet. Qeveria e formuar do të udhëhiqej nga PDK, parti e cila deri atëherë ishte partia më e madhe opozitare dhe e cila fitoi pjesën më të madhe të votave, 34.3% që do të thotë i fitoi 37 vende. LDK, për herë parë në historinë e saj përjetoi një rënie të konsiderueshme në 22.6% të votive, duke fituar 25 vende. AAK fitoi 9.6% të votave, pra 10 vende në parlament. Dy partitë e reja që konkurruan në zgjedhje për herë të parë, AKR fitoi 12.3% të votave që siguroi 13 vende dhe LDD - në koalicion me PSHDK-në, si një parti e cila doli nga shkëputja me LDK në Kongresin e gjashtë mori 10% të votave, pra 11 vende. Përqindja e votuesve nuk ishte dhe aq e kënaqshme në këto zgjedhje, meqë dolën vetëm 40% e votuesve. Mendohet se dalja e votuesve në votime në një shkallë më të ulët se

herën e parë vinte si rezultat i proceseve nëpër të cilat Kosova po kalonte në atë periudhë kohore. Dhe përsëri, për herë të dytë, me kërkesën dhe ndërhyrjen e ndërkombëtarëve formohet Qeveria Gjithëpërfshirëse edhe për mandatin e zgjedhjeve të vitit 2007.

Në zgjedhjet e vitit 2010, Lëvizja Vetëvendosje! regjistrohet si subjekt politik dhe hyn në garë për ulëse në Kuvend, duke fituar 12,69% të votave. LDK hyri në garë me udhëheqësi të re dhe fitoi 24, 69% të votave; PDK në këto zgjedhje hyri në garë me një parti të vogël, Aleancën Demokratike të Kosovës dhe Partinë Shqiptare Demokristiane të Kosovës, duke fituar 32,11% të votave gjë e cila e nxori fituese në këto zgjedhje, kurse AAK që hyri në koalicion me një fraksion nga LDK fitoi 11,04% të votave.

Ajo që duhet theksuar këtu, është që fushata e partive politike në këto zgjedhje ngërthente fjalime publike dhe debate të përqendruara në personalitetet politike dhe jo në programet e partive politike (KIPRED: Instituti Kosovar për Hulumtim dhe Zhvillim të Politikave,2011).

5.3 Decentralizimi

Një proces i rëndësishëm për mbrojtjen e të drejtave të komuniteteve pakicë dhe pjesëtarëve të tyre është ai i decentralizimit. Në përgjithësi 'decentralizimi' është përdorur brenda kontekstit të reformës së përgjithshme të qeverisjes. Për shkak të implikimeve të tij pozitive për pjesëmarrje të zgjeruar dhe përgjegjshmëri si dhe të përmirësimit në ofrimin e shërbimeve publike, decentralizimi shihet si një komponent i rëndësishëm i reformimit të çdo pushteti politik dhe administrativ. Këtu decentralizimi shihet si një vendim politik për të siguruar autonominë e komunave, ku shumica e qytetarëve janë pjesëtarë të komuniteteve pakicë, në mënyrë që këto komunitete do të kenë një siguri më të madhe dhe kontroll më të madh ndaj vendimeve të tyre publike dhe ofrimit të shërbimeve. (USAID Kosovo Report,2006 cituar në Ante,A. fq.187). Shqiptarët në Kosovë dhe serbët në Kosovë e shohin decentralizimin në mënyra të ndryshme. Përderisa për shqiptarët, decentralizimi ka kuptimin klasik të qeverisjes më efektive, për serbët ai paraqet mënyrënk kryesore të mbijetesës në Kosovë. Dhe një

qëndrim i tillë është i papranueshëm për një pjesë të mirë të përfaqësuesve të partive politike shqiptare në Kosovë. Kuvendi i Kosovës miratoi Ligjin për Vetëqeverisje Lokale dhe Ligjin për Kufijtë Administrativë të komunave, në përputhje me Planin e Ahtisaarit. Ligji për kufijtë administrativ të komunave parashihte krijimin e pesë komunave të reja. Në bazë të atij Ligji, nga 38 komuna të Kosovës, dhjetë do të kishin një shumicë serbe, që do të thoshte se mbi 95% e anëtarëve të komunitetit serb do të ishin në gjendje të vetëqeverisin, duke përfshirë edhe vetëqeverisjen dhe kompetencat në arsim, shëndetësi, polici, planifikim urban dhe ekonomik, etj (Ligjet Nr.03/L-040 dhe Nr.)3/L-041,20 shkurt 2008). Ligji për Vetëqeverisjen Lokale parashihte që në ato komuna, ku së paku 10% e popullsisë ishte nga një komunitet minoritar, do të kishte një pozicion shtesë, atë të nënkryetarit për pakica. Arsimimi është i garantuar në gjuhën e komunitetit. Gjithashtu e rëndësishme ishte edhe çështja e mbrojtjes së trashëgimisë kulturore dhe fetare. Kuvendi miratoi Ligjin mbi Themelimin e Zonave të Veçanta të Mbrojtura, i cili përcakton një mekanizëm për të mbrojtur trashëgiminë fetare dhe kulturore të Kosovës, duke përfshirë edhe vendndodhjen e Kishës Ortodokse Serbe (Raporti i ICO, seksioni II.3). Nga të gjitha partitë politike shqiptare në Kosovë, Lëvizja Vetëvendosje në programin e vet e trajton çështjen e decentralizimit në mënyrë të veçantë duke e konsideruar atë se duhet të mbështetet në nevojat dhe interesin e qytetarëve, e jo sipas parimeve etnike, “e në shërbim të politikave ditore që e bënë decentralizimin çintegrues për territorin dhe shoqërinë” meqë Kosova “ka nevojë për decentralizim pa dallime etnike që e kanë fokus qytetarin e Kosovës e jo Ahtisaarin” (Programi i Lëvizjes Vetëvendosje, pika 38). Partitë e tjera japin vetëm mendime të përgjithësuara. Këto mendime të tyre janë marrë kryesisht nga vlerësimet e bëra nga organizata joqeveritare në Kosovë dhe atë me çështjen e multietnicitetit dhe askund nuk e përmendin decentralizimin në programet, pra në statutet e tyre. Megjithatë, është e qartë se përgjegjësia për t’i zbutur ndasitë e mëdha etnike u takon përfaqësuesve politikë të Kosovës.

5.4. Qëndrimi i Serbisë ndaj Kosovës

Serbia nuk e pranon ende pavarësinë e Kosovës. Zyrtarët e lartë serbë, përfshirë presidentin, Boris Tadiq, ministrin e Jashtëm, Vuk Jeremiq dhe të gjithë zyrtarët e saj të tjerë, qofshin të deleguar në institucionet e Kosovës, apo jashtë saj, në mënyrë të përsëritur thonë se Serbia "kurrë" nuk do ta njohë pavarësinë e Kosovës, të cilën ata e quajnë "Kosmet" që është shkurtesë për emërtimin Kosovë e Metohi. Serbia në Kushtetutën e saj, në vitin 2006, shpalli një akt jashtëzakonisht të dëmshëm në mes të procesit të statusit final; ajo institucionalizoi pengimin serb, duke iu referuar "detyrimeve kushtetuese të të gjitha organeve shtetërore për t'i mbështetur dhe për t'i mbrojtur interesat e shtetit të Serbisë në Kosovë dhe Metohi në të gjitha marrëdhëniet e brendshme dhe të jashtme politike" (Preambula e Kushtetutës së Republikës së Serbisë, paragrafi 5.16-5.17). Një ndryshim i tillë në Kushtetutën e Serbisë do të bëhet në dëm të Kosovës edhe pse në mesin e strukturave politike në Serbi ka bindje se Serbia e ka vendin në Evropë. Megjithatë, kjo nuk pranohet ende edhe nga zyrtarët më të lartë të Serbisë pas Tadiqit. Serbia vazhdimisht pengon zhvillimin e marrëdhënieve ndërkombëtare të Kosovës me shtete të tjera në OKB. Ajo vazhdimisht përpiket t'i bindë shtetet të mos e njohin pavarësinë e Kosovës. Përpiket ta bllokojë pranimin e Kosovës në organizata ndërkombëtare dhe rajonale. Kërkesa e Serbisë për ta paditur Kosovën në Gjykatën Ndërkombëtare të Drejtësisë lidhet drejtpërdrejt me përpjekjet e saj për ta penguar ecjen e Kosovës si shtet i pavarur. Presidenti i Serbisë, Tadiq, në mbledhjen e Këshillit të Sigurimit, në vitin 2009, kërkoi nga të gjitha shtetet anëtare të OKB-së që nuk e kanë njohur shpalljen e njëanshme të pavarësisë, të mos përkrahnin njohje të mëtejshme dhe ta mbanin atë drejtim derisa Gjykata ta kryejë punën e saj. Serbia refuzon të bashkëpunojë në përpjekjet për integrimin e serbëve të Kosovës në strukturat e Kosovës. Për më tepër, ajo i inkurajon dhe i përkrahë strukturat ilegale dhe kriminele në pjesë veriore të Mitrovicës, në të vërtetë në pjesën veriore të Kosovës. Serbia vazhdon të ndërhyjë në Kosovë kudo që jetojnë pjesëtarë të

komunitetit serb në përpjekje për ta penguar implementimin e Kushtetutës së Kosovës dhe Planin e Ahtisaarit, edhe në rastet kur më së shumti përfitojnë vetë serbët.

Elita politike serbe tenton të injorojë faktin se ka pasur një luftë dhe një fushatë të strukturuar të spastrimit etnik në Kosovë dhe se vitet 1990 kanë qenë një situatë e aparteidit. Elita politike serbe duket se është kapur në rrjetën në mes të vullnetit të mundshëm për reforma politike dhe përfshirja e saj në të gjitha konfliktet në ish-Jugosllavi me atë që ka qenë krijuar si një politikë kombëtare mbështetur në një realitet të ndërtuar shoqëror që ishte futur në opinionin serb për të drejtën "hyjnore" për t'i mbrojtur serbët kudo që ndodhen në vende të tjera. Një largim i mundshëm nga një qasje e tillë politike është i vështirë, por jo i pamundshëm. Ajo ka ndodhur me shumë vende të tjera pas konflikteve.

5.5 Katër partitë politike në Kosovë

Pa dyshim se zhvillimi i partive politike në Kosovë nuk mund të analizohet i ndarë nga zhvillimi i përgjithshëm i shoqërisë. Ato janë përgjegjëse për reformën e përgjithshme të shoqërisë, janë përgjegjëse për politikat dhe vendimet që do të përcaktojnë kahun e mëtejme të vendit përmes programeve politike të cilat përshkruajnë vizionin, misionin dhe qëllimin e partive, duke tentuar të reflektojnë praktikën më të mira të organizimit dhe të funksionimit si parti politike. Por, qartësimi i ideologjive dhe i politikave përfaqësuese është sfida më e madhe për zhvillim për partitë politike e kjo përfshinë edhe Kosovën (NDI-Political Parties and Democracy in Theoretical and Practical Perspectives, Pipa Norris:1).

Tri periudhat karakteristike për Kosovën: periudha e të qenët pjesë e Jugosllavisë, periudha e luftës dhe ajo pas pavarësisë së Kosovës ndikuan dosmosdoshmërisht edhe në qasjen ndaj nacionalizmit si ideologji në pothuajse të gjitha partitë politike në Kosovë. Në dy periudhat e para të zhvillimeve politike në Kosovë, nacionalizmi ishte i vetkuptueshëm ngase shqiptarët në Kosovë përpiqeshin të liroheshin nga represioni dhe dhuna e shkaktuar prej palës serbe dhe të shpallnin botërisht pavarësinë e Kosovës si shtet sovran. Shpallja e pavarësisë së

Kosovës, ndërhyrjet e ndërkombëtarëve, zhvillimet politike në Kosovë, por edhe në rajon, ndikuan në organizimin e partive politike, programet dhe statutet e këtyre partive dhe në qëndrimet e politikanëve karshi ideologjive partiake dhe veçanërisht karshi ideologjisë nacionaliste. Ndryshimet në qëndrime dhe profilizimi i vonuar do të mund të arsyetohej si rezultat i rrethanave dhe i situatës në të cilën ishte Kosova si pjesë e dikurshme e Jugosllavisë dhe kur i gjithë shteti ndiqte ideologjinë socialiste e komuniste. Me daljen në pah të pluralizmit politik, në vitet 1990-ta, e vetmja ideologji e cila mund të ndiqej dhe pranohej ishte ajo antikomuniste dhe e nacionalizmit etnik. Më pas, periudha e menjëhershme e pasluftës në Kosovë ndikoi po ashtu në mbajtjen e qëndrimeve kryesisht të asaj që nuk ishte e majtë, meqë e majta konsiderohej socialiste dhe komuniste. Megjithatë, mosqëndrueshmëria dhe pasiguria në përcaktimin e saktë të ideologjisë partiake si dhe ikja nga një ideologji e caktuar në një ideologji tjetër pa marrë parasysh qëllimin apo synimin dhe aq më pak programin e partisë për hir të ruajtjes së pushtetit, mund t'i kushtonte shumë Kosovës. Partitë politike të Kosovës nuk kanë ndryshuar që nga viti 2008. Ato mbeten bashkime të klientelës personale të cilave u mungon demokracia e brendshme dhe programet e pranueshme politike. Edhe pse mund të pranohet se kalimi në politikën programore është i ngadalshëm në shoqëritë post-konfliktuale, në Kosovë ajo është penguar nga struktura e rendit shoqëror: partitë kryesore politike mbeten shprehja e organizatave të cilat kombinojnë interesat e tyre ekonomike, politike e ndonjëherë edhe kriminale dhe mbështeten në rrjetet e patronazhit për të organizuar mbështetjen e tyre sociale dhe zgjedhore. Një argumentim sipërfaqësor i kësaj analize mund të mbështetet në varfërinë e retorikës së shprehur nga përfaqësuesit e partive politike, qofshin ata në pozitë ose opozitë, një varfëri e cila nuk artikulon dot vizionin e tyre për vendin, pa i përsëritur sloganet kryesisht të huazuara nga bashkësia ndërkombëtare, pasi që i gjithë angazhimi i tyre varet nga sistemi i mbyllur, vertikal dhe oligarkik. Këto parti

kanë pak nxitje që ta mbështesin retorikën e bindjes si instrument kryesor në konkurrencën politike (Capussela, 2015).

5.5.a ALEANCA PËR ARDHMËRINË E KOSOVËS

E themeluar në prill të vitit 2000, AAK u krijua nga disa parti të vogla si: Lëvizja Popullore e Kosovës, Partia Parlamentare e Kosovës, Aleanca Qytetare e Kosovës, Lëvizja Kombëtare për Çlirimin e Kosovës, Partia e Unitetit Kombëtar Shqiptar, Unioni Shqiptar Demokristian. Siç është e ditur, në vitin 2009 u stabilizua si parti politike, siç është edhe sot. Kjo parti udhëhiqet nga Ramush Haradinaj i njohur si njëri ndër komandantët e UÇK-së. Në vitin 2005 pasi që kishte marrë postin e Kryeministrit të vendit, iu dorëzua Tribunalit Penal Ndërkombëtar për ish-Jugosllavi nga i cili doli i pafajshëm. Nga zgjedhjet e vitit 2001 e deri në zgjedhjet 2010 AAK shënoi një rritje të ndjeshme të elektoratit që do të thotë nga 7.83% vitin 2001 në 11.04% në vitin 2010. (<http://www.kqz-ks-org>).

Viti i zgjedhjeve	Numri i votave	%
2001	61,668	7,83 %
2004	57,931	8,39 %
2007	54,611	9,60 %
2010	77,130	11,04 %

Burimi: KQZ në <http://www.kqz-ks-org>

5.5.b LIDHJA DEMOKRATIKE E KOSOVËS

U krijua në dhjetor të vitit 1989 nga grup intelektualësh dhe që në kohën e ish-Jugosllavisë. Partia në fjalë, në periudhën e represionit të politikës serbe dhe forcave ushtarako-policore serbe ndaj shqiptarëve në këtë vend, organizoi rezistencën politike e qytetare, organizoi jetën sociale, politike e publike, duke promovuar lirinë e fjalës, lirinë e shprehjes, tolerancën e humanitetin dhe vlerat autentike e universale. Veprimtaria e saj e bëri LDK-në forcën më të madhe të integritimeve shqiptare. Çështjen e Kosovës e vuri në rangun me interes evropian e

amerikan. LDK deri tani pati tre kryetarë të saj: Ibrahim Rugovën nga viti 1989 deri në vitin 2006, Fatmir Sejdiun nga viti 2006 deri më 2010 dhe Isa Mustafën nga viti 2010 e tutje. Përderisa në zgjedhjet e viteve 2001 dhe 2004 përqindja e votave të elektoratit në favor të LDK-së ishte pothuajse e njëjtë, 44,65% në vitin 2001 dhe 45,42% në vitin 2004, në vitet 2007 dhe 2010 vërehet një rënie mjaft e madhe në votat e elektoratit, duke i siguruar vetëm 22,60% në vitin 2007 dhe 24,69% në vitin 2010 (<http://www.kqz-ks-org>).

Viti i zgjedhjeve	Numri i votave	%
2001	359,851	45,65 %
2004	313,437	45,42 %
2007	129,410	22,60 %
2010	172,552	24,69 %

Burimi: KQZ në <http://www.kqz-ks-org>

5.5.c PARTIA DEMOKRATIKE E KOSOVËS

E themeluar në vitin 1999 doli në skenën politike pas përfundimit të luftës në Kosovë, e njohur si Partia e Progresit Demokratik të Kosovës (PPDK). Ajo e konsideronte veten si pasardhëse e UÇK-së. Pas Konferencës së Rambujesë të shkurtit 1999 dhe 15 marsit 1999, kur në Paris nënshkruhet dokumenti i Rambujesë, Drejtori i Drejtorisë Politike të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, Hashim Thaçi, emërohet kryeministër i Qeverisë së Përkohshme të Kosovës. Përbërja e PDK-së ishte kryesisht me anëtarët e Drejtorisë Politike të Shtabit Përgjithshëm të UÇK-së. Gjatë Kuvendit të Parë Zgjedhor, më 20 dhe 21 maj 2000, PPDK – ja e ndryshon emrin në Partia Demokratike e Kosovës (PDK), ku Hashim Thaçi zgjedhet kryetar. Gjatë viteve 2001-2004, PDK ishte në bashkëqeverisje me Kryeministër të saj Bajram Rexhepin. Pas këtij mandati qeverisës e deri në zgjedhjet e vitit 2007, PDK mbetet në opozitë. Ajo çfarë e karakterizon këtë periudhë kohore të veprimtarisë politike të PDK-së është krijimi i Kabinetit për Qeverisje të Mirë i cili luante rolin e një qeverisjeje ‘nën hije’, duke krijuar kështu përshtypjen se Kosova kishte dy qeveri. Kjo parti pati ngritje të

elektoratit të saj gjatë viteve. Në vitin 2001 PDK siguroi 25,70% për ta rritur atë në vitin 2004 në 28,85%, në vitin 2007 në 34,30% dhe në vitin 2010 në 32,11% (<http://www.kqz-ks-org>).

Viti i zgjedhjeve	Numri i votave	%
2001	202,622	25,70 %
2004	199,112	28,85 %
2007	196,207	34,30 %
2010	224,339	32,11 %

Burimi: KQZ në <http://www.kqz-ks-org>

5.5.d LËVIZJA VETËVENDOSJE!

Lëvizja VETËVENDOSJE! është parti opozitare në Qeverinë e Kosovës. Fillet e Lëvizjes VETËVENDOSJE! janë që nga viti 1997, kur anëtarët dhe përkrahësit e saj ishin pjesë e Rrjetit të Aksionit për Kosovën e njohur si KAN (Kosovo Action Network), rrjet ky i cili u krijua nga një grup aktivistësh ndërkombëtarë në përkrahje të nismave qytetare kundër okupimit dhe diktaturës së Serbisë në Kosovë. Aktivitetet e KAN-it janë shumë të njohura në Kosovë si: Fushata APAL (Albanian Prisoner Advocacy List) e cila në vitet 1999-2000 luftoi për lirimin e pengjeve të luftës në Kosovë; petitionin në mbështetje të zbardhjes së fatit të personave të rrëmbyer në Kosovë; protestën kundër Rezolutës 1244, e shumë aktivitete të tjera. Protesta kundër Rezolutës 1244 paraqet zanafillën konceptuale të asaj që njihet sot si Lëvizja VETËVENDOSJE! ndërsa 12 qershori i vitit 2005 me parullat kundër negociatave e përkufizon Lëvizjen VETËVENDOSJE! Lëvizja udhëhiqej nga Albin Kurti, ish i burgosur politik. Kjo Lëvizje hyri për herë të parë në zgjedhjet e përgjithshme në vitin 2010 dhe siguroi 12, 69% të votave të elektoratit (<http://www.kqz-ks-org>).

Viti i zgjedhjeve	Numri i votave	%
2010	88,652	12,69 %

Burimi: KQZ në <http://www.kqz-ks-org>

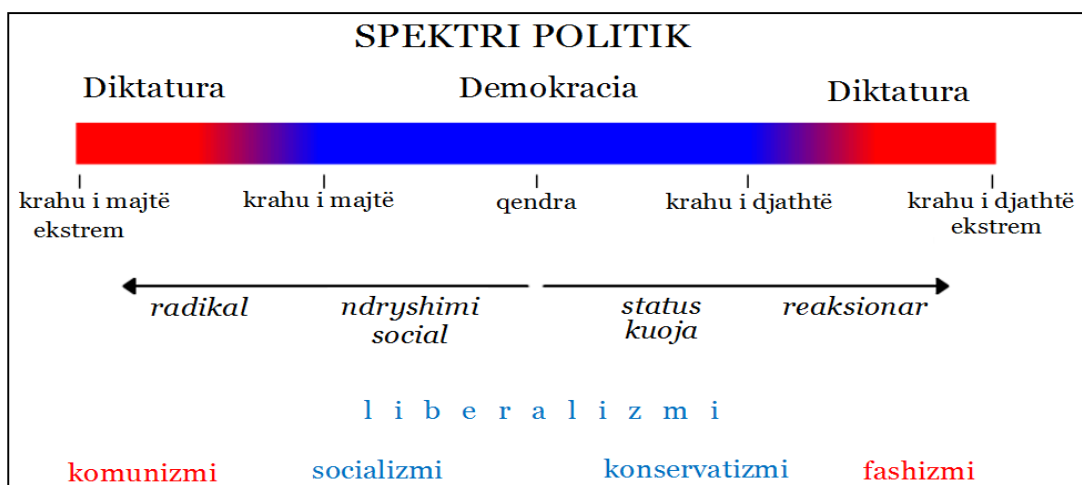
5.6 Ideologjitë e partive politike në Kosovë

Duke marrë parasysh që Kosova nga koha e ish-Jugosllavisë e deri me shpalljen e pavarësisë së saj ka kaluar nëpër periudha të ndryshme politike, ekonomike dhe shoqërore, as ideologjia e partive shqiptare në Kosovë nuk mund të përcaktohet edhe aq saktë. Kosova ka lëvizur nga një vend me politikë komuniste dhe socialiste në periudhën e komunizmit në ish-Jugosllavi në një pozicionim të ri shtetëror i cili përpiqet të zhvillojë shtet demokratik dhe të qytetarisë. Faza e konsolidimit në fushën e ekonomisë dhe në fushën sociale para shpalljes së pavarësisë, pastaj fillimet për konsolidimin institucional të Kosovës, po ashtu ndikuan në prioritetet e partive dhe në programet e tyre partiake, duke pamundësuar kështu një qartësi në ideologjinë partiake të secilës prej tyre, qofshin parti të mëdha, apo të vogla. Që para shpalljes së pavarësisë së Kosovës e deri pas shpalljes së saj, mungesa e një ideologjie të caktuar partiake ka qenë një sfidë me të cilën ato u përballën sa i përket zhvillimit të tyre. Partitë shqiptare në Kosovë nuk kanë një përcaktim të prerë ideologjik as sa i përket programeve të tyre të prezantuara para votuesve të tyre e as në mjedisin ndërkombëtar (me përjashtim të LDK e cila ka hyrë në radhët e Partive Popullore Europiane) siç janë partitë socialiste apo social-demokrate apo liberale. Anëtarësimi në ndonjë nga trupat partiakë ndërkombëtarë do të ndihmonte në evoluimin e qëndrimeve dhe mendimeve politike. Po ashtu, ky evoluim do të ndihmonte më pas edhe në zhvillimin institucional në përgjithësi. Të preokupuara kryesisht me çështjen e statusit final të Kosovës, partitë politike shqiptare në Kosovë e patën lënë anash rëndësinë e ideologjisë dhe kryesisht deklaroheshin si “të qendrës së djathtë ose të qendrës së majtë” pavarësisht asaj që përcaktimet e tyre nuk ishin stabile. Programet partiake të periudhës para shpalljes së pavarësisë ishin mjaft të paqarta në thelb me përjashtim të

retorikës së pareshtur nacionaliste ku kërkohet ‘liria, pavarësia dhe demokracia’. Që nga periudha kohore 1999 e deri me shpalljen e pavarësisë së Kosovës mund të thuhet se LDK, PDK dhe AAK ishin: 1. parti etnikisht të pastra, pra në radhët e tyre kishte vetëm shqiptarë; 2. LDK ishte parti me shumicë urbane, ndërsa PDK dhe AAK ishin më tepër parti rurale; 3. LDK i konsideronte institucionet relevante për ruajtjen e status quo-së; PDK nuk tregonte ndonjë nteresisim për të krijuar raporte me shoqërinë civile, kurse AAK i konsideronte institucionet si bazë për shtet që duheshte të merrej seriozisht; 4. vendimet brenda partive në LDK dhe PDK merreshin nga lart-poshtë, duke mos pranuar asnjë ndërhyrje nga jashtë, ndërsa AAK ishte e hapur për ndryshime; 5. orientimi ideologjik i LDK ishte i qendrës së djathtë, ndërsa i PDK dhe AAK i qendrës së majtë; 6. udhëheqësia dhe kuadri partiak në LDK i takonte shkollës së vjetër komuniste që mbante një qasje indolente ndaj ndryshimeve, ndërsa PDK cilësohej me një qasje e cila i tërhoqi intelektualët e rinj në parti, përderisa në AAK shprehej gatishmëria për të mësuar dhe po ashtu tërhequr intelektualët e rinj; 7. të tri partitë kishin synim BE dhe NATO dhe më të zëshëm ishin sa i përket statusit të pavarur të Kosovës; 8. LDK mbante mentalitetin e shkollës së vjetër që nuk pranonte lehtësisht ndryshimet; PDK kishte qëndrime ushtarake, por pranonte rrugën për ndryshim, dhe AAK ishte e gatshme të mësonte dhe të demokratizohej; 9. sistemi partiak i LDK ishte me një ideologji hegjemoniste, derisa PDK mbante ideologji ndryshuese dhe AAK njihej për ideologji pragmatike (Ante, 2010).

Mbështetur në programet e partive politike shqiptare, statutet e tyre dhe platformat zgjedhore, si dhe në qëndrimet e përfaqësuesve të këtyre tri partive të cilët janë intervistuar, shihet që pas shpalljes së pavarësisë së Kosovës, partitë e ndryshuan kursin ideologjik të tyre. PDK e cila pas luftës në Kosovë dhe deri në zgjedhjet e fundit identifikohet si parti e majtë, për arsye të marrjes së pushtetit u shndërrua në parti të qendrës së djathtë. AAK e cila njihej me moton “As majtas, as djathtas, por drejt”, njihet sot si parti e qendrës së djathtë. LDK po ashtu njihet

si parti e qendrës së djathtë, duke e lënë kështu vetëm Lëvizjen Vetëvendosje! parti të qendrës së majtë. Ndryshimet sociale dhe mënyra se si do të ballafaqohen partitë politike me pasojat e këtyre ndryshimeve edhe në fushën e politikës, janë sfidë për partitë politike. Meqë nacionalizmi politik është fenomen mjaft i ndërlikuar dhe i cili shpesh edhe i ka të ngërthyera në vete disa tipare nga të gjithë tipat e nacionalizmit, edhe partitë politike në Kosovë nuk bëjnë përjashtim.

Burimi: Friedrich Ebert Stiftung; Busolla ideologjike e Kosovës. <http://www.d4d-ks.org>

5.6.1 Ideologjia politike e Aleancës për Ardhmërinë e Kosovës

Fig.1. Ideologjia politike e AAK

Sipas orientimit ideologjik, AAK është parti politike e qendrës së djathë, konservatore, nacionaliste dhe pro-evropiane. Për dallim nga partitë si PDK dhe LDK, AAK në programin e vet potencon rëndësinë e familjes dhe respektimin e vlerave tradicionale, duke e konsideruar individin shumë të rëndësishëm dhe si parakusht për familje të shëndoshë. Mbështet besimin dhe tolerancën ndërfetare, por beson se shteti duhet të jetë sekular dhe se feja nuk duhet të propagohet në shkolla. Sipas programit të saj, AAK synon të ruajë, diversifikojë dhe zhvillojë pasuritë kombëtare për të gjithë qytetarët e vendit dhe për gjeneratat e ardhshme, meqë mbështet ekonominë e tregut të lirë, kapitalizmin ‘e disiplinuar’, duke kundërshtuar format socialiste ose çfarëdo forme tjetër të kolektivizmit. Bashkimi, uniteti, toleranca dhe zhvillimi janë vlerat të cilat i promovon AAK në programin e saj partiak. AAK ka për qëllim po ashtu “të nxitë gjithçka që është në potencial të shtetit, shoqërisë dhe qytetarit që perspektiva e integritetit të përditësohet në Kosovë, ndërsa horizonti i anëtarësimit të jetë i dukshëm dhe i arritshëm për Kosovën, sikurse për vendet e tjera fqinje, pa asnjë ngecje, pa asnjë justifikim”.

“Qeverisja, menaxhimi me publikun, me jetën e qytetarëve, vota e qytetarëve, janë argumente që jemi të zot në qeverisje, e me qeverisje mendojmë në një vlerë ekonomike, rend dhe ligj mbështetur në politikat e djathta, jo në të djathtë ekstreme, por një të djathtë e cila beson në krijimin e një vlere. Profili i partisë mund të evoluojë, por jo drejtimi; për ta ndryshuar drejtimin duhet të ndodhin ndryshime të mëdha në shoqëri” (intervistë me R.Haradinaj, 9 shkurt 2015). Lufta kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar është prioritet absolut i qeverisjes sipas programit të saj, meqë “korrupsioni dhe krimi i organizuar në formën e tashme është duke kërcënuar dhe rrezikuar rëndë funksionalitetin e shtetit të Kosovës, të ardhmen e shoqërisë demokratike të Kosovës, si dhe integritet evro-atlantike”(Platforma Programore e AAK-së). Për AAK-në shoqëria moderne e mbështetur në vlera të cilat promovojnë tolerancë, barazi dhe dije, zhvillim ekonomik dhe demokraci, kërkon sistemin

edukativ që siguron cilësi dhe përfshirje. Arsimi cilësor do të thotë punësim, mirëqenie, shëndet më të mirë, jetë dinjitoze, vendimet e mbështetura në informatë, stabilitet politik. Përfshirja në arsim do të thotë më pak varfëri, më pak krim, më pak manipulim, më pak vartësi (Platforma Programore e AAK-së). Sipas Platformës Programore të AAK, vlerat e tjera të cilat i përkrahë dëndur kjo parti janë mbrojtja e pronës private, sigurimi shëndetësor për të gjithë qytetarët dhe lirimi nga pagesa për personat me shkallë të lartë të varfërisë.

Në Platformën Programore vihet në pah se AAK ka edhe ideologji nacionaliste krahas asaj konservatore dhe pro-evropiane, sepse ajo e mbështetë diversitetin etnik dhe kulturor, por anëtarët e saj besojnë se identiteti shqiptar është i rëndësishëm po aq sa identiteti kosovar: “ne, si Aleancë jemi besnikë të asaj se kush jemi; besnikë ndaj identitetit tonë shqiptar. ...Nacionalizmi duhet të konsiderohet me efekt pozitiv; besnikëria ndaj asaj kush je nuk është e dëmshme; mohimi i vlerave është i dëmshëm dhe kjo i ka shkaktuar problemet të cilat i ka përjetuar Ballkani”(intervistë, 9 shkurt 2015). Natyra e shtetit dhe vizioni i përgjithshëm i identitetit shtetëror është i natyrës semantike dhe ka të bëjë me konkurrencën e identiteteve. Sipas deklarimeve të kryetarit të asaj partie, identiteti shqiptar për të është njësoj i rëndësishëm si ai kosovar dhe jo domosdoshmërisht këto të dyja përjashtojnë njëra- tjetrën. Ai konsideron se kjo çështje është personale dhe varet nga ndjenjat dhe emocionet e individit. Një pikë tjetër e rëndësishme ka të bëjë me përkufizimin e kombit. Argumenti lidhur me këtë ka të bëjë me dallimin midis nacionalizmit etnik (i lidhur me etnicitet) i cili është dominues në Kosovë dhe nacionalizmit shtetëror, një koncept më modern i aplikuar në Perëndim i cili lidh kombin me kufijtë e shtetit. Interesi kombëtar nuk duhet të kuptohet si një nocion abstrakt, por si një objektivë e cila përmirëson cilësinë e jetës së qytetarëve. Çështjet të cilat duhet të trajtohen si çështje të interesit kombëtar, përfshijnë funksionimin e shtetit, njohjen ndërkombëtare të Kosovës, edukimin dhe zhvillimin ekonomik në tërësinë e saj.

Një këndvështrim i tillë për interesin kombëtar, nuk është shumë i rëndomtë për partitë të cilat i takojnë spektrit të djathtë të boshtit politik. Mirëpo, një qasje e tillë mund të konsiderohet si një mënyrë pragmatike e përcaktimit të çështjeve të cilat mund të kategorizohen si çështje të interesit kombëtar. Sa u përket çështjeve sociale dhe atyre politike, AAK del parti konservatore, meqë dukuritë të cilat konsiderohen të dëmshme për shoqërinë, nuk përkrahen. Ajo është në favor të privatizimit të ndërmarrjeve shoqërore megjithatë kundërshton privatizimin e ndërmarrjeve që çmohen si vlerë strategjike nacionale, duke dhënë mundësinë që ndërmarrje të tilla të jepen me koncesion, me qëllim të përmirësimit të gjendjes sociale të punëtorëve. Sfida kryesore e AAK është shtrirja e saj në tërë territorin e Kosovës, meqë tradicionalisht kjo parti ka përkrahje më të madhe vetëm në Rrafshin e Dukagjinit.

5.6.2 Ideologjia politike e Lidhjes Demokratike të Kosovës

Fig.2. Ideologjia politike e LDK

“Liri, pavarësi, demokraci” janë tri vlerat themelore të cilat e përcaktojnë LDK-në parti e qendrës së djathtë që nga themelimi i saj, në dhjetor të vitit 1989. Në programin e saj, LDK mbështet traditën, lirinë, drejtësinë dhe tolerancën, përgjegjësinë dhe transparencën, lirinë e të shprehurit dhe liritë individuale dhe kolektive. Këto vlera paraqesin bazën e shoqërisë moderne evropiane të Kosovës. Kosova promovohet *“si shoqëri e shtet i vlerave, me filozofi*

të integritimeve rajonale e euroatlantike, duke e rikthyer vendin në shtratin kulturor e politik të Perëndimit, si vend evropian.”

LDK me programin e saj mund të ndahet në dy profile, majtiste konservatore dhe liberale e tregut të lire, meqë kundërshton rolin parësor të qeverisë në rregullimin e tregut dhe favorizon subvencionet e kufizuara. Përkrah ekonominë e tregut ‘laissez-faire’ e cila do të siguronte sistem efektiv shëndetësor dhe rritje potenciale të punësimit. Si forcë politike, ajo është kundër anarkisë, arbitraritetit dhe diktaturës, duke promovuar gjithashtu votën e lirë dhe përgjegjësitë e të zgjedhurit. Në aspektin social dhe politik LDK është më konservatore. Në Preambulën e partisë, LDK-ja merret embleme e shtetndërtimit dhe e demokracisë së Kosovës, si dhe promovuese e vlerave politike e kulturore shqiptare. Me Programin nacional të saj, LDK angazhohet për daljen nga sistemi njëpartiak komunist dhe kalimin në pluralizëm politik, angazhohet për liritë e njeriut, lirinë e fjalës, lirinë e shtypit përmes “gatishmërisë personale dhe kombëtare për ta fituar dhe për ta mbrojtur” atë (Preambula e Programit të LDK-së).

LDK, sipas programit të saj, është parti e profilizuar me platformë politike që e ka mision ‘shtetin për qytetarët’, ndërtimin e lidërshiptit të fortë, krijimin e politikave që gjenerojnë cilësi të lartë të jetës përmes mundësive dhe qasjes së barabartë për të gjithë qytetarët. Edhe pse partitë e djathta janë kryesisht euroskeptike, meqë janë për ruajtjen e sovranitetit dhe pushtetit qendror, del se sipas argumentimit të tyre ‘hyrja në Bashkimin Evropian minon sovranitetin e shtetit’. LDK në programin e saj ka objektiv Kosovën evropiane me vizion human mbi shoqërinë përmes promovimit të dinjitetit të çdo qenieje humane, mbështetjen e familjes dhe ekonominë e tregut. Nisiativa private, konkurrenca dhe tregu i hapur janë forcat kryesore që sigurojnë përparim ekonomik. Në Preambulën e Programit të partisë “*LDK-ja i ofron Kosovës shoqëri të lirë, zhvillim ekonomik dhe solidaritet, si qeverisje e drejtë dhe demokratike për të gjithë kosovarët*”.

Përmbajtja e programit në përgjithësi, duket se partinë në fjalë e vë në dy pozicione: majtiste konservatore dhe liberale në vartësi nga ajo se çfarë prezantohet në programin e saj. Liberale konsiderohet si rezultat i qëndrimeve ndaj tregut të lirë, subvencioneve të kufizuara, politikave regresive fiskale, sistemit më efektiv shëndetësor dhe rritjes së shkallës së punësimit. Qëndrimet politike dhe sociale e vendosin në krahun konservator ngaqë partia mbështet sekularizimin shtetëror dhe ruajtjen e vlerave shoqërore dhe të traditës (Programi i LDK).

“LDK si partia e parë e fundit të shekullit XX ka qenë një ndjenjë dhe insistim i përbashkët i shqiptarëve që t’u përgjigjet sfidave të krijuara nga politika serbe. Ajo që shpesh është adresuar në dëm të shqiptarëve ka qenë etiketimi me konotacione politike për ta dëmtuar brumin apo bërthamën tonë themelore, duke dëshiruar t’ia mveshin një anatëmë fundamentaliste të nacionalizmit. Në rrethana të caktuara askush nuk duhet t’ia mohojë asnjë populli të kultivojë ndjenjën dhe ruajtjen e frymës evropiane dhe akceptimin e vlerave kombëtare. Nacionalizmi në formën e vështirimit negativ nuk ka perspektivë, megjithatë ndjenja nacionale për të ruajtur identitetin e një kombi apo një populli është e domosdoshme” (intervistë me ish-Presidentin Fatmir Sejdiu, 22 janar 2015).

LDK nuk i dallon qytetarët sipas përkatësisë etnike meqë promovon vlerat metropolitane; respekton shtetin gjë që e vë mes nacionalizmit të shqiptarëve në Kosovë dhe shtetit.

Shtrirja e sovranitetit në tërë territorin e Republikës së Kosovës, funksionimi i drejtë i ligjit, kontrolli i kufijve dhe përmbushja e kriterëve nga marrëveshjet ndërkombëtare, janë sfida të reja për LDK-në, sidomos pas shpalljes së pavarësisë. LDK si parti e djathtë ka përkrahur ideologjinë e interesit nacional me qëllim realizimi të këtyre interesave nacionale (intervista me Melihate Tërmerkollin, 16 janar 2015). Kjo ideologji pa dyshim kishte mobilizuar edhe forcat politike për të realizuar qëllimin kombëtar.

Duke qenë parti e qendrës së djathtë, “duke anuar gjithmonë kah e djathta për arsye të rrethanave në të cilat zhvillohej politika dhe për ta realizuar vizionin e vet që përkrahej nga shumica e popullit, profili i LDK nuk mund të ishte tjetër pos i qendrës së djathtë” (po aty). Me kalim të kohës e veçanërisht me shpalljen e pavarësisë së Kosovës, ideologjia për interesa nacionale ka ndryshuar, por “këto ndryshime do të jenë normale sikur të ishin në harmoni”, dhe sikur “LDK të mos dilte nga koncepti i saj burimor i cili e ka bërë atë parti të pranueshme edhe për interesa nacionale” (po aty). Ndryshimi i tillë ndaj interesave nacionale është vënë re sidomos pas vdekjes së Ibrahim Rugovës. “Duket se kalimi i partisë nga një koncept i interesit të plotë nacional në parti e cila lëviz kah interesat individuale dhe grupore, fatkeqësisht kalimi në një parti e cila nuk ka dallim nga partitë e tjera në sferën aktuale nuk është i mirë, sepse LDK ka bartur një barrë të madhe në procese. Meqë proceset nuk kanë përfunduar, LDK duhet të jetë bartëse e përmbylljes së çështjeve shqiptare” (po aty). Znj. Tërmkolli mendon se “As pas luftës, institucionet, subjektet politike ende nuk e kanë të qartë çfarë është interesi kombëtar, nuk është përcaktuar një platformë e përbashkët politike rreth së cilës do të bashkoheshin të gjithë, rreth një interesi kombëtar; janë më tepër interesa *ad hoc* që shërbejnë më shumë për ndonjë qëllim politik të ditës sesa për një realizim të një vizioni politik”(po aty). Sipas intervistës duket se LDK, sikur edhe partitë e tjera në Kosovë, me shpalljen e pavarësisë e ndryshuan kursin ideologjik.” Përdorimi i kartës nacionaliste edhe në LDK pas shpalljes së pavarësisë u bë vetëm diskurs në kohët e fushatave elektorale. “Pas vitit 2008 dhe realizimit të njohjes së pavarësisë së Kosovës, shumica e partive nuk kanë luajtur shumë me kartën e nacionalizmit; në fakt krejt ajo që është bërë ka pasur të bëjë me Veriun e Kosovës, dhe mund të them që të gjitha partitë e kanë përdorur për konsum elektoral” (po aty).

5.6.3 Ideologjia politike e Partisë Demokratike të Kosovës

Fig 3. Ideologjia politike e PDK

Partia Demokratike e Kosovës nuk ka një program të saktë ku jepen vizioni, misioni, qëllimi i partisë dhe vlerat e caktuara të partisë. Kjo parti ofron statutin e saj partiak ku qëllimi, vlerat dhe vizioni politik i partisë jepen në nenet 3 dhe 4. Sipas statutit të PDK-së, ajo është parti popullore e cila mbështet vlerat tradicionale, kombëtare, vlerat e luftës dhe vlerat e demokracisë qytetare (neni 3 pika1). Nga aspekti ideor, PDK është parti e qendrës së djathtë tani, duke ndryshuar profilin nga të qenët parti e majtë në parti të qendrës së djathtë. Sundimi i ligjit, demokracia kushtetuese dhe parlamentare në një shtet të fortë dhe funksional, integrimi i Kosovës në strukturat evropiane janë synim i kësaj partie sipas statutit zgjedhor të saj. Sikur edhe partitë e tjera në Kosovë, PDK ka pasur qëllim mbrojtjen e kombit shqiptar gjatë periudhës kohore kur rrezikohej ekzistenca e shqiptarëve në Kosovë. “PDK e cila tani është parti e qendrës së djathtë, deri në shpalljen e pavarësisë së Kosovës, ka pasur për qëllim mbrojtjen e kombit shqiptar, pra ka qenë me një orientim kombëtar dhe këtë orientim e mban ende, por me synim të zhvillimit të shtetit demokratik” (Zenun Pajaziti, deputet dhe anëtar i Kryesisë së PDK-së). Kjo parti promovon ekonomi të lirë të tregut, respekton pronën private dhe ndërmarrësinë. Në aspektin social ajo garanton të drejtat themelore dhe liritë e qytetarëve, respekton vlerat kushtetuese, tradicionale, morale, historike dhe kombëtare,

mbron dinjitetin njerëzor dhe familjen. Liria e mendimit, liria e shprehjes, solidariteti, barazia sociale dhe përgjegjësitë personale të çdo qytetari, parimi i mundësive të barabarta dhe mbrojtja e vlerave qytetare dhe diversiteti etnik dhe fetar i shoqërisë konsiderohen vlera sipas programit të PDK-së. Ndryshimi i ideologjisë partiake të PDK, sipas ish-ministrit Ramë Buja, u bë kur “PDK e pa veten në pozicion të ri”, i cili e detyroi të profilizohet në parti të qendrës së djathtë me ideologji liberale. “Por kur kemi të bëjmë me nacionalizimin, PDK është fanatike, sepse programi i saj e qartëson çfarë është identiteti shtetëror dhe kombëtar (intervistuar më 16 janar 2015). Përkrahja herë pas here në fushata elektorale për rolin e qeverisë në rregullimin e tregut dhe krijimin e vendeve të punës e vendos PDK-në më tepër në anën e majtë se në atë të djathtë, kurse deklaratimet e përkrahjes së ekonomisë së privatizuar, politikës fiskale e orientojnë kah e djathta.

5.6.4 Ideologjia politike e Lëvizjes VETËVENDOSJE!

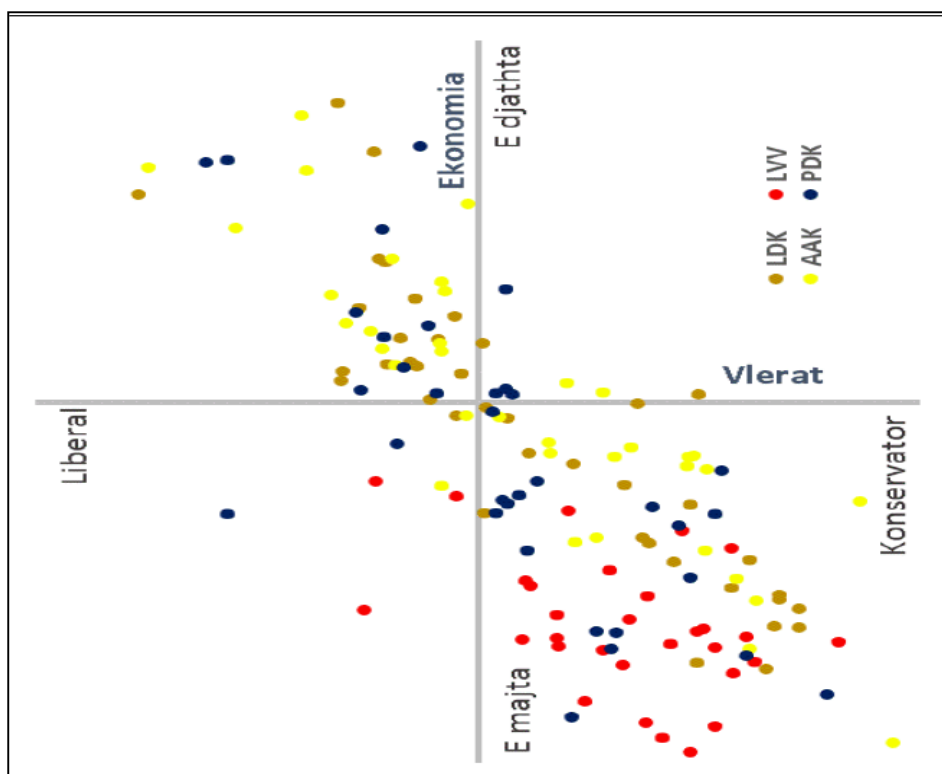
Fig 4. Ideologjia politike e Lëvizjes Vetëvendosje!

Lëvizja VETËVENDOSJE! është parti e qendrës së majtë me ideologji nacionaliste, proteksionizëm dhe demokraci direkte. Në programin politik të kësaj partie vihen në pah dy prioritetet: shtetndërtimi dhe zhvillimi ekonomik social. Sa i përket shtetndërtimit, kjo parti

politike mbështet subjektivitetin dhe sovranitetin e shtetit, demokracinë brenda tij, drejtësinë dhe qytetarinë, kurse zhvillimin ekonomik shoqëror e mbështet në rritje të kapaciteteve prodhuese dhe shpërndarje më të drejtë të pasurisë në funksion të rritjes së mirëqenies (Parimet dhe prioritetet programore të Lëvizjes Vetëvendosje!).

Në alternativën qeverisëse, të paraqitur si dokument zyrtar të partisë, artikulohej përcaktimet e saj politike, duke insistuar që Kosova të zhvillohet si shtet i cili instistucionalizon solidaritetin. Insitucionalizimi i tillë do të bënte të mundshme mbrojtjen sociale dhe do të hapeshin vende pune. Sipas programit të Lëvizjes VV! përkrahen subvencionet për prodhimin vendës dhe mbrohet tregu i brendshëm. Lëvizja Vetëvendosje e konsideron arsimin, shkencën dhe kulturën faktorë të rëndësishëm dhe pjesë të pandashme të zhvillimit ekonomik dhe shoqëror. Duke vënë në pah besimin e kësaj partie se Kosova e ka të drejtën e të qenët shtet i barabartë me shtetet e tjera, atëherë kjo nënkupton se Kosova ka të drejtën e saj për vetëvendosje të jashtme, që do të thotë se shteti i Kosovës duhet ta ketë të drejtën e bashkimit me Shqipërinë. “I takon popullit shqiptar që jeton në Shqipëri dhe në Kosovë të deklarohen lirshëm si do ta përdorë dhe ta shfrytëzojë këtë të drejtë” (Alternativa Qeverisëse). Lëvizja Vetëvendosje politikisht është e përcaktuar që Kosova duhet të jetë pjesë e Bashkimit Evropian dhe NATO-s, sepse “kjo do t’i jepte vendit tonë dhe kombit shqiptar një siguri më të madhe dhe kushte më të përshtatshme për zhvillim dhe forcim” (po aty). Po ashtu sipas programit të kësaj partie, Kosova duhet të anëtarësohet edhe në OKB dhe institucione të tjera ndërkombëtare politike dhe ekonomike. Sipas bindjes politike, në programin e kësaj partie, bashkimi kombëtar shqiptar “nuk është në kundërshtim me Bashkimin Evropian dhe Organizatën e Kombeve të Bashkuara, por as nuk është i zëvendësueshëm prej tyre” (po aty). Shteti i së drejtës, shteti zhvillimor dhe shteti social ndërlidhen organikisht, gjë që qartë e përkufizon edhe ideologjinë politike të saj. Në aspektin ekonomik, Lëvizja Vetëvendosje, përkrah ekonominë e tregut të shtetit zhvillimor i cili balancon rritjen ekonomike me

zhvillimin social dhe mirëqenien e përgjithshme. Në aspektin social, kjo parti si pikënisje konsideron barazinë e të gjithë qytetarëve. Lëvizja Vetëvendosje konsideron se shteti “është subjekt sovran: i vetëdijshëm politikisht, unik territorialisht, integral institucionalisht”. Kundërshton mohimin që i bëhet Kosovës në “vetëvendosjen e brendshme përmes misionëve të huaja sunduese që kanë fuqi ekzekutive”(Alternativa Qeverisëse); kundërshton nenin 1.3 të Kushtetutës së Kosovës që ia mohon asaj vetëvendosjen e jashtme, pra, “ia mohon të drejtën e bashkimit me një shtet tjetër”(po aty). Kjo parti konsideron se shteti kombëtar garanton barazi për të gjithë, përfshirë edhe pakicat, sepse “ai nuk diskriminon e as nuk përjashton; është shtet laik, hapësirë e barabartë dhe e lire, ku të gjithë pa dallim e realizojnë mënyrën e tyre të të jetuarit” (Alternative qeverisëse). Ndryshimi i ideologjisë nacionaliste dhe diskursit nacionalist në partitë politike shqiptare, për shumicën dërrmuese nuk është nacionalizëm, por kozmopolitanizëm, “jo nga bindjet e universalitetit por nga nënshtrimi ndaj të fuqishmëve; sepse shpesh vërehet që disa politikanë flasin me pasion dhe zell, por mendimet nuk janë të tyre. Aty gjen nacionalizëm etnokulturor, por jo politik” (nga intervista me Albin Kurtin zhvilluar në janar 2014).

Burimi: Friedrich Ebert Stiftung; Busolla ideologjike e Kosovës. <http://www.d4d-ks.org>

5.7 Sfidat e partive politike në Kosovë karshi nacionalizmit si ideologji politike

Sistemi partiak në Kosovën post komuniste karakterizohet si i papërgatitur dhe i papjekur në aspektin e rregullimit shoqëror. Shumica e partive nuk kanë rrënjë të thella në shoqëri dhe paqëndrueshmëria ndërzgjedhore është e lartë. Partitë politike në Kosovë të cilat pas shpalljes së pavarësisë pretenduan një program qytetar-liberal u sfiduan në çështjet e shtetësisë: në njërën anë nga grupet e pakicave etnike (serbe, boshnjake, turke dhe të komuniteteve të tjera) që pretendojnë më shumë të drejta dhe autonomi; dhe në anën tjetër, nga ndikimi i politikës ndërkombëtare në Kosovë në përpjekjet për implementim të multietnicitetit dhe formës demokratike të qeverisjes dhe zhvillimit të shtetit të ri e po ashtu edhe nga partitë nacionaliste si Lëvizja Vetëvendosje por edhe disa parti të vogla (Lëvizja për Bashkim dhe Balli Kombëtar) që kërkojnë homogjenizim kulturor, por në të njëjtën kohë mbrojnë të drejtat e pakicave dhe janë kundër decentralizimit në parime etnike (Programi i Lëvizjes Vetëvendosje).

Nacionalizmi qytetar mund të konsiderohet i pranueshëm në Kosovë, meqë është një lloj i nacionalizmit të pranuar edhe nga filozofë politikë, të cilët besojnë në një formë joksenofobe të nacionalizmit në përputhje me vlerat e lirisë, tolerancës, barazisë dhe të drejtave të individit. Mjafton të thuhet se në vendet perëndimore nacionalizmi qytetar është bërë e vetmja formë e pranueshme e identitetit kombëtar, ku shteti siguron legjitimitetin politik nga pjesëmarrja aktive e qytetarëve të saj deri në shkallën që ai përfaqëson "vullnetin e përgjithshëm".

Por në Kosovë, Plani i Ahtisaarit , Deklarata e Pavarësisë së Kosovës dhe Kushtetuta e saj promovojnë një model të ri shtetëror, ku shteti mbështetet dhe zhvillohet mbi baza të multietnicitetit dhe jo mbi baza të një shteti homogjen, siç e kërkon qasja nacionaliste. Si rezultat i kësaj, përkundër faktit që shqiptarët në Kosovë janë popull shumicë, prapëseprapë Kosova nuk përkufizohet si shtet kombëtar sipas kombit i cili e përbën, por si shtet shumetnik, i të gjithë qytetarëve, mbështetur në parimet e mosdiskriminimit dhe të drejtave të barabarta për të gjitha komunitetet që jetojnë në të. Për më tepër, në legjislacionin e Kosovës, në vend të fjalës ‘komb’ ose ‘popull etnik’ përdoret fjala ‘komunitet’ ku pastaj përkufizohet etnia e tij qoftë kombëtare, gjuhësore apo fetare dhe nuk merret parasysh madhësia e asaj popullate të llogaritur në atë komunitet. Elitës politike në Kosovë, pas shpalljes së pavarësisë së saj, duket sikur i është imponuar që ta lidhë Kosovën sipas një shtetësie të përbashkët me të tjerët dhe jo sipas përkatësisë kombëtare dhe trashëgimisë kombëtare. Në bazë të legjislacionit të saj, shtetësia e tillë duhet të shërbejë si një lidhje ndërmjet komunitetit të njerëzve të dalë nga lufta dhe një shteti të ri i mbështetur në parimet e barazisë dhe gjithëpërfshirjes, ose thënë më mirë si një mjet i integritetit politik brenda një entiteti të ri politik. Ky entitet i ri politik synon ta zëvendësojë ndarjen etnike, fetare apo sociale, duke shërbyer si mekanizëm i të siguruarit të barazisë para ligjit. Si rrjedhojë, shteti i Kosovës

paraqet një model të shtetit ndryshe, me parimet e lënies anash të etnisë, një model të cilin e propozon Brubaker (1992) ku shtetet e tilla si Kosova përshkruhen si ‘shtete të reja’.

Përkundër faktit që sipas Kushtetutës, Kosova përcaktohet “shtet i qytetarëve” (neni 1.2), që nënkupton shtetin qytetar, si në Planin e Ahtisaarit, ashtu edhe në Kushtetutë, vjen në pah jashtëzakonisht shumë fjala ‘multietnicitet’. Nëse barazia vihet ligjërisht në mesin e të gjithë qytetarëve, atëherë politikisht kjo nënkupton se çdo qytetar është anëtar i një komuniteti. Fjala ‘komunitet’ në këtë kontekst u referohet banorëve të cilët i përkasin “një grupi të njëjtë kombëtar ose etnik, gjuhësor ose fetar të pranishëm tradicionalisht në territorin e Republikës së Kosovës”(neni 57.1 i Kushtetutës).

Pra, sipas Kushtetutës kemi një situatë jo dhe aq të qartë, sepse, në një anë, Kushtetuta proklamon ‘multietnicitet’ pra një shtet i mbështetur në qytetari, ndërsa, në anën tjetër, thekson ruajtjen e dallimeve të komuniteteve të ndryshme që tradicionalisht jetojnë në Kosovë e që nënkupton ndarjen etnike në Kosovë. Kjo dykuptimësi e vështirëson edhe të kuptuarit e vet Kushtetutës, nëse kemi të bëjmë me etnicizëm të statusit politik e social të qytetarëve apo me multietnicizëm. Fakti që partitë politike në Kosovë kanë votuar si për Planin e Ahtisaarit, ashtu edhe për Kushtetutën e Kosovës është një indikator i të pajtuarit dhe respektimit të parimeve të multietnicitetit. Përfundim nga ky aprovim bën Lëvizja Vetëvendosje e cila e ka kundërshtuar Planin e Ahtisaarit.

5.7.1. Sfida ekonomike

Kosova si shtet i vogël dhe në përbërje të rreth 2 milionë banorëve edhe pas shpalljes së pavarësisë u ballafaqua me probleme serioze në fushën e ekonomisë çka paraqiti një nga sfidat e saj më të mëdha. Varfëria, papunësia dhe mungesa e mundësive ekonomike ishin probleme serioze në Kosovë që në vetëfillimet e shtetit të ri. Kosova po ashtu është një nga vendet më të varfëra të Evropës.

Sipas Bankës Botërore, 34.5% e popullsisë së Kosovës ra nën kufirin e varfërisë së vendit në vitin 2009(www.worldbank.org/en/country/kosovo/overview).

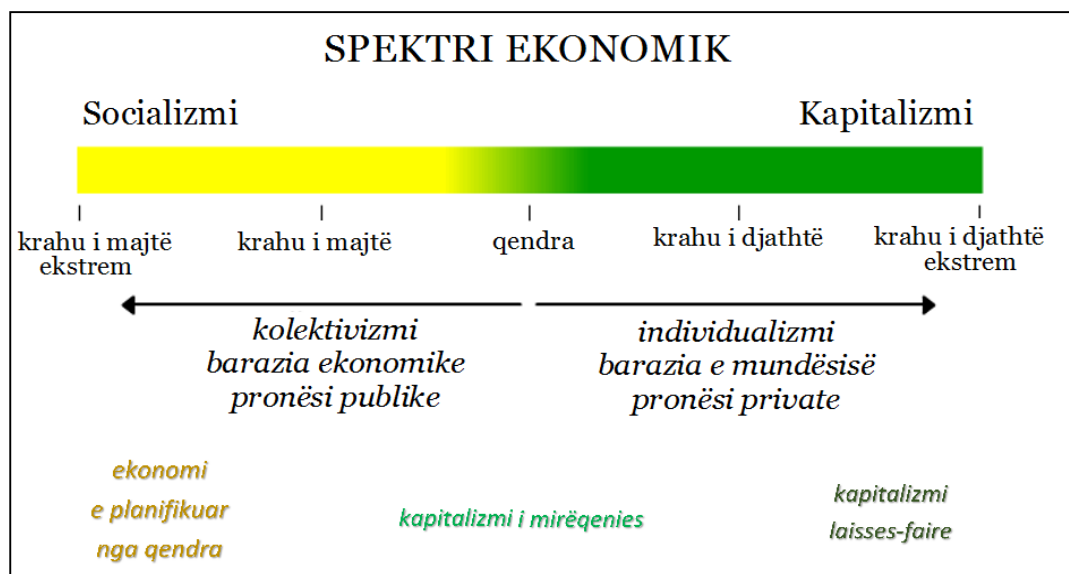
Varfëria ishte veçanërisht e rëndë në zonat rurale dhe në mesin e pakicave etnike. Papunësia në Kosovë ishte mbi 40%, sipas raportit të tetorit të vitit 2012 të Komisionit Evropian për Kosovën, i cili vë në dukje se të dhënat për këtë temë janë të pakta dhe shpesh jo të besueshme(http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/ks_analytical_2012_en.pdf). Papunësia e të rinjve është edhe më e lartë, rreth 70%. Papunësia është kryesisht strukturore në karakter, me rreth 80% të të papunëve për një vit ose më shumë. Fermat e vogla dhe joefikase janë punëdhënësit më të mëdhenj në Kosovë. Industria në shkallë të gjerë nuk është e zhvilluar dhe eksporti arrin një nivel të ulët. “Kosova duhet ta përmirësojë klimën e investimeve për të stimuluar rritjen ekonomike dhe tërheqjen e investimeve të huaja”, sugjerohej nga Komisioni Evropian dhe Banka Botërore. Kosova ishte dhe mbetet e varur nga ndihmat dhe të hyrat ndërkombëtare si dhe nga vetë stafi ndërkombëtar në Kosovë. Këto burime të ardhurash kanë rënë në vitet e fundit. Kosova ishte dhe ende është e varur edhe nga dërgesat/ remitancat e një numri të madh të kosovarëve jashtë vendit. Prandaj, shteti duhet të jetë i gatshëm, ta mbështesë zhvillimin ekonomik; shteti duhet t’i marrë parasysh edhe kërkesat e popullit në mënyrë që t’i përmbushë ato në interes të popullit të vet. Nakano (2004) argumenton se “për të mobilizuar resurset ekonomike, për të krijuar një treg të integruar kombëtar, dhe për t’i implementuar në mënyrë efektive politikat ekonomike” shteti duhet të mbështetet në resurset ekonomike dhe besnikërinë kombëtare. Sipas Nakanos, "një pjesë e madhe e tregut kombëtar është historikisht e formuar nga shteti përmes sistemit monetar, sistemit ligjor, sistemit të arsimit, transportit dhe rrjeteve të informacionit, politikave tregtare dhe kështu me radhë" (po aty). Prandaj, në historinë moderne, esenca e shtetit si një agjent i ndryshimit ekonomik përfshin një komponent sociologjik, të cilin ideologjia nacionaliste mund ta plotësojë, madje edhe ta forcojë.

Nacionalizmi ekonomik kapërthen zbatimin e "politikës ekonomike që ndjek qëllimin dhe drejtimin kombëtar" (Abdelai, 2005). Një qëndrim i tillë vlen për Lëvizjen Vetëvendosje e cila konsideron që sistemi ekonomik “duhet të jetë në shërbim të qytetarëve dhe jo anasjelltas”(Programi i Lëvizjes VV, pika 50), sepse zhvillimi ekonomik nënkupton rritjen e prodhimit i cili pastaj në mënyrë zinxhirore nxit punësimin, rritjen e të ardhurave kombëtare dhe mirëqenien për të gjithë; favorizohet roli i qeverisë në rregullimin e tregut, subvencionet në bujqësi si dhe politikat fiskale për ta minimizuar pabarazinë në shoqëri. Në këtë pikëpamje qëndrimi majtist i Lëvizjes Vetëvendosje dominon krahasuar me partitë e tjera. Edhe AAK mund të thuhet, se përkundër deklaratimit të saj si parti e qendrës së djathtë, në aspektin ekonomik tregon elemente të qendrës së majtë, meqë konsideron se zhvillimi i ekonomisë mund të bëhet përmes përkrahjes selektive të subvencioneve me qëllim të të stimuluarit të ekonomisë, mbështet politikën fiskale dhe konsideron se rritja e produktit vendor mbi 7% krijon mundësi për zbutjen e varfërisë. Aspektin e punësimit në raport me zhvillimin ekonomik e përkrah edhe PDK edhe pse hyn në kategorinë e partive të djathta. Megjithatë, kjo politikë e djathtë vërehet në aspektin ekonomik ngaqë sipas programit/ statutit të saj, kjo parti angazhohet për “ekonomi private të mbështetur në ligjet e ekonomisë së tregut, të hapur e të lirë, të integruar në institucionet rajonale dhe evro-atlantike” (Programi i PDK në: <http://www.pdk-ks-org/site/?id=8,0,0,57,a>). Të njëjtën qasje e gjejmë edhe te LDK e cila nuk i jep peshë rolit që mund ta luajë qeveria në rregullimin e tregut dhe po ashtu favorizon subvencionet e kufizuara duke besuar në politikat regresive fiskale të cilat mund të ulin bazën tatimore për biznese dhe për të punësuarit. Përkrahja e ekonomisë së ashtuquajtur *laissez-faire* është qëndrim i partive të qendrës së djathtë. Ligjet e miratuara në lidhje me ekonominë e paraparë sipas Planit të Ahtisaarit, duke përfshirë legjislacionin për ndërmarrjet publike, Agjencionin Kosovar të Privatizimit, Agjencionin Kosovar të Pronës dhe rregullatorë të pavarur ekonomikë të Kosovës përpiqen të sigurojnë një kornizë gjithëpërfshirëse për rritjen

e shpejtë dhe të qëndrueshme ekonomike. Korniza ligjore e përpiluar në përputhje me direktivat e BE-së dhe praktikat më të mira ndërkombëtare kishte për qëllim zbatimin e politikave liberale të tregut, duke përfshirë tarifatat e ulëta, detyrimet dhe taksat. Sektori bankar u ngrit nën normat dhe mbikëqyrjen e Bankës Qendrore të Kosovës si dhe filloi të zbatuari sistemi i menaxhimit financiar në sektorin publik. Lëvizja Vetëvendosje e kundërshtoi privatizimin e ndërmarrjeve publike dhe pasurive strategjike të Kosovës të cilat kanë potencial përfitimi të madh, duke theksuar se” shtetet e zhvilluara po i blejnë edhe ndërmarrjet private të falimentuara, derisa në Kosovë shiten edhe ndërmarrjet publike fitimprurëse.” Edhe pse qëllimi i BE-së ishte të zbatohet politika liberale e tregut, “në Kosovë ka qenë e kundërta e liberalizimit: ai e ka zëvendësuar monopolin publik me atë privat” (Programi Vetëvendosjes, pika 55). Sipas Vetëvendosjes, politikat buxhetore të Kosovës janë “në kundërshtim me nevojat ekonomike të vendit”, kurse Banka Qendrore e Kosovës duhet të “ndërhyjë në rregullimin e sistemit bankar për ta përmirësuar kreditimin e ekonomisë nga bankat, ta kontrollojë sistemin e parave në treg dhe të luajë rol aktiv në politikën monetare”(po aty). Korniza ligjore që i nevojitet një tregu modern, ligjet e favorshme për krijimin e biznesit, sistemi tatimor i përshtatshëm për investitorë dhe rregulla e rregullore që i mbrojnë sipërmarrësit si dhe konsumatorin janë faktorë të cilët përkrahen nga partitë e qendrës së djathtë në Kosovë. Edhe pse një kornizë e tillë për një ekonomi funksionale të tregut ishte zhvilluar, implementimi dhe vënia në zbatim e kësaj kornize nuk ishte dhe aq e lehtë. AAK kërkon sipas programit të saj krijimin e mjedisit afarist dhe përmirësimin e tregut konkurrues financiar me qëllim të rritjes së aftësisë konkurruese në tregun e jashtëm. Sistemin financiar të qëndrueshëm dhe në funksion të zhvillimit ekonomik e përkrahin edhe në LDK. Shpresat e shqiptarëve të Kosovës që zgjidhja e çështjes së statusit do të sjellë një përmirësim të ndjeshëm të gjendjes së tyre ekonomike, nuk u plotësuan. Për më tepër, edhe pse kriza globale ekonomike nuk e ka goditur Kosovën aq sa i ka goditur vendet e tjera në rajon, ajo ka

krijuar paqartësi në lidhje me ecurinë e procesit të zhvillimit ekonomik të Kosovës dhe e ka shtuar pakënaqësinë e popullit me gjendjen ekonomike dhe sociale. Në këtë drejtim shteti luan rol aktiv për të përmbushur nevojat e qytetarëve të tij (Programi i Lëvizjes Vetëvendosje). Si një treg i vogël, me një infrastrukturë të dobët, Kosova nuk ka tërhequr shumë investime të huaja direkte. Investimet e huaja luajnë rol kyç në rritjen e potencialeve prodhuese të ekonomisë dhe LDK-ja angazhohet për fuqizimin e kornizës ligjore, që i mbron investitorët e jashtëm, njësoj sikurse investitorët vendorë (Programi i LDK) meqë Kosova nuk do të jetë në gjendje të sjellë një përmirësim të qëndrueshëm të situatës ekonomike, pa ndihmën e jashtme, së paku në afat të mesëm. Ndihma e huaj financiare dhe investimet direkte në një shkallë të madhe, si dhe dërgesat/ remitancat nga diaspora e Kosovës, do të jenë të nevojshme për t'i dhënë një shtytje të domosdoshme zhvillimit ekonomik dhe zbutjes së krizës sociale. “Në periudhën prej vitit 2004 deri në vitin 2008 emigracioni i Kosovës ka dërguar në Kosovë 2.4 miliardë euro, pra më shumë mjete se të gjitha ndihmat ndërkombëtare për zhvillim (2.3 miliardë euro); 25% e të gjitha bizneseve në Kosovë janë themeluar me fonde të pjesëshme ose të plota të krijuara nga puna jashtë vendit. 19.6% e familjeve kosovare pranojnë remitanca nga mërgata”(Alternativa Qeverisëse). Anëtarësimi i Kosovës në FMN dhe Bankën Botërore siguroi liri më të madhe buxhetore dhe u ofroi investitorëve potencialë më shumë siguri për investime në Kosovë. FMN dhe Banka Botërore do ta mbikëqyrin dhe sistemojnë për së afërmi qeverinë lokale dhe atë qendrore. Marrë parasysh kriterin e përshtatjes së politikave buxheore të Kosovës me nevojat ekonomike të vendit, partitë tona politike në programet e tyre parashohin “rritje të investimeve publike në vend, investime në projekte të cilat i sjellin dobi zhvillimit ekonomik (Lëvizja Vetëvendosje). Anëtarësimi në institucione financiare ndërkombëtare hapi mundësinë e financimit për projektet të tjera të infrastrukturës, si dhe mundësinë e të ashtuquajturave »kredi të buta«. Megjithatë, zhvillimi i ardhshëm i ekonomisë së Kosovës do të varet në mënyrë të veçantë

nga një strategji efektive për forcimin e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme si bazë e ekonomisë kombëtare. Në Kosovë “mbi 95% e bizneseve janë të vogla... dhe qëllimi ynë është të ndërmarrim masa drejt krijimit të mekanizmave të cilët bëjnë financimin e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme më të lehtë dhe më të lirë, kryesisht përmes skemave garantuese për NVM, Fonde investive për NVM, subvencionim të kamatave për NVM që janë të integruara në zinxhir të vlerës të sektorëve strategjikë” (Alternativa qeverisëse e Lëvizjes Vetëvendosje). Përmirësimi kërkon “frymën e ndërmarrësisë dhe resurse që shfrytëzohen racionalisht, ashtu që të gjithë të përfitojnë nga zhvillimi” (Programi i LDK); kërkon “strategji zhvillimore për të paktën dhjetë vitet e ardhshme në të cilën qartë do të përcaktohen prioritetet sektoriale” (Programi i AAK); kërkon “angazhim për një tjetër karakter të shtetit i cili ka për bazë zhvillimin shoqëror i cili bën të mundshme rritjen ekonomike, zhvillimin e qëndrueshëm, rritjen e punësimit, rritjen e mirëqenies së qytetarëve” (Programi i Lëvizjes Vetëvendosje).

Burimi: Friedrich Ebert Stiftung: Busolla ideologjike e Kosovës. <http://www.d4d-ks.org>

5.7.2. Sfida politike

Strategjia e Serbisë, pas shpalljes së pavarësisë së Kosovës në shkurt të vitit 2008, ishte drejtuar kryesisht drejt konsolidimit dhe kontrollit mbi pjesën veriore të Kosovës, duke e

minuar kështoj autoritetin e qeverisë në Prishtinë në të gjitha nivelet. Përpjekjet e Serbisë në frontin diplomatik ishin sigurisht një nga arsyt kryesore pse vala ndërkombëtare e deklarimeve për njohje që pritej nga qeveria në Prishtinë dhe mbështetësit e saj perëndimorë nuk u përmbush gjatë viteve 2008 dhe 2009. Pavarësisht lobimit intensiv nga ana e Shteteve të Bashkuara dhe një numri të madh të vendeve të BE-së, me përjashtim të Spanjës, deri në vitin 2009 pavarësinë e Kosovës nuk e njohën më shumë se 62 shtete: që do të thotë, më pak se një e treta e 192 shteteve anëtare të OKB-së. Një tjetër problem serioz për Qeverinë e Kosovës dhe misionin e BE-së në Kosovë, është se pesë vende anëtare të BE - Qipro, Greqia, Rumania, Sllovakia dhe Spanja - vazhdojnë me ngulm ta kundërshtojnë pavarësinë e Kosovës. Kjo mungesë e unitetit në BE, e cila është shfaqur që para shpalljes së pavarësisë dhe tregonte hapur pozicionet e vendeve të BE-së mbi çështjen e statusit të Kosovës, në masë të konsiderueshme e kishte ndërlikuar vendosjen e misionit të EULEX-it dhe e bëri të vështirë të kaluarit e rezolutës përkatëse. Klasa politike në Kosovë, e cila kishte pak përvojë me institucione të demokracisë moderne, duhej të luftonte me dilemën e një krize të “legjitimitetit të dyfishtë”. Nga njëra anë, duhej të justifikonin veprimet e tyre para komunitetit ndërkombëtar, e cila kërkon zbatimin e standardeve të caktuara, ndërsa në anën tjetër, nuk mund t’i linin pas dore dëshirat dhe pritshmëritë e popullatës. Pakënaqësia në rritje e njerëzve ndaj autoriteteve politike ishte e qartë mbështetur në pjesëmarrjen e ulët zgjedhore. Shfaqja e strukturave të fuqishme dhe të rëndësishme të shoqërisë civile e cila do të bënte të mundshme që në mënyrë të vendosur të ngrente çështje të rëndësishme, vendimtare për jetën e përditshme të njerëzve në diskursin publik, dhe në mënyrë efektive të monitorojë vendimmarrësit politikë, pengohet nga fakti se, nga njëra anë, një pjesë e madhe e OJQ-ve të Kosovës janë kryesisht të varura nga financimet e huaja, dhe, nga ana tjetër, qeveria dhe partitë e tjera politike kanë treguar pak tendencë për t’i marrë seriozisht grupet e shoqërisë civile dhe përfaqësuesit e tjerë dhe të bashkëpunojnë me ta në mënyrë konstruktive (UNDP

2008). Në gjysmën e dytë të vitit 2008, ka pasur një pikë vendimtare, një pikë kthese që lidhet me një marrëveshje të papritur për Kosovën mes BE-së dhe SHBA-ve dhe Serbisë. Beogradi, i cili po ndiqte një strategji të dyfishtë, atë të afrimit me BE-në dhe në anën tjetër të refuzimit të pavarësisë së Kosovës, kundërshtonte me të gjitha mënyrat zëvendësimin e UNMIK-ut me një mision të BE-së, mision i cili do të vepronte në bazë të pavarësisë së Kosovës, kushtetutës së re të mbështetur në Planin e Ahtisaarit. Në negociata të vështira me OKB-në dhe vendet anëtare të BE-së, Serbia arriti të çonte përpara idenë e saj të një misioni të BE-se me status neutral ndaj pavarësisë së Kosovës dhe, paralelisht, praninë e vazhdueshme të UNMIK-ut edhe pse ajo prani ishte reduktuar.

Në nëntor të vitit 2008, Sekretari i Përgjithshëm i OKB-së paraqiti të ashtuquajturin »planin gjashtë pikësh«, i cili i dha një »status të lirë« rolit të EULEX-it dhe e vazhdoi Rezolutën 1244 të Këshillit të Sigurimit. Sipas këtij plani, mbrojtja e të drejtave të popullatës serbe të Kosovës në lidhje me policinë, doganat, drejtësinë, transportin, infrastrukturën, kufijtë e komuniteteve serbe dhe të trashëgimisë fetare ortodokse serbe iu transferuan qeverisë serbe. Qeveria e Kosovës nuk ishte përfshirë dhe as konsultuar në procesin e marrjes së këtij vendimi. Kryeministri Thaçi dhe Presidenti Sejdiu mbetën absolutisht pasivë në këtë situatë, të sigurt në besimin se ata kishin mbështetjen e plotë të SHBA-ve. Megjithatë, kompromisi me Serbinë dhe ndryshimi në qëndrimin e Uashingtonit, i zuri plotësisht në befasi. Qeveria në Prishtinë duhet ta ketë parë planin gjashtë-pikësh si një pranim i ndarjes 'de facto' të vendit dhe një sulm të drejtpërdrejtë në integritetin e shtetit të ri, megjithatë reagimi i tyre ishte shumë i vonuar në krahasim me betejat që po i zhvillonte Serbia ngado që mbërrinte me propozimin e saj të një plani "katër-pikësh" edhe pse ky reagim u raportua edhe në OKB. Procesi i Stabilizim-Asociimit (PSA) ishte një nga komponentët qendrorë të strategjisë së BE-së për të stabilizuar vendet e Ballkanit Perëndimor, duke i pranuar gradualisht një nga një në BE. Megjithatë, refuzimi i vazhdueshëm nga ana e pesë vendeve anëtare të BE-së ta

njohin pavarësinë e Kosovës, deri më tani e ka penguar BE-në ta integrojë Kosovën e pavarur. Me rrezik shumë real që Kosova të jetë vendi i vetëm në Ballkanin Perëndimor i përjashtuar nga liberalizimi i parashikuar i vizave, kontradikta e thellë në strategjinë e BE-së për Kosovën, për të cilën vendimmarrësit në Bruksel dhe shtetet anëtare nuk janë në dijeni, bëhet e qartë: mospërputhja në mes të përpjekjeve të mëdha për të ndihmuar, si në aspektin e resurseve materiale, ashtu edhe atyre të personelit, pastaj miliona euro për EULEX-in, me qëllim të mbajtjes së vazhdueshme të misionëve të huaja në Kosovë; dhe refuzimi për të marrë parasysh masat për hapjen e tregjeve të punës në BE për qytetarët e Kosovës janë të pakuptimta. Andreas Wittkowsky (2008) e konsideron absurde situatën në të cilën: “Politika e zhvillimit evropian derdh miliona në këtë vend, (Kosovë vër.ime) dhe në të njëjtën kohë mban kufijtë e mbyllur për të gjithë ata, puna e të cilëve mund të kontribuojë në zhvillimin e gjithëmbarshtëm” (Wittkowsky, cituar në Tenbrock 2008).

5.7.3 Ndikimi i procesit integruar në ideologjinë e partive në Kosovë

Procesi i integrimit evropian ka ndikim në partitë politike dhe sistemet partiake, si në vendet anëtare të BE, ashtu edhe në shtetet kandidate. Qëndrimet e partive lidhur me integrimin në Evropë mund të varen kryesisht nga dy faktorë kryesorë: ideologjia apo strategjia e partisë. Sipas Timus (2008), në rastin e vendeve kandidate, ideologjia mund të jetë faktori kryesor që shpjegon qëndrimet e palëve drejt integrimit në BE.

BE-ja është aktualisht në qendër të vëmendjes. Edhe pse ka debate për të ardhmen e Evropës dhe herë-herë edhe daljen nga evrozona, ka edhe vende të cilat janë të interesuara të bëhen anëtare të reja të BE-së. Edhe Kosova është një nga këto vende. Por mendimin pozitiv publik për integrimin evropian mund ta ndryshojë një pozicion i fortë i nacionalizmit në vend i cili nuk do të lejonte që ai popull të identifikohet me ndonjë gjë tjetër, përveç kombit të vet, prandaj as edhe me Evropën. Së dyti, nacionalizmi dëshiron të mbrojë sovranitetin e një vendi dhe nuk e miraton transferimin e autoritetit në një nivel tjetër, siç është BE-ja. “Ne jemi

për aderimin e Kosovës në organizata mbikombëtare si NATO dhe BE, por insistojmë që kjo rrugëzgjidhje të bëhet përmes një rruge normale të ndjekur nga të gjitha shtete të tjera deri tash. Ne duhet ta kemi të drejtën për të aderuar në organizma ndërkombëtarë, e jo vetëm të merremi në pyetje nëse jemi për këtë apo atë integrim” (Alternativa qeverisëse e Lëvizjes Vetëvendosje). Kushtet që janë vendosur nga BE, veçanërisht në lidhje me Kosovën dhe bashkëpunimin me Gjykatën për Krime të Luftës, janë përballur me opozitën në vend. Prandaj, Qeveria përpiqet të gjejë rrugëzgjidhje për të balancuar forcat konservatore në vend dhe kërkesat e BE-së. Një pjesë e madhe e popullsisë nuk ndjen ndonjë simpati të madhe ndaj BE-së dhe nuk i beson atij maksimalisht për shkak se ndjehen të trajtuar padrejtësisht nga ana e tyre. Nga ana tjetër, njerëzit duan që Kosova të bëhet anëtare e BE-së, sepse konsiderojnë që kjo do të jetë në të mirë të vendit në përgjithësi dhe do të përmirësojë gjendjen e tyre ekonomike. Smith (1992, 1993) argumenton se identitetet kombëtare dhe evropiane janë në garë njëra me tjetrën dhe se nuk ka gjasë që identiteti evropian ta zëvendësojë identitetin kombëtar. Sipas tij ndjenja emocionale për kombin do të jetë gjithmonë më e rëndësishme se identifikimi me Evropën, për shkak se identifikimi me Evropën nuk i bart më vete ritualet dhe ceremonitë e rrënjosura thellë. Kjo është për shkak se "nacionalizmi pretendon se kombi duhet të ketë përparësi mbi të gjitha format e tjera të identifikimit shoqëror" (Cinpoes, 2008, f. 11). Prania e një ideologjie nacionaliste nuk do të lërë hapësirë për identifikim me ndonjë grup tjetër dhe nuk e favorizon praninë e një autoriteti tjetër në shtetin e tyre. Ka edhe mendime që argumentojnë se, meqë ka forma të ndryshme të nacionalizmit, atëherë jo të gjitha llojet e nacionalizmit pengojnë integritetin evropian (Csergo & Goldgeier, 2004; Hooghe & Marks, 2004). Hyrja në BE është një procedurë e gjatë me pasoja afatgjata. Ajo rëndom fillon me një shtet që nënshkruan një marrëveshje asociimi, pas të cilit ai shtet ndihmohet nga BE-ja në mënyrë që të përgatitet për kandidaturë për pranim. Pas kësaj, shteti i interesuar për anëtarësim aplikon. "Çdo shtet

evropian që respekton parimet e lirisë, demokracisë, respektimit të të drejtave të njeriut dhe lirive themelore, si dhe sundimin e ligjit mund të aplikojë për t'u bërë anëtar i Bashkimit (Evropian-Komisioni, 2008)". Kjo është e përcaktuar më tej në nenin 49 të Traktatit për Bashkimin Evropian. Në vitin 1993 këto kushte u zgjeruan me kriteret e Kopenhagës:

"Anëtarësimi kërkon që vendi kandidat të ketë arritur stabilitetin e institucioneve që garantojnë demokracinë, sundimin e ligjit, të drejtat e njeriut, respektimin dhe mbrojtjen e pakicave, ekzistencën e një ekonomie funksionale të tregut, si dhe kapacitetin për tu përballur me presionin dhe fuqinë e tregut konkurrues brenda Bashkimit Evropian. Anëtarësia presupozon aftësinë e kandidatit për të marrë përsipër detyrimet e anëtarësimit duke përfshirë respektimin e qëllimeve të bashkimit politik, ekonomik dhe monetar (European-Komisioni, 2008)".

Për Ballkanin Perëndimor është projektuar një kornizë shtesë, e cila lidhet me rrethanat post konfliktuale dhe postkomuniste në rajon: Procesin Stabilizmi-Asocimit (PSA). Kjo qasje specifike në këtë rajon ka të bëjë me një marrëveshje ndërmjet BE-së dhe vendeve të Ballkanit në mënyrë që të ketë: stabilizim të vendeve dhe t'u ndihmojë atyre për t'u bërë një ekonomi e tregut, të promovojë bashkëpunimin rajonal, të promovojë bashkëpunimin me autoritetet gjyqësore ndërkombëtare dhe të bashkëpunohet në fushën e drejtësisë, sigurisë dhe lirisë (Sadowski & Mus, 2008). Bisedimet me një vend janë të mbështetura në tridhjetë e pesë kapituj të *acquis communautaire*. *Acquis* përmban të gjithë legjislacionin dhe politikat kombëtare të cilat duhet të miratohen nga një vend kandidat. "LDK-ja integrimin e Kosovës në BE e sheh si një projekt të rëndësisë vitale për qytetarët dhe për shtetin e Kosovës dhe beson se procesit të 'evropianizimit' të Kosovës, duhet t'i prijë 'evropianizimi' i partive politike, institucioneve dhe shoqërisë kosovare. LDK-ja angazhohet që shteti i Kosovës të zbatojë dhe të harmonizojë rekomandimet dhe politikat e BE-së, përmes kryerjes së obligimeve nga secili institucion shtetëror, në përputhje me kërkesat e 'Acquis communautaire'. LDK-ja angazhohet në dialogun për liberalizim të lëvizjes me BE-në.

Politika e LDK-së, në raport me anëtarësimin e Kosovës në BE dhe NATO, gjithashtu konsiston në bashkëpunim më të koordinuar me institucionet ndërkombëtare të vendosura në Kosovë. LDK-ja beson se integrimi i Kosovës dhe i Ballkanit Perëndimor në BE sjell paqe, prosperitet dhe stabilitet për këtë pjesë të Evropës” (Programi I LDK).

Strategjia e përdorur nga Bashkimi Evropian gjatë procesit të zgjerimit mbështetet në dhënien ose mbajtjen e shpërblimeve, pastaj në të ndëshkuarit e ndonjëres palë për sjellje të padëshirueshme dhe në të shpërblyerit e palës tjetër për sjellje të mirë. Gjatë procesit të integrit BE-ja punon me dy lloje shpërblimesh. I pari është ndihma teknike apo financiare, ashtu që ai vend të bëhet me një ekonomi tregu. Shpërblimi i dytë përbëhet nga lidhjet institucionale, si lidhje tregtare dhe marrëveshje shoqatash/ asociacionesh, përfshirje më të madhe në tregun e BE-së dhe në fund anëtarësimin e plotë. Sa e suksesshme është kjo strategji kushtëzimi varet nga kushtet e brendshme politike në një vend. Në shtetet me qeveri të theksuar nacionaliste apo qeveri autoritare, ndikimi i BE-së për ndryshimet e brendshme është i vogël. Nga ana tjetër, ndikimi i BE-së në vendet me një qeveri liberale demokratike, ose kur forcat liberale janë në rritje, është i dukshëm (Sedelmeier, 2006).

“Kosova, si një shtet i ri evropian, ndihet pjesë e familjes evropiane dhe, si e tillë, kultivon vlerat e paqes, demokracisë, prosperitetit, zhvillimit dhe bashkëpunimit rajonal. LDK-ja angazhohet për arritjen e kriterëve të përcaktuara nga BE-ja për integrimin e Kosovës. LDK-ja e çmon rolin dhe përpjekjet e BE-së për të ndërtuar një Kosovë Evropiane. LDK-ja integrimin e Kosovës në BE e sheh si një projekt të rëndësisë vitale për qytetarët dhe për shtetin e Kosovës dhe beson se procesit të ‘evropianizimit’ të Kosovës, duhet t’i prijë ‘evropianizimi’ i partive politike, institucioneve dhe shoqërisë kosovare” (Programi I LDK-së). Një lidhje e fortë e identitetit kombëtar të një vendi nuk çon në kundërshtim të integrit evropian. Cilat janë pasojat për identitetin e dikujt varet se si ky identitet është ndërtuar dhe mobilizuar nga aktorët politikë. "Lidhjet midis identitetit kombëtar, dhe pasigurisë kulturore

dhe ekonomike dhe çështje si zgjerimi në BE-së nuk mund të jenë të detyruara drejtpërdrejt nga përvoja, por ato lidhje ndërtohen (Hooghe & Marks 2008, f. 13). Për shkak se zgjerimi i BE-së është një proces kompleks, partitë politike kanë një ndikim të madh në ndërtimin e mendimit të të gjithë popullit mbi atë zgjerim.

Integrimi politik në Bashkimin Evropian do të thotë që një vend do ta zhvendosë "besnikërinë e vet, pritjet dhe veprimtaritë politike në një qendër të re (Haas, 1958). " Si pasojë ky integrim nuk është vetëm për përmbushjen e kërkesave teknike, por edhe për ndryshimet në karakterin politik dhe kulturën e një vendi. BE-ja përdor kushtëzimin si një mjet për të udhëhequr shtete nëpër këtë proces dhe për t'u bërë presion atyre në përputhje me rregullat e caktuara.

Të gjitha partitë politike në Kosovë janë përkrahëse të integritit të Kosovës në BE dhe struktura të tjera evroatlantike, meqë qëllimi i Kosovës është të ndërtojë raporte të partneritetit stragjik me Shtetet e Bashkuara të Amerikës, të integrojë Republikën e Kosovës në Bashkimin Evropian, në NATO, në OKB dhe në mekanizma të tjerë ndërkombëtarë (Statuti i PDK-së). Megjithatë, siç u tha më lart, ka parti të cilat megjithë pranimin se "jemi për aderimin e Kosovës në organizata ndërkombëtare, nuk pranojnë ta japin një pjesë të sovranitetit, duke theksuar se" prania e organizatave ndërkombëtare, ushtarake apo civile në Kosovë, është e mirëpritur për aq, sa ato të jenë në përputhje me parimet tona kushtetuese"(Programi i Lëvizjes Vetëvendosje).

5.7.4 Përfundime

Sistemi partiak në Kosovë karakterizohet i papërgatitur në aspektin e rregullimit shoqëror. Partitë politike në Kosovë, pas shpalljes së pavarësisë, u sfiduan në çështjet e shtetësisë. Nacionalizmi qytetar mund të konsiderohet i pranueshëm në Kosovë, meqë është një lloj i nacionalizmit të një formë joksenofobe dhe në përputhje me vlerat e lirisë, tolerancës, barazisë dhe të të drejtave të individit. Por, në Kosovë promovohet një model i ri shtetëror, ku shteti mbështetet dhe zhvillohet mbi baza të multietnicitetit dhe jo mbi baza të një shteti

homogjen, siç e kërkon qasja nacionaliste. Prandaj, sot Kosova përkufizohet si shtet shumetnik, i të gjithë qytetarëve, mbështetur në parimet e mosdiskriminimit dhe të drejtave të barabarta për të gjitha komunitetet që jetojnë në të. Elitës politike në Kosovë, pas shpalljes së pavarësisë së saj, duket sikur i është imponuar që ta lidhë Kosovën sipas një shtetësie të përbashkët me të tjerët dhe jo sipas përkatësisë kombëtare dhe trashëgimisë kombëtare.

Përkrahja e fuqishme ndaj reformave të tregut dhe agjenda nacionaliste janë dy faktorët kryesorë të cilët e tregojnë dallimin ndërmjet të djathtës dhe të së majtës edhe sa i përket përcaktimi ideologjik të partive në Kosovë. Kur i shohim programet e partive politike shqiptare në Kosovë dhe marrim parasysh anën ekonomike dhe politike, është pak e vështirë të bëhet një dallim i prerë në mes të majtës dhe të së djathtës. Të gjitha partitë premtojnë zhvillim të ekonomisë së Kosovës, duke përmirësuar jetesën e qytetarëve të saj; premtojnë reformë graduale, lidhje më të thella sociale nga shteti, duke i siguruar shtetit një pozicion më të fortë. Por, në raste të caktuara, edhe faktori i nacionalizmit është evident.

Kapitulli VI: Përfundime

Kufizimi i këtij punimi është se ai përfshinte vetëm një rast, Kosovën. Kjo rezulton me përfundime që nuk mund të jenë edhe aq përfaqësuese për raste të tjera dhe vështirë se mund të përgjithësohen. Punimi është trajtuar në dy pika: e para është nacionalizmi si fenomen shoqëror i zhvilluar ndër shekuj te shqiptarët, por jo vetëm dhe deri në ditët e sotme, kur shtetet dalin bartëse dhe shtylla kryesore të secilës shoqëri, ku nacionalizmi kalon nga ai primordialist, etno nationalist në atë modern, civil apo qytetar, ku ndjenjat ndaj kombit pritët të kombinohen me obligimet ndaj shtetit. Natyra nacionaliste e kombit tonë gjatë periudhave kohore nëpër të cilat është sfiduar ka treguar se nacionalizmi shqiptar nuk ka qenë asnjëherë nacionalizëm hegjemonist, shovinist apo ekspansionist; përkundrazi ka qenë nacionalizëm përmes të cilit kombi ynë e ka ruajtur qenien e vet, identitetin e vet dhe sigurisht edhe të ardhmen e vet. Kryesisht, zhvillimi i nacionalizmit te shqiptarët ngërthen periudhën e

Rilindësve, që përputhet me teorinë e Gellnerit për zhvillimin e kulturave të larta, të cilët në kohën e Perandorisë Osmane shfaqën qëndrimet e tyre përmes elitës intelektuale të asaj kohe. Por, edhe teoria e Smith-it, gjen mbështetje sa i përket nacionalizmit të shqiptarët kur thotë se “nacionalizmi dhe identiteti kombëtar mbeten tërheqës dhe efektivë dhe shumë njerëz ndjejnë se ata i plotësojnë nevojat e tyre për përmbushje kulturore, rrënjë, siguri dhe vëllezëri; se shumë njerëz ende edhe sot janë gati t’i përgjigjen thirrjes së kombit dhe të flijojnë jetën për çështjen e tij.”(Smith,1995:173). Pra, nuk është se nacionalizmi gjithmonë ka vetëm anët e errëta të tij, përkundrazi me interesat e kombeve për ta zhvilluar veten në shoqëri stabile, me interesat e kombeve për ta luftuar represionin, dhunën, keqtrajtimin, vrasjet, spastrimin etnik, shpërnguljet e dhunshme, etj., nacionalizmi që lind apo zhvillohet, ngjallet apo ringjallet për qëllime çlirimi, nuk mund të konsiderohet i errët apo negativ. Shqiptarët në përgjithësi janë shembull i një nacionalizmi antikolonialist. Nëse shikojmë në efektet politike, mendojmë se nacionalizmi u bë ndoshta burimi më i rëndësishëm i besnikërisë ndaj shtetit në epokën moderne. Nacionalizmi mund të mbështetet në argumentet e studiuesve të ndryshëm, në ndjenjat e anëtarëve të një kombi të cilët qëndrojnë pas ndjenjës dhe gjuhës si dhe kulturës që e kanë, në lëvizjet e ndryshme politike të cilat nxiten nga nacionalizmi, qoftë ai për çlirim, apo ai okupues dhe hegjemonist, në politikat shtetërore, në politikat partiake e shumë të tjera. Dhe, nga i gjithë punimi, del se nuk është e mundur të mbulohen të gjitha këto elemente në një argumentim të vetëm dhe në një përfundim të vetëm, se kjo teori ose ajo teori, ky qëndrim apo ai tjetri, ky argumentim apo një tjetër është i vetmi dhe më i saktë. Fundja, mendohet se nacionalizmi mbetet edhe një faktor i rëndësishëm i ruajtjes dhe i zhvillimit të mëtejshëm në një botë aq të hapur sot. Pikësynim imi i dytë ishte të paraqitet nacionalizmi në politikën e organizuar, veçanërisht nacionalizmi në partitë politike shqiptare në Kosovë, në raport me shtetin, sepse nacionalizmi ose mund ta kundërshtojë shtetin ose ta kontrollojë atë, ose të bashkëjetojë me shtetin, duke e ndërtuar po atë shtet mbi themele të qëndrueshme dhe

të shëndosha. Përveç diskutimeve për rrjedhën historike të ngjarjeve që lidhen me shqiptarët në Kosovë, punimi argumenton edhe daljen në pah të sistemit paralel shqiptar në kuadër të Jugosllavisë, kohën kur përfaqësuesit e Kuvendit të Kosovës, të vitit 1990, shpallën Kushtetutën e parë të Kosovës në të vërtetë, shpallën botërisht Republikën e Kosovës. Në atë kohë, ajo shpallje, doli rezultat i rezistencës kundër okupimit në përpjekjet për të themeluar një shtet. Periudha kohore e viteve 1990-1999 ngërtheu ndarjet në qeverinë federale sa i përket politikës jugosllave në Kosovë, rënien e regjimit njëpartiak dhe shpërbërjen e plotë të Jugosllavisë AVNOJ-iste.

Organizimi masiv i popullit të Kosovës paraqiti domosdoshmërisht elementin nacionalist për të luftuar kundër diskriminimit që po i bënte Serbia. Kosova duhej ta mbronte identitetin e vet shqiptar në Jugosllavi. Derisa Serbia nuk ndërmori hapin për shkeljen e autonomisë së Kosovës, kërkesat e shqiptarëve ishin për mosdiskriminim dhe respektim të të gjitha të drejtave të cilat garantoheshin me Kushtetutën e vitit 1974, por pas suprimimit të Kushtetutës, delegatët e Kuvendit të Kosovës kërkuan dhe e shpallën Republikën. Me shpërbërjen e Jugosllavisë dhe me njohjen e ish-republikave jugosllave si shtete të pavarura dhe të pranuar ndërkombëtarisht, qëllim i shqiptarëve në Kosovë u bë vetëm pavarësia e Kosovës nga Serbia. Kjo tregon se nacionalizmi i cili ishte i pranishëm te shqiptarët në atë kohë krijoi një dinamikë politike me mundësi të reja. Nevoja për mbështetje perëndimore, mungesa e kapaciteteve për konflikt të armatosur, llogaritjet e Ibrahim Rugovës se dhuna mbart kosto të rënda, kërkonin forma jo të dhunshme të organizimit. Me kalim të kohës, pra kur dhuna serbe mbi popullatën civile u shtua, organizimit pasiv i erdhi fundi, duke nxjerrë në pah një tjetër kah nacionalist, luftën e armatosur për t'u mbrojtur dhe çliruar nga Serbia.

Vitet '90 nxorën në dritë edhe krijimin e partive të para politike në Kosovë. Ato kishin të njëjtën ideologji nacionaliste, pasi që rrethanat historike dhe politike të asaj kohe përkonin me krijimin e tyre. Çështja kombëtare ishte pikësynimi kryesor i tyre. Pas luftës në Kosovë,

partitë politike fokusin e barten te krijimi i mundësive për shpalljen e pavarësisë së Kosovës sipas rekomandimeve të dhëna nga ish-presidenti finlandez, Marti Ahtisaari. Përkundër mosaprovimit të Pakos së Ahtisarit për shpallje të pavarësisë së Kosovës, ajo megjithatë u realizua dhe u shpall në vitin 2008.

Pas shpalljes së pavarësisë, ideologjia nacionaliste mbet e pranishme me Lëvizjen Vetëvendosje! përderisa edhe partitë e tjera të përshkruara në punim, AAK, LDK dhe PDK në deklaratimet gjatë intervistave e pranojnë nacioanlizmin si domosdoshmëri të kombit shqiptar edhe pse në programet e tyre partiake dhe sipas profilizmit të tyre ato përkufizohen si parti të qendrës së djathtë (AAK, LDK dhe PDK) ose të qendrës së majtë (Lëvizja Vetëvendosje!). Nacionalizmi si ideologji e partive nuk shprehet në mënyrë eksplicite. Edhe pse numri i partive politike në Kosovë është mjaft i madh (rreth 50 sosh, përfshi këtu edhe partitë politike të minoriteteve), të gjitha nuk i bëjnë një përfaqësim të denjë proceseve politike. Katër partitë më të mëdha politike shqiptare të analizuara, AAK, LDK dhe PDK konsiderohen të jenë parti të qendrës së djathtë dhe Lëvizja Vetëvendosje, parti e qendrës së majtë. AAK, LDK dhe PDK janë parti që, sipas programeve të tyre, kanë ideologji konservatore ndërsa ideologjia nacionaliste nuk është e theksuar në programet e tyre. Lëvizja VETËVENDOSJE! është partia e cila në programin e saj e përcakton ideologjinë nacionaliste. LDK është partia më e vjetër në këtë grup, duke filluar aktivitetin e saj që në vitet '90, ndërsa PDK filloi si parti e krahut të majtë, 'trashëgimtare e vlerave të luftës' me një platformë me retorikë nacionaliste, sidomos gjatë fushatave zgjedhore, për ta ndryshuar profilin e saj partiak në parti të qendrës së djathtë. Edhe pas leximit të programit/statutit të saj të viteve të mëhershme dhe atij të cilin si parti e kanë të postuar në webfaqe, nuk ka dallim në përmbajtje, qoftë kur ishte parti e majtë, qoftë tani si parti e qendrës së djathtë. AAK po ashtu konsiderohet si parti e cila kishte mbledhur pranë vetes një numër partish të vogla pas luftës për t'u bërë kështu parti e qendrës së djathtë. Sipas analizës së programeve të këtyre tri

partive të qendrës së djathtë, ato janë thuaja të njëjta dhe shpesh duket sikur kanë krijuar një pakuptueshmëri në tërë sistemin politik të Kosovës.

Në programet e partive të qendrës së djathtë, mund të shihet se ato mbështesin ekonominë e lirë, por nuk japin ndonjë hollësi rreth nivelit apo shkallës së asaj ekonomie e cila pritët të jetë pjesë e programit qeverisës dhe zhvillimor. Edhe pse ato, sipas programeve të tyre, janë parti konservatore si veçori e partive të djathta, shpesh duken sikur janë populiste më tepër se konservatore. Një vend në të cilin mbi 90% e popullatës i takon një etnie shpallet shtet multi-etnik. Në këtë mënyrë sikur detyrohen partitë politike të heqin dorë nga proklamimi i nacionalizmit, të heqin dorë nga kërkesa e bashkimit me shtetin amë, Shqipërinë për më tepër, në Kushtetutën e saj, minoritetet janë ato të cilat e japin aprovimin final të të gjitha vendimeve, paraqet një sfidë të madhe për Kosovën. Problemi i partive politike në Kosovë nuk qëndron në anën formale të prezantimit të programeve, statuteve apo platformave të tyre, problemi qëndron te tjetërsimi dhe tëhuajsimi që i është bërë thuaja gjithë spektrit politik.

Sipas pikëqëndrimit nacionalist, njësia kombëtare dhe ajo politike janë në harmoni. Kjo do të thotë që një shtet kërkon të ketë autoritet mbi territorin e vet. Kjo potencialisht bie ndesh me idenë e Bashkimit Evropian, në të cilin transferohet një pjesë e besnikërisë dhe fuqisë së tyre te një tjetër qendër e cila është jashtë shtetit të tyre dhe kështu nacionalizmi ka të ngjarë të bien ndesh me integrimin evropian. Megjithatë, ka forma të ndryshme të nacionalizmit, të cilat jo gjithmonë janë në konflikt në mënyrën siç e bën nacionalizmi tradicional. Një tjetër argument që është dhënë lidhur me kundërshtimin që bëhet ndaj integritetit evropian nga ana e nacionalizmit, është identifikimi ngushtë i lidhur me vet kombin. Disa kanë argumentuar se për nacionalistët, identifikimi me kombin është aq i fortë, se ata nuk do të pranojnë një identitet evropian. Lidhja midis nacionalizmit, mendimit politik të elitës dhe të integritetit evropian siç është paraqitur në programe, mund të zbatohet vetëm në Kosovë dhe mbase jo në vende të tjera.

Megjithatë, qëllim imi që nga fillimi i këtij punimi ishte të siguroj një studim në rastin e Kosovës dhe të analizoj deri në çfarë mase teoritë moderne të Gellnerit dhe teoricienëve të tjerë modernistë mund të gjejnë mbështetje dhe të zbatohen në këtë rast. Mbështetur në hipotezën e dhënë dhe pyetjet kërkimore se çfarë ka ndikuar që partitë politike shqiptare në Kosovë ta ndryshonin ideologjinë e tyre nga ideologjia nacionaliste në ideologji liberale dhe qytetare, pastaj edhe nga parti të krahut të majtë në parti të qendrës qoftë të djathtë ose të majtë dhe ta “përkthejnë” këtë ideologji në vlera ‘demokratike’, u mbështet pikëpamja se pas shpalljes së pavarësisë së Kosovës, nacionalizmi si ideologji e partive politike shqiptare në Kosovë i ‘uli’ tonet e zëshme për arsytet si: përfundimi i luftës në Kosovë, shpallja e pavarësisë, shpallja e Kushtetutës së Kosovës pas Deklaratës së Pavarësisë, aprovimi i Pakos së Ahtisaarit për një shtet bashkëkohor, prania e ndërkombëtarëve, duke filluar nga UNMIK, OSBE, EULEX, etj., procesi i decentralizimit, fitorja në GjND dhe qëndrimi i SHBA-ve dhe anëtarëve të Quint-it karshi Kosovës. Pos këtyre, ndikimi i politikave ndërkombëtare, sidomos i BE-së dhe më tepër i SHBA-ve kanë bërë që qëndrimet, veprimet dhe diskursi politik i politikanëve shqiptarë në Kosovë të shndërrohet në diskurs pro-evropian. Megjithatë ajo që mund të vërehet edhe gjatë analizës së programeve politike është një ‘vijë e hollë’ e nacionalizmit si ideologji e partisë, e ruajtur përmes diskursit evropian. Partitë politike shqiptare në Kosovë, megjithatë, ende e ruajnë ideologjinë nacionaliste dhe ka raste kur atë e ngërthejnë brenda politikës së partisë dhe diskursit të përfaqësuesve të tyre :

“ çlirues dhe në përputhje me idealet e demokracisë. Prandaj, nacionalizmi emancipues është ai lloj nacionalizmi i cili duhet promovuar. Shqiptarët e konsiderojnë kombin të lidhur me etninë, gjuhën dhe kulturën. Nacionalizmi shqiptar dhe kombi shqiptar nuk paraqesin problem për integrim në Evropë, problemi është te vet Evropa me strukturën burokratike që ia ka humbur shpirtin politik, sepse ajo ndërton koncepte të cilat vështirë mund të krijojnë në unionin e saj union të kombeve të barabarta. Nacionalizmi politik dhe ekonomik lidhen përmes sovranitetit. Kjo ka krijuar problem si me shtetet e

integruara, ashtu edhe me ato të paintegruara. Ky lloj bashkimi evropian rrezikon identitetet kombëtare dhe kështu rrezikon edhe veten.”(Kurti, A. 24 janar 2015).

Kjo temë studimi, përkundër kufizimeve që i ka pasur, ofron një orientim për hulumtime në të ardhmen. Zhvillimi i sistemit politik dhe i partive politike shqiptare në Kosovë ka nevojë të shqyrtohet dhe studiohet mbi baza shkencore, për aq sa është e nevojshme. Prandaj, konsideroj se punimi im është vetëm një hap modest në këtë fushë studimi.

Shtojca I: Programet e partive politike: AAK, PDK, LDK dhe Lëvizja Vetëvendosje!

Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës

Përcaktimet e AAK-së:

Motoja e AAK-së: Në Shërbim të Shtetit dhe Qytetarit.

Synimi i AAK-së: Për Kosovën ku Liria, Dinjiteti, Mundësitë dhe Zhvillimi Është Pasuri e Qytetarit me Shtetin si Garant.

Kontributi i AAK-së: Shtet i së Drejtës; Ekonomi Në Rritje; Sundimi i Ligjit, Administratë Efikase; Ndërmarrësi.

Rrugëtimi i AAK-së: Evropianizimi i Kosovës me SHBA-të si Aleat Strategjik në këtë rrugëtim.

Arritja: Model i së Ardhmes; Kosova një Demokraci Bashkëkohore dhe një Shembull Historik i Vendosijs së Drejtësisë në Botë nga Civilizimi Perëndimor.

Themelet: Pluralizmi Politik Konkurrues; Shteti jo Monopolizues; Diversifikimi i Energjive, Burimeve, Angazhimeve.

Qëndrimi: Parti e Hapur dhe e Mundësive Nëpërmes Gërshetimit të Përvojës, Njohurive dhe Kapaciteteve të të Gjitha Gjeneratave dhe të Dy Gjinive.

Vëmendje e Veçantë: Medias Publike dhe Private; Shoqërisë Civile; Studiueseve; Akademikëve dhe Profesionalistëve të Angazhuar dhe atyre të Lirë; Artistëve, Sportistëve dhe Ndërmarrësve; Grupeve të Interesave të Veçanta dhe Grupeve të Cenuara.

AAK në Lëvizje, AAK në Zhvillim

Gjatë dhjetë viteve të fundit, AAK së bashku me qytetarët ka punuar në tejkalimin e sfidave të jashtëzakonshme nëpër të cilat ka kaluar Kosova. Gjatë dhjetë viteve të fundit AAK ka qenë pjesë e ndryshimeve pozitive të shoqërisë Kosovare. Gjatë kësaj periudhe AAK ka

kultivuar një frymë konstruktive në vazhdimësi.

Gjatë dhjetë viteve të fundit AAK ka kaluar përmes ndryshimeve të brendshme me qëllim që të përgjigjet dhe të jetë prijëse e proceseve demokratike dhe zhvillimore të vendit, dhe para së gjithash t'ju shërbejë sa më mirë qytetarëve të Kosovës.

Sot AAK është krenare me frymën e saj të brendshme, me programin e saj për të ardhmen e Kosovës, dhe me qasjen e saj në marrëdhënie me institucionet, me qytetarin dhe shoqërinë.

AAK ka dëshmuar dhe do të faktoj se angazhohet të forcojë tre shtylla qenësore të shoqërisë: Qytetarin, Shtetin, dhe Shoqërinë. AAK angazhohet për baraspeshë në marrëdhëniet e këtyre shtyllave, por para së gjithash angazhohet që ato të forcohen proporcionalisht.

Për AAK-në një shtet i fortë bazohet në një shoqëri të shëndosh dhe të integruar, sikurse bazohet në individin e fortë. Për AAK-në një shoqëri e shëndosh mund të zhvillohet lirshëm vetëm duke respektuar shtetin, respektivisht institucionet e tij sikurse bazohet në vlerësimin e rëndësisë dhe potencialit të secilit qytetar njëherësh përbërës i shoqërisë. Për AAK-në, një qytetar i Republikës së Kosovës mund t'i kënaqet lirisë, paqes, mirëqenies dhe progresit vetëm duke respektuar identitetin e shoqërisë së cilës i përket si dhe duke lartësuar rolin dhe përgjegjësinë e shtetit si garant, pjesëmarrës, kontribuues dhe hisedar, por jo si tutor.

AAK dhe Kryeministri Ramush Haradinaj do të udhëheqin vendin me guxim, shpresën dhe vendosmërinë në katër vitet e ardhshme. AAK dhe Kryeministri Ramush Haradinaj angazhohen për Qytetarin, Shtetin dhe Shoqërinë e fortë.

AAK është partia e ideve të reja, mënyrës së re të menduarit, e gatshme që të veprojë në përputhje me vlerat me fundamentale por edhe më të lartësuarat të shtetit tonë: lirinë, dinjitetin, solidaritetin.

Programi jonë fokusohet në forcimin e demokracisë, zhvillimin ekonomik, sundimin e ligjit, arsimin që i përgatitë të rinjtë për jetën e suksesshme, qasje në shëndetësi kualitative,

mundësitë e reja për punë dhe familje të sigurta.

AAK ofron këtë program i cili është refleksion i dalë nga kërkesa për ndryshim. Programi ynë ka për qëllim komunikimin politik dhe qytetar me elektoratin, ka për qëllim që të përgjigjet kërkesës për ndryshim, ka për qëllim të ndërlidhë qëllimet dhe potencialin kundrejt pritjeve dhe mundësive.

Programi ynë është vetëm hapi i parë në rrugën e ndryshimit të qeverisjes, por AAK nuk do të ndalet së rifreskuari këtë program në mënyrë që të evitojmë shkëputjen e mobilizimit politik, social e qytetar.

AAK beson se si parti misioni i saj është dhe do të mbetet lidhja e pandashme me elektoratin, me qytetaret në komunikim dhe veprimtari.

AAK ka lindur dhe do të mbetet pjesë integrale e shoqërisë, prandaj në identitetin dhe rolin e saj AAK angazhohet që të proceset politike të rezultojnë me rritjen e kohezionit dhe integritetit social e qytetar.

Ky program është rezultat i marrëdhënies së shkëlqyer të AAK-së me elektoratin, me qytetaret dhe me përfaqësues të përvojës, njohurive, dhe përkushtimit për një Kosovë në ndryshim, dhe jo vetëm kaq.

Qytetarët e Kosovës do të mund të përzgjedhin në mes të:

- Sigurisë ose Pasigurisë
- Rezultateve ose Retorikës
- Optimizmit ose Pesimizmit
- Mundësisë ose Varësisë
- Lirisë ose Frikës
- Zhvillimit ose Korrupsionit
- Besimit në Shtet dhe Qytetari ose Faljes së vlerave kombëtare
- Evropës ose Izolimit.
- Progresit dhe kthimit mbrapa

Për AAK-në e Ardhmja Fillon Sot

Së bashku, për shtetin dhe qytetarin.

Ndryshimi po vjen, është koha për kryeministrin Ramush Haradinaj.

E ardhmja fillon sot:

Sistemi:

AAK është për shtet sovran, funksional e demokratik me pushtete të ndara, të pavarura, kompetente dhe të qëndrueshme.

Kosova është një sistem politik i integruar i pandarë si në qeverisje ashtu edhe në territor.

AAK është kundër ndarjes së vendit mbi çfarëdo baze etnike apo mbi çfarëdo pretendimi dhe kundër çfarëdo statusi special për cilëndo pjesë të vendit.

AAK është prijëse e proceseve duke ndërtuar marrëdhënie partneriteti me prezencën ndërkombëtare në Kosovë.

Fqinjësia:

Baza e ndërtimit të marrëdhënieve të jashtme të shtetit të Kosovës është bashkëpunimi dhe reciprociteti, fqinjësia e mirë.

AAK refuzon dhe nuk është pjesë e kulturës dhe kundërthënive dhe tensioneve në marrëdhënie me këdo në fqinjësi, por AAK angazhohet fuqishëm që refleksionet e tilla të mos cenojnë pozicionin e Kosovës dhe as të mos ndikojnë në zhvillimet e brendshme në Kosovë.

Në marrëdhënie me fqinjët, në konstruktivizem dhe pozitivitet, AAK përqafon partneritetin, reciprocitetin, gradualizimin dhe fleksibilitetin.

Partneret Strategjik:

AAK angazhohet për bashkëpunim rajonal, evropian dhe ndërkombëtar dhe marrëdhënie të veçanta me Shqipërinë në kuadër të integriteteve evropiane.

AAK ndërton marrëdhënie të avancuara dhe të strukturuara me SHBA. AAK angazhohet që marrëdhënie të ngjashme të ndërtojë me institucionet e Bashkimit Evropian.

AAK angazhohet për pjesëmarrje dinjitoze dhe respekton në nivelin më të lartë institucionet ndërkombëtare në të cilat prezenca dhe ndikimi i vendeve euro-atlantike mbizotëron.

Institucionet Globale:

AAK vlerëson rëndësinë dhe rolin pozitiv të institucioneve me karakter global, ndërsa angazhohet që të ketë raporte korrekte në varësi nga tretmani dhe mundësitë që ato ofrojnë për shtetin më të ri në botë.

Parimet:

AAK kultivon vlera kombëtare demokratike.

Për AAK-në pushteti është mjet për forcimin e shtetit dhe realizimin, mbrojtjen dhe sigurimin

e të drejtave dhe interesave të qytetarëve.

Të gjithë janë të barabartë para ligjit, askush nuk mund të jetë mbi ligjin.

AAK afirmon vlerat e unitetit, integritit dhe solidaritetit kombëtar.

Ne besojmë në zot dhe i falemi për të mirat që i kemi dhe ato që do t'i bëjmë.

AAK do t'i ruajë, diversifikoj dhe zhvillojë pasuritë kombëtare për të gjithë qytetarët e vendit dhe për gjeneratat e ardhshme.

AAK mbështet fuqishëm dhe punon për ekonomi të tregut.

AAK është kundër formave socialiste ose formave tjera të kolektivizmi dhe garanton pronën private. Me kapitalizëm të 'disiplinuar' më pak varfëri.

Në vendin tonë ka vend për të gjithë, ka punë për të gjithë, ka dashuri për të gjithë, ka mundësi për të gjithë. Ne do tu ofrojmë të gjithëve mundësitë për një jetë më të mirë.

Me liri, dinjitet, zhvillim jemi të gjithë bashkë rreth vlerave të mëdha të lirisë, dinjitetit dhe zhvillimit.

Nuk ka të përjashtuar dhe të parëndësishëm.

Në vend të ndarjes, polarizimit e përjashtimit, jo tolerancës, keqpërdorimit, nepotizmit AAK ofron bashkim, unitet, tolerancë dhe zhvillim.

Liria

Liria në kuptimin plotë:

Liria është fuqi e ndryshmit.

AAK garanton liritë dhe të drejtave themelore të njeriut, forcimin e demokracisë dhe institucioneve demokratike, shtypin e lirë, funksionimin e partive politike, shoqërisë civile, universitete autonome, sindikata të pavarura.

Kosova është vend i tolerancës fetare. AAK mbështet parimin e sekularizmit si parim fundamental i shteteve demokratike. AAK është mirënjohëse për rolin e bashkësive fetare në ndërtimin e infrastrukturës shpirtërore dhe respekton lirinë e besimit.

AAK garanton komunitetet pakicë se liritë dhe të drejtat e tyre do të respektohen në mënyrë të barabartë dhe pa favorizime, në përputhje me konventat ndërkombëtare.

AAK lirinë e Kosovës dhe qytetarëve të saj e sheh të plotësuar edhe në kontekstin global. Prandaj, fillimisht në mandatin e saj të parë, AAK garanton heqjen e vizave për qytetarët e Kosovës, dhe vendosjen e Kosovës në binarë të sigurte të anëtarësimit me ritëm të përshpejtuar nga zhvillimet dhe reformat e brendshme të Kosovës në përputhje me aspiratën e saj për anëtarësim në NATO dhe BE.

AAK do të nxisë gjithçka që është në potencial të shtetit, shoqërisë dhe qytetarit që perspektiva e integritit të përditësohet në Kosovë, ndërsa horizonti i anëtarësimit të jetë i dukshëm dhe i arritshëm për Kosovën sikurse për vendet tjera fqinje pa asnjë ngecje pa asnjë justifikim.

AAK është fuqimisht kundër çfarëdo organizimi dhe paraqitjeje të urrejtjes fetare, lëvizjeve fundamentaliste, që cenojnë tolerancën, lirinë dhe të drejtat e njeriut.

Dinjiteti

Dinjiteti lartësohet me ne:

Dinjiteti i qytetarit është masa e lirisë dhe me ne, me AAK, kjo masë do të shtohet në përmasat e aspiratave dhe sakrificës së qytetarit tonë për vendin dhe për veten e vet, për fëmijët dhe të ardhmen tonë të përbashkët.

Me AAK dinjiteti i qytetarit do të reflektojë, mirëqenie, dalje nga varfëria, arsimim cilësor, shëndet të mirë, perspektivë evropiane, besim në vete dhe në vendin e vet.

Diasporës do t'ia kthejmë dinjitetin dhe vendin e tyre të munguar dhe të zvetënuar.

AAK dinjitetin e qytetarit dhe të shoqërisë e vlerëson në kuptimin e respektimit dhe kultivimit të të drejtave themelore dhe të pa tjetërsueshme të secilit që jeton në Kosovë pa asnjë dallim. E vlerëson në bazë të ofrimit të mundësive të secilit që të realizoj potencialin për një jetë më të mirë si rezultat i punës së ndershme dhe kontributit të përgjithshëm të qytetarit në shoqëri. E vlerëson në bazë të respektimit të identitetit të secilit qytetar në përzgjedhjen e tij/saj për tradicionalen dhe modernen, të veçantën apo të përgjithshmen që përfaqëson secili qytetar.

AAK angazhohet që t'i kthej dinjitetin qytetarëve dhe ta lartësojë këtë vlerë. AAK angazhohet që qytetari dhe shoqëria të ngritët mbi themele të pa lëkundura dhe të shëndosha.

Për AAK-në kushdo që jeton në Kosovë meriton respektin më të madh për identitetin e tij/saj, familjes, shoqërisë brenda apo kudo në botë. Në politikë AAK brenda dhe jashtë angazhohet që qytetari i Kosovës drejtpërdrejt apo nëpërmes të zgjedhurve të tij/saj të përfaqësohet me krenari.

Zhvillimi

Parakushtet dhe politikat:

Edhe pse me pasuritë e mëdha natyrore e njerëzore, Kosova ka mbetur pikë e zezë e varfërisë, mjerimit, e korrupsionit dhe krimit të organizuar.

Ekonomia e tregut social për AAK është më shumë se sa një sistem ekonomik. Ajo është në funksion të stabilitetit të shoqërisë dhe ekzistencës njerëzore.

Baza e tregut social për AAK është liria, përgjegjësia, konkurrenca, solidariteti në refuzim të monopolizimit të tregut. AAK pa mëshirshëm i kundërvihet tendencave 'zaptimit' e shtetit, tendencave për krijim, mbajtje apo fuqizim të monopoleve.

Lufta kundër korrupsionit dhe ndalja e tij është vetëm një parakusht për zhvillim të qëndrueshëm ekonomik. AAK do të luftoj këtë dukuri dhe kancer për demokracitë në konsolidim.

Por krijimi i parakushteve, klimës korrekte dhe miqësore në procese ekonomike dhe tregtare lejon zhvillimin e lirshëm në rritjen e shpejtë ekonomike, hapjen e vendeve të punës, zhvillimi i burimeve njerëzore, janë prioritete të qeverisjes së AAK.

Është koha për zhvillim ekonomik të qëndrueshëm dhe dinamik. Ngritja e standardit jetësor dhe krijimi i kushteve themelore për jetë dhe punë për qytetarët e Kosovës është qëllimi thelbësor i AAK për qeverisjen e vendit.

Kjo sipas AAK-së arrihet përmes krijimit të kushteve për një zhvillim dinamik të qëndrueshëm dhe afatgjatë;

Zhvillimin e ardhshëm ekonomik të vendit AAK e mbështete në resurset disponuese, burimet njerëzore, natyrore dhe pasuritë kapitale.

Do të krijojmë kushte për një ekonomi tregu funksionale të zhvilluar e cila do të jetë konkurrense në tregun e jashtëm.

Do të krijojmë rrethana institucionale për aktivitete biznesore të vogla apo më të mëdha, dhe tregti duke kompletuar kornizën ligjore dhe duke ndërtuar institucione dhe mjedis të favorshëm për zhvillim ekonomik.

Do ta rrisim efikasitetin e qeverisjes dhe do të shtojmë cilësinë e shërbimeve publike dhe të administratës në të gjitha sferat e jetës e në veçanti shërbimet për biznesin.

Do ta çrrënjoshim korrupsionin dhe krimin e organizuar në ekonomi.

Në fokus të angazhimit të qeverisjes së AAK do të jetë ngritja e aftësisë së vendit për tërheqjen e investimeve të jashtme.

Do të adaptojmë politika ekonomike në mbështetje të rritjes së prodhimit dhe të eksportit gjithnjë duke u mbështetur në resurset disponuese.

Qasja

Strategji:

AAK konsideron se zhvillimi afatgjatë i qëndrueshëm ekonomik i vendit, krijimi i vendeve të reja të punës dhe zvogëlimi i varfërisë nuk mund të realizohen pa përcaktimin e qartë të prioriteteve zhvillimore gjegjësisht pa strategji zhvillimore.

Prandaj, rritje e produktit. Në qeverisjen e saj AAK do të krijojë kushte dhe rrethana institucionale të cilat do të mundësojnë normë rritjeje të produktit vendor mbi 7%, me çka do të mundësohet që BPV të rritet nga 4 Mld € në 6 Mld € deri në vitin 2014, dhe dyfishim të saj deri në fund të dekadës së re, viti 2020.

Zhdukje e varfërisë së skajshme. Po ashtu do të mundësoje zvogëlimin e shkallës së papunësisë, veçanërisht të të rinjve. Kjo normë e shtimit ekonomik, do të mundësojë zvogëlimin e varfërisë nga 50 në 20%, dhe eliminimin e varfërisë së skajshme. AAK varfërinë do ta luftojë përmes zhvillimit ekonomik.

AAK promovon përfshirjen sociale, por për AAK-në institucionet nëpërmes politikave shtetërore qytetarëve duhet të ju mundësojë sigurimin e mirëqenies e mundësive dhe jo vënien në pikëpyetje të ekzistencës së askujt në shoqëri.

Rritja e Punësimit. Krijimi i kushteve për tërheqjen e investimeve të huaja dhe orientimi i politikave ekonomike në veprimtaritë ekonomike që krijojnë më shumë vende pune do të shënoje fillimin e zgjidhjes së problemit të papunësisë kur edhe do të hapen më shumë vende pune se sa kontigjenti i ri i punës.

Përmes masave për stimulimin e veprimtarive prodhuese si në bujqësi, xehtari, shërbime dhe lëmi tjera prioritare do të zvogëlojmë importin e produkteve ushqimore dhe të mallrave tjera të konsumit të gjerë.

Masat për stimulimin e sektorit minerar do të rrisin dukshëm eksportin duke zvogëluar në këtë mënyrë diferencën në mes importit dhe eksportit, gjegjësisht zvogëlimin të deficitit tregtar me jashtë.

Financa dhe Prioritete:

Shtimi dinamik i BPV, shkëmbimi tregtar me jashtë, eliminimi i evazionit fiskal, zgjerimi i bazës tatimore dhe reforma e sistemit fiskal, eliminimi i ekonomisë joformale dhe me shtimin e performances së ATK dhe të Doganave të Kosovës do të mundësojnë që brenda mandatit të parë qeverisës AAK të dyfishojë të hyrat buxhetore. Në fund të mandatit të hyrat buxhetore do të kalojnë shifrën e 2 Mld.€.

Kufijtë e shpenzimeve do të zgjerohen edhe më shumë për aq sa do të sigurojmë donacione dhe mbështetje tjetër buxhetore të cilat do të rriten dukshëm në bazë të rritjes së performances së menaxhimit me financat publike.

Buxheti do të jetë mjeti kryesor i realizimit të prioriteteve zhvillimore të Qeverisjes së AAK. Procesi buxhetor do të harmonizohet me prioritetet qeverisëse, strategjia buxhetore do të harmonizohet me strategjinë zhvillimore.

Politikat fiskale do të reformohen duke aplikuar norma tatimi të diferencuara. TVSH për produktet bujqësore, mallrat për eksport dhe lëmit propullzive që sigurojnë më shumë vende pune do të zvogëlohen duke u përshtatë si masë stimulative.

Në anën tjetër do të ndryshohen ngarkesat fiskale për import përmes vendosjes së akcizave dhe tarifave të diferencuara për mallrat e konsumit të gjerë dhe të luksit duke stimuluar në këtë mënyrë prodhimin vendor.

Qëndrueshmëri:

Sigurimi i qëndrueshmërisë buxhetore do të garantohet nga qeverisja efikase me parandë publike dhe rritjen e efektshmërisë dhe efikasitetit të shpenzimeve publike.

Ndërtimi i kapaciteteve që rrisin cilësinë dhe efikasitetin e planifikimit, përgatitjes dhe ekzekutimit efikas të buxhetit do të i shtohet edhe mbikëqyrja efikase e shpenzimeve publike.

Rritja e të hyrave buxhetore do të mundësojë zgjerimin e kufijve të shpenzimeve. Struktura e shpenzimeve do të ndikohet nga prioritetet qeverisëse por do të pësojë ndryshime strukturore.

Rritje e Investimeve Ulje e Shpenzimeve:

Kategoria më e favorizuar e shpenzimeve buxhetore në këtë mandat do të jenë investimet kapitale të cilat do të rriten më shpejt edhe si masë edhe si strukturë.

Kjo kategori e shpenzimeve në këtë mandat do të dyfishohet dhe do të rritet në 1 Mld. € në vitin 2014, që do të thotë rritje për 100% në krahasim me tash. Edhe të ardhurat personale do të kenë rritje dinamike për 66 % dhe do të shtohen si masë nga 280 mil në 500mil €. Në këtë ndryshim sasior përfitime më të mëdha do të kenë shërbyesit civil, shëndetësia, arsimi, policia dhe pjesëtarët e FSK.

Transferet sociale do të rriten në masën e nevojshme që të sigurojnë mjetet e nevojshme për shpenzimet e jetës për kategoritë sociale e po ashtu do të mbulojnë të gjitha obligimet që dalin nga ligjet përkatëse për invalidët dhe pjesëtarët e UÇK-së, të dënuarit politik dhe kategoritë tjera sociale. Për këtë qëllim kjo kategori e shpenzimeve publike do të rritet për 50%.

Subvencionimi i NP do të reduktohet në maksimum duke rritur performancën e menaxhmentit financiar të tyre. Me qëllim të rritjes së efikasitetit të shpenzimeve publike kategoria e mallrave dhe shërbimeve do të ndryshohen kujdesshëm por nuk do të shtohen mbi 10%.

Në qeverisjen e AAK-së, Kosova do të ketë buxhet të balancuar, stabil dhe efikas. Vlera e parasë publike të shpenzuar do të jetë ekuivalente me vlerën e krijuar.

Struktura e investimeve dhe e shpenzimeve publike do të jetë e determinuar nga prioritetet zhvillimore.

Prioritetet dhe Sektorët:

Qeverisjen e mirë: a, shtetin demokratik efektiv, administratë publike efikase; b, integritet euro-atlantike, partneritetin me EU-në; c, menaxhimin makroekonomik dhe financiar;

Infrastruktura ekonomike: a, energjia, komunikacioni, ujërat;

Zhvillimi i sektorit privat: a, krijimi i mjedisit afarist, përmirësimi i tregut konkurrues financiar, përkrahje e veçantë për NVM; b, rritja e aftësisë konkurruese me tregtinë me jashtë;

Përmbyllje e privatizimit dhe aktivizim i ekonomisë së transformuar: a, ndërmarrjet shoqërore; b, ndërmarrjet publike; c, aktivizim i sektorit të minierave;

Lëmit tjera: a, bujqësia, b, turizmi, c, shërbimet;

Zhvillimi i resurseve njerëzore: a, politikat e punësimit, b, arsimit, c, shëndetësia, ç, lufta kundër varfërisë.

Për AAK-në, qeverisja efikase kërkon strategji zhvillimore për të paktën dhjetë vitet e ardhshme në të cilën qartë do të përcaktohen prioritetet sektoriale. Realizimi i prioriteteve do të mbështetet nga sigurimi i infrastrukturës ekonomike dhe sundimi i ligjit.

Menaxhimi efikas dhe sigurimi i stabilitetit buxhetor do të mundësojnë mbështetje për buxhetin edhe nga donatorët, posaçërisht për donacionet e premtuara në konferencën e donatorëve. Politika aktive zhvillimore do të krijojë kushte për investime nga ana e shtetit edhe në bazë të huave dhe kredive të favorshme nga institucionet financiare ndërkombëtare. Përmes kësaj forme Kosova do të rrisë investimet kapitale deri në 50%.

Në kategorinë e investimeve, infrastruktura ekonomike do të ketë vend kyç. Ndërtimi i rrugëve do të realizohet në bazë të prioriteteve dhe duke përkrahur një shpërndarje harmonike rajonale. Pa mëdyshje përfundimi i autostradave nr 6 dhe 7 gjegjësisht ato që lidhin Kosovën me të gjitha vendet fqinje janë obligim dhe prioritet. Financimi i ndërtimit të tyre duhet të sigurohet edhe nga format tjera të financimit si koncesioni, kreditë e jashtme.

Komunikacioni ajror dhe telekomunikimet në kuadër të procesit të privatizimit do të përmirësojnë shërbimet duke u bërë më konkurruese në treg.

Furnizimi i rregullt dhe cilësor me energji do të fillojë të zgjidhet. Koncesioni për kompanitë e reja prodhuese dhe privatizimi i segmenteve të caktuara do të mundësojë furnizim të pandërprerë për amvisnit dhe ekonominë në rritje të vendit. Kompania për transferim të energjisë do të zgjidhë problemet me kapacitetet e largpërçuesve të tensionit të lartë dhe do të mundësojë lidhje funksionale me rrjetin e vendeve fqinje të sistemeve energjetike.

Rezervat e mëdha të lignitit dhe cilësia e lartë e tij, mundësojnë që Kosova jo vetëm mundet të sigurojë energji për nevojat e saj, por do të mund edhe të ketë rol edhe në stabilizimin e furnizimit me energji në rajon, pra të jetë faktor i barabartë me vendet e rajonit në fushën e prodhimit të energjisë.

Njëkohësisht do të punojmë në shfrytëzimin e mundësive për prodhimin e energjisë elektrike nga hidroenergja dhe burimet tjera alternative.

Spektori i minierave do të shndërrohet nga konsumues i buxhetit në sektor profitabil. Do të

përgatitet strategjia e zhvillimit të këtij sektori me çka synojmë që në mënyrë të programuar duke shfrytëzuar përparësitë tona sektorin ta shfrytëzojmë si promotor të zhvillimit të vendit.

Aktivizimi i këtij sektori do të ndikojë shumë në zhvillimin ekonomik e social duke filluar nga rritja e punësimit, rritja e eksportit, të hyrave buxhetore dhe efekteve tjera multiplikative. Në këtë sektor do të hapet rruga për aktivizimin e investimeve të jashtme direkte për çka ka interesim të konsiderueshëm. Aktivizimi i sektorit do të ndikojë në rritjen e të hyrave buxhetore deri në 30% vetëm nga tantienat dhe mbi të edhe nga të hyrat tjera buxhetore të ndikuara.

Potencialet disponuese në bujqësi, blegtori dhe turizmin malor mundësojnë angazhim dinamik të popullsisë urbane. Prodhimtaria bujqësore, blegtorale dhe produktet ushqimore ekologjike jo vetëm që do të plotësojnë një pjesë të madhe të nevojave të popullsisë por do të lirojnë ngarkesën e ekonomisë së vendit nga kjo kategori e importeve e cila aktualisht është e madhe.

Politika ekonomike, në veçanti ato fiskale do të jenë në funksion të këtij qëllimi. Do të aplikojmë tarifa të zbritura të ngarkesave tatimore për artikuajt e produkteve bujqësore e blegtorale dhe do të stimulojmë përmes subvencionimeve prodhimin e qumështit dhe të mbjelljes së kulturave bujqësore. Furnizimi me plehra dhe materiale tjera reproduktive do të mbështetet përmes tarifave të zbritura të importit

Prodhimi i sektorit të pemëtarisë dhe vreshtarisë do të stimulohet po ashtu me masa të politikave fiskale dhe mbështetjes, ndërsa eksporti i këtyre prodhimeve dhe i produkteve industriale me origjinë nga vreshtaria do të stimulohet për të konkurruar në tregun e jashtëm.

Kosova ka kushte natyrore të shkëlqyeshme për zhvillimin e turizmit malor. Bukuritë natyrore të bjeshkëve tona dhe kushtet klimatike mundësojnë që ky sektor të ketë rol aktiv në zhvillimin ekonomik të vendit.

Bujqësia. Mbrojtja, stimulimi dhe subvencionimi i prodhimeve vendore janë orientime të AAK për zhvillimin e bujqësisë. Më saktësisht, objektiva të rëndësishme të AAK në fushën e bujqësisë janë: Shfrytëzimi i qëndrueshëm i tokës bujqësore dhe mbrojtja nga ndërtimet e paplanifikuara; Rritja e produktivitetit në fermë dhe aftësisë konkurruese që do të përmirësojë jetën në zonat rurale dhe sistemi i ujitjes; Siguria e ushqimit; Përmirësimi i strukturës pyjore.

Shoqëri e Bazuar në Ligj dhe Drejtësi

Ligj dhe Drejtësi:

AAK nuk njeh kompromis kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar.

Lufta kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar është prioritet absolut i qeverisjes së AAK. AAK-ja konstaton se korrupsioni dhe krimi i organizuar janë bërë kancer për shtetin dhe shoqërinë kosovare, kancer ky që dëmton dhe shkatërron të ardhmen e qytetarëve të

Kosovës.

Korrupsioni dhe krimi i organizuar në formën e tashme është duke kërcënuar dhe rrezikuar rëndë funksionalitetin e shtetit të Kosovës, të ardhmen e shoqërisë demokratike të Kosovës, si dhe integritet euro-atlantike.

Për këtë qëllim. AAK do të bëjë funksionale të gjitha institucionet e zbatimit të ligjit. Ne do të luftojmë korrupsionin, shkaqet dhe rrethanat që ndikojnë në shfaqjen e tij. Më saktësisht do të:

Do të ndryshojmë ambientin, shkaqet dhe rrethanat, sepse:

Do të zvogëlojmë shpenzimet qeveritare;

Zhvillojmë dhe ristrukturojmë sistemin e regjistrimit të pasurive të patundshme;

Shtrijmë në të gjitha nivelet procesin e tenderimeve *on-line* dhe të vendosen xhirimet në hapjet e secilit tender;

Reformojmë të gjitha procedurat në të gjithë sektorët ku shfaqen ende fenomene korrupsioni;

Rrisim transparencën në të gjitha nivelet vendim-marrëse dhe shpenzuese të buxhetit të Kosovës;

Do të intensifikojmë bashkëpunimin me qytetarët.

Ne do të godasim fuqishëm krimin e organizuar duke:

Rritur të ardhurat e punëtorëve dhe profesionistëve brenda mekanizmave të zbatimit të ligjit;

Investojmë fuqishëm në pajisjet teknike profesionale të nevojshme;

Anëtarësojmë Kosovën në strukturat rajonale dhe ndërkombëtare të luftimit të krimit të organizuar;

Prijmë në iniciativat rajonale për luftimin e krimit të organizuar;

Krijojmë Agjencionin për konfiskimin, menaxhimin dhe shitjen e aseteve/pasurisë të fituara si rrjedhojë e krimit të organizuar.

Ne do të godasim shkelësit e ligjit dhe krimin e organizuar duke:

Ne do të dyfishojmë të ardhurat mujore të policëve

Status të veçantë në rritjen e pagave do të ketë për njësinë elite kundër krimit të organizuar;

Ne do të zhvillojmë Policinë e Kosovës dhe anëtarësojmë atë në Europol dhe Interpol;

Do të hapim Policisë për kuadrot e reja nga jeta civile - rekrutimi i ekspertëve nga lëmi të ndryshme;

Ne do të rrisim Sigurinë Publike dhe Sigurinë në Trafik, dhe sigurinë në shkolla;

Ne do të funksionalizojmë Agjencinë Kosovare për Inteligjencë, sepse do të;

Me AAK-në, Kosova në NATO dhe BE.

Integrim dhe Siguri

Objektiv madhor i AAK në katër vitet e ardhshme të qeverisjes së saj është anëtarësimi i vendit në NATO dhe BE.

AAK-ja është e përkushtuar që të ndërtojë Forcat e Armatosura të Kosovës, përmes transformimit të Forcës së Sigurisë së Kosovës (FSK) në Forca fuqiplote shtetërore të sigurisë, bazuar në standardet dhe kriteret Perëndimore.

Kosova do të ketë nevojë për një mekanizëm të sigurisë, të ngjashëm me të gjitha shtetet e tjera. Kjo do të jetë një forcë profesionale, e cila do të garantojë sigurinë e shtetit të Kosovës dhe që do të jetë në gjendje t'u ofrojë përkrahje autoriteteve civile në kohëra të krizave, siç është rasti në shtetet e tjera evropiane.

Gjithashtu, do të jetë me rëndësi që si anëtare e ardhshme e NATO-s dhe BE-së, Kosova të luajë rolin e saj në ruajtjen e paqes në regjion.

Për katër vitet e ardhshme, AAK-ja do të:

Transformojë Forcat e Sigurisë së Kosovës (FSK) në Forca të Armatosura të Kosovës.

Arrijë liberalizimin e vizave për qytetarët e Kosovës me shtetet e BE-së

Do të aftësojë Kosovën për të qenë anëtare e BE-së brenda katër vjetësh

Përmbushë kriteret dhe standardet e NATO-s

Arrijë pjesëmarrjen e Kosovës në Partneritetin për Paqe dhe misionet paqe-ruajtëse nëpër botë.

Statusi i kandidatit për anëtarësim në BE.

Me AAK Kosova do të ketë Strategjisë Gjithëpërfshirëse për të luftën kundër terrorizmit dhe për krijimin e rajonit paqësor.

Kosova do të jetë prijëse e iniciativave shtetërore për të luftuar terrorizmin ndërkombëtar.

Kosova do të jetë partneri kryesor i SHBA-ve në rajonin e Ballkanin për luftën kundër terrorizmit ndërkombëtar.

Nismë për Reformë

Do të rrisim pagat për gjyqtarët;

Do të krijojmë hapësirë për gjyqtarët dhe prokurorët rinj;

Do të shtojmë sigurinë e gjyqtarëve dhe prokurorëve;

Do të krijojmë Gjykatën Administratave;

Do të avancojmë Këshillin Koordinues të Sundimit të Ligjit;

Do të avancojmë pavarësinë e gjyqësorit (duke siguruar kushte për punë dhe paga dinjitoze) duke siguruar uljen e dukshme të numrit të lëndëve të pa-përfunduara në gjykata, krijimin e prioritetëve në punë në lidhje me lëndët specifike që duhet të vendoren me urgjencë, si dhe krijimin e një sistem efektiv për vlerësimin e gjyqësorit, ku gjyqtar dhe prokuror që kanë vepruar në kundërshtim me ligjin dhe kodin etik nuk do të ushtrojnë më profesionin e tyre;

Do të bëjmë automatizimin dhe integrimin e plotë të sektorit të gjyqësorit përmes krijimit të rrjetit të integruar të teknologjisë informative më qëllim të përsheptimit të zgjidhjes së lëndëve;

Do të rrisim sigurinë në Shërbimin Korrektues të Kosovës dhe ndërtimin e hapësirave të reja të sigurisë së lartë në shërbimin korrektues të Republikës së Kosovës;

Do të mbështesim dhe fuqizojmë Prokurorinë Speciale në Kosovë.

Arsimi dhe Shëndetësia

Për AAK-në shoqëria moderne e bazuar në vlera të cilat promovojnë tolerancë, barazi dhe dije, zhvillim ekonomik dhe demokraci kërkon sistemin edukativ që siguron cilësi dhe përfshirje.

Arsimi cilësor do të thotë punësim, mirëqenie, shëndet më të mirë, jetë dinjitoze, vendimet e bazuara në informatë, stabilitet politik. Përfshirja në arsim do të thotë më pak varfëri, më pak krim, më pak manipulim, më pak varësi.

Sot është koha për ndryshim sepse vetëm reforma e thellë do të shndërrojë shkollën tonë në burim të vërtetë të dijes, profesionalizmit, kulturës qytetare demokratike dhe identitetit kombëtar.

Sot, përqindja e fëmijëve që e braktisin shkollën është më e lartë në rajon. Shkollat veçanërisht ato në vise urbane vazhdojnë të punojnë në tri dhe katër ndërrime dhe kanë nga 40 nxënës në klasa.

Kushtet fizike dhe infrastruktura shkollore është jo adekuate, mungon hapësira mësimore dhe për rekreacion, materiale didaktike dhe pajisjet. Derisa në vitin 2006 buxheti për arsim ka qenë 4,4% të GDP-së në vitin 2009 ka rënë në 3.7% të GDP-së.

Për reformimin e sistemit arsimor dhe modernizimin e shkollës sonë në të gjitha nivelet, në projektin tonë të ndryshimit ne do të:

Rrisim buxhetin e arsimit sipas standardeve të EU: 4-5% të GDP-së për arsimin publik;

Inkurajojmë dhe bëjmë lehtësira për arsimin privat në të gjitha nivelet;

Sigurojmë punën e shkollave në dy ndërrime dhe maksimum 25-30 nxënës në klasë;

Shtrijmë arsimimin parashkollor në 80% ë fëmijëve të grup moshave përkatëse;

Zbatojmë arsimin e detyruar nga 100% e fëmijëve të grupeve përkatëse dhe

Ndalim braktisjen e shkollës;

Sigurojmë kompjuterë për shkolla sipas standardeve të EU, proporcionin nxënës-kompjuter 20 :1, për dallim nga gjendja ekzistuese në Kosovë ku raporti është 270:1

Rrisim numrin e nxënësve në shkollat e mesme sipas objektivit e BE-së, që kërkon 88% e 22-vjeçarëve me arsimin e mesëm të kryer;

Modernizojmë mësim-dhënien, tekste, dhe pajisim shkolla me të gjitha mjetet

Rrisim 50% e rrogave të mësuesve që dy vitet e para dhe dyfishim i tyre vitin e katër të mandatit;

Reformojmë shkencën dhe arsimin e lartë, sipas Strategjisë Kombëtare për shkencë dhe Hulumtim të miratuar nga Parlamenti;

Garantojmë autonominë akademike dhe financiare të universiteteve publike;

Hapim degë të reja Sigurojmë konkurrencë lojale dhe mundësitë e barabarta për universitete publike dhe ato private dhe njohjen reciproke të diplomave në universitete, sipas kërkesave të tregut;

Hapim shkolla profesionale;

Hartojmëprograme të veçanta për shkencëtarë të rinj dhe talente;

Kthimi në Kosovë i trurit-dijes, të cilët kanë kryer studime të nivelit post diplomik;

Transporti falas për fëmijët që banojnë larg objekteve shkollore sidomos në zonat.

Në shëndetësi, AAK ka përgatitur dhe ka bërë publik projektin e saj të dizajnuar për këtë qëllim të quajtur “Strategjia e AAK për mbrojtjen shëndetësore të qytetarëve të Kosovës” që ka tre qëllime kryesore:

Shërbimi te qytetari dhe jo qytetari te shërbimi. AAK do të funksionalizojë dhe zhvillojë më tutje rrjetin aktual të institucioneve shëndetësore, duke iu afruar qytetarit në shtëpi, çerdhe, shkollë, fakultet, vend të punës, shtëpi të pleqve, kudo që ai është. Mjekësia familjare, mjekësia shkollore dhe mjekësia e punës, geriatra, shërbimet e kujdesit në shtëpi dhe sidomos shërbimet e emergjencës do të reformohen në tërësi për t’i shërbyer këtij qëllimi.

Qendrat e mjekësisë familjare do të përfitojnë nga shërbimet konsultative specialistike, ndërsa spitalet regjionale nga shërbimet konsultative sub-specialistike që nuk i kanë, me objektiv të fundit - zhvillimin e plotë të këtyre shërbimeve në së paku njërin prej tyre. Me projektin e saj të quajtur “Qendra e Re Klinike Universitare e Kosovës”, AAK do të reformojë edhe institucionin më të lartë shëndetësor në Kosovë dhe do ta bëjë Prishtinën me spital regjional.

Cilësi për qytetarin dhe dinjitet për punëtorin shëndetësor. AAK do të shfrytëzojë të gjithë mekanizmat në dispozicion për të ngritur cilësinë e shërbimeve shëndetësore dhe dinjitetin e punëtorit shëndetësor. Shkollat e mjekësisë, fakultetet e mjekësisë, programet e specializimit, edukimi i vazhdueshëm medicinal dhe licencimi do të ndryshojnë plotësisht për ti shërbyer këtij qëllimi.

Ndërsa, institucionet shëndetësore do të bëhen me infrastruktura dhe pajisje moderne që do të mundësojnë diagnostikim dhe trajtim bashkëkohorë. Ato do të licencohen dhe akreditohen përballë standardeve evropiane, pavarësisht nëse janë institucione publike ose private. Hapat e tillë do t’ia kthejnë dinjitetin profesional punëtorit shëndetësor, do ta fuqizojnë dhe nuk do të bëjnë që të ndihet i pafuqishëm.

Për t’i përmbushur dy objektivat e parë AAK do të sigurojë sistem të qëndrueshëm të financimit i cili do të jetë i bazuar në themelimin e fondit publik të sigurimeve shëndetësore, rregullimin e tregut të sigurimeve shëndetësore private dhe pavarësimin e plotë të institucioneve shëndetësore, respektivisht ngritjen e marrëdhënieve kontraktuale në mes tyre. AAK do ta pajisë qytetarin me kartela të sigurimit dhe do ti garantojë qasje në të gjitha institucionet shëndetësore në Kosovë, publike dhe private, pa dallim, për realizimin e të drejtës së tij për mbrojtje shëndetësore të dinjitetshme.

Punëtorët shëndetësorë, respektivisht institucionet shëndetësore në të cilat punojnë, do të paguhën për punën që kanë bërë dhe jo për orarin e punës, prandaj do të fitojnë aq sa kanë punuar. Çmimin e punës, rregullat e kontraktimit, të drejtën për punë, zhvillimin profesional të punëtorëve shëndetësorë dhe dinjitetin e tyre profesional dhe moral do ta mbrojë Oda e Mjekëve, Stomatologëve dhe Farmacistëve të Kosovës, të cilën AAK do ta themelojë qysh në vitin e parë të qeverisjes. Themelimi i saj, si edhe themelimi i fondit të sigurimeve shëndetësore dhe pavarësimi i plotë i institucioneve shëndetësore publike, domosdo nënkupton riorganizimin e Ministrisë së shëndetësisë së Republikës së Kosovës dhe zhveshjen e saj nga kompetencat në këto fusha.

Për AAK ndërrim dhe përparim në shëndetësi i mundshëm është vetëm me ndërtimin e sistemit të ri shëndetësor të Kosovës në qendrën e të cilit do të jetë qytetari i Kosovës dhe e drejta e tij për mbrojtje shëndetësore cilësore. Për ta arritur këtë AAK ka ndërtuar “Strategjinë për mbrojtjen shëndetësore të qytetarëve të Kosovës”.

Aleanca ofron ndërrim të sistemit shëndetësorë brenda një viti, duke garantuar:

Ligjin për funksionimin e Fondeve të sigurimit shëndetësorë, si dhe formimin e Fondit nacional të sigurimeve shëndetësore. Kjo do të thotë Fondi do të formohet për 12 muaj! Ligji do të garanton mundësin e formimit të fondeve publike e private tjera (pa monopol),

konkurrencë tregu. Ligji e mbron qytetarin me garantimin e shërbimeve shëndetësore bazike dhe këtë nivel të sigurimeve shëndetësore i garantohet çdo qytetari të Kosovës.

Asistimin e Ministrisë dhe Qeverisë në formimin e Odës së mjekëve dhe delegimin e kompetencave. Kjo do të thotë se Oda e mjekëve formohet për 6 muaj dhe merr kompetencat për 12 muaj. Oda e mjekëve do të ketë kompetencat e qarta: licencimin e punëtorëve shëndetësorë, licencimin dhe akreditimin e institucioneve shëndetësore si dhe edukimin e punëtorëve shëndetësorë.

Decentralizimin e institucioneve shëndetësore. Kjo do të thotë se nga formimi i qeverisë ato realizohen menjëherë, institucionet do të janë të pavarura nga aspekti organizativ dhe financiar – Fondi dhe Oda vetëm e fuqizojnë këtë.

Privatizimin e institucioneve shëndetësore. Privatizimi i mjekësisë primare, përkatësisht shërbimeve, pjesës më të madhe të asaj sekondare, si dhe i pjesëve të ndryshme të asaj terciare – proces që do të realizohet brenda kohës sa më të shkurtë.

Implementimin e sistemit unik informativ të kompjuterizuar në shëndetësi. Kusht ky i domosdoshëm për të funksionuar Fondi, Oda e mjekëve dhe institucionet shëndetësore.

Përfshirja dhe Progresi Social

Familja dhe fëmijët. Familja ka qenë dhe mbetet shtylla kryesore e shoqërisë Kosovare. Vlerat e shëndosha të solidaritetit dhe përgjegjësisë për të tjerët janë vlera kryesore që garantojnë një shoqëri të qëndrueshme. Kalim nga familja tradicionale në atë moderne në Kosovë kërkojnë politikat moderne të cilat do të përmirësojnë kushtet e jetesës t'u përgjigjen ndryshimeve demografike dhe sfidave të globalizimit.

Qëllimi dhe orientimi i AAK-së është:

Fuqizimi i kapaciteteve ekonomike dhe sociale të familjeve;

Mundësitë e barabarta për burra dhe gra brenda familjes dhe në vendin e punës;

Përkujdesja sociale dhe shëndetësore për të moshuarit, dhe përkrahja e punës vullnetare të kësaj kategorie të shoqërisë;

Ndërtimi i shtëpive të moshuarave dhe sigurimi i hapësirës për aktivitete shoqëruese për të moshuarit;

Përkujdesja për fëmijët përmes rritjes së përqindjes nga 10% në 40% të përfshirjes së tyre (mosha 9 muaj -5 vjet) në institucione përkatëse edukative. Kjo nënkupton infrastrukturën e re, ndërtimin e çerdheve dhe kopshteve, përmirësimin e kualifikimit profesional të personelit dhe mësimdhënësve;

Përkujdesja institucionale për fëmijët e braktisur ose me një prind;

Kujdes të veçantë për fëmijët me paaftësi dhe prindërit e paaftë që rrisin fëmijë.

Kualifikimi, grante, kredi për familjet e reja.

Rinia është e ardhmja e Kosovës. Rinia është bekimi dhe e tashmja e saj, potencial premtues, energji e madhe pozitive. Ne do t'i përkrahim njerëzit e rinj duke:

Siguruar arsimin kualitativ;

Ofruar mundësitë e reja për punësim;

Zhvilluar standarde për avancimin dhe njohjen e punës vullnetare dhe të formave të tjera të aktiviteteve rinore;

Inkurajuar dhe mbështetur institucionalisht edukimin joformal të të rinjve;

Mbështetur integrimin dhe pjesëmarrjen në shoqëri të grupeve të marginalizuara;

Mundësuar pjesëmarrjen e të rinjve në proceset e vendimmarrjes;

Luftuar krimin dhe sjellje të dhunshme në mesin e të rinjve.

Gruaja e fuqishme është themeli i një shoqërie të fuqishme. Avancimi i pozitës së gruas në të gjitha sferat e jetës është synim i rëndësishëm i AAK. Ne do të zbatojmë ligjet e rëndësishme në fushën e barazisë gjinore, ligje stimulative dhe avancim të mekanizmave ligjor konform Rezolutave Evropiane (Rezoluta e Mijëvjeçarit e adaptuar nga Kosova).

Program për Gra në sferën e ekonomisë me theks të veçantë: Sipërmarrje të vogla dhe të mesme, Projekte stimulative për gratë në fshatra, Fonde të veçanta për zhvillim.

Ngritjen e financimit përmes granteve për prodhimin bujqësor, përpunimin e prodhimit dhe agrobiznesin, Ngritjen e financimit për produktet artizanale, Krijimin e mundësisë për kredi pa interes për bizneset e Grave, Krijimin e mundësisë së tregtimit të produkteve bujqësore/artizanale në tregjet rajonale e ndërkombëtare, Përkujdesje ndaj reproduksionit shoqëror.

Gjithashtu AAK do të përmbushë objektiva të rëndësishme në fushën e kulturës dhe sportit. Fuqizimi i sportit, masovizimi i sportit, sport për të gjithë, në institucionet arsimore publike dhe private në të gjitha nivelet. Ndërkombëtarizimi i sportit, Infrastruktura ligjore (ligji për sponzorizim) dhe objektet sportive, stimulimi i sportistëve dhe shpërblime adekuate për sportistët kulminant.

AAK do të kushtojë kujdes të veçantë diasporës. Saktësisht do të mundësojë:

Përfaqësimi i Diasporës në Parlamentin e Kosovës;

Investimet;

Shkollimi plotësues për fëmijët dhe lidhjet me atdheun;

Pajisja me dokumente të udhëtimit;

Lehtësitë doganore për importimin e pajisjeve dhe teknologjisë për hapjen e vendeve të reja të punës;

Formimi i drejtorive të diasporës nëpër komuna dhe hapja e zyrave për programet investuese nëpër komuna;

Krijimi i mundësive për pajisje me dokumentacion të nevojshëm on-line, përmes postës elektronike;

Rregullimi i mos pagesës së dyfishtë të biletës së aeroplanit për ardhje gjatë pushimeve;

Në kuadër të Ministrisë të krijohet një departament i posaçëm, i cili do të merret me fuqizimin e lidhjeve të shqiptarëve në Turqi me Kosovën;

Qeveria e Kosovës të miratojë një plan për regjistrimin e popullsisë kosovare që jeton në diasporë;

Të krijohet një shpërblim për anëtarët e diasporës, i cili do të ndahet çdo vit nga Kryetari i Kosovës, për merita në krijimin e marrëdhënieve me shtetet mike, ku ata jetojnë dhe veprojnë.

AAK është e përkushtuar për përmirësimin e mirëqenie së qytetarëve të Republikës së Kosovës. Si shtet i ri do të angazhohemi në vazhdimësi në harmonizimin e legjislacionit tone me atë Evropian edhe në këtë fushë:

Do të ratifikojmë dhe nënshkruajmë edhe konventat dhe marrëveshjet ekzistuese si dhe ato që do të hartohen me qëllim të koordinimit të sigurimeve shoqërore me Unionin Evropian. Zbatimi i strategjisë e cila garanton stabilitet social.

Ne do të angazhohemi për zvogëlimin e numrit të përfituesve nga skemat sociale për të cilët do ta dizajnojmë një regjistër me të dhëna të hollësishme për situatën reale dhe nevojës për asistencë. Mirëpo si parakusht për largim nga lista e përfitimit do të jete siguri i burimit tjetër të ekzistencës përmes përkujdesjes për çdo individ dhe familje veç e veç dhe ofrim të zgjidhjes duke ju mundësuar që përmes, përmes nxitjes së aftësive dhe iniciativave ndërmarrëse.

Do të miratojmë pakon ligjore. Do të lidhim marrëveshje për punësim të përkohshëm në tregje Evropiane. Do të formohen gjykatat e specializuara për çështje të punës si dhe do të rriten kapacitetet dhe funksionalizimi i inspektoratit të punës.

Do të promovohet klima pozitive për zhvillimin e dialogut social. Do të stimulohen raportet e partneritetit në mes punëdhënësve dhe punëmarrësve.

Mbrojtja sociale. Do të ndërtojmë sistemin e ndihmës sociale të përshtatur të kërkesave të reja ekonomike dhe shoqërore.

Sa i përket sistemit pensional do të miratohet Ligji për Sigurim pensional dhe invalidor dhe pensionisteve do tu garantohet drejta e pamohueshme dhe e patjetërsueshme e realizuar në baze të punës dhe kontributeve.

Ne veçanti do të angazhohemi për zbatimin e plote të Ligjit për aftësim, riaftësim profesional dhe punësim të personave me aftësi të kufizuara dhe për realizimin e Planit të veprimit për persona me aftësi të kufizuara.

Përkujdesje e veçante do të kushtohet fëmijëve me aftësi të kufizuara dhe familjeve të tyre. Në këtë aspekt do të ritet përkrahja materiale e tyre si dhe do të këtë përkujdesje për të gjitha aspektet që lidhen me zhvillimin e tyre psiko-fizik. Do të krijohen mundësitë për përfshirjen e tyre në institucione shkollore si dhe në institucione për ofrimin e shërbimeve ditore të bazuar në komunitet ku do të ofrohet rehabilitimi fizik dhe mbështetje psiko-sociale.

Do të angazhohemi në veçanti për rehabilitimin e personave me aftësi të kufizuara fizike gjë që deri tani është duke u bërë vetëm nga OJQ-te. Gjithashtu do të krijohen njësi rehabilituese brenda institucioneve shëndetë

Lidhja Demokratike e Kosovës

Ky program përmban parimet mbi të cilat mbështetet filozofia e veprimit politik të Lidhjes Demokratike të Kosovës. Këto parime janë frymëzuar nga vlerat dhe përvoja e Lidhjes Demokratike të Kosovës, nga nevojat dhe prioritetet nacionale të Kosovës, si dhe nga parimet e Partive Popullore Evropiane. Ky Program, i aprovuar në Konevntën e Parë të Lidhjes Demokratike të Kosovës të mbajtur në Prishtinë më 3 mars 2012, shërben si bazë për zhvillimin e Programit Qeverisës të Lidhjes Demokratike të Kosovës.

I. LIDHJA DEMOKRATIKE E KOSOVËS

Preambula

Lidhja Demokratike e Kosovës, LDK, është themeluar (më 23 dhjetor 1989) nga intelektualët shqiptarë të Kosovës, në krye me dr. Ibrahim Rugovën, i cili ka qenë kryetar i saj për të gjallë të tij. Kjo lëvizje shqiptare, me program kombëtar e demokratik, duke e bërë program fundamental politik Lirinë, Pavarësinë e Demokracinë e Kosovës, fitoi përkrahjen dhe mbështetjen e popullit të Kosovës.

Në kohën e represionit më të egër serb e jugosllav kundër popullit të Kosovës, LDK-ja organizoi rezistencën politike e qytetare, organizoi jetën sociale, politike e publike, duke

promovuar lirinë e fjalës, lirinë e shprehjes, tolerancën e humanitetin, duke promovuar vlerat autentike e universale.

Me këto karakteristika të veprimit, LDK-ja fitoi respektin e përgjithshëm në botën shqiptare dhe në botën demokratike perëndimore. Kreu i saj historik, dr. Ibrahim Rugova, me politikën e urtë e vizionare, e bëri LDK-në forcën më të madhe të integriteteve shqiptare, çështjen e Kosovës e bëri çështje me interes evropian e amerikan dhe krijoi miq e aleatë kudo në botën demokratike.

Si lëvizje politike kundër dhunës e diktaturës komuniste dhe qeverisjes arbitrare, LDKja e promovoi Republikën e Kosovës si shoqëri e shtet të vlerave, me filozofi të integriteteve rajonale e euroatlantike, duke e rikthyer vendin në shtratin kulturor e politik të Perëndimit, si vend evropian.

LDK-ja krijoi normën e rregullimit të brendshëm demokratik, ku askush nuk mund të jetë përfaqësues pa qenë i votuar, ku funksionon konkurrenca e lirë e ofertës së vlerave e të programeve, ku bashkohet vullneti dhe jepet përgjegjësia.

LDK-ja, që nga fillimi u shfaq si forcë politike institucionale, duke punuar me mund e sakrificë për ndërtimin e institucioneve demokratike të Kosovës, si bazë fundamentale e shtetit, në mënyrë që të mos rrëshqitet në anarki, arbitraritet e diktaturë. Promovimi i votës së lirë dhe përgjegjësia e të zgjedhurit përbëjnë karakteristikën e LDK-së, standard që nuk guxon të shkellet në asnjë situatë.

LDK-ja për më tepër se dy dekada ka qenë emblema e shtetndërtimit dhe e demokracisë së Kosovës, si dhe promovuese e vlerave politike e kulturore shqiptare para vetes e para botës.

LDK-ja ka dhënë e para kreun e shtetit të Kosovës, Presidentin Historik, dr. Ibrahim Rugovën, të zgjedhur me votë të drejtpërdrejtë.

Si parti shtetndërtuese e institucionale, LDK-ja ka organizuar shpalljen e Pavarësisë, aprovimin e Kushtetutës, Referendumin për Pavarësi, ka propozuar shenjat e shtetit të Kosovës, himnin, flamurin, ka nisur përfaqësimin diplomatik.

Duke lidhur kohët, traditën dhe modernitetin, duke lëvizur në hap me kohën, tashmë për zhvillimin e gjithmbarshëm të Republikës së Kosovës, LDK-ja me program fundamental dhe në vizionin e Kosovës, mbetet përherë rugoviane, kurse dr. Ibrahim Rugova shenja e saj identifikuese dhe mbrojtëse, ashtu, si dhe shenja e Kosovës së pavarur.

Duke i ruajtur dhe kultivuar vlerat bazike dhe simbolet që përcollën veprimtarinë politike e nacionale për liri dhe pavarësi, të drejtuar nga presidenti Rugova, Lidhja Demokratike e Kosovës do të angazhohet që në një të ardhme, me pajtimin e qytetarëve

të Kosovës, flamuri i Dardanisë të jetë flamur i Republikës së Kosovës dhe himni i propozuar nga Presidenti Rugova, “Kur ka ra kushtrimi n’Kosovë” të jetë himn i Republikës së Kosovës.

Presidenti Rugova proklamoi me vendosmëri një Kosovë të pavarur, të integruar në Bashkimin Evropian dhe në NATO dhe në miqësi permanente me Shtetet e Bashkuara të Amerikës. Kjo kërkesë e Tij, ky vizion politik u bë platformë nacionale e shqiptarëve dhe e të gjithë qytetarëve vullnetmirë të Kosovës. Këtë vizion dhe këto synime do t’i kultivojë me përkushtim të plotë Lidhja Demokratike e Kosovës.

Vlerat e lirisë dhe të pavarësisë

Lidhja Demokratike e Kosovës i njeh si vlerë nacionale përpjekjet e shqiptarëve të Kosovës për liri e pavarësi që nga fillimi, lëvizjen nacionale të viteve ’90-të, të udhëhequr nga Presidenti Historik i Kosovës, dr. Ibrahim Rugova dhe LDK-ja, si dhe luftën çlirimtare të fundit të viteve ’90-të.

LDK-ja angazhohet për ruajtjen, mbrojtjen dhe kultivimin e vlerave të veprimtarisë politike nacionale dhe të luftës çlirimtare.

LDK-ja do të respektojë përherë figurat e mëdha të kombit dhe të politikës.

Duke çmuar lart sakrificën e secilit dhe duke theksuar fort rolin e vet të drejtpërdrejtë në luftën çlirimtare të Kosovës, Lidhja Demokratike e Kosovës angazhohet për mbrojtjen me ligj të të drejtave të plota të veprimtarëve nacionalë, veteranëve dhe të invalidëve të luftës, të familjeve të tyre, si dhe të familjeve të dëshmorëve.

Kultivimi i vlerave demokratike

Si një parti e qendrës së djathtë, Lidhja Demokratike e Kosovës, në veprimtarinë e saj, mbështetet në vlerat demokratike, si: respekti për traditën, liria, drejtësia dhe toleranca, përgjegjësia dhe transparencia, liria e të shprehurit dhe liritë individuale dhe kolektive.

Këto vlera paraqesin fundamentin e shoqërisë moderne evropiane të Kosovës.

Tri vlera themelore për të cilat punoi LDK-ja që nga formimi i saj ishin:

- a. Liria,
- b. Pavarësia dhe
- c. Demokracia.

Me Programin Nacional të miratuar në Kuvendin Themelues më 23 dhjetor të vitit 1989, LDK-ja u angazhua për daljen nga sistemi njëpartiak komunist dhe kalimin në pluralizëm politik, u angazhua për liritë e njeriut, lirinë e fjalës, lirinë e shtypit. Liri do të thotë edhe gatishmëri personale dhe kombëtare për ta fituar dhe për ta mbrojtur lirinë.

Lirinë LDK-ja nuk e konsideron vetëm si një të drejtë, por edhe si obligim. LDK-ja

angazhohet që qytetari ta përjetojë lirinë në familje, në vendin e punës, në kohën e tij të lirë, në vendin ku jeton, në komunë dhe në shtet. Arritjet dhe prona e çdonjërit duhet të respektohen dhe të mbrohen. Jetësimi i lirisë kërkon edhe drejtësi sociale dhe mundësinë e jetesës sipas vendimeve personale. LDK-ja beson se liria e vërtetë është bashkim i personalitetit të pavarur dhe i përgjegjësisë. Liria e vërtetë e bën çdo individ të përgjegjshëm për veprimet e tij, të ndërgjegjshëm për komunitetin të cilit i takon dhe për brezat e ardhshëm. Liria, së bashku me solidaritetin dhe me përgjegjësitë për sigurimin e mirëqenies së përgjithshme, mbetet edhe sot sfidë e rëndësishme e Lidhjes Demokratike të Kosovës.

Pavarësinë dhe sovranitetin e vendit në tërë territorin e tij, LDK-ja e konsideron të përfunduar dhe që nuk mund të negociohet me të tjerët. Shtrirja e sovranitetit në tërë territorin e Republikës së Kosovës, veçmas në disa komuna me shumicë serbe në Veri të vendit, funksionimi i drejtë i ligjit, kontrolli i kufijve dhe përmbushja e kritereve nga marrëveshjet ndërkombëtare, janë sfida të reja për LDK-në në rrugën e forcimit të pavarësisë dhe të shtetëndërtimit. LDK-ja angazhohet për zgjidhjen me dialog të problemeve me fqinjët, pa e prekur sistemin kushtetues, rregullimin e brendshëm dhe kufijtë, duke ofruar të drejta të barabarta për të gjithë qytetarët.

Zhvillimin demokratik të vendit LDK-ja e vlerëson si një nga proceset shumë të rëndësishme të zhvillimit ekonomik dhe social, të forcimit të shtetit ligjor dhe të integriteteve evropiane dhe euroatlantike. LDK-ja angazhohet për funksionim të pavarur të legjislativit, ekzekutivit dhe gjyqësorit dhe për krijimin e kushteve për ngritje të efikasitetit të tyre. Pjesë e rëndësishme e angazhimit demokratik të LDK-së është ndërtimi i një sistemi zgjedhor, i cili do të mundësonte legjitimitet të plotë të përfaqësuesve të zgjedhur nga populli në nivel qendror dhe lokal dhe përgjegjësi të institucioneve të dala nga vota e popullit.

LDK-ja do të shfrytëzojë integritetin dhe dijen e saj për ta ndërtuar dhe forcuar shtetin ligjor. Perspektivën e Kosovës LDK-ja e sheh si anëtare e barabartë në familjen e shteteve të Bashkimit Evropian dhe në miqësi të përhershme me Shtetet e Bashkuara të Amerikës. LDK-ja konsideron se pjesë e rëndësishme e zhvillimit demokratik të vendit është zhvillimi ekonomik, punësimi dhe krijimi i perspektivës demokratike evropiane për të rinjtë.

Vizioni dhe misioni për të ardhmen

Vizioni i LDK-së: Lidhja Demokratike e Kosovës është parti e profilizuar, me funksionalitet të lartë, me lidhshirësi të fortë, komunikim profesional, parti me veprimtari

të qartë, bindëse dhe unike në mesazhe; me njerëz të aftë dhe të shkathtë të zgjedhur në pushtetin qendror dhe lokal, me anëtarësi besnike, të përkushtuar e vullnetmirë dhe me platformë politike, e cila ofron qasje dinamike dhe pozitive për të ardhmen evropiane të Kosovës.

Misioni i LDK-së - Shtet për qytetarët: Misioni i LDK-së është të ndërtojë një lidhshmëri të fortë të vendit, i cili do të ngre dhe forcojë besimin e qytetarëve të Kosovës dhe të komunitetit ndërkombëtar në vitalitetin e Kosovës si shtet i pavarur, të krijojë dhe ofrojë politika që gjenerojnë cilësi të lartë të jetës dhe respektim të të drejtave të çdo njeriu dhe të promovojë mundësi dhe qasje të barabartë për të gjithë qytetarët në arsim, shëndetësi, në jetën sociale dhe në shërbimet publike.

Objektivat e LDK-së: Kosova evropiane

LDK-ja e ka objektiv ndërtimin e një Kosovë evropiane, në të cilën forcohet demokracia qytetare, sundon ligji dhe respektohen të drejtat e njeriut, promovohet mirëqenia e qytetarit dhe zhvillimi ekonomik, stimulohet tregu i hapur dhe lëvizja e lirë e qytetarëve dhe e ideve, mbështetur në arsim modern dhe në shoqëri të dijes, në të cilën respektohen vlerat dhe traditat e qytetarit të Kosovës.

LDK-ja ka dëshmuar se ka kapacitete që t'i realizojë synimet e saj. Kosova e lirë dhe e pavarur, si një synim themelor i LDK-së, sot është realitet i njohur ndërkombëtarisht. Sot, LDK-ja kërkon angazhim për ta forcuar dhe demokratizuar shtetin e Kosovës, për integrim në strukturat e Bashkimit Evropian dhe në NATO. Zhvillimi socio-ekonomik i qëndrueshëm dhe forcimi i shtetit ligjor janë parakusht për integrim të suksesshëm në këto struktura. Vetëm në këtë mënyrë Kosova, me rastin e integrimit, do të ishte një vlerë e shtuar në këtë familje të madhe. Së këndejmi, promovimi i punësimit të të rinjve do të zbuste presionin emigrues dhe do të siguronte përkrahje më të madhe te vendet e BE-së për procesin e integrimit

Vizioni human mbi shoqërinë

Lidhja Demokratike e Kosovës beson fuqishëm se dinjiteti i çdo qenie njerëzore, si parim dhe e drejtë themelore, mund të mbrohet vetëm përmes barazisë së të gjithë qytetarëve dhe mundësive të barabarta për të gjithë, pavarësisht gjinisë, moshës, përkatësisë etnike dhe fetare. LDK-ja synon që të marrë pjesë në ndarjen e këtyre vlerave me familjen e madhe të partive popullore evropiane, si: vlera e dinjitetit personal, e lirisë dhe përgjegjësisë, e barazisë, drejtësisë, ligjshmërisë, solidaritetit dhe subsidiaritetit.

Vizioni i LDK-së për shoqërinë është vizion për:

a) Promovimin e dinjitetit të çdo qenie humane për:

- Kreativitet të lirë të qytetarëve në të gjithë sektorët dhe jetën sociale;
- Rolin e familjes, edukimit dhe jetën në komunitet;
- Mbrojtjen e të drejtave të fëmijëve, respektimin dhe mbrojtjen e të drejtave të grupeve minoritare, solidaritetin me grupet e cënueshme dhe të moshuarit;
- Respektin për jetën në të gjitha format dhe moshat;
- Respektimin e dinjitetit human në mjekësi dhe rregullave etike gjatë aplikimit të rezultateve shkencore.

-

b) Mbështetjen e familjes, të rinjve dhe femrave

Familja luan rol kyç në ndërtimin e një shoqërie demokratike, prandaj LDK-ja angazhohet për fuqizimin e këtij institucioni, sepse, si parti e qendrës së djathtë, beson se ajo që është e mirë për familjen dhe të rinjtë, është e mirë edhe për shoqërinë. Brenda familjes mësohen virtytet sociale, obligimet reciproke, besimi dhe përgjegjësia. Vlerat familjare janë themelore për zhvillimin e individit, por edhe për unitetin social. LDK-ja angazhohet për barazi të plotë gjinore.

LDK-ja është e bindur se rinia është pasuria më e madhe e Kosovës, rinia është burimi kryesor i zhvillimit ekonomik dhe potenciali kryesor për ndërtimin e shtetit demokratik e të qëndrueshëm.

Për më tepër, LDK-ja angazhohet për mbrojtjen efektive të të drejtave të fëmijëve, duke krijuar kushte të përshtatshme që ata të mund ta shpalosin personalitetin e tyre dhe të ushtrojnë virtytet e mësuara, të kenë institucione, të cilat do të funksionojnë në mënyrë të përshtatshme, duke i përgatitur në rrugën e edukimit dhe arsimimit në një ambient të sigurt.

LDK-ja e synon një Kosovë të njerëzve të lirë dhe të përgjegjshëm, të aftë që të ndërtojnë të ardhmen, të zgjedhin punën, të vendosin për ngritjen e familjes dhe rritjen e fëmijëve të tyre, bazuar në idetë dhe vlerat e tyre. Ne synojmë një shoqëri në të cilën të gjithë njerëzit e rinj, kanë mundësi të shkollohen dhe të marrin diploma cilësore. Ne dëshirojmë një shoqëri në të cilën njerëzit e rinj kanë punë, që atyre ua mundëson që të jenë të pavarur dhe të ngrisin familjet e tyre. Ne dëshirojmë një shoqëri në të cilën asnjëri nuk mbetet prapa, sepse çdo njeri ka vlera të paçmueshme dhe sepse mirëqenia e çdo qytetari është mirëqenie e të gjithë qytetarëve dhe mirëqenie e shoqërisë në përgjithësi.

LDK-ja beson veçanërisht në veprimin afirmativ, i cili siguron barazi efektive ndërmjet

meshkujve dhe femrave, për të siguruar qasje të gruas në arsim, në punë dhe në pozitë dhe përgjegjësitë më të larta në jetën publike dhe në sektorin privat. Barazia më e madhe efektive ndërmjet meshkujve dhe femrave, e bën vendin tonë edhe më të drejtë, por edhe më perspektiv.

c) Ekonominë e tregut

Historia dhe përvoja kanë treguar se iniciativa private, ndërmarrësia e lirë, konkurrenca, disiplina e tregut, tregu i hapur dhe i lirë janë forca shtytëse të progresit ekonomik. Në të njëjtën kohë, autonomia e odave tregtare dhe e organizatave të punëtorëve, negociimi i lirë ndërmjet tyre për kushtet e punës, pagesat dhe involvimi dhe përgjegjësia e tyre në menaxhimin e sistemit të mbrojtjes sociale janë garantues për zhvillimin social, ndërkaq autoritetet publike do të ndërtojnë rregullat që nxisin zhvillim ekonomik dhe mirëqenie sociale. Do të ndërtojmë një ekonomi sociale dhe ekologjike të tregut, në të cilën qeveria përcakton kornizat që rregullojnë aktivitetet ekonomike. Ekonomia sociale e tregut definon vlerat e këtyre aktiviteteve, të cilat respektojnë dinjitetin human. Ne kemi përgjegjësinë dhe besojmë se brezave të ardhshëm duhet t'ua sigurojmë kushtet që të jetojnë në harmoni me ambientin natyror.

LDK-ja i ofron Kosovës shoqëri të lirë, zhvillim ekonomik dhe solidaritet. Qeverisja e LDK-së do të jetë qeverisje e drejtë dhe demokratike për të gjithë kosovarët. Ne e ndërtojmë këtë moral politik.

II. REFORMAT DHE MODERNIZIMI I PARTISË

Ne besojmë se koha në të cilën jetojmë kërkon ndryshime. Nëse ne nuk bëjmë ndryshime të shpejta, realiteti mund t'i ndryshojë gjërat jashtë dëshirës sonë.

Në rrugën e realizimit të synimeve dhe të objektivave, LDK-ja do ta ruajë fundamentin rugovian të saj dhe vlerat bazike e, krahas kësaj, me programin, organizimin dhe anëtarësinë e saj, do të profilizohet qartas, në një konkurrencë shumëpartiake në Kosovë, në frymën e kërkesave të reja për ndërtimin dhe funksionalizimin e shtetit të Kosovës dhe përqafimin e vlerave evropiane. Ajo do të bashkëpunojë ngushtë me partitë popullore evropiane dhe do të bëhet anëtare e kësaj familjeje.

Synim themelor i LDK-së është hapja ndaj të rinjve, femrave dhe të gjithë atyre që ardhmërinë e Kosovës e shohin në qeverisje të drejtë, ligjore, demokratike dhe evropiane. LDK-ja kërkon nga gjithë degët e saj, që së bashku me Forumin e Rinisë së LDK-së, të krijojnë mekanizma për përfshirje më të madhe të të rinjve në radhët e saj, që nga shkolla e mesme, fakulteti, të atyre të punësuar dhe të papunësuar. LDK-ja, po ashtu, e sheh të domosdoshme përfshirjen më të madhe të gruas në të gjitha aktivitetet

dhe në të gjitha forumet e saj dhe një rol më të madh të gruas në ndërtimin e shoqërisë sonë.

Deri në zgjedhjet e ardhshme të brendshme, Këshilli i Përgjithshëm, Kryesia e LDK-së, kryesitë e degëve dhe nëndegëve do të zgjerohen me përfshirje të re të rinjve dhe grave për 20 për qind. Përfshirja e të rinjve dhe grave dhe zgjerimi me anëtarësi të re është faktor i rëndësishëm për të identifikuar kërkesat e anëtarësisë së gjerë, për t'u ballafaquar me sfidat e ardhshme dhe për të krijuar hapësirë për hapje edhe më të madhe në zgjedhjet e ardhshme partiake. Politikat e LDK-së për përfshirje më të madhe të rinjve në radhët e veta do të shkojnë krahas uljes së moshës së të rinjve në Forumin e Rinisë nga 30 në 26-vjeç.

Të gjitha organet e LDK-së në nivel qendror, degë dhe nëndegë do të punojnë për identifikimin dhe tërheqjen e ekspertëve nga të gjitha fushat në aktivitetet e veta, do të krijojnë ura të bashkëpunimit me institucionet arsimore, shkencore, kulturore, sportive, me bizneset dhe akterë të tjerë të jetës sociale dhe ekonomike.

Strukturimi dhe fuqizimi i organeve dhe forumeve të LDK-së do të zhvillohet përmes krijimit të një kohezioni dhe bashkëjetese të brendshme ndërmjet gjithë veprimtarëve të LDK-së, të cilët që nga themelimi apo për një kohë të gjatë kanë qenë shtyllë e LDK-së dhe të gjithë atyre që ardhmërinë dhe perspektivën e tyre dhe të vendit e shohin te Programi dhe politikat e Lidhjes Demokratike të Kosovës. Kriter i vlerës së LDK-së do të jetë vlera shtuese e saj, nga idetë, angazhimi në terren, ekspertiza, përkushtimi ditor dhe vota e arritur si individë, si organe dhe anëtarësi në nivel të nëndegëve, degëve dhe në nivel qendror, në zgjedhjet lokale dhe ato nacionale.

LDK-ja do ta thjeshtëzojë organizimin e saj në terren, duke u organizuar në nivel të degëve dhe të nëndegëve, për të krijuar kushte për komunikim të drejtpërdrejtë me çdo anëtar të LDK-së. Degët jashtë vendit tonë do të luajnë një rol të veçantë në procesin e integritimeve, në bashkëpunimin dhe këmbimin kulturor, në arsimimin e të rinjëve dhe ruajtjen e gjuhës shqipe dhe në tërheqjen e investimeve në Kosovë.

LDK-ja do të funksionalizojë Fondacionin "Ibrahim Rugova", i cili do të luajë rol të rëndësishëm në hulumtimet humanitare, sociale e politike, në hulumtimin e opinionit publik, në përkrahjen e veprimtarëve dhe krijuesve të rinj, si dhe në trajnimet dhe përgatitjen e stafit politik të LDK-së.

LDK-ja e sheh si shumë të rëndësishëm komunikimin me anëtarësinë dhe komunikimin me opinionin. Do të vazhdohet me agjendën e takimeve të drejtpërdrejta me kryetarë të degëve në nivel qendror dhe të nëndegëve në nivel të degëve dhe do të avancohet

komunikimi përmes Web-faqes së LDK-së. Ne angazhohemi që komunikimi të shprehë unitetin e partisë, të jetë i bashkërenditur, në mënyrë që mesazhet që jepen për anëtarësinë dhe opinionin, të jenë mesazhe që shprehin politikën dhe programin e LDK-së. LDK-ja do të punojë për ndërtimin e sistemit të komunikimit strategjik brenda partisë dhe me opinionin publik, të përparojë sistemin e komunikimit të bashkërenduar ndërmjet Kryesisë së LDK-së, Grupit Parlamentar të LDK-së dhe Këshillit të Ekspertëve, për të krijuar një efikasitet më të lartë të punës së Parlamentit të Republikës së Kosovës. Po ashtu, do të krijohen rrugë të komunikimit edhe me subjektet e tjera politike për çështjet të cilat konsiderohen se janë me rëndësi për zhvillimin demokratik të vendit dhe për përmbushjen e agjendës evropiane.

Ideja e LDK-së ishte dhe mbeti ide e paqes, e lirisë, ide e vullnetit dhe e përkushtimit për të ndërtuar një shtet të drejtë, një shtet prosperues evropian. Janë këto ide me vlera të përhershme, janë këto vlerat që njerëzit e LDK-së i mbajnë së bashku.

LDK-ja e kultivon kohezionin e saj të brendshëm dhe siguron pjesëmarrje të gjerë të të gjithë anëtarësisë në vendimmarrje si asnjë forcë politike në vend. Vetëm partitë që kanë organizim demokratik mund të qeverisin në mënyrë demokratike.

Ne kërkojmë përkrahjen e të gjithë kosovarëve, të gjithë grave dhe meshkujve që e dojnë lirinë dhe që dëshirojnë të jetojnë të lirë, ne kërkojmë votën e tyre për të siguruar këto vlera dhe për të sendërtuar programin tonë.

III. QEVERISJE NË SHËRBIM TË QYTETARËVE

Në këtë fazë të tranzicionit, Republika e Kosovës po ballafaqohet me shumë sfida dhe probleme, si: papunësia strukturore, ngecja në zhvillimin ekonomik, sidomos në prodhimtarinë vendore, mungesa e energjisë elektrike dhe ujit, mungesa e masave dhe instrumenteve për tërheqjen e investimeve të huaja direkte, paqëndrueshmëria në konkurrencën ndërmjet sektorit publik dhe atij privat, qëndrueshmëria e ulët buxhetore, varfëria e lartë, korrupsioni i lartë dhe krimi i organizuar, qeverisja e dobët korporative e kompanive publike, cilësia e ulët dhe jokonkurruese e arsimit. Andaj, LDK-ja konsideron se zgjidhja e këtyre problemeve është parakusht për stabilitetin e brendshëm ekonomik dhe social dhe për të qenë anëtar i barabartë dhe i respektuar i familjes evropiane. LDK-ja ka integritet dhe dije për t'i zgjidhur problemet e tilla.

Shteti i Kosovës duhet të forcohet për qytetarët e tij, t'i mbështesë ata në përpjekjet e tyre për të siguruar të ardhura, të sigurojë që asnjë qytetar të mos mbetet pa qasje në arsim, shëndetësi, përkujdesje sociale dhe shërbime të tjera publike. Ofrimi i arsimit dhe shëndetësisë cilësore për të gjithë qytetarët mbetet sfida e vazhdueshme.

Kosova ka nevojë ta zërr hapin me zhvillimet evropiane në fushën e përkrahjes institucionale për biznese dhe të infrastrukturës komplekse ekonomike dhe sociale. Biznesi në Kosovë po ngec prapa konkurrencës që vjen nga tregjet evropiane dhe globale, për mungesë të rritjes së mjaftueshme të produktivitetit dhe përkrahjes institucionale gjithëpërfshirëse. Kosova, e pasur me burime energjetike dhe minerare, po përballlet me mungesë elementare të energjisë elektrike dhe ende nuk e ka zënë vendin e duhur në tregjet ndërkombëtare të mineraleve. Toka e plleshme e Kosovës nuk po shfrytëzohet në mënyrë produktive, pasi shumë bujq të devotshëm e gjejnë të pamundur të ofrojnë produkte në treg në mungesë të përkrahjes institucionale. Si rrjedhim, tregu vendor është i mbushur me produkte nga importi nga vende ndaj të cilave Kosova në shumë aspekte ka përparësi në tregtinë ndërkombëtare.

Pas shumë viteve të një buxheti të balancuar dhe suficitar, vendi po zhytet në deficite të vazhdueshme. Kjo po e rrezikon qëndrueshmërinë buxhetore të Republikës së Kosovës në një kohë krize në gjithë eurozonën. Rreziku qëndron në ngarkesën e barrës fiskale, që mund t'ju bëhet brezave të ardhshëm, që vjen nga huazimi momental për të mbuluar deficitet buxhetore. Varfëria dhe papunësia në vend mbetet në nivele të larta, duke iu pamundësuar shumë familjeve dhe fëmijëve të tyre një zhvillim normal afatgjatë. Skema e mbështetjes sociale është e pazhvilluar, e pamjaftueshme, sikurse edhe skema pensionale. Shpenzime kapitale publike nuk po sigurojnë rritje të qëndrueshme afatgjate të ekonomisë, efekte multiplikuese në ekonomi dhe përfitim të barabartë për të gjithë qytetarët.

Sigurimi i njohjeve nga vendet e mbetura të BE-së dhe arritja e numrit të nevojshëm të njohjeve për integrim në organizmat ndërkombëtarë mbetet sfidë për Kosovën edhe për një kohë. Forcimi i shtetit ligjor dhe sigurimi i kohezionit të brendshëm socioekonomik, do të ndihmojë shumë konsolidimin e shtetësisë së Kosovës në arenën ndërkombëtare.

LDK-ja do të përkrahë bizneset, sepse ato krijojnë vende të reja pune; LDK-ja do të përkrahë bujqësinë, sepse ajo ofron mundësi për ushqim më të shëndetshëm vendor; LDK-ja do të përkrahë ndërmarrjet e vogla dhe të mesme, sepse ato ofrojnë shanse për punësim dhe prodhimtari vendore; LDK-ja do të përkrahë garën me të tjerët, sepse ajo forcon cilësinë; LDK-ja do të përkrahë arsimin cilësor, sepse kemi rini të shëndoshë; LDK-ja do të përkrahë stabilizimin buxhetor dhe financiar të vendit.

Ne dëshirojmë ekonomi të fortë e të qëndrueshme dhe biznese të shëndetshme të bazuara në aktivitete moderne dhe efçente, kreativitet dhe inovacione, sepse pa rritje

ekonomike nuk do të ketë zgjidhje të problemeve sociale dhe ofrim të shërbimeve që i kërkojnë qytetarët.

Ne besojmë thellë se politika duhet të jetë në shërbim të qytetarëve e jo qytetarët në shërbim të politikës dhe se ajo duhet të jetë shumë më e bazuar në vlera e jo në interesa të ngushta.

IV. SHTETI LIGJOR

LDK-ja është e vendosur për luftimin e pakompromis të kriminalitetit, korrupsionit, krimit të organizuar, krimit ekonomik, trafikimit të qenieve njerëzore dhe formave dhe llojeve të tjera të kriminalitetit. Kjo luftë mund të realizohet vetëm me njerëz që kanë duar të pastra dhe që janë të përgjegjshëm.

LDK-ja është e përkushtuar për mbrojtjen efektive të të drejtave dhe lirive themelore të qytetarëve të Kosovës, të mishëruara në Kushtetutë dhe në konventa e akte të tjera ndërkombëtare, që janë drejtpërdrejt të aplikueshme në Kosovë. Barazia e qytetarëve para ligjit, gjykimi i drejtë, mosdiskriminimi, e drejta pronësore, liria e siguria, dinjiteti i njeriut dhe të drejtat e tjera qytetare janë themelet e rendit kushtetues e ligjor në Kosovë, prandaj LDK-ja angazhohet fuqishëm për mbrojtjen e këtyre parimeve dhe të drejtave.

LDK-ja synon që sistemi i drejtësisë dhe i sigurisë që në Kosovë të jetë funksional, profesional, i depolitizuar, i integruar dhe i shtrirë në tërë territorin e vendit, në përputhje me standardet evropiane në fushën e ligjit dhe të sigurisë. Sistemi i drejtësisë dhe të sigurisë duhet të jenë në shërbim të të gjithë qytetarëve. LDK-ja e vlerëson si shumë të rëndësishme punën e organeve që merren me sundimin e ligjit dhe sigurisë së brendshme dhe të jashtme dhe angazhohet për fuqizimin e tyre në përputhje me parimin e ndarjes së pushteteve.

LDK-ja angazhohet për reformimin e vazhdueshëm të sistemit gjyqësor drejt një sistemi të pavarur, efikas dhe kredibil, që është garant i sundimit të ligjit dhe i mbrojtjes i së të drejtave dhe të lirive qytetare, të garantuara me ligjin vendor dhe ndërkombëtar. LDK-ja angazhohet për ngritjen dhe profesionalizimin e gjyqtarëve dhe garantimin e mirëqenies dhe të sigurisë së tyre. LDK-ja parasheh një sistem alternativ të zgjidhjeve të kontesteve, që përfshin arbitrazhin dhe ndërmjetësimin, që do të lehtësonte barrën e gjyqësisë, do të zvogëlonte koston e zgjidhjes së kontesteve, do të shpejtonte zgjidhjen e kontesteve, do të promovonte investimet e jashtme në vend dhe do të stimulonte ekonominë.

LDK-ja angazhohet për reformimin e vazhdueshëm të organit të akuzës dhe fuqizimin e

saj, si parakusht për luftimin efikas dhe efektiv të kriminalitetit. LDK-ja është e përkushtuar për një prokurori të pavarur dhe të paanshme, me qëllim që, pa kompromis, t'i luftojë të gjitha format e kriminalitetit, duke mbrojtur vlerat më vitale të qytetarit dhe të shoqërisë. LDK-ja është e angazhuar për mbështetjen e profesionit të pavarur të avokatit.

LDK-ja angazhohet që forcat e sigurisë dhe të policisë të kenë ngritje të vazhdueshme profesionale dhe modernizim me pajisje konform standardeve të NATO-s dhe mekanizmave të tjerë ndërkombëtarë përkatës. LDK-ja angazhohet për ruajtjen e interesit publik dhe sigurisë kombëtar përmes mbështetjes të një inteligjence të profesionale dhe të depolitizuar. Për shkak të ndjeshmërisë së sferës së sigurisë, LDK-ja angazhohet për rregullimin dhe kontrollimin demokratik të sistemit të sigurisë, duke e harmonizuar atë me konventat ndërkombëtare nga kjo fushë.

Prandaj, LDK-ja angazhohet që, përmes luftimit të fenomeneve negative dhe krijimit të ambientit të përshtatshëm dhe të sigurt për investime, të rrisë numrin e investimeve të jashtme në Kosovë.

V. ZHVILLIMI EKONOMIK

Filozofia e LDK-së për zhvillim ekonomik

LDK-ja beson se iniciativa private, konkurrenca dhe tregu i hapur janë forcat kryesore që sigurojnë prosperitet ekonomik. Në këtë aspekt, roli i Parlamentit dhe i Qeverisë është të ofrojnë një kornizë ligjore brenda së cilës zhvillohen këto aktivitete. E drejta për ndërmarrësi të lirë dhe për të realizuar fitim gjithashtu involvon edhe obligimin apo solidaritetin ndaj të gjithë atyre që përfshihen direkt ose indirekt në atë aktivitet ndërmarrës. Përmes interaksionit të ndërmarrësve me shtetin, institucionet financiare, arsimore dhe trajnuese dhe politikave sociale, mundësohet kohezioni i brendshëm i ekonomisë dhe i shoqërisë.

Bazuar në këtë filozofi, LDK-ja angazhohet fuqishëm për forcimin e ekonomisë së tregut në Kosovë, për promovimin e konkurrencës dhe integrimin në tregje rajonale dhe globale. Fryma e ndërmarrësisë, që është pjesë e filozofisë dhe e mbijetesës së popullit të Kosovës ndër vite, duhet të promovohet në të gjitha politikat. Popullsia e re e Kosovës është aseti më me vlerë që ka Kosova. Mbi këtë bazë, politikat zhvillimore duhet të jenë në funksionin të ngritjes së vazhdueshme të cilësisë së arsimit. Në përputhje me standardet evropiane, duhet të përmirësohet ambienti për gjenerimin e ideve ndërmarrëse, për tërheqjen e investimeve të jashtme dhe për promovimin e punësimit. Megjithatë, zhvillimi ekonomik është i qëndrueshëm, nëse resurset

shfrytëzohen racionalisht dhe të gjithë përfitojnë nga zhvillimi.

Politikat ekonomike të LDK-së do të krijojnë kushte për përmirësim të cilësisë së jetës të të gjithë qytetarëve. Zhdukja e varfërisë do të zë vend qendror në politikat e qeverisjes së LDK-së. Të gjithë qytetarët e Kosovës duhet të përfitojnë nga sistemi gjithëpërfshirës i shëndetësisë dhe i politikave sociale. Ofrimi i shërbime publike cilësore dhe ndërtimi i institucione transparente mbeten çështje parimore në qeverisjen e LDK-së.

Sfida kryesore për qeverisjen e ardhshme mbetet transformimi i ekonomisë së Kosovës nga një ekonomi e bazuar në import, në një ekonomi të bazuar në prodhim vendor, promovim të eksportit dhe të dijes. Në këtë drejtim, sfidë mbetet fuqizimi i konkurrencës, rritja e produktivitetit të ndërmarrësve vendorë dhe involvimi aktiv në tregjet ndërkombëtare. Eliminimi i barrierave për biznes dhe ndërmarrësi private është çelësi për këtë transformim të ekonomisë së Kosovës.

Politikat ekonomike të LDK-së synojnë krijimin e kushteve të barabarta për investime, përmes infrastrukturës rrugore, të telekomunikimit, energjisë dhe ujit, në mënyrë që të krijohen kushtet për një zhvillim harmonik dhe që të tejkalohen diferencat rajonale në tregun e punës.

LDK-ja konsideron se zhvillimi ekonomik u takon të gjithë qytetarëve të Kosovës, brenda dhe jashtë saj, prandaj do të sigurojë një përfshirje aktive në zhvillimin ekonomik të vendit të bashkatdhetarëve tanë, që punojnë dhe jetojnë në shtetet e tjera.

Zhvillimi i sektorit privat

Një sektor privat dinamik, ua mundëson të rinjve që të krijojnë vetë vendet e tyre të punës. Avancimi i ekonomisë së dijes dhe fuqizimi i aftësive konkurruese vendore është parakusht i rëndësishëm. Stimulimi i prodhimit vendor dhe përmirësimi i kualitetit të produkteve dhe shërbimeve vendore është hapi i parë drejt zvogëlimit të varësisë nga importet. Tregu dhe konkurrenca globale fitohet fillimisht duke u konkurruar në tregun lokal produkteve të importuara.

Investimet e huaja luajnë rol kyç në rritjen e potencialeve prodhuese të ekonomisë kosovare. LDK-ja beson se rritja e kapacitete prodhuese, krijimi i vendeve të punës, përmirësimi i bilancit tregtar, si dhe përmirësimi i cilësisë së produkteve dhe i shërbimeve arrihet më shpejt përmes politikave që e bëjnë Kosovën venddestinim për investitorë të jashtëm. LDK-ja angazhohet për fuqizimin e kornizës ligjore, që i mbron investitorët e jashtëm, njësoj sikurse investitorët vendorë.

Një ambient financiar i sigurt dhe i qëndrueshëm mundëson realizimin e ideve

ndërmarrëse përmes ofrimit të kushteve të volitshme kreditore. LDK-ja angazhohet për rritje të konkurrencës në sektorin financiar dhe rritje të efikasitetit të funksionimit të sistemit të drejtësisë dhe të mbrojtjes së investitorëve, e bindur se këto masa do të mundësojnë që kushtet e kreditimit të ndërmarrësve të jenë më të volitshme. Mobilizimi i fondeve të privatizimit dhe fondit pensional krijon potenciale zhvillimore, por duhet të jetë i paraprirë me një strategji nacionale për shfrytëzimin dhe garantimin e atyre fondeve.

Përmirësimi i kornizës ligjore dhe zvogëlimi i burokracisë në raport me bizneset

LDK-ja angazhohet për eliminimin e barrierave ligjore, që e pengojnë zhvillimin e hovshëm të biznesit, duke promovuar lirinë e lëvizjes së njerëzve, mallrave, kapitalit dhe shërbimeve. Korniza ligjore duhet të vlerësohet në baza të rregullta për efektet e saj dhe të ndryshojë në përputhje me zhvillimet në treg. LDK-ja do të insistojë për një rol të shtuar të autoriteteve lokale në ofrimin e lehtësirave të të bërit biznes, duke mundësuar kornizë ligjore të decentralizuar dhe diskrecion të nevojshëm të autoriteteve lokale, për të nxitur garën e tyre për tërheqje të bizneseve në lokalitetet e tyre.

Mbështetja e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme

Rreth 99 për qind të ndërmarrjeve në Kosovë janë ndërmarrje të vogla dhe të mesme (NVM), të cilat punësojnë mbi 80 për qind të të punësuarve në sektorin privat. Aftësia e këtyre ndërmarrjeve për të operuar dhe t'iu përshtatur kushteve të tregut siguron të ardhura për numrin e madh të të punësuarve në këto ndërmarrje. LDK-ja angazhohet që themelimi dhe funksionimi i NVM-ve të jetë shumë më i lehtë nga ana burokratike.

Investimi në kapitalin njerëzor dhe nxitja e inovacioneve

Numri i madh i të rinjve që ka Kosova është parakusht për një ekonomi me fuqi punëtore dinamike. Por, ky resurs mund të vihet në funksion vetëm përmes ofrimit të arsimit cilësor, fleksibël ndaj kërkesave të tregut dhe të diversifikueshëm. Në këtë drejtim, LDK-ja angazhohet për një treg të institucioneve arsimore, me mundësi për arsimin publik dhe privat, i cili reflekton ndaj nevojave të tregut për aftësi konkurruese dhe për aplikimin e standardeve evropiane. Një sistem i tillë arsimor mundëson krijimin e njerëzve inovativë dhe me aftësi kompatible për t'iu përshtatur ndryshimeve të shpejta dhe të vazhdueshme të nevojave të tregut. Duhet të investohet në inkubatorët e biznesit dhe duhet të mbështeten sidomos idetë dhe bashkëpunimi në biznes në mes të diasporës dhe bizneseve kosovare.

Bujqësia, zhvillimi rural dhe turizmi

Bujqësia mbetet sektor shumë i rëndësishëm për promovimin e punësimit në Kosovë,

për rritjen e të ardhurave të shumë familjeve në zonat rurale dhe zvogëlimin e varfërisë. Për më tepër, varësia e madhe e konsumit të mallrave ushqimore nga importi dhe deficitin i thellë tregtar i Kosovës, mund të përmirësohen vetëm përmes rritjes së prodhimit vendor në bujqësi. LDK-ja angazhohet fuqishëm për promovimin e zinxhirit prodhues, nga prodhimi primar bujqësor, tek procesimi, ruajtja dhe tregtimi me produkte bujqësore, si dhe masa nxitëse kreditore dhe subvencionuese dhe përmirësimin e infrastrukturës publike. Mbulimi i tregut vendor me produkte bujqësore nga vendi, është hapi i parë i mbështetjes në prodhimtarinë vendore.

LDK-ja e konsideron shumë të rëndësishëm shfrytëzimin e begatave turistike, me qëllim që të nxitet zhvillimi i qëndrueshëm dhe harmonik i turizmit nëpërmjet afirmimit dhe ruajtjes së vlerave, si: tradita e vendit, kultura, folklori, thesari arkeologjik, qytetet muze dhe monumentet historike. Përparësi do t'u jepet programeve dhe objekteve të turizmit, të cilat ofrojnë mundësi të turizmit të lidhur me vendet fqinje.

Mbështetja e biznesit për të zvogëluar kostot

Burokracia e madhe shkatërron konkurrencën dhe rrit koston e punës. LDK-ja angazhohet për zvogëlimin e tarifave administrative dhe implementimin e katër lirive bazike, liria e lëvizjes së njerëzve, mallrave, kapitalit dhe shërbimeve. Po ashtu, LDKja konsideron se mënyra më efektive që bizneset vendore të zotërojnë tregun vendor dhe të depërtojnë në tregje ndërkombëtare është përmes rritjes së produktivitetit dhe zvogëlimit të kostove. Investimet intensive në infrastrukturë, përfshirë edhe atë hekurudhore, ndërtimi i kapaciteteve stabile të termocentraleve dhe lidhjet me rrjetet energjetike të vendeve fqinje, promovimi i alternativave të reja për furnizim me energji dhe gaz natyror ndihmojnë drejtpërsëdrejti në uljen e kostove dhe në rritjen e konkurrencës.

Politikat tatimore

LDK-ja do të angazhohet që politikat fiskale të zhvillohen në harmoni me kriteret të cilat derivojnë objektivat ekonomike, duke stimuluar investimet e reja, punësimin dhe tërheqjen e kapitalit të jashtëm.

LDK-ja vlerëson se tatimet e larta dekurajojnë investimet produktive dhe dëmtojnë punësimin. Tatimet duhet të jenë aq sa nevojitet për të mbuluar funksionet thelbësore të shtetit, duke i lënë qytetarët dhe bizneset të vendosin vetë për formën e investimit të të ardhurave të tyre. Aplikimi i një sistemi të thjeshtë tatimor mbetet prioritet i LDK-së, duke respektuar parimet e drejtësisë dhe trajtimit të barabartë të tatimpaguesve nëpërmjet shpërndarjes së barrës tatimore proporcionalisht. LDK-ja beson se ka mjaft

hapësirë në Kosovë për rritje të të hyrave buxhetore përmes luftimit të informalitetin dhe evazionit fiskal.

Shpenzimet publike

LDK-ja angazhohet për një qeveri dhe sektor publik të vogël dhe efikas, me dikastere qeveritare që janë funksionale dhe të madhësisë optimale, në përputhje me nevojat për shërbime ndaj qytetarëve dhe bizneseve. LDK-ja beson në politika buxhetore që ruajnë qëndrueshmërinë e buxhetit shtetëror.

LDK-ja angazhohet për një disiplinë financiare sa i përket buxhetit të shtetit, për të siguruar që brezat e ardhshëm të mos e bartin barrën e shpenzimeve që ndodhin tani. Kjo qasje siguron drejtësi në shpërndarjen e barrës fiskale.

LDK-ja angazhohet për transparencë të plotë në shpenzimin e parasë publike, duke ua kthyer paratë atyre që tatimohen përmes shërbimeve publike cilësore në arsim, shëndetësi, infrastrukturë dhe në funksionimin eficient të pushtetit qendror dhe lokal. LDK-ja do të sigurojë që shpenzimet kapitale të prodhojnë efekte maksimale për ekonominë vendore dhe përfitime të barabarta për të gjithë qytetarët.

Ndërmarrjet publike

LDK-ja angazhohet për një qeverisje korporative të përgjegjshme dhe profesionale, që siguron qëndrueshmëri të ndërmarrjeve publike, cilësi të lartë të shërbimeve ndaj qytetarëve dhe ekonomi të shkallës që ofron shërbime me kosto më të ulët se sa sektori privat. Kontrolli dhe monitorimi i vazhdueshëm, auditimet dhe aplikimi periodik i mekanizmave për vlerësimin e performancës të ndërmarrjeve publike do të promovohen.

Anëtarësimi në organizatat ekonomike ndërkombëtare

LDK-ja angazhohet për anëtarësim në organizata ndërkombëtare mbi baza të interesave ekonomike dhe shtetërore. Prioritet do të jetë anëtarësimi në BERZH, OBT dhe organizata të tjera ekonomike ndërkombëtare. Me rëndësi të veçantë është respektimi i obligimeve që dalin nga anëtarësimi në këto organizata, duke siguruar që tregu kosovar të mbetet i hapur. Anëtarësimi në këto organizata, mundëson që ekonomia kosovare të përfitojë më shumë nga globalizimi i tregjeve, por gjithmonë duke promovuar interesat dhe vlerat e saj bazuar në reciprocitet dhe përfitime të dyanshme për veten dhe partnerët e saj strategjikë. Në këtë drejtim, LDK-ja angazhohet për një sistem të tregtisë ndërkombëtare, që siguron shpërndarje të barabartë të përfitimeve dhe të rritjes ekonomike.

Energjetika, minierat dhe ruajtja e ambientit

LDK-ja është e vetëdijshme për rëndësinë e energjisë për zhvillimin ekonomik.

Megjithatë, LDK-ja angazhohet për një shfrytëzim optimal të burimeve energjetike që ka Kosova, si një e mirë publike edhe për brezat e ardhshëm, duke përmbushur kriteret evropiane ambientaliste. Sigurimi i kapaciteteve për gjenerimin e energjisë elektrike, do të varet edhe nga shfrytëzimi i burimeve të tjera që ofron natyra. Përdorimi i ujit, diellit, erës dhe burimeve të tjera të përtëritshme për prodhim të energjisë, duhet të mbështeten për ta zbutur sa më shumë kërkesën për energji nga burime të paripërtëritshme, si dhe për të siguruar një ambient të pastër.

Në sektorin e minierave, LDK-ja angazhohet për qasje strategjike të shfrytëzimit të pasurive minerale. Vendimet për të ardhmen e minierës së Trepçës dhe minierave të tjera të rëndësisë strategjike, do të bazohen në strategji të qartë që reflektojnë interesat ekonomike dhe shtetërore të Kosovës. LDK-ja konsideron se vendimmarrja për të ardhmen e pasurive natyrore të Kosovës, shfrytëzimin dhe menaxhimin e tyre duhet të jetë përgjegjësi e Parlamentit të Republikës së Kosovës.

Ruajtja e ambientit është një obligim dhe zotim për mirëqenien e brezave të ardhshëm. LDK-ja angazhohet për strategji që përcakton vlerat kufitare për lirim të gazrave, kriteret për mbrojtjen e ujërave, ajrit dhe të tokës nga ndotja dhe përdorimi i teknologjisë që mbron klimën. Kursimi i energjisë, ngritja e efikasitetit të energjisë dhe shfrytëzimi i energjisë riprodhuese do të jenë shtylla bartëse të politikës sonë për mbrojtje të ambientit dhe të klimës. LDK-ja do të angazhohet edhe për strategjitë të përshtatshme të shfrytëzimit të tokave nën kushte të ndryshueshme klimatike. Ruajtja e pasurive pyjore dhe investimet në gjelbërimin e zonave, do të jetë me prioritet të veçantë.

Sistem financiar i qëndrueshëm dhe në funksion të zhvillimit ekonomik

LDK-ja angazhohet për një sistem financiar konkurrent dhe që krijon kushte të përshtatshme për stimulim të biznesit privat, ndërmarrësisë dhe ideve inovative biznesore. LDK-ja angazhohet për mobilizim të plotë të kursimeve financiare nga fondi i privatizimit të ndërmarrjeve shoqërore, nga kursimet e trustit pensional, kursimet e diasporës dhe kursimeve të tjera të qytetarëve dhe bizneseve. Këto fonde mund të vihen në funksion vetëm përmes një sistemi të integruar dhe funksional ligjor dhe financiar që mbron të drejtat e pronarëve dhe që siguron pacenueshmërinë e interesave, pronës dhe të drejtave investitorëve dhe depozitorëve. LDK-ja angazhohet për një rol mbikëqyrës dhe të pavarur të Bankës Qendrore të Kosovës, si dhe angazhohet që Banka Qendrore e Kosovës të bëhet pjesë përbërëse dhe anëtare e barabartë e Bankës Qendrore Evropiane.

VI. ARSIMI DHE SHKENCA

Vizioni i LDK-së është që Kosova të zhvillohet drejt një shoqërie të dijes, të integruar në rrjedhat evropiane të arsimit dhe të shkencës. Një shoqëri e tillë ndërtohet përmes mundësive të barabarta për arsim dhe zhvillim personal për të gjithë qytetarët.

LDK-ja angazhohet për një sistem arsimor gjithëpërfshirës, që siguron kushte për formim cilësor dhe në përputhje me nevojat e tregut të punës dhe të shoqërisë.

LDK-ja e konsideron arsimin si një ndër përcaktuesit kryesorë të progresit dhe të qëndrueshmërisë afatgjatë ekonomike dhe sociale të vendit.

LDK-ja angazhohet për integrimin e arsimit të Kosovës në Hapësirën Evropiane të Arsimit.

LDK-ja do të ofrojë mundësi që të rinjtë të bëjnë zgjedhjen për arsim të përgjithshëm ose profesional, në përputhje me objektivat dhe interesin e tyre dhe tregun e punës.

Promovimi i shkathtësive për ndërmarrësi në planprogramet arsimore, në të gjitha nivelet dhe në profilet arsimore, LDK-ja i konsideron themelore për gjenerimin e ideve të reja dhe për punësimin e të rinjve që mbarojnë shkollimin. Për këtë arsye do të promovohet të mësuarit gjatë gjithë jetës, për të mundësuar përtëritjen e diturive dhe të njohurive, në përputhje me rrjedhat e zhvillimit të sektorëve të ekonomisë.

LDK-ja do të përkrahë zhvillimin e sektorit privat në arsim në të gjitha nivelet dhe do të zhvillojë politika të një konkurrence të fortë ndërmjet sektorit publik dhe atij privat, duke respektuar vlerat evropiane dhe ato botërore të arsimit.

LDK-ja vlerëson se duhet të promovohet shkenca dhe hulumtimet, të mbështeten projektet dhe publikimet e instituteve shkencore dhe të përkrahen hulumtimet shkencore të institucioneve të pavarura shkencore dhe të atyre të arsimit të lartë. LDK-ja e konsideron të një rëndësie të veçantë krijimin e një sistemi të integruar për shfrytëzimin efikas të krijimtarisë shkencore-hulumtuese të Kosovës dhe integrimin e Kosovës në Hapësirën Evropiane të Hulumtimeve.

LDK-ja do të angazhohet që cilësia dhe efektiviteti në arsim të rritet në të gjitha nivelet dhe të jetë e integruar, përfshirë edhe sistemin e trajnimit dhe atë të tranzicionit nga shkolla në punë kualitative me qëllim të krijimit të një force motivuese punuese me shkathtësi të lartë.

Karshi sfidave të globalizimit dhe vizionit për shoqëri të dijes do të sigurohet informatizimi dhe digjitalizimi i shkollave dhe do të krijohen standarde për vlerësim dhe monitorim të brendshëm të cilësisë së arsimit.

LDK-ja angazhohet për rritje permanente të buxhetit të arsimit, duke marrë parasysh

popullsinë e re të Kosovës dhe nevojat më të mëdha për arsim. Pjesëmarrja e shpenzimeve për arsim në Bruto Produktin Vendor (BPV) dhe në shpenzimet e përgjithshme qeveritare duhet të sillet mbi mesataren evropiane, për shkak të specifikave demografike të Kosovës.

LDK-ja angazhohet për zgjidhjen e drejtë dhe avancimin e statusit të punonjës të arsimit në të gjitha nivelet dhe të bëjë përmirësim rrënjësor të kushteve të punës.

VII. POLITIKA E JASHTME

LDK-ja beson fuqishëm se forcimi i shtetit të Kosovës në dimensionin e brendshëm, do të reflektohet pozitivisht në dimensionin e jashtëm të tij dhe do të fuqizojë subjektivitetin e saj ndërkombëtar.

LDK-ja angazhohet në vazhdimësi për zhvillimin e kapaciteteve që do të sigurojnë kredibilitetin e Kosovës në skenën politike dhe ekonomike ndërkombëtare. LDK-ja beson se forcimi i shtetit të Kosovës është parakusht për arritjen e njohjes së plotë ndërkombëtare të Kosovës, anëtarësimin në mekanizma ndërkombëtarë, si dhe pjesëmarrjen në iniciativa rajonale shumëpalëshe.

Suksesi në procesin e njohjeve mund të arrihet vetëm me institucione të forta, efikase dhe të afta për të përfaqësuar interesat shtetërore ndërkombëtarisht dhe për ta arsyetuar luftën e drejtë të popullit të Kosovës për liri dhe pavarësi. Pjesëmarrja dhe anëtarësimi i Kosovës në organizma shumëpalësh mbetet prioritet për LDK-në. Anëtarësimi në organizata politike, ekonomike, kulturore, sportive, të sigurisë, etj., është synim i rëndësishëm i politikës së jashtme të LDK-së. Kjo do të mundësojë afirmimin dhe njohjen e Kosovës si subjekt sovran ndërkombëtar dhe përafrimin me përvojat ndërkombëtare.

LDK-ja angazhohet fuqishëm që Kosova, si një vend sovran dhe i pavarur, të kontribuojë në fuqizimin e bashkëpunimit rajonal, me qëllim të promovimit të stabilitetit dhe prosperitetit rajonal, në frymën e synimeve për integrim evropian. Fqinjësia e mirë dhe bashkëpunimi konkret rajonal janë vlera të promovuara dhe të kultivuara përherë nga LDK-ja dhe paraqesin themelin e dimensionit të ri ndërkombëtar të Kosovës.

Mbrojtja e interesave të Kosovës dhe të qytetarëve të saj, nëpërmjet anëtarësimit dhe pjesëmarrjes së institucioneve të Kosovës në organizatat politike dhe financiare ndërkombëtare, si dhe në forumet e tjera të rëndësishme, paraqesin themelin e vizionit të politikës së jashtme që do të udhëheqë LDK-ja. Kjo frymë është vazhdimësi e politikës mëse 20-vjeçare të LDK-së për afirmimin dhe mbrojtjen e interesave të

Kosovës në planin ndërkombëtar. Promovimi i interesave politike dhe ekonomike të Kosovës, paraqesin përkushtimet e LDK-së për një imazh të ri ndërkombëtar të Kosovës.

Politika e jashtme e LDK-së dhe e Kosovës, që nga fillimi, është e lidhur me partnerin e përhershëm strategjik, Shtetet e Bashkuara të Amerikës. Partneriteti forcohet me Bashkimin Evropian nëpërmjet procesit të integritimit. Politika e jashtme e LDK-së dhe e Kosovës duhet të jetë e koordinuar me Republikën e Shqipërisë, duke pasur parasysh interesat strategjike të shqiptarëve, në rajon dhe në Evropë.

VIII. PROCESET INTEGRUESE

Integrimet evropiane dhe euroatlantike

Kosova, si një shtet i ri evropian, ndihet pjesë e familjes evropiane dhe, si e tillë, kultivon vlerat e paqes, demokracisë, prosperitetit, zhvillimit dhe bashkëpunimit rajonal. LDK-ja angazhohet për arritjen e kritereve të përcaktuara nga BE-ja për integrimin e Kosovës. LDK-ja e çmon rolin dhe përpjekjet e BE-së për të ndërtuar një Kosovë Evropiane. LDK-ja integrimin e Kosovës në BE e sheh si një projekt me rëndësi vitale për qytetarët dhe për shtetin e Kosovës dhe beson se procesit të ‘evropianizimit’ të Kosovës, duhet t’i prijë ‘evropianizimi’ i partive politike, institucioneve dhe shoqërisë kosovare.

LDK-ja beson se promovimi dhe krijimi i institucioneve profesionale dhe efikase, sundimi i ligjit, respektimi i të drejtave të njeriut dhe mbrojtja e pakicave, do ta përshpejtojë integrimin e Kosovës në BE dhe në NATO. LDK-ja angazhohet që shteti i Kosovës të zbatojë dhe të harmonizojë rekomandimet dhe politikat e BE-së, përmes kryerjes së obligimeve nga secili institucion shtetëror, në përputhje me kërkesat e ‘Acquis communautaire’. LDK-ja angazhohet në dialogun për liberalizim të lëvizjes me BE-në.

Politika e LDK-së në raport me anëtarësimin e Kosovës në BE dhe NATO gjithashtu konsiston në bashkëpunim më të koordinuar me institucionet ndërkombëtare të vendosura në Kosovë. LDK-ja beson se integrimi i Kosovës dhe i Ballkanit Perëndimor në BE sjell paqe, prosperitet dhe stabilitet për këtë pjesë të Evropës.

Integrimet shqiptare

LDK-ja, me Presidentin Rugova, e zhvilloi dimensionin politik të shqiptarëve në një program nacional, i cili synonte lirinë për vete dhe për të tjerët, jetën në paqe dhe harmoni. LDK-ja parimet e saj i mbështet në stabilitetin politik rajonal dhe në perspektivën integruese. Këto parime mbeten shumë aktuale edhe sot.

LDK-ja, që nga themelimi, ka promovuar politika demokratike në botën shqiptare. Edhe tash e në të ardhmen, LDK-ja do të promovojë integrimet demokratike shqiptare në të gjitha fushat e jetës: ekonomi, arsim, kulturë dhe politika të përgjithshme integruese që paqtojnë shqiptarët dhe rajonin tonë.

LDK-ja do të angazhohet për bashkëpunim të ngushtë me partitë politike shqiptare në Kosovë, në Shqipëri, Maqedoni, Mal të Zi, Medvegjë dhe Bujanoc, si dhe me bashkatdhetarët tanë jashtë vendit, për këmbimin dhe afirmimin e vlerave demokratike kombëtare, si pjesë të demokracisë evropiane. LDK-ja vlerëson thellimin e marrëdhënieve ndërshtetërore si faktor pozitiv në ruajtjen dhe kultivimin e traditës, historisë, gjuhës, feve dhe në këmbimin e këtyre vlerave me popujt e tjerë në Evropë dhe në botë.

IX. SHËNDETËSIA

Si ndërtuese e një sistemi shëndetësor autentik, që mbajti gjallë për vite të tëra, gjatë okupimit, përkujdesjen për shëndetin e popullatës së Kosovës, LDK-ja e ka prioritet të lartë zhvillimin dhe avancimin e sistemit shëndetësor. Bazuar në standardet evropiane, LDK-ja promovon një sistem shëndetësor efikas dhe të mbështetur në resurse të qëndrueshme, që siguron qasje të barabartë në shërbime shëndetësore për të gjithë qytetarët.

Ulja e shkallës së sëmundshmërisë dhe vdekshmërisë, nëpërmjet ngritjes së cilësisë të shërbimeve shëndetësore, sipas standardeve bashkëkohore, është një synim parësor. Kosova ka nevojë të madhe për ngritje të kapaciteteve për kujdesin parësor shëndetësor, për edukimin shëndetësor të familjes dhe për implementimin e sistemit të informimit shëndetësor.

LDK-ja angazhohet për një menaxhim të integruar të shëndetësisë në të gjitha nivelet, me sisteme të qarta dhe efikase të referimit. LDK-ja vlerëson se Kosova ka nevojë për një master-plan që të sigurojë shpërndarje adekuate të infrastrukturës mjekësore dhe të kuadrit mjekësor në gjithë territorin e vendit. Ndërtimi i një sistemi informatik funksional për shëndetësi që integron të gjithë aktorët është hapi i parë drejt këtij master-plani.

Financimi i qëndrueshëm i shëndetësisë, do të sigurohet përmes zgjerimit të burimeve financiare, nëpërmjet shtimit të fondeve publike për shëndetësinë, aplikimit të skemës së sigurimeve shëndetësore, si dhe promovimit të partneritetit ndërmjet sektorit publik dhe atij privat. LDK-ja beson se skema e financimit duhet të reflektojë rritjen e cilësisë së shërbimeve, të cilat do të jenë të përballueshme për qytetarët.

LDK-ja angazhohet për integrim të tërësishëm të sistemit shëndetësor në të gjithë vendin si dhe arritje të standardeve ndërkombëtare sa i përket numri të personelit mjekësor në raport me popullatën. Krahas kësaj, LDK-ja angazhohet për avancimin e mjekësisë familjare për të targetuar sëmundjet që mund të eliminohet në mënyrë më efektive në fazat e hershme përmes edukimit më të mirë shëndetësor të familjes.

X. POLITIKAT SOCIALE DHE SOLIDARITETI NDËRSHOQËROR

Si parti e qendrës së djathtë, LDK-ja promovon forcimin e ekonomisë së tregut dhe zhvillimin ekonomik si mjet kryesor për zbutjen e varfërisë dhe të papunësisë.

Megjithatë, në një vend ku varfëria është e skajshme me afër gjysmën e popullsisë në varfëri, është i nevojshëm të sigurohet një solidariteti ndërs shoqëror, përmes politikave ekonomike rishpërndarëse të të ardhurave. LDK-ja beson se zhvillimi dinamik dhe adaptimi në tregjet globale duhet të jetë kompatibil me parimin e përgjegjësisë sociale që ka shoqëria ndaj grupeve të caktuara, pasi në këtë mënyrë arrihet kohezioni i nevojshëm social dhe ekonomik, që siguron zhvillim të qëndrueshëm dhe afatgjatë.

Për të siguruar një mbrojtje sociale të qëndrueshme, skema e mbrojtjes sociale dhe pensionale duhet të organizohet në tri shtylla. Shtylla e parë ka të bëjë me ndërtimin e fondit të sigurimeve sociale, bazuar në kontributet e tatimpaguesve. Mjetet e këtij fondi duhet të përdoren për të promovuar punësimin e të papunëve. Shtylla e dytë ka të bëjë me sigurimet pensionale, ku, përveç sigurimeve pensionale të obligueshme, promovohen edhe skemat e kursimeve vullnetare. Shtylla e tretë përfshin asistencën sociale që ofron shteti për më të varfërit, e cila duhet të sigurojë që familja, me mjetet që merr, plotësojnë nevojat elementare. Për atë që është e mundur, asistencë sociale do të kushtëzohet me punë aktive të përfituesve në punë të ndryshme publike dhe private, si dhe me pjesëmarrje në trajnime të ndryshme. Kjo është mënyra më e mirë për të zbutur varfërinë dhe për të zvogëluar varësinë nga asistencë sociale në afat të gjatë.

LDK-ja angazhohet të ndërtojë një skemë sociale të qëndrueshme financiarisht në afat të gjatë. Papunësia shumë e lartë ka bërë që numri i kontributdhënësve të jetë relativisht i vogël, krahasuar me numrin e përfituesve nga sigurimet sociale. Duhet të eliminohen në maksimum pengesat që dekurajojnë kompanitë të marrin femrat në punë dhe duhet të nxitet punësimi i personave të moshuar që ende nuk kanë arritur kohën e pensionimit.

LDK-ja angazhohet për politika aktive sociale dhe promovon ndërmarrësinë për të zvogëluar varësinë, nga skemat sociale. Prandaj, si mjet për zbutjen e papunësisë dhe të varfërisë dhe rrjedhimisht varësisë nga sigurimet sociale, do të promovohen iniciativat ndërmarrëse të të rinjve dhe të femrave. Kjo do të bëhet përmes krijimit të inkubatorëve

të biznesit, skemave të financimit për biznese që themelohen nga grupe të marginalizuara, ofrimit të konsulencës dhe trajnimit për ndërmarrës të rinj dhe femra etj. Në zonat rurale në veçanti, zbutja e varfërisë dhe zvogëlimi i varësisë nga asistencë sociale do të bëhet përmes ofrimit të mundësive për zhvillim intensiv në bujqësi dhe stimujve të tjerë në fushën e kreditimit bujqësor. LDK-ja konsideron se kujdes të veçantë meritojnë punëtorë që ndikohen nga privatizimi i ndërmarrjeve shoqërore, në mënyrë që ata të mos bëhen barrë e asistencës sociale.

XI. VLERAT KULTURORE DHE SPORTET

LDK-ja angazhohet për ruajtjen dhe promovimin e vlerave kulturore më përfaqësuese kombëtare dhe për këmbime të këtyre vlerave me komunitetin e madh evropian, në radhë të parë, por edhe me kulturat e tjera.

Në strategjinë e zhvillimit të kulturës, LDK-ja do të përfshijë komplementaritetet me Shqipërinë dhe trojet e tjera shqiptare. LDK-ja promovimin e vlerave kulturore brenda vendit do ta realizojë si nevojë shpirtërore, por edhe si nevojë të arsimit kulturor, duke ruajtur dhe kultivuar identitetin kombëtar.

LDK-ja angazhohet të krijojë një model të ri qeverisës për kulturën, në përputhje me praktikën më të mirë evropiane. Në menaxhimin e institucioneve lokale dhe qendrore kulturore dhe në vendimmarrjen e këtyre institucioneve, do të rritet pjesëmarrja e njerëzve të kulturës.

LDK-ja do të përkrahë dhe të nxisë krijuesit e rinj, organizatat profesionale dhe joprofesionale kulturore me qëllim të masivizimit të veprimtarisë kulturore. Forcimi i relacioneve me shtetet e tjera dhe i projekteve të përbashkëta, përmes së cilave promovohen vlerat kulturore të Kosovës dhe përmirësohet imazhi i vendit do të jenë me prioritet për LDK-në.

LDK-ja do të shtojë investimet në infrastrukturën kulturore dhe në rimëkëmbjen e institucioneve të kulturës në Kosovë. LDK-ja angazhohet për politika institucionale, të cilat afirmojnë dhe kultivojnë librin dhe veprimtarinë botuese, sidomos botimin e veprave kapitale të trashëgimisë nacionale të Kosovës dhe të shqiptarëve në përgjithësi. LDK-ja angazhohet që, përmes sportit, të përfaqësohet dhe të afirmohet shteti i Kosovë në botë, si dhe të forcohet kohezioni nacional. LDK-ja angazhohet për masivizimin e sportit përmes investimeve në infrastrukturën sportive, në mbështetjen e iniciativave të të rinjve dhe të talentëve të rinj. Do të promovohet sporti shkollor dhe universitar. Do të përkrahët masivizimi i sportit. LDK-ja angazhohet në zhvillimin e sistemit të sportit në përputhje me Kartën Evropiane të Sportit dhe Kodit të Etikës në Sport dhe promovon

pjesëmarrjen në sporte dhe në gara ndërkombëtare.

PARTIA DEMOKRATIKE E KOSOVËS

UDHËHEQJADGAKTIVITETET

- ZGJEDHJET 2013 ANËTARËSOHU

Statuti i Partisë Demokratike të Kosoves

Kapitulli I

Dispozitat e Përgjithshme

Themelimi dhe Emri

Neni 1

1.Partia Demokratike e Kosovës është parti popullore e themeluar mbi vlerat tradicionale, kombëtare, vlerat e luftës çlirimtare dhe vlerat universale të demokracisë qytetare.

2.Partia Demokratike e Kosovës është themeluar në Kuvendin Themelues të mbajtur më datën 12.10.1999.

3.Emri zyrtar i partisë është Partia Demokratike e Kosovës.

Shkurtesa dhe motoja

Neni 2

1.Shkurtesa zyrtare e Partisë Demokratike të Kosovës është PDK.

2.Motoja e PDK përcaktohet me vendim të veçantë të cilin e miraton Kryesia e partisë.

Vlerat

Neni 3

1. PDK synon zhvillimin e Kosovës si një vend i lirë dhe demokratik, i bazuar në sundimin e ligjit, në demokracinë kushtetuese dhe parlamentare, në shtet të fortë dhe funksional, me ekonomi të lirë të tregut, i cili garanton të drejtat themelore dhe liritë e qytetarëve, respekton vlerat kushtetuese, tradicionale, morale, historike dhe kombëtare, mbron dinjitetin njerëzor, familjen, pronën private dhe ndërmarrësinë.

2.PDK angazhohet fuqishëm për të afirmuar dhe garantuar lirinë e mendimit, të shprehjes, solidaritetin, barazinë sociale dhe përgjegjësinë personale të çdo qytetari, parimin e mundësive të barabarta dhe mbrojtjen e vlerave qytetare dhe të diversitetit etnik dhe fetar të shoqërisë.

3.PDK është vazhduese e vlerave të luftës çlirimtare dhe në kontinuitet angazhohet për promovimin e tyre, duke forcuar shtetin e Kosovës dhe duke synuar integritet kombëtar dhe mbrojtjen e të drejtave legjitime të shqiptarëve që jetojnë jashtë kufijve shtetëror të Republikës së Kosovës.

Qëllimi politik dhe vizioni

Neni 4

1.PDK ka për qëllim konkurrimin nëpërmjet zgjedhjeve të lira dhe demokratike, duke respektuar vlerat demokratike dhe parimin e votës së lirë, udhëheqjen dhe forcimin e shtetit ligjor, integritetin sa më të shpejtë të Republikës së Kosovës në strukturat euro-atlantike dhe përfaqësimin dinjitoz të saj kudo në botë.

2.Vizioni i PDK është bërja e Kosovës shtet krenar dhe evropian. Në këtë drejtim PDK synon:

- Kosova një shtet i pavarur, demokratik dhe sovran;
- Kosova një republikë moderne demokratike e bazuar në parimin e ndarjes së pushteteve, sundimin e ligjit, ndërtimin e një demokracie moderne, sundimin e vlerave kushtetuese, respektimin e lirive dhe të drejtave të njeriut dhe të drejtave të pakicave të garantuara me Kushtetutë, me ligje dhe me konventa ndërkombëtare;
- Të zhvillojë ekonominë e lirë të tregut, nëpërmjet parimit të liberalizimit të tregut dhe të konkurrencës së lirë në të;
- Të ndërtojë raporte te partneritetit stragjik me Shtetet e Bashkuara të Amerikës, të integrojë Republikën e Kosovës në Bashkimin Evropian, në NATO, në OKB dhe në mekanizma të tjerë ndërkombëtarë;
- Të krijojë një sistem të sigurisë kombëtare të qëndrueshëm, profesional dhe efikas, duke bashkëpunuar me Bashkimin Evropian, NATO-n, Shtetet e Bashkuara të Amerikës, vendet fqinje dhe me ato te rajonit, për të mundësuar një ambient sigurie të qëndrueshëm për të gjithë qytetarët e Republikës së Kosovës;
- Të mbrojë interesat e shtetit dhe të shtetasve të Republikës së Kosovës, duke respektuar rendin kushtetues, ligjor dhe marrëveshjet ndërkombëtare.

Simbolet

Neni 5

- 1.Simbolet e PDK janë flamuri, emblema dhe logoja .
- 2.PDK ka vulën e saj.
- 3.Dukja dhe mënyra e përdorimit të tyre rregullohen me rregullore të veçantë, që e nxjerr Kryesia e PDK.

Selia

Neni 6

Selia qendrore e PDK është në Prishtinë.

Statusi legal

Neni 7

1.PDK është person juridik me të drejta dhe detyrime që rrjedhin nga ligjet e Republikës së Kosovës.

2.PDK është regjistruar në regjistrin zyrtar të organizatave politike.

Orientimi ideor i PDK

Neni 8

1. PDK, në aspektin ideor, është parti e qendrës së djathtë.

2.PDK anëtarësohet në asociacione dhe në organizata të tjera politike ndërkombëtare, që kanë synime dhe orientime të ngjashme politike dhe programore.

Shtrirja territoriale

Neni 9

1.PDK është e organizuar në bazë të parimit të shtrirjes së gjerë në të gjithë territorin e Republikës së Kosovës. Shtrirja territoriale arrihet nëpërmjet organeve qendrore dhe organeve lokale të cilat janë të përcaktuara me këtë Statut.

2.PDK vepron edhe jashtë territorit të Republikës së Kosovës, nëpërmjet organizimit të saj në mërgatë. Mënyra e punës, organizimi dhe veprimi i PDK jashtë Republikës së Kosovës rregullohen me akt të veçantë që e nxjerr Këshilli Drejtues.

Demokracia e brendshme

Neni 10

1. PDK funksionon në bazë të parimit të demokracisë së brendshme, i cili shprehet nëpërmjet të drejtës për të zgjedhur dhe për t'u zgjedhur në të gjitha organet e PDK dhe në bazë të parimit të votës së barabartë të të gjithë anëtarëve dhe të respektimit të së drejtës për të shprehur dhe për të promovuar mendimin e kundërt.

2. Secili anëtarë/re i PDK ka të drejtë të shprehë qëndrimet dhe mendimet e veta, por vendimet e marra nga shumica janë të detyrueshme për të gjithë anëtarët/et e PDK.

Hierarkia e akteve

Neni 11

1.Akti më i lartë brenda PDK është Statuti i saj. Të gjitha aktet tjera duhet të jenë në përputhje me Statutin.

2. Statuti i PDK duhet të jetë në pajtim me Kushtetutën dhe me ligjet e Republikës së Kosovës.

3. Përveç Statutit, PDK mund të nxjerrë edhe këto akte:

- a. Rregullore ,
- b. Vendime ,
- c. Udhëzime ,
- d. Rekomandime.

Aktivitetet jashtëpartiake

Neni 12

PDK, përveç aktiviteteve partiake, në përputhje me Kushtetutën dhe me ligjet në fuqi, organizon veprimtari shoqërore, politike e ekonomike, klube, forume, institute dhe organizime studimore me qëllim të përfitimeve të saj. Të gjitha veprimtaritë e PDK janë publike, me përjashtim kur përcaktohet ndryshe me Statut ose me ndonjë akt tjetër, kjo vlen si brenda ashtu edhe jashtë territorit të Republikës së Kosovës.

Kapitulli II

Anëtarësia

Parimet e përgjithshme

Neni 13

PDK është e hapur për anëtarësim për të gjithë qytetarët e Republikës së Kosovës që kanë mbushur moshën 16 vjeçare. Anëtarësimi duhet të jetë i bazuar në vullnetin e vetë qytetarëve.

Kushtet e anëtarësimit

Neni 14

1. Për të fituar statusin e anëtarit të PDK duhet plotësuar këto kushte:

- a. Secili i anëtarësuar duhet të ketë mbushur moshën 16 vjeçare,
 - b. Të pranojë kushtet e anëtarësimit,
 - c. Të bëjë anëtarësimin individual,
 - d. Të mos jetë anëtar i ndonjë organizate tjetër të cilën organet e PDK e vlerësojnë se është në kundërshtim me qëllimin dhe me vizionin e PDK të përcaktuar me këtë Statut.
2. Anëtari i PDK duhet të mbrojë dhe të promovojë politikën e PDK në të gjitha format e organizimit dhe të veprimit politik.

Procedura e anëtarësimit

Neni 15

1. I interesuari për anëtarësim mund të anëtarësohet pasi të ketë plotësuar dhe të ketë dorëzuar formularin për anëtarësim.
2. Formulari për anëtarësim mund të dorëzohet në seksion, në nëndegë, në degë, në web faqen zyrtare, ose në selinë qendrore të PDK.
3. Për pranimin e anëtarit në PDK vendos Kryesia e Seksionit ose Kryesia e Nëndegës brenda dy javësh nga aplikimi. Pranimin e aprovon Kryesia e Nëndegës në mbledhjen e parë të ardhshme.
4. Anëtari i pranuar pajiset me kartelën e anëtarësisë dhe evidentohet në regjistrat e anëtarësisë së seksionit ose të nëndegës.
5. Në rast të refuzimit të kërkesës për pranim, aplikanti ka të drejtë të ankohet në Kryesinë e PDK. Vendimi i Kryesisë është përfundimtar.
6. Çdo anëtar i PDK duhet të jetë anëtar i një seksioni ose nëndege.

Të drejtat dhe detyrimet e anëtarëve

Neni 16

1. Secili anëtar i PDK ka këto të drejta dhe obligime:
 1. Të marrë pjesë në përcaktimin dhe në realizimin e politikave partiake;
 2. Të ndërmarrë nisma që janë në pajtim me Statutin dhe Programin e PDK dhe t'ua prezantojë organeve vendimmarrëse;
 3. Të zgjedhë dhe të zgjedhet në organet e PDK;
 4. Të propozohet si kandidat i PDK në listat zgjedhore për zgjedhje lokale apo nacionale;
 5. Të jetë i informuar për punën e organeve të PDK;
 6. Të marrë pjesë në aktivitetet përkatëse të PDK;
 7. Të realizojë të drejtat dhe të përmbushë obligimet tjera të parapara me Program, me Statut dhe me akte e vendime të tjera.

Humbja e statusit të anëtarit

Neni 17

1. Anëtari i PDK humb statusin e anëtarit në këto raste:
 - a. Me dorëheqje nga anëtarësia,
 - b. Në rast përjashtimi nga ana e organeve të PDK,
 - c. Nëse ai/ajo vdes,
2. Në momentin e humbjes së statusit të anëtarit, duhet të dorëzojë librezën e anëtarësisë.
3. Kërkesa për dorëheqje nga anëtarësia i drejtohet Kryesisë së Seksionit apo Kryesisë së Nëndegës.
4. Pas përjashtimit ose tërheqjes së anëtarit/es, largimi evidentohet në regjistrat bazë të PDK.

5.Kompetent për përjashtimin e anëtarit nga PDK është organi që e ka pranuar. Anëtari mund të përjashtohet me vendim. Anëtarit të përjashtuar i dorëzohet vendimi me shkrim, menjëherë pas nxjerrjes së tij.

6.Anëtari i përjashtuar me vendim, mund të ankohet në organet qendrore të PDK, përkatësisht në Këshillin Drejtues ose në Kryesinë e PDK në afat prej 8 (tetë) ditësh nga momenti i marrjes së vendimit.

Pagesa e anëtarësisë

Neni 18

- 1.Çdo anëtar duhet të paguajë anëtarësinë.
- 2.Shuma e anëtarësisë përcaktohet me vendim të Kryesisë.

Përkrahësit, mbështetësit dhe simpatizuesit

Neni 19

- 1.Në veprimet e PDK mund të marrin pjesë dhe të bashkëpunojnë edhe simpatizuesit dhe mbështetësit e PDK, të cilët sipas thirrjes mund të marrin pjesë edhe në mbledhjet e organeve dhe të trupave punuese, por pa të drejtë të vendosjes.
- 2.Simpatizues i PDK konsiderohet secili që pajtohet me Programin e PDK dhe i jep përkrahje politikës së saj, edhe pse nuk është anëtar formal i saj.
- 3.Mbështetës të PDK konsiderohen personat fizik dhe juridik, që përveç kuotizacionit japin kontribute, ndihma dhe mjete materiale për punën e PDK.
- 4.Simpatizuesit dhe mbështetësit e PDK mund të kandidohen në listat e PDK në zgjedhjet e të gjitha niveleve.
- 5.Përpos evidencës së anëtarëve të rregullt, organet e PDK mbajnë edhe evidencën e simpatizuesve dhe mbështetësve të saj.

Kapitulli III

Organizimi i PDK

Organet dhe mandati

Neni 20

- 1.PDK është e organizuar në organe qendrore dhe lokale.
- 2.Organe qendrore të PDK janë:
 - a.Konventa e Përgjithshme,
 - d.Kryetari,
 - b.Këshilli Drejtues (KD),
 - c.Kryesia,
 - e.Asambleja Kombëtare(AK).

3.Mandati i të gjitha organeve të PDK është katër (4) vjet.

4.Në kuadër të organizimit të PDK funksionojnë edhe organizata e Gruas Demokratike (GD), ajo e Rinisë Demokratike (RD) dhe Grupet e Vullnetarëve (GV) të PDK-së.

5.Organet lokale janë:

a.Seksioni,

b.Nëndega,

c.Dega.

Seksioni

Neni 21

1.Seksioni është njësia më e vogël e organizimit të PDK, që organizohet mbi baza lagjeje, vendvotimi ose lokaliteti të caktuar.

2.Seksioni përbëhet nga:

a.Kuvendi i Seksionit,

b.Kryesia ,

c.Kryetari.

3.Kuvendin e Seksionit e përbëjnë të gjithë anëtarët e Seksionit.

4.Kryesia e Seksionit ka më së paku 5 anëtarë.

5.Kryetarin e Seksionit e zgjedh Kryesia e Seksionit.

6.Mbledhjet e Seksionit thirren nga Kryesia e tij.

7.Për themelimin dhe shuarjen e seksioneve vendos Kryesia e Degës përkatëse.

Nëndega

Neni 22

1.Nëndega është njësia e mesme e organizimit të PDK dhe përbën urën lidhëse në mes të seksioneve dhe degës.

2.Varësisht nga anëtarësia dhe numri i seksioneve, Nëndega përbëhet nga së paku dy seksione.

3.Organet e Nëndegës janë:

a.Kuvendi i Nëndegës,

b.Kryesia e Nëndegës,

c.Kryetari i Nëndegës,

4.Delegatët e Kuvendit të Nëndegës delegohen nga seksionet.

5. Kryetarin e Nëndegës e zgjedh Kryesia e saj.

6. Kryetari dhe Kryesia e Nëndegës zgjedhen me vota të fshehta.

7. Kryesia e Nëndegës ka shtatë (7) anëtarë.
8. Organizimi dhe puna e Nëndegës rregullohen me rregullore të veçantë.
9. Kryesia e Nëndegës është kompetente për të vendosur për kontaktet me anëtarë të partisë, për gjendjen e partisë në terren, për marrjen e masave disiplinore ndaj secilit anëtar të partisë.

Dega

Neni 23

1. Dega është forma më e lartë e organizimit në nivel lokal të PDK.
2. Organ kompetent për themelimin e Degës është Kryesia e PDK.
3. Dega është përgjegjëse për organizimin dhe funksionimin e seksioneve dhe të nëndegëve të PDK.
4. Organet e Degës janë:
 - a. Kuvendi i Degës,
 - b. Këshilli Drejtues i Degës,
 - c. Kryesia e Degës,
 - d. Kryetari i Degës.

Procesi zgjedhor në Degë

Neni 24

1. Kuvendi i Degës përbëhet nga anëtarët e secilës nëndegë të cilët delegohen nga nëndega përkatëse. Numri i anëtarëve të deleguar përcaktohet me akt të veçantë të Kryesisë së Degës.
2. Kuvendi i Degës, me votim të fshehtë, zgjedh anëtarët e Këshillit Drejtues të Degës. Këshilli Drejtues i Degës ka 31 deri në 91 anëtarë. Procedurat dhe mënyra e funksionimit të Këshillit Drejtues të Degës përcaktohen me akt të veçantë i cili miratohet nga Këshilli Drejtues i PDK.
3. Këshilli Drejtues i Degës me votim të fshehtë zgjedh anëtarët e Kryesisë së Degës. Kryesia e Degës ka 15 deri në 31 anëtarë. Procedurat dhe mënyra e funksionimit të Kryesisë së Degës përcaktohen me akt të veçantë i cili miratohet nga Këshilli Drejtues i PDK.
3. Kryetari i degës zgjedhet nga Këshilli Drejtues i Degës me votim të fshehtë.
4. Të drejtë për të paraqitur kandidaturën për kryetar të degës kanë të gjithë anëtarët e degës përkatëse. Kandidaturat për kryetar të degës, për të qenë valide, domosdoshmërisht duhet të marrin pëlqimin nga Kryetari dhe nga Kryesia e PDK.
5. Kryetari i Rinisë Demokratike të degës dhe kryetarja e Gruas Demokratike të degës, sipas detyrës zyrtare, janë anëtarë të Kryesisë së Degës.
6. Procesi zgjedhor në degë rregullohet me akt të veçantë që nxirret nga KD.

Detyrat e Kryetarit të Degës

Neni 25

1.Kryetari i Degës ka këto detyra:

- a.Përfaqëson anëtarësinë e PDK në territorin përkatës,
- b.Thërret dhe drejton mbledhjet e Kryesisë së Degës,
- c.Është përgjegjës për zbatimin e politikave të përgjithshme të PDK në nivel të Degës,
- d.Është përgjegjës për mbarrëvajtjen e punëve të partisë në territorin përkatës,
- e.Së bashku me Kryesinë e Degës, për nevoja të PDK në degën përkatëse, krijon grupe ekspertësh për çështje të caktuara profesionale, në të cilat mund të marrin pjesë edhe njerëz që nuk janë anëtarë të PDK,
- f.Në koordinim me Kryesinë e Degës mbajnë aktive degën, duke mbajtur aktivitete, organizime, forume, tryeza edhe jashtë aktiviteteve të fushatës zgjedhore.

Kryesia e Degës**Neni 26**

- 1. Kryesia e Degës udhëheq punën e partisë në degë.
- 2.Kryesia e Degës ka këto kompetenca:
 - a. Mobilizmin e strukturave të degës,
 - b. Organizimin e aktiviteteve partiake të degës,
 - c. Organizimin e procesit zgjedhor në degën përkatëse,
 - d. Një herë në vit i raporton me shkrim Këshillit Drejtues të Degës për mbarrëvajtjen e punëve të degës.

Raportimi i degëve**Neni 27**

- 1.Kryesitë e degëve çdo tre muaj i dërgojnë raport me shkrim Kryesisë së PDK për mbarrëvajtjen e punëve në degë, duke përfshirë gjendjen politike në degë, të hyrat dhe të dalat në degën përkatëse, aktivitetin dhe numrin e anëtarëve.
- 2.Kryesitë e nëndegëve çdo tre muaj i raportojnë Kryesisë dhe Këshillit Drejtues të Degës përkatëse për gjendjen në nëndegët e tyre. Raporti dorëzohet në formë të shkruar.
- 3.Kryetari i Degës, për punën e tij, dy herë në vit është i obliguar t'i raportojë Kryetarit dhe Kryesisë së PDK.

Administrata**Neni 28**

- 1.Me miratimin e Kryetarit të Degës, bazuar në mundësitë financiare të PDK, krijohet shërbimi administrativ i cili është përgjegjës për funksionimin në baza ditore të degës. Mënyra e funksionimit të këtij shërbimi rregullohet me akt të veçantë i cili miratohet nga

Këshilli Drejtues i PDK. Personelin e shërbimit administrativ është kompetente ta emërojë dhe ta shkarkojë kryesia e degës përkatëse.

Situatat e jashtëzakonshme në funksionimin e degës

Neni 29

1.Në rast të paraqitjes së rrethanave të jashtëzakonshme dhe të mosmarrëveshjeve të cilat pamundësojnë funksionimin e degës përkatëse, Kryesia e PDK me vendim, pas konsultimit me Kryetarin PDK, mund ta shpërbëjë degën dhe të caktojë një udhëheqje të re të përkohshme deri në mbajtjen e kuvendit të jashtëzakonshëm në nivel të degës.

Kapitulli IV

Organet Qendrore

Konventa e Përgjithshme

Neni 30

- 1.Konventa e Përgjithshme e PDK është organi më i lartë.
- 2.Konventa e Përgjithshme mbahet në sesione të rregullta dhe të jashtëzakonshme.
- 3.Sesioni i rregullt i punës së Konventës së Përgjithshme mund të jetë:
 - a.Sesion pune,
 - b.Sesion zgjedhor.
- 3.Sesioni i punës së Konventës së Përgjithshme mbahet çdo dy vjet, kurse ai zgjedhor çdo katër vjet.
- 4.Sesionin zgjedhor të Konventës së Përgjithshme e thërret Këshilli Drejtues i cili cakton edhe datën, kurse atë të punës e thërret Kryesia.

Përbërja e Konventës së Përgjithshme

Neni 31

- 1.Nunri i delegatëve për Konventën e Përgjithshme caktohet me rregullore të veçantë.
- 2.Konventa e Përgjithshme përbëhet nga këto kategori:
 - a.Delegatët e zgjedhur përpjesëtimisht me numrin e votave të fituara në zgjedhjet e fundit,
 - b.Anëtarët e Kryesisë së PDK,
 - c.Anëtarët e Këshillit Drejtues të PDK,
 - d.Ministrat nga radhët e PDK,
 - e.Deputetët e Kuvendit të Republikës së Kosovës nga radhët e PDK,
 - f.Kryesia e RD në nivel qendror,
 - g.Kryesia e GD në nivel qendror.

Puna e Konventës së Përgjithshme

Neni 32

- 1.Mënyra e punës së Konventës së Përgjithshme përcaktohet me rregullore të veçantë, e cila miratohet nga Konventa.
- 2.Për datën e mbajtjes së Konventës së Përgjithshme, delegatët njoftohen 45 ditë përpara.
- 3.Rendi i ditës së Konventës së Përgjithshme përcaktohet nga Kryesia.
- 4.Të gjitha shkresat, kërkesat, ankesat që vijnë nga organet e PDK për t'u futur në rend dite në Konventë, duhet t'i dorëzohen Kryesisë së PDK më së largu dy javë para mbajtjes së Konventës së Përgjithshme.
- 5.Kërkesat, ankesat dhe shkresat e tjera që nuk e respektojnë afatin nga pika 4, mund të futen pjesë e rendit të ditës me një vendim të veçantë të Konventës së Përgjithshme.
- 6.Konventa e Përgjithshme zhvillon punimet e të gjitha sesioneve pa përjashtim, nëse prezent janë më shumë se gjysma e delegatëve.
- 7.Vendimet në Konventën e Përgjithshme merren me shumicën e votave të delegatëve të pranishëm.

Sesioni i jashtëzakonshëm i Konventës së Përgjithshme

Neni 33

- 1.Sesionin e jashtëzakonshëm të Konventës së Përgjithshme e thërrasin:
 - a.Sesioni i punës së Konventës së Përgjithshme,
 - b.Këshilli Drejtues,
 - c.Kryesia,
 - d.1/3 e delegatëve të Konventës së Përgjithshme,
 - e.1/3 e degëve,
 - f.Kryetari.
- 2.Për mbajtjen e sesionit të jashtëzakonshëm të Konventës së Përgjithshme, delegatët njoftohen 2 javë përpara.
- 3.Rendin e ditës për sesionin e jashtëzakonshëm të Konventës së Përgjithshme e cakton Kryesia e PDK sipas propozimit të propozuesve.
- 4.Materialet për sesionin e jashtëzakonshëm u dërgohen delegatëve 5 ditë përpara sesionit.

Kompetencat e Konventës së Përgjithshme

Neni 34

1. Konventa e Përgjithshme ka këto kompetenca:
 1. Miraton rendin e ditës,
 2. Miraton Rregulloren e Punës,
 3. Zgjedh Kryetarin e PDK,

4. Miraton Programin e PDK,
5. Miraton ndryshimet dhe plotësimet në Statut,
6. Miraton rezoluta,
7. Shqyrton raportin e punës dhe atë financiar të PDK midis dy konventave,
8. Zgjedh Këshillin Drejtues,
9. Shqyrton dhe merr vendime lidhur me ankesat dhe parashtresat, të cilat i paraqiten Konventës së Përgjithshme,
10. Zgjedh Komisionin Statutar.

Komisioni për ankesa dhe parashtresa

Neni 35

1. Me qëllim të shqyrtimit të ankesave dhe parashtresave, Konventa e Përgjithshme formon Komisionin për Parashtresa dhe Ankesa, i cili i raporton Konventës së Përgjithshme.
2. Në rast se ndonjë delegat konsideron se ankesa apo parashtresa e tij, pa të drejtë, nuk është marrë parasysh nga komisioni kompetent, ai mund t'i drejtohet Konventës së Përgjithshme me kërkesë që ta përfshijë në rend të ditës.
3. Vendimi i Konventës së Përgjithshme është përfundimtar.
4. Komisioni përbëhet nga pesë anëtarë: 3-delegatë të Konventës së Përgjithshme dhe 2 anëtarë të Këshillit Drejtues.
5. Ankesat pranë këtij komisioni mund të drejtohen kundër vendimeve të të gjitha organeve të PDK.

Kryetari

Neni 36

1. Kryetari është udhëheqës i PDK që përfaqëson unitetin e të gjithë anëtarëve të PDK.
2. Kryetari zgjedhet nga Konventa e Përgjithshme e PDK në përputhje të nenit 34 të këtij Statuti.
3. Mandati i Kryetarit zgjat katër vjet.
4. Për punën e tij Kryetari i përgjigjet Konventës së Përgjithshme.
5. Në rast mungese, apo pamundësie tjetër që Kryetari të ushtrojë detyrën, atë e zëvendëson Zëvendëskryetari.

Kompetencat

Neni 37

Kryetari ka këto kompetenca:

1. Përfaqëson PDK në organe vendore,
2. Përfaqëson PDK në organe dhe organizma ndërkombëtarë,

- 3.Udhëheq punën e organeve të PDK,
- 4.Thërret dhe udhëheq mbledhjet e Kryesisë dhe të Këshillit Drejtues,
- 5.Propozon Zëvendëskryetarin, nënkryetarët dhe sekretarin e përgjithshëm të PDK,
- 6.Propozon komisione dhe trupa punues për lëmenj të ndryshëm,
- 7.Propozon përbërjen e delegacioneve të PDK për takime brenda dhe jashtë vendit,
- 8.Së bashku me Kryesinë jep propozimin përfundimtar për listën e kandidatëve të PDK në Parlamentin e Republikës së Kosovës,
- 9.Së bashku me Kryesinë jep propozimin përfundimtar për listën e kandidatëve për ministra nga radhët e PDK,
- 10.Së bashku me Kryesinë, me akt të veçantë, propozon përjashtimin nga PDK e të gjithë atyre që veprojnë në kundërshtim me politikat e PDK dhe nuk i përmbahen disiplinës partiake,
11. Propozon anëtarët e Kryesisë,
- 12.Në konsultim me Kryesinë dhe Këshillin Drejtues vendos të hyjë në koalicion para ose pas zgjedhor,
- 13.Kryen punë të tjera, të parapara me Statut dhe rregullore.
- 14.Kryeson Asamblenë Kombëtare (AK).

Këshilli Drejtues (KD)

Neni 38

1. Këshilli Drejtues është organi me i lartë i partisë në mes të dy konventave.
- 2.KD i PDK ka 155 anëtarë plus 10 anëtarë nga mërgata.
- 3.Puna dhe funksionimi i KD rregullohen me akt të veçantë, që miratohet nga KD.

Zgjedhja e anëtarëve të Këshillit Drejtues

Neni 39

- 1.Anëtarët e KD zgjedhen në sesionin zgjedhor të Konventës së Përgjithshme, me mandat 4 vjeçar siç është përcaktuar me nenin 34 të Statutit.
- 2.Propozimin për anëtarë të KD mund ta bëjë secili delegat në Konventë, Kryesia dhe Kryetari i PDK.
3. Kryetari, pas konsultimit me Kryesinë, propozon gjysmën e kandidatëve për t'u zgjedhur në Këshillin Drejtues.
4. Zgjedhja e anëtarëve të KD bëhet me votim të fshehtë.
5. Kandidatët e propozuar në listën finale të KD renditen në fletëvotim sipas rendit alfabetik.
- 6.Në rast se ka dy ose më shumë kandidatë me vota të barabarta, vendoset me short.

Mbledhjet e Këshillit Drejtues dhe vendimmarrja

Neni 40

- 1.KD mban mbledhje të rregullta dhe të jashtëzakonshme.
- 2.Mbledhjet e rregullta të KD mbahen së paku një herë në tre muaj.
- 3.Mbledhjet e KD i thërret Kryetari, Kryesia ose 1/3 e anëtarëve të KD.
- 4.Për mbajtjen e mbledhjes së rregullt, anëtarët e KD duhet të njoftohen 7 ditë përpara, ndërsa për mbajtjen e mbledhjes së jashtëzakonshme anëtarët duhet të njoftohen 2 ditë përpara.
5. Përveç anëtarëve, në mbledhjet e KD, me vendim të Kryetarit dhe Kryesisë, mund të marrin pjesë kryetarët e degëve edhe kryetarët e komunave, të cilët nuk do të kenë të drejtë vote.

Humbja e statusit të anëtarit të KD dhe zëvendësimi**Neni 41**

- 1.Statusi i të qenit anëtar i KD të PDK humbet në këto raste:
 - a.Me dorëheqje,
 - b.Me vdekje,
 - c.Me përjashtim.
2. Vendimin për përjashtim e merr Keshilli Drejtues pas konsultimit me organet kompetente statutore dhe vërtetimit për shkelje serioze të Statutit dhe veprim në kundërshtim me politikën e PDK, si dhe anëtar i cili me aktgjykim të formës së prerë është dënuar më shumë se një vit burg.
3. Zëvendësimi i anëtarëve të rinj të KD bëhet sipas renditjes me numër të votave në listën e votimit.

Kompetencat e Këshillit Drejtues**Neni 42**

Kompetencat e KD janë:

- 1.Jep propozimet për Program dhe Statut të PDK,
- 2.Miraton Rregulloren për punën e vet dhe planin e punës,
- 3.Miraton rregullore tjera në kompetencën e vet, të përcaktuara me Statut,
- 4.Zgjedh anëtarët e Kryesisë,
- 5.Zgjedh komisione, këshilla dhe trupa punuese nga lëmenj të ndryshëm, në pajtim me Statutin,
- 6.Miraton llogarinë përfundimtare dhe buxhetin për vitin vijues,
- 7.Miraton Programin dhe Platformën Zgjedhore,
- 8.Zgjedh Shtabin Qendror Zgjedhor të PDK,
- 9.Krijon fondacione sipas nevojës së PDK,

10. Aprovon dhe rekomandon botime për nevoja të caktuara,
11. Jep çmime,
12. Kryen punë të tjera të përcaktuara me Statut,
13. Miraton listën e kandidatëve për zgjedhje,
14. Vendos për lidhjen e koalicioneve para dhe pas zgjedhore.

Kryesia

Neni 43

1. Kryesia e PDK është organ ekzekutiv dhe menaxhues i PDK.
2. Kryesia i ka së paku 25 anëtarë.

Përbërja e Kryesisë dhe mandati

Neni 44

1. Kryesia përbëhet nga kryetari, zëvendëskryetari, nënkryetarët, sekretari i përgjithshëm dhe anëtarët e tjerë.
2. Mandati i Kryesisë është 4 vjeçar ashtu sikurse është përcaktuar në nenin 20 të këtij Statuti.

Zgjedhja e anëtarëve të Kryesisë

Neni 45

1. Anëtarët/et e Kryesisë zgjedhen nga KD me propozim të Kryetarit të PDK.
2. Zgjedhja e anëtarëve të Kryesisë bëhet me votim të fshehtë, përveç se kur KD vendos ndryshe. Renditja e kandidatëve në fletëvotim bëhet sipas rendit alfabetik.
3. Konsiderohen të zgjedhur ata kandidatë që kanë fituar shumicën e votave.
4. Anëtarë të Kryesisë sipas detyrës zyrtare, me të drejtë vote, janë edhe kryetarja e GD dhe kryetari/ja e RD.

Kompetencat e Kryesisë

Neni 46

Kompetencat e Kryesisë janë:

1. Së bashku me Kryetarin, Kryesia propozon listën e kandidatëve për zgjedhjet nacionale dhe lokale, e cila i dorëzohet për miratim përfundimtar KD,
2. Menaxhon të gjitha mjetet financiare dhe pasurinë tjetër në nivel qendror,
3. Kontrollon menaxhimin e pasurisë edhe në nivele tjera të strukturave të PDK,
4. Në rast kontesti gjyqësor, personi i i autorizuar nga Kryesia përfaqëson PDK në procedurat gjyqësore dhe jo gjyqësore.
5. Angazhohet që çdo kryesi e degëve dhe e nëndegëve t'i përmbushë detyrimet e dhënies së llogarisë publike,
6. Jep pëlqimin për raportin përfundimtar financiar që miratohet nga KD,

7. Ka të drejtën e ndërhyrjes në politikat e degëve në rast se ato bllokohen dhe në caktimin e kandidaturave në rast se kjo nuk bëhet nga ana e tyre.
8. Cakton kriteret e përfaqësimit brenda strukturave të PDK dhe seleksionon kandidaturat për poste të larta,
9. Zgjedh anëtarët e Komisionit të Kontrollit Financiar dhe të komisioneve disiplinore,
10. Zgjedh drejtorin e Institutit për Studime dhe Analiza (ISA), i cili propozohet nga zëvendëskryetari- nënkryetari për politika zhvillimore dhe publike,
11. Jep pëlqimin përfundimtar për listën e kandidatëve të PDK për deputet të Kuvendit të Republikës së Kosovës,
12. Jep pëlqimin përfundimtar për listën e kandidatëve për ministra nga radhët e PDK,
13. Jep pëlqimin përfundimtar për kandidaturat e PDK për kryetar komune,
14. Themelon Komisionin Qendror Disiplinor.

Mbledhjet dhe vendimmarrja e Kryesisë

Neni 47

1. Kryesia mban mbledhje të rregullta dhe të jashtëzakonshme. Mbledhja mund të mbahet nëse janë prezent më shumë se gjysma e anëtarëve.
2. Mbledhjet e Kryesisë udhëhiqen nga kryetari, në rast mungese të tij nga zëvendëskryetari, nënkryetarët ose sekretari.
3. Mbledhjet e rregullta mbahen çdo javë dhe thirren nga Kryetari ose 1/3 e anëtarëve të Kryesisë.
4. Mbledhjet e jashtëzakonshme mbahen në rast se Kryetari apo 1/3 e anëtarëve e kërkojnë një gjë të tillë.
5. Anëtarët e Kryesisë për mbledhje të rregullta duhet të njoftohen 2 ditë përpara, kurse për ato të jashtëzakonshme 1 ditë përpara mbajtjes së mbledhjes.
6. Vendimet në Kryesi merren me shumicë votash. Në rast të votave të barabarta vendos vota e Kryetarit të PDK.

Zëvendëskryetari, nënkryetarët

Neni 48

1. Zëvendëskryetari ushtron detyrat e Kryetarit në rast mungese të tij.
2. Nënkyetarët ushtrojnë punët dhe detyrat të përcaktuara me Rregullorën për Ndarjen e Përgjegjësisë të Nënkyetarëve.
3. Për kryerjen e punës së tij Sekretari i Përgjithshëm i përgjigjet Kryesisë së PDK.

Sekretari i Përgjithshëm

Neni 49

1. Sekretari i Përgjithshëm i PDK kujdeset për organizimin dhe funksionimin e përditshëm të PDK dhe është udhëheqës i administratës së PDK si dhe është zyrtari më i lartë administrativ në PDK.

2. Kompetencat e Sekretarit të Përgjithshëm janë:

1. Organizon dhe udhëheq Zyrën Qendrore të PDK,
2. Bashkë me zëvendëskryetarin bën koordinimin e punëve me degët e PDK,
3. Kujdeset dhe është përgjegjës për zbatimin e vendimeve të Kryetarit, Kryesisë, Këshillit Drejtues dhe komisioneve,
4. Me pëlqimin e Kryetarit të PDK i paraqet Kryesisë propozimin e vendimit për organizimin e Administratës Qendrore dhe kujdeset për ligjshmërinë e punës së saj,
5. Harmonizon punën e trupave të punës të PDK,
6. Përgatit dhe kujdeset për mbarrëvajtjen e takimeve të organeve të PDK, ndihmon kryetarët e organeve të partisë në thirrjen e mbledhjeve dhe organizimin e punës,
7. Kryen edhe punë tjera në harmoni me Statutin e PDK dhe punë të cilat i besohen nga Kryetari dhe organet ekzekutive të parties,
8. Mban kontakte të rregullta me Komisionin Qendror Zgjedhor.

Komisioni për Burime Njerëzore (KBNJ)

Neni 50

1. Në kuadër të Kryesisë së PDK funksionon Komisioni për Burime Njerëzore, që ka për qëllim udhëheqjen e politikës kadrovike brenda PDK.

2. KBNJ, udhëhiqet nga Zëvendëskryetari i PDK dhe ka në përbërjen e tij nënkryetarët dhe sekretarin.

3. Kompetencat e KBNJ janë:

- a. I propozon Kryesisë kandidaturat për anëtarë të Qeverisë,
- b. I propozon Kryesisë listën e kandidatëve për deputet të Kuvendit të Republikës së Kosovës,
- c. I propozon Kryesisë listën e kandidatëve për kryetar të komunave,
- d. I propozon Kryesisë anëtarë të tjerë në funksione shtetërore dhe funksione të tjera publike.

Asambleja Kombëtare (AK)

Neni 51

1. Asambleja Kombëtare është organ konsultativ dhe gjithëpërfshirës i PDK që krijon dhe analizon politikat strategjike.

2. Asambleja Kombëtare ka këto kompetenca:

- a. Diskuton politikat e përgjithshme të PDK,

- b. Sugjeron organeve vendimmarrëse të PDK propozime për politikat e jashtme dhe të brendshme,
- c. Jep sugjerime të përgjithshme për përfaqësimin e politikave të PDK në organet shtetërore,
- d. Debaton për zhvillimet politike në vend dhe nxjerr konkluzione,
- e. Harton strategji dhe dokumente të tjera këshillëdhënëse për nevojat e PDK.

Anëtarësia e Asamblesë Kombëtare

Neni 52

1. Përbërja e Asamblesë Kombëtare është fikse dhe nuk kalon nëpërmjet procesit zgjedhor.
2. Asambleja Kombëtare përbëhet nga:
 - a. Themeluesit e PDK,
 - b. Anëtarët dhe ish anëtarët e Kryesisë qendrore të PDK,
 - c. Anëtarët e KD,
 - d. Ish anëtarët e KD,
 - e. Deputetët dhe ish-deputetët nga radhët e PDK,
 - f. Ministrat dhe ish ministrat nga radhët e PDK,
 - g. Kryetarët dhe ish kryetarët e komunave,
 - h. Përfaqësues nga të gjitha degët e PDK në mërgatë,
 - i. Personalitete të shquara që kanë dhënë kontribut për PDK,
3. Asambleja Kombëtare udhëhiqet nga Kryetari i PDK.

Mbledhjet e Asamblesë Kombëtare

Neni 53

1. Mbledhjet e rregullta AK i mban së paku 1 herë në vit.
2. Puna e AK organizohet me rregullore të veçantë e cila nxirret nga Kryesia e PDK.

Grupi Parlamentar (GP)

Neni 54

1. Grupi Parlamentar i PDK përbëhet nga deputetët që përfaqësojnë PDK në Kuvendin e Republikës së Kosovës.
2. Grupi Parlamentar përfaqëson dhe mbron platformën e PDK në Kuvendin e Republikës së Kosovës.
3. Grupi Parlamentar vendos për ndarjen e deputetëve të PDK në komisionet e Kuvendit.
4. Deputetët e PDK janë të detyruar të zbatojnë vendimet e GP dhe të Kryesisë së PDK.
5. Puna dhe organizimi i Grupit Parlamentar përcaktohet me rregullore të veçantë.

Kapitulli V

Organet tjera të PDK

Organet tjera

Neni 55

1.Organet tjera të PDK janë:

- a.Komisioni i Kontrollit Financiar,
- b.Rinia Demokratike (RD),
- c.Gruaja Demokratike (GD),
- d.Komisioni Disiplinor,
- e.Komisioni Statutar,
- f. Instituti për Studime dhe Analiza (ISA),
- g. Kolegjiumi i Kryetarëve të Degëve (KKD),
- h. Kolegjiumu i Ekspertëve,
- i. Kabineti i Qeverisjes së Mirë,
- j. Shtabi Qendror Zgjedhor,
- k.Grupet e Përkrahësve .

Komisioni i Kontrollit Financiar

Neni 56

- 1.Për kontrollin e aspekteve financiare të të gjithave strukturave drejtuese dhe të sektorëve të administratës të PDK, si dhe për shqyrtimin e ankesave, Konventa e Përgjithshme zgjedh Komisionin e Kontrollit sipas këtij Statuti.
- 2.Në rast të konfliktit të interesit të ndonjë anëtarit të Komisionit, i njeiti nuk mund të marrë pjesë në shqyrtimin e çështjes së caktuar.
3. Zgjedhja e anëtarëve të Komisionit të Kontrollit bëhet me votime të fshehta të shumicës së të pranishmëve.
- 4.Në rast të numrit të njejtë të votave, vendoset me short.
- 5.Për drejtimin e punës, Komisioni i Kontrollit zgjedh Kryetarin nga radhët e veta.
- 6.Kontrolli bëhet të paktën një herë në vit dhe sipas nevojës.
- 7.Të gjitha dërgesat për Komisionin e Kontrollit i drejtohen Kryetarit të Komisionit. 8.Me kërkesën e Komisionit të Kontrollit apo të Kryesisë, mund të mbahen mbledhje të përbashkëta.
- 9.Komisioni i Kontrollit është i obliguar t'i kryejë detyrat e revizionit sipas Rregullores mbi Afarizmin Financiar të PDK, e cila nxjerret nga KD.
10. Komisioni i Kontrollit kujdeset për proceset e auditimit të buxhetit të partisë dhe ndërmerr masa për zbatimin e rekomandimeve të raporteve vjetore të auditimit.

Rinia Deokratike- (RD) dhe Gruaja Demokratike-(GD)

Neni 57

1. Si organe të PDK funksionojnë edhe Rinia Demokratike dhe Gruaja Demokratike të cilat kanë për qëllim të promovojnë idetë, vlerat dhe vizionin e PDK në grupet shoqërore në të cilat veprojnë.

2. Puna e RD dhe GD rregullohet me rregullore të veçanta të ndara, të cilat miratohen nga Kryesia e PDK.

Komisionet disiplinore**Neni 58**

1. Komisionet e disiplinore formohen në qendër nga Kryesia e PDK dhe nëpër degë nga Kryesia e Degës për zgjedhjen e kontesteve.

2. Anëtarët e Komisionit Disiplinor zgjedhen nga Kryesia e PDK dhe Kryesia e Degës për komisionet e degëve përkatëse.

3. Fushëveprimi dhe procedura e Komisionit Disiplinor përkatës rregullohen me rregullore të veçantë, të cilën e nxjerr Kryesia.

4. Për raste të veçanta themelohen më shumë komisione, kompetencat e të cilave vlejnë për raste të caktuara.

5. Në Komisionin Disiplinor përkatës zgjedhet një kryetar, një zëvendëskryetar dhe katër anëtarë.

2. Komisioni Statutar**Neni 59**

1. Komisioni Statutar është organi përfundimtar për interpretimin e Statutit të PDK.

2. Vendimi i Komisionit Statutar për interpretim të Statutit është përfundimtar.

4. Anëtarë të Komisionit Statutar janë 7, dhe zgjedhen nga KD me votim të fshehtë, pas propozimit të listës përfundimtare e cila bëhet nga KD.

5. Komisioni Statutar merr vendime me shumicë të thjeshtë dhe mban mbledhje sipas nevojës pas paraqitjes së rasteve për interpretim të Statutit.

6. Mënyra e punës dhe procedurat e funksionimit të këtij komisioni rregullohen me vendim të veçantë i cili nxjerret nga KD.

Instituti për Studime dhe Analiza-(ISA)**Neni 60**

1. Instituti për Studime dhe Analiza është organ brenda PDK i cili merret me studime dhe analiza politike për nevoja të PDK.
2. Fushëveprimin dhe punën e ISA e mbikëqyr dhe udhëheqë Zëvendëskryetari- nënkryetari për politika zhvillimore dhe publike.
3. ISA është i obliguar që të organizojë forume, tryeza, debate, konferenca, të paraqesë studime dhe bëjë hulumtime për gjendjen politike, qeverisjen dhe aspektet e tjera në shërbim të PDK.
3. ISA udhëhiqet nga drejtori/ja i saj i cili emërohet nga Kryesia me vendim të veçantë.
4. PDK angazhon në ISA edhe ekspertë që nuk janë anëtarë të PDK.
5. Angazhimi administratës në ISA, mënyra e punës dhe detajet e tjera, rregullohen me vendim të veçantë i cili nxjerret nga Kryesia e PDK.
6. Përgjegjës për mbarëvajtjen e punëve në baza ditore të ISA është drejtori/ja i saj.

Kolegjiumi i Kryetarëve të Degëve-(KKD)

Neni 61

1. Kolegjiumi i Kryetarëve të Degëve është organ këshillëdhënës i cili përbëhet nga kryetarët e të gjitha degëve të PDK.
2. KKD angazhohet që të unifikojë dhe koordinojë politikën e degëve të PDK.
3. KKD mban takime të rregullta çdo muaj dhe rendin e ditës për mbledhje e përcakton Kryesia e PDK.
4. Mbledhjet e KKD i thërret dhe i kryeson Sekretari Organizativ dhe Sekretari i Përgjithëshëm i PDK.
5. Për punën e tij KKD i raporton Kryesisë së PDK nëpërmjet sekretarit organizativ të tij.

Kabineti i Qeverisjes së Mirë

Neni 62

1. Gjatë kohës që PDK është në opozitë formon Kabinetin e Qeverisjes së Mirë.
2. Puna e këtij organi përcaktohet me rregullore të veçantë e cila nxjerrët nga KD.

Shtabi Qendror Zgjedhor

Neni 63

1. Shtabi Qendror Zgjedhor zgjedhet nga Kryesia e PDK.
2. Shtabi Qendror Zgjedhor udhëheq të gjitha veprimet elektorale për zgjedhjet lokale dhe ato nacionale.
3. Puna e Shtabit Zgjedhor udhëheqet nga njëri prej anëtarëve të Kryesisë.

4. Puna, organizimi dhe fushëveprimi i Shtabit Qendror Zgjedhor përcaktohen me rregullore të veçantë.

Grupet e Vullnetarëve të PDK

Neni 64

- 1.PDK ka grupet e vullnetarëve që përbëhen nga simpatizantët anëtarë dhe jo anëtarë të saj të cilat veprojnë në funksion të realizimit të qëllimit dhe vizionit të PDK.
- 2.Nëpërmjet punës së tyre grupet e vullnetarëve të PDK angazhohen në dinamizimin dhe funksionalizimin e aktiviteteve të PDK në baza ditore.
- 3.Grupet e vullnetarëve funksionojnë nën mbikqyrjen e zëvendëskryetarit- nënkryetarit për politika zhvillimore dhe publike.
- 4.Mënyrën e punës dhe të aktiviteteve të grupeve vullnetare i përcakton zëvendëskryetari- nënkryetari për politika zhvillimore dhe publike, në kuadër të fushëveprimtarisë së tij të përcaktuar me rregullore të veçantë që e nxjerr Kryesia e PDK.

Kapitulli VI

Disiplina partiake dhe mënyra e votimit

Disiplina

Neni 65

- 1.Të gjithë anëtarët e PDK, përfshirë edhe ata që janë në pozita të larta udhëheqëse brenda PDK, të cilët shkelin Statutin, vendimet e organeve të PDK, programin, devijojnë nga politika e PDK ose në ndonjë formë tjetër shkelin parimet dhe vlerat e PDK, ndaj tyre shqiptohen masa disiplinore.
- 2.Në rast të vërtetimit të ndonjëres prej shkeljeve nga pika 1, merren këto masa disiplinore:
 - a.Vërejtja verbale,
 - b.Qortimi,
 - c.Marrja e përkohshme e funksionit,
 - d.Marrja e funksionit,
 - e.Përfshirja në listën e përjashtimit nga PDK,
 - f. Përfshirja nga PDK.

Procedura disiplinore

Neni 66

- 1.Procedura disiplinore ndaj çdo anëtari apo anëtareje që është në pozita udhëheqëse të PDK, inicohet nga ana e secilit organ të PDK i cili e ka vërejtur shkeljen disiplinore.

2.Rastin për shkelje disiplinore e shqyrton Komisioni Qendror Disiplinor ose komisionet disiplinore të degëve, të cilët brenda 15 ditësh nga momenti i pranimi të kërkesës duhet të vendosin për rastin.

3.Nëse pala përkatëse nuk është e kënaqur me vendimin, brenda afatit prej 8 ditësh vendimin e Komisionit Qendror Disiplinor ose komisioneve të degëve mund ta apelojë pranë Komisionit Statutar.

4.Vendimin e marrë nga Komisioni Statutar mund ta ndryshojë vetëm Konventa e Përgjithshme e PDK.

5.Kryetari, së bashku me Kryesinë e PDK, me vendim të veçantë e jashtë procedurave disiplinore, mund të përjashtojë nga PDK secilin zyrtar që është në funksione të larta në PDK, Qeveri ose Kuvend, nëse konsiderohet se ai vepron në kundërshtim me politikat e PDK.

6.Procedura dhe shqyrtimi disiplinor rregullohen me akt të veçantë që miratohet nga KD.

Kapitulli VII

Procesi zgjedhor dhe financimi i PDK

Procesi zgjedhor

Neni 67

1.Zgjedhjet në PDK i shpall Kryesia.

2.Kryesia, me qëllim të organizimit sa më të mirë të zgjedhjeve, cakton koordinators të procesit zgjedhor njërin prej nënkryetarëve të saj.

3.Të gjitha organet e PDK i nënshtrohen procesit zgjedhor çdo katër vjet.

4.Zgjedhjet mbahen në raunde të ndara, fillimisht për organet lokale, pastaj për ato qendrore dhe organet e tjera, ashtu sikurse është paraparë me këtë Statut.

5.Në rast të cilitdo organ të PDK-së, kandidatët potencial kanë vota të barabarta, atëherë fati i tyre vendoset me short. Shorti është publik dhe transparent, si dhe zhvillohet pranë organit përkatës.

6.Në rast të pretendimeve dhe ankesave për parregullsi në procesin zgjedhor të PDK, vendos Komisioni Statutar i PDK.

7. Pas perfundimit të zgjedhjeve në nivel lokal dhe atë qendror, në afat prej 45 ditëve duhet të zgjedhën të gjitha organet e parapara me këtë Statut.

8.Të gjitha aspektet e tjera që kanë të bëjnë me procesin zgjedhor në PDK, parashihen me një rregullore të veçantë e cila miratohet nga KD, përveç nëse nuk është paraparë ndryshe me Statut.

Financimi dhe kompensimet

Neni 68

1.PDK financohet nga:

- a.Mjetet e mbledhura nga anëtarësia e PDK,
- b.Buxheti i Republikës së Kosovës sipas ligjit në fuqi,
- c.Donacionet nga donatorë të ndryshëm.

2.Raportet financiare dhe mënyra e financimit bëhen publike për anëtarët e KD dhe të Kryesisë. Raporti përfundimtar për financimin e PDK miratohet nga Kryesia qendrore. Kompetent për të kontrolluar financat e PDK është Komisioni i Kontrollit Financiar sikurse është përcaktuar me këtë Statut.

3.Mënyra, kushtet dhe aspektet tjera të kompensimit brenda PDK, caktohen me vendim të veçantë që e nxjerr Kryesia e PDK.

4.Administritimin e buxhetit të PDK e bën Sekretari i Përgjithshëm i PDK, i cili njofton Kryesinë e PDK për gjendjen financiare çdo 3 muaj.

Kapitulli VIII**Dispozitat e tjera****Informimi****Neni 69**

1 Anëtarët e PDK kanë të drejtë të informohen në mënyrë objektive dhe me kohë për vendimet e të gjitha organeve drejtuese.

2.Informimi i anëtarëve të PDK bëhet nëpërmjet formave të brendshme të informimit si dhe organit të PDK, në të cilin publikohen vendimet, qëndrimet e marra nga organet drejtuese në të gjitha nivelet.

3.Është obligim i degëve të PDK që në afat prej tri ditësh ta informojnë Zyrën Qendrore të Informimit dhe Redaksinë e organit për vendimet e marra nga seksionet dhe nëndegët.

4.Çështja e organizimit dhe funksionimit të informimit rregullohen me Rregulloren për Informim, të cilën e miraton Këshilli Drejtues.

Shërbimi administrativ**Neni 70**

1.Për punët e përditshme PDK angazhon staf administrativ si në qendër ashtu edhe në nivel lokal.

2.Angazhimi sipas paragrafit 1, si dhe mënyra e kompensimit, bëhen nga Kryesia e PDK, varësisht nga mundësitë buxhetore.

Detyrimet pasurore**Neni 71**

1.PDK nuk mund të marrë përsipër detyrime sipas të cilave anëtarët e saj të përgjigjen me pasuri personale.

2.Për detyrime ligjore të PDK, përgjegjëse është vetëm ajo.

Dokumentimi i vendimeve

Neni 72

1.Të gjitha vendimet e organeve të PDK protokolohen dhe arkivohen në arkivën e PDK.

Kapitulli IX

Dispozitat përfundimtare

Amendamenti i Statutit

Neni 73

1.Amendamenti i Statutit mund të bëhet nga Konventa e Përgjithshme e PDK me 2/3 e votave të saj.

2.Propozues të amendamenteve në Statut janë:

a.Kryetari,

b.Kryesia,

c.KD,

d.1/3 e anëtarëve të Konventës,

e.Komisioni Statutar.

Interpretimi i Statutit

Neni 74

1.Në rast se paraqiten vështirësi në zbatimin në praktikë të një dispozite të Statutit, interpretimi i Komisionit Statutar është përfundimtar dhe i obligueshëm për të gjitha organet e PDK.

Tranzicioni dhe rregulloret e reja

Neni 75

1.Në bazë të këtij Statuti, themelohen organet e reja dhe bëhet bartja e kompetencave dhe riorganizimi i organeve të PDK.

2.Kryesia e PDK cakton një komision ad hoc, për hartimin e rregulloreve të reja që dalin pas miratimit të Statutit të ri.

3.Tranzicioni i organeve dhe hartimi i rregulloreve duhet të bëhen më së largu në afat prej gjashtë muajsh nga dita e hyrjes në fuqi të këtij Statuti.

4. Kryesia e PDK obligohet që brenda 30 ditëve të botojë tekstin origjinal të statutit dhe ta publikojë atë.

Hyrja në fuqi

Neni 76

1.Ky statut hyn në fuqi ditën e miratimit nga Konventa e Përgjithshme e PDK.

LËVIZJA VETËVENDOSJE!**Parimet dhe prioritetet programore të Lëvizjes VETËVENDOSJE!**

100 pika që ndryshimi i Kosovës i bashkon

PËRMBAJTJA**Shtetndërtimi dhe zhvillimi ekonomiko-shoqëror**

Dy prioritetet kryesore të Lëvizjes VETËVENDOSJE! janë:shtetndërtimi dhe zhvillimi ekonomiko-shoqëror. Ne angazhohemi për sovranitetin e shtetit, zhvillimin ekonomik të vendit dhe mirëqenien e qytetarit. Shtetndërtimin e shohim si: subjektivitet, demokraci, drejtësi dhe qytetari. Kurse zhvillimin ekonomiko-shoqëror e shohim si: rritje të kapaciteteve prodhuese dhe shpërndarje më të drejtë të pasurisë në funksion të rritjes së mirëqenies. Parakusht themelor i realizimit të këtij projekti politikoekonomik mbetet shteti sovran republikan.

Shtetndërtimi

1. Shteti është shtet sovran. Populli është burimi i sovranitetit. E drejta e vetëvendosjes së popullit është drejtësia e vullnetit të popullit. Sovraniteti është parakusht i lirisë politike. Lëvizja VETËVENDOSJE! angazhohet për shtetin sovran të Kosovës që rezulton nga vullneti i popullit dhe është në shërbim të këtij vullneti.
2. Shteti duhet të jetë subjekt krijues dhe aktiv, i vetëdijshëm politikisht, unik territorialisht, integral institucionalisht. Shteti i pavarur i Kosovës duhet të jetë në shërbim të popullit të Kosovës që ia krijon dhe ia përshtat botën dhe mjedisin masës, interesit dhe vullnetit të vet.
3. Për t'u përmbushur shtetësia e pavarur e Kosovës, duhet që Kosova të dalë nga sundimi i organizmave të ndryshëm ndërkombëtarë a mbikombëtarë dhe ta ketë të drejtën që të bëhet pjesë e këtyre organizmave si e barabartë me shtetet tjera. Çfarëdo instancash arbitrare politike apo ekonomike, vendore a ndërkombëtare, që nuk janë zgjedhur nga qytetarët por qëndrojnë mbi institucionet e shtetit, janë dhunim i Republikës së Kosovës. Nuk mund të ketë republikë nëse ka sundimtar të republikës.

Republika e Kosovës –shtet subjekt dhe shtet për të gjithë

4. Lëvizja VETËVENDOSJE! angazhohet për rirregullimin e pranisë ndërkombëtare në Kosovë, për ta përshtatur atë me parimet e njohura e të pranura botërisht që rregullojnë marrëdhëniet ndërmjet shteteve dhe popujve sovranë. Prania ndërkombëtare në Kosovë, e vendosur sipas parimeve dhe kornizave të kolonizimit, të mosnjohjes dhe shpërfilljes së sovranitetit të vendit etj., duhet të largohet nga territori i shtetit të Kosovës, ose të futet dhe të jetë brenda kornizave të së drejtës ndërkombëtare dhe të parimeve të marrëdhënieve ndërmjet shteteve sovranë.
5. Politika pa historinë është lojë. Arritjet deri në Kosovën e sotme janë rezultat i ndjekjes së idealeve të lirisë, barazisë e drejtësisë të brezave që bënë historinë e rezistencës legale e ilegale, paqësore e të armatosur të popullit tone përgjatë gjithë shekullit XX, e që kulmoi me luftën çlirimtare të UÇK-së. Lëvizja VETËVENDOSJE! angazhohet për përkufizimin kushtetues të Kosovës si shtet i shqiptarëve dhe gjithë qytetarëve të Kosovës. Lëvizja VETËVENDOSJE! po ashtu angazhohet për kthimin e simboleve kombëtare shqiptare për shtetin e Kosovës.
6. Lëvizja VETËVENDOSJE! angazhohet për ndryshim të pjesëve të Kushtetutës së Kosovës të cilat e kufizojnë sovranitetin e shtetit të Kosovës përfshirë këtu heqjen e Planit të Ahtisaarit që e ndan territorin, institucionet dhe kulturën mbi baza etnike, ndërkohë që përjetëson sundimin ndërkombëtar mbi Kosovën.
7. Në vend se ta shprehë vullnetin e popullit shqiptar për bashkim kombëtar, Kushtetuta e Kosovës e mohon atë vullnet. Lëvizja VETËVENDOSJE! konsideron që nenet 1.1 dhe 1.3 të Kushtetutës së Republikës së Kosovës janë në kundërshtim me njëri-tjetrin. Ne angazhohemi për heqjen e nenit 1.3 që ia ndalon të drejtën Kosovës që të bashkohet me një shtet tjetër, përkatësisht me Shqipërinë.
8. Lëvizja VETËVENDOSJE! angazhohet për garantimin kushtetues dhe real-praktik të të gjitha të drejtave të njeriut si person, të të gjitha të drejtave të përkatësisë së personit në grup, si dhe të pakicave kombëtare, fetare, kulturore, racore etj. Ne angazhohemi për barazinë kushtetuese dhe ligjore të të gjithë qytetarëve të Kosovës. Asnjë dallim nuk mund të merret si arsye për çfarëdo diskriminimi.
9. Lëvizja VETËVENDOSJE! angazhohet që shtetit të Kosovës t’ia ndërrojë karakterin. Në vend të shtetit të pushtetit duam pushtet të shtetit të së drejtës. Lëvizja VETËVENDOSJE! ofron qeverisje të ndershme, dhe shtetin e shih si garantues të lirisë qytetare, demokracisë, zhvillimit ekonomik, shërbimit publik, sigurisë dhe mbrojtjes sociale.

10. Themeli i të gjitha të mirave politike, ekonomike dhe kulturore të shoqërisë dhe individit është ndërtimi i një shteti sovran, ligjor, demokratik e qytetar. Shteti duhet të jetë i të gjithëve dhe për secilin. Kosova duhet të jetë shtet i interesit qytetar. Institucionet e shtetit janë mekanizma për të mirën e përgjithshme.

Pa liri nuk ka demokraci. Pa demokraci nuk ka liri.

Demokracia

11. Respektimi i së drejtës për vetëvendosje të popullit është njohje e pranim i lirisë politike të popullit. Liria e popullit e mundëson shoqërinë demokratike. Shoqëria demokratike e mirëmban lirinë e popullit. Ndërtimi i një shoqërie demokratike është projekt yni politik.

12. Tek populli i Kosovës duhet të pajtohet vullneti që ka me fjalët që flet, të pajtohet qenia politike me shprehjen gjuhësore dhe praktikatat politike shoqërore. Vetëvendosjen e synojmë si mjet e qëllim të demokracisë qytetare, e në shërbim të të gjithë qytetarëve të Kosovës pa dallim.

13. Lëvizja VETËVENDOSJE! angazhohet për një filozofi politike që i trajton personat dhe popullin si qëllimin më të lartë në vetvete dhe për kapërcimin e filozofisë së sotme që i shikon ata vetëm si mjet për sigurimin e paqes e të sigurisë në rajon e më gjerë.

14. Shteti normal demokratik është ai shtet sistemi politik i të cilit ndërtohet mbi të drejtat dhe obligimet e qytetarëve ndaj shtetit dhe shoqërisë, dhe llogari dhënien e të zgjedhurve ndaj popullit. Vetëm aty ku ka demokraci ka edhe përgjegjësi, llogaridhënie, të drejta dhe detyrime.

15. Pushteti është për qytetarin, kurse qytetari për vete dhe për shtetin. Qytetari duhet të pyetet vazhdimisht nga pushteti për fatin e shtetit dhe për interesin e qytetarit. Kosova duhet të jetë republikë parlamentare. Qeveria është e përgjegjshme para Kuvendit. Kjo do të thotë që Qeveria është llogaridhënëse ndaj popullit.

16. Përfaqësimi pa pjesëmarrje e bën publikun spectator e jetën institucionale spektakël. Ne besojmë që demokracia duhet të jetë edhe demokraci direkte e demokraci pjesëmarrëse dhe jo vetëm demokraci përfaqësuese. Prandaj, ne angazhohemi për afirmimin e referendumit në nivel nacional e lokal si instrument i drejtë i vendimmarrjes për çështje të caktuara të interesit të përgjithshëm. Po ashtu, ne angazhohemi për forcimin dhe pjesëmarrjen në proceset politike të organizatave e kategorive shoqërore si sindikatat e punëtorëve, shoqatat e grave, studentët, mësimdhënësit, mjekët, pensionistët, ish luftëtarët e UÇK-së, intelektualët, shoqatat e njërëzve me aftësi të kufizuara, të papunët, organizatat rinore etj.

17. Për VETËVENDOSJE!-n demokracia nuk është vetëm praktikë e llogaridhënies së pushtetit ndaj qytetarit, por edhe vlera fundamentale dhe mënyra e duhur e funksionimit të brendshëm të sistemit politik. Interesi qytetar është baza e vendimeve politike. Ne garantojmë që të gjitha vendimet që merren nga institucionet shtetërore dhe publike në të gjitha nivelet do të jenë transparente dhe në dispozicion për kontroll nga publiku.

18. Për ne pjesë e pandashme e demokracisë janë të drejtat e njeriut, të drejtat e pakicave, liria e shtypit, të drejtat fetare, barazia gjinore dhe të gjitha të drejtat dhe parimet tjera demokratike të parapara me konventat ndërkombëtare dhe ato evropiane të të drejtave të njeriut dhe atyre të pakicave.

Drejtësia

19. Drejtësia është elementi thelbësor i shtetit. E drejtë është ajo që është në pajtim me ligjin. Për ne ligj i drejtë është vetëm ai që është në interesin e popullit dhe qytetarit. Ne angazhohemi për ligje që janë pasqyrim i interesit qytetar dhe shtetëror, dhe për zbatueshmërinë e tyre. Sepse vetëm asisoj ligjet janë legjitime.

20. Lëvizja VETËVENDOSJE!

angazhohet për një shtet të së drejtës, të ndërtuar mbi parimin e kushtetutshmërisë. Kushtetuta e re e Kosovës duhet ta kodifikojë të drejtën e vetëvendosjes së jashtme dhe asaj të brendshme për vetëvendosje. Kushtetuta duhet të jetë në përputhje të plotë me interesat e popullit dhe reflektim i tyre. Kushtetuta e garanton qëndrueshmërinë institucionale, funksionimin demokratik të shtetit dhe ndarjen e pushteteve.

21. Askush në Kosovë nuk mund të jetë mbi ligjin. Të gjithë qytetarët e Kosovës duhet të jenë të barabartë para ligjit. Asnjë qytetar e asnjë komunitet nuk bën të lirohet nga obligimi për të respektuar ligjin e paguar taksat. Këto janë të vërteta të vetëkuptueshme kudo në botë, me përjashtim të shteteve totalitare. Jeta shoqërore, politike, ekonomike dhe kulturore duhet t'i nënshtrohet rendit kushtetues.

Shtet i drejtë është shteti i së drejtës

22. Ligjet duhet të përpilohen në përputhje me interesin e qytetarëve të Kosovës dhe për avancimin e këtij interesi. Ato po ashtu duhet të jenë në pajtim me konventat ndërkombëtare për mbrojtjen e të drejtave të njeriut.

23. Ne besojmë që ligjet duhen prodhuar me kujdes, me pjesëmarrje të gjerë dhe me ransparencë. Duhet investuar më shumë burime tek legjislativi, për ekzaminim dhe ekspertizë legjislacioni. Duhet t'i rezistojmë dukurisë të inflacionit legjislativ ku prodhohet legjislacion

për hir të legjislacionit. Pra, duhet ndaluar kopjimi I legjislacionit, që nuk merr parasysh koston e tij.

24. Ne jemi kundër pabarazisë mes ndërkombëtarëve të paprekshëm dhe vendësve të pambrojtur, kundër pabarazisë mes pushtetit fuqiptotë dhe qytetarit të privuar. Ne besojmë që askush nuk bën të jetë i paprekshëm para ligjit.

25. Ne do të angazhohemi që drejtësia t'i ketë parasysh 11 fusha të rëndësishme të veprimit, të cilat deri sot vazhdimisht janë anashkaluar:

- sundimi i ligjit
- krimet e luftës
- ndriçimi i fatit të të pagjeturve
- strukturat paralele të Serbisë
- procedurat e shitjes së kompanive shoqërore dhe publike si dhe pasurive natyrore të vendit
- prejardhja e pasurisë së politikanëve dhe personave publikë
- korrupsioni vendës dhe ai ndërkombëtar që është kryer në Kosovë
- krimi i organizuar politik dhe ekonomik
- kontrabanda e mallrave
- aktiviteti i shërbimeve sekrete
- bashkëpunimi i personave publikë apo privatë me Serbinë për dëmtimin e Kosovës në të kaluarën

Qytetaria

26. Populli, shoqëria, qytetaria dhe vullneti i këtyre, janë më të mëdha sesa institucionet e sistemit. Ato janë kudo, çdoherë. Ato nuk duhet të jenë anash sistemit siç është rasti tani, por duhet të jenë gjithandej rreth e rrotull tij dhe brenda tij.

27. Lëvizja VETËVENDOSJE! angazhohet që në qendër të shtetit të jetë qytetari. Qytetarët e krijojnë, zhvillojnë dhe mbrojnë shtetin për shkak se shteti është garantues i të drejtave të tyre, sigurisë, zhvillimit ekonomik shoqëror dhe mirëqenies. Duke e ndihmuar e ndërtuar shtetin, qytetarët i ndihmojnë vetvetes. Qytetarët pa shtet janë të pambrojtur, kurse shteti pa qytetarë aktivë bëhet përbindësh. Një qytetari e fuqishme është garanci e një demokracie të qëndrueshme. Shteti për të cilin kujdesen vetëm pushtetarët, herëdokur shmanget nga demokracia dhe përfundon në autoritarizëm.

28. Qytetari aktiv është themeli i një pushteti demokratik dhe i një shteti ligjor. Kur qytetarët janë pasivë dhe ua lënë në duar krejt fatin e tyre dhe të vendit politikanëve, atëherë këta të

fundit përfundojnë në udhëheqës të korruptuar e të stërkequr edhe po qe se fillimisht janë të drejtë e të ndershtëm. Qytetari duhet të ndjejë që vendimet merren nga ai e për të, dhe se mund të anulohen nga ai. Pushteti duhet t'i jep llogari qytetarit, e jo anasjelltas.

Shteti ekziston për qytetarin

29. Qytetaria aktive, qytetaria që nuk mbyllet në sferën e privates por interesohet për punët e politikës dhe shtetit si bashkësi jona politike, është i vetmi garantues për mbrojtjen dhe realizimin e interesit tonë sepse çdo kërkim i jetës së rehatshme në sferën e privates dhe larg politikës do t'i lë qytetarët pa privaten dhe pa politiken; se nuk është shteti që i mbron qytetarët, nëse qytetarët nuk e detyrojnë çdo ditë shtetin që t'i respektojë, mbrojë dhe realizojë interesat e tyre.

30. Ne besojmë në natyrën e njeriut si mirëbërëse, të arsyeshme, e solidare. Ne duam ta ruajmë sa më fort njeriun/qytetarin nga ndërhyrjet e pushtetit, të cilin qytetari aktiv e shikon shpesh me rezervë. Liria qytetare nuk është kërcënim i sigurisë.

31. Çdo njeri ka të drejtë të patjetërsueshme që të jetë i lirë. Ne besojmë fuqishëm se pushteti është sajuar për njeriun, e jo anasjelltas. Sa më e madhe hapësira e lirive qytetare, aq më shumë gjasa ka njeriu që të gjejë lumturinë vetjake e t'i përmbush ëndrrat e veta.

32. Ne besojmë fuqishëm që interesat e qytetarëve nuk mbrohen duke u fryrë ndasive hominitare, por duke i zgjidhur ato përmes konceptit të demokracisë qytetare. Liritë e patjetërsueshme qytetare: liria e jetës, privacisë, qarkullimit të lirë, shprehjes së mendimit, besimit etj. mbrohen me një ligj që vlen njësoj për të gjithë qytetarët.

33. Lëvizja VETËVENDOSJE! beson se vetëm së bashku me qytetarët mund ta dimë çka duam dhe si ta realizojmë interesin tonë të përbashkët. Gjithkund në botën demokratike janë qytetarët ata që, bashkë me institucionet, e mirëmbajnë funksionimin demokratik të sistemit politik. Ne angazhohemi për qytetari vepruese dhe qytetarë të informuar që e dinë cilat janë interesat dhe përgjegjësitë e tyre.

Këto katër fusha themelore të shtetndërtimit e kanë kuptimin e realizimit të vetëvendosjes për Kosovën. Republika e Kosovës duhet ta ketë vetëvendosjen e brendshme ndaj misionëve të huaja qeverisëse. Përveç vetëvendosjes së brendshme, Kosova duhet ta ketë edhe vetëvendosjen e jashtme. Ajo përfshin të drejtën e Republikës së Kosovës për t'u bashkuar me Republikën e Shqipërisë nëpërmjet referendumeve të dyanshme dhe marrëveshjes paqësore.

Integriteti i territorit

34. Situata në pjesën veriore të Kosovës, e krijuar drejtpërdrejt nga ndërhyrjet e Serbisë, përmes strukturave ilegale të saj, është pasojë e mosfunksionimit të shtetit. Në këtë drejtim ne angazhohemi t'ua pamundësojmë funksionimin e këtyre strukturave në cilëndo pjesë të vendit. Në pikat veriore kufitare 1 dhe 31 duhet të vendosen policia dhe doganat e Republikës së Kosovës.

35. Ne angazhohemi që t'i kthejmë të gjithë shqiptarët e dëbuar në shtëpitë dhe pronat e tyre në veri. Ne po ashtu angazhohemi që t'i kontrollojmë kufijtë e Kosovës dhe ta shtrijmë sovranitetin institucional edhe në pjesën veriore.

36. Serbët e Kosovës, sikur të gjitha pakicat tjera, duhet t'i gëzojnë të gjitha të drejtat njerëzore, qytetare, dhe të drejtat e pakicave. Ne jemi kundër çfarëdo statusi special. Komunitet më veriore të Kosovës duhet t'i gëzojnë ato të drejta, kompetenca dhe liri që i gëzojnë komunitet tjera të Kosovës.

37. Ne angazhohemi që ta funksionalizojmë kapacitetin industrial të Mitrovicës për të siguruar kështu rritjen e punësimit e të mirëqenies për qytetarët e Mitrovicës dhe tërë Kosovës.

Integriteti territorial i shtetit është shtyllë e sovranitetit dhe fuqisë së shtetit

Decentralizimi

38. Lëvizja VETËVENDOSJE! angazhohet për një proces decentralizimi i cili bazohet në të drejtat dhe nevojat e qytetarëve. Ne besojmë në një decentralizim i cili ia afron pushtetin qytetarit, dhe ia shton kompetencat pushtetit vendës, për t'ia rritur qytetarit mundësitë e kontrollit mbi pushtetin.

39. Decentralizimi i deritashëm, i bazuar në parime etnike, është në shërbim të politikave ditore dhe çintegruar për territorin dhe shoqërinë. Ai është shumë i rrezikshëm edhe për perspektivën e shtetit të Kosovës. Ne do të rishikojmë tërësisht procesin e deritashëm të decentralizimit. Kosova ka nevojë për një decentralizim pa dallime etnike që e ka në fokus qytetarin e Kosovës e jo Ahtisaarin.

Decentralizimi duhet të bazohet në nevojat dhe interesin e qytetarëve, e jo sipas parimeve etnike

Politika e jashtme

40. Politika e jashtme e Kosovës duhet t'i mbrojë intereset e Kosovës dhe interesat kombëtare të shqiptarëve. Në këtë drejtim ne zotohemi që ta kemi NJË politikë të jashtme unike me Shqipërinë dhe të veprojmë bashkërisht për qëllimet e përbashkëta të kombit, duke e ndikuar dhe plotësuar njëra-tjetrën, e jo duke garuar me njëra-tjetrën.

41. Politika e jashtme e Kosovës në rajon duhet të përqendrohet në marrëdhëniet me shqiptarët të cilët jetojnë nëpër vendet që na rrethojnë. Ne angazhohemi për kontakt të rregullt, të shpeshtë dhe të drejtpërdrejtë me shqiptarët jashtë kufijve të Kosovës dhe Shqipërisë që përgjithësisht janë të diskriminuar e të shtypur, për t'i shikuar mundësitë dhe nevojat e angazhimit institucional të vendit tonë për përmirësimin e kushteve të jetesës dhe avancimin e të drejtave të shqiptarëve nëpër këto vende ku ata janë autoktonë.

42. Marrëdhëniet me shtetet tjera duhet të bazohen në dy parime bazë, që janë parime të marrëdhënieve ndërkombëtare: njohja dhe respektimi i ndërsjellë i lirisë, pavarësisë dhe vetëvendosjes, dhe interesi reciprok për bashkëpunim. Kosova duhet të jetë e hapur të bashkëpunojë me secilin shtet dhe në çfarëdo lloj bashkëpunimi sa kohë që këto parime nuk shkelen.

Kosova duhet ta gëzojë të drejtën për integrim

43. Lëvizja VETËVENDOSJE! angazhohet për dallimin e qartë të marrëdhënieve me shtetet dhe popujt që respektojnë vullnetin e popullit sovran të Kosovës nga shtetet dhe popujt që nuk e respektojnë. Ne angazhohemi për privilegjimin e marrëdhënieve me popujt dhe shtetet që na njohin dhe na respektojnë si një popull e shtet sovran i lirë dhe i barabartë me ta. Lëvizja VETËVENDOSJE! angazhohet për kufizime të ndryshme të pranisë diplomatike dhe të veprimtarisë në territorin e shtetit të Kosovës të shteteve që shprehen hapur kundër ekzistencës sovrane të popullit e të shtetit të Kosovës.

44. Ne jemi për të drejtën e aderimit të Kosovës në organizatat mbikombëtare (NATO, BE, etj.), mirëpo insistojmë që kjo të bëhet përmes një rruge normale të ndjekur nga të gjitha shtetet tjera deri tash.

Mbrojtja e Siguria

45. Lëvizja VETËVENDOSJE! angazhohet për ndërtimin e strukturave të mirëfillta ushtarake, profesionale, të integruara në NATO dhe në të gjithë mekanizmat ushtarak rajonal dhe botëror në shërbim të mbrojtjes së sovranitetit të vendit. Angazhohemi për një ushtri e cila do të jetë garant i tërësisë territoriale të vendit, dhe kështu t'i shërbejë paqes së qëndrueshme.

46. Lëvizja VETËVENDOSJE! angazhohet për ndërtimin e strukturave të mirëfillta, profesionale të shërbimit të inteligjencës, policisë me të gjitha levat e tij, të integruar

në të gjithë mekanizmat rajonal dhe botëror në shërbim të sigurisë dhe zhvillimit të demokracisë. Ne e shohim të domosdoshëm një shërbim profesional të gatshëm për të gjitha situatat dhe të aftë që në të gjitha rrethanat kujdeset për sigurinë e të gjithë qytetarëve të Republikës së Kosovës, të garantojë lëvizjen e tyre të lirë dhe sigurinë e pasurisë së tyre, ruajtjen e rendit dhe qetësisë publike.

Mbrojtje e siguri për të gjithë qytetarët dhe pacenueshmëri e kufijve

Mërgata

47. Para më shumë se një dekadë mërgata jonë e pat mundësuar luftën çlirimtare kundër Serbisë. Që prej atëherë, me ndihmat e saj të vazhdueshme, mërgata është kushti i paqes sociale në Kosovë. Klasa punëtore e Kosovës, paratë e Kosovës, e madje edhe njerëzit më të arsimuar të Kosovës e profesionistët më të zot të saj, sot ndodhen kryesisht në mërgim.

48. Për të lehtësuar riatdhesimin e mërgimtarëve shqiptarë ne kërkojmë që edhe atyre t'u njihet ligjërisht statusi i ikanakëve, ashtu siç u është njohur, në fakt, edhe në vendet e origjinës së UNMIK-ut. Qytetarët e Kosovës duhet ta gëzojnë të drejtën e shtetësisë së dyfishtë, të drejtën e votës, si dhe të gjitha të drejtat e riatdhesimit, pavarësisht dallimeve.

49. Të gjithë mërgimtarët nga Kosova duhet të gëzojnë lehtësira të ndjeshme taksative, bankare dhe administrative nëse vendosin të investojnë kapital në ndërmarrje publike apo private në Kosovë. Për të koordinuar riatdhesimin e mërgatës dhe investimet e saj në Kosovë, ne propozojmë ngritjen e një ministrie për mërgatën, të financuar nga buxheti i Kosovës sovranë. Rëndësia e këputojë me secilin shtet dhe në çfarëdo lloj bashkëpunimi sa kohë që këto parime nuk shkelen.

Riatdhesim, shtetësi e dyfishtë, e drejta e votës dhe privilegje në investime

Zhvillimi ekonomik

50. Sistemi ekonomik duhet të jetë në shërbim të qytetarëve dhe jo anasjelltas. Ne angazhohemi për një tjetër karakter të shtetit i cili ka për bazë zhvillimin shoqëror e ekonomik të vendit dhe mundëson:

- rritjen ekonomike
- zhvillimin e qëndrueshëm
- rritjen e punësimit
- rritjen e mirëqenies së qytetarëve
- rritjen e kapaciteteve për shtimin e vlerës së mallrave

51. Ne do ta përpilojmë planin afatgjatë ekonomik i cili shërben si udhërrëfyes i tërë aktivitetit ekonomik brenda dhe rreth Kosovës. Në këtë drejtim ne angazhohemi për rritjen e subvencionimit të ekonomisë së vendit për ta zëvendësuar importin me prodhimin vendës dhe për ta rritur eksportin. Planifikimi ekonomik do të jetë indikativ: ai do t'u shërbejë agjentëve ekonomikë për t'i orientuar investimet e veta në ndërmarrje që sjellin jo vetëm përfitime financiare por edhe përfitime shoqërore për të gjithë qytetarët.

Zhvillimi është rritje e prodhimit, punësim për të gjithë, që nënkupton rritje të të ardhurave kombëtare dhe mirëqenies për të gjithë

Prodhimi dhe industria

52. Ne angazhohemi që Kosova të ketë kontroll sovran mbi resurset e saj ekonomike dhe kapacitetet zhvillimore. Ne ofrojmë ta ndërtojmë një system të përzier ekonomik në Kosovë, të bazuar në ndërmarrje private dhe publike. Posaçërisht mbështesim ato nisma dhe investime private në ekonomi që dëshmojnë përgjegjshmëri shoqërore dhe garanci për zhvillimin e vendit.

53. Kosovës i nevojitet zhvillimi i industrisë dhe prodhimit për ta ulur shkallën e lartë të papunësisë, zëvendësuar importin dhe ngritur eksportin, si dhe për ta ngritur aftësinë për krijimin e vlerës së shtuar të prodhimeve, duke zhvilluar kapacitete për prodhimin e produkteve finale, për dallim prej eksportimit të lëndës së parë. Resurset minerale dhe nëntokësore të Kosovës duhet të përdoren për ta nxitur zhvillimin e industrisë.

54. Ne angazhohemi për një kuadër të qartë ligjor që garanton gara me kushte të njëjta për të gjithë ndërmarrësit privatë, si dhe një ligj kundër monopolit. Për stimuli të ndërmarrësve dhe të investimeve vendëse, Lëvizja VETËVENDOSJE! e mbështet idenë për krijim të qerthujve ndërmarrës, ku ndërmarrësve të rinj u ofrohet ndihmë e thjeshtësuar nga të gjitha institucionet bashkërisht.

Pasuria e Kosovës duhet të jenë në funksion të zhvillimit dhe rritjes së mirëqenies së qytetarëve, e jo pasurimit të politikanëve

Privatizimi

55. Ne besojmë në publikun. Publiku nuk duhet shpronësuar sepse asisoj publiku zvetënohet. Ta shesësh pronën publike do të thotë ta dëmtosh publikun. E këtillë është pasoja edhe nëse i këtillë s'ka qenë qëllimi. Shtetet e zhvilluara dhe demokratike perëndimore po i blejnë edhe ndërmarrjet private të falimentuara. Në Kosovë shiten edhe ndërmarrjet publike fitimprurëse! Për më keq, privatizimi në Kosovë ka qenë e kundërta e liberalizmit: ai e ka zëvendësuar monopolin publik me atë privat.

56. Jemi kundër privatizimit të ndërmarrjeve publike dhe pasurive strategjike të Kosovës të cilat kanë potencial përfitimi të madh dhe që janë baza e zhvillimit ekonomik të vendit siç janë KEK-u (burimet e energjisë), Trepça me të gjitha minierat (pasuritë nëntokësore), PTK-ja dhe kundër dhënies me koncesion të Aeroportit Ndërkombëtar të Prishtinës.

57. Jemi kundër privatizimit para se:

- Të dekolonizohemi, meqë prona shoqërore dhe publike në Kosovë ka qenë transferuar dhunshëm në pronë publike dhe shoqërore të Serbisë përmes ligjeve kolonizuese të viteve të nëntëdhjeta;

Politizim public i ekonomisë e jo ekonomizim privat i politikës

- T'i marrim nën kontroll dhe fusim në përdorim fondin aktual të privatizimit, meqë qindra miliona që janë mbledhur nga shitja e pronës shoqërore në Kosovë mbahen të nguara në Bankën Qendrore të Kosovës dhe ruhen për t'i shpërguar pronarët e pronës së shitur pasi që të vendoset se kush janë ata;
- Ta kemi planin afatgjatë të zhvillimit ekonomik, infrastrukturor e shoqëror, meqë vetëm sipas tij pastaj do ta strukturoni ekonominë;
- Ta kemi shtetin e fortë dhe të qëndrueshëm sepse ai do ta ketë kapacitetin për t'i kushtëzuar operatorët e pavarur ekonomikë t'i përfillin ligjet dhe rregullat;
- Ta kemi të ngritur infrastrukturën ligjore sepse ashtu eliminohet monopoli privat dhe mbisundimi I të fuqishmit në rrafshin ekonomik.

58. Privatizimi do të mund të ishte eventualisht pjesë e orientimeve zhvillimore ekonomike e jo pikënisje e parim themelor, me ç'rast zhvillimi do të ishte eventualisht pasojë. Ne angazhohemi që ta kemi një vlerësim gjithëpërfshirës të procesit të deritashëm të privatizimit dhe efekteve të këtij privatizimi. Shitja e pronës shoqërore e publike të Kosovës duhet të rishikohet dhe revidohet në rast se janë shkelur procedurat, dhe nëse vlerësohet objektivisht se në raste të caktuara privatizimi e ka dëmtuar ekonominë e Kosovës; t'i ketë shkelur të drejtat e njeriut; të jetë bërë si rezultat dhe/ose përmes aferave korruptive.

Energjia dhe telekomunikacioni

59. Kosova ka burime dhe kapacitete të bollshme energjetike. Lëvizja VETËVENDOSJE! mendon se prodhimi qendror dhe shpërdarja e energjisë elektrike duhet të mbetet në pronësi publike. Energjia elektrike nuk është luks dhe infrastruktura e saj duhet shtrirë kudo.

Ne angazhohemi që ta shndërrojmë KEK-un në kompani fitimprurëse.

60. Ne po ashtu angazhohemi që t'i shtojmë kapacitetet prodhuese të energjisë përmes

zgjerimit të kapaciteteve të KEK-ut, si dhe permes ndërtimit të hidrocentraleve të vogla private, dhe të gjitha mundësive tjera për prodhimin e energjisë, por edhe duke u kujdesur për ruajtjen e mjedisit.

61. Ne angazhohemi për lidhjen e sistemit energjetik të Kosovës me atë në Shqipëri. Kapacitetet hidroenergjetike të Shqipërisë dhe ato termooenergjetike të Kosovës, paraqesin potencial të madh energjetik që do t'u shërbejë të gjithë qytetarëve.

Shteti duhet t'ia garantojë qytetarit të gjitha shërbimet publike, e jo t'i shndërrojë këto shërbime në mjete për përfitim të një pakice

Kapacitetet hidroenergjetike të Shqipërisë dhe ato termooenergjetike të Kosovës, paraqesin potencial të madh energjetik që do t'u shërbejë të gjithë qytetarëve.

62. Ne konsiderojmë se shërbimet e telekomunikimit duhet të mbesin në pronësi publike. Kjo siguron të ardhura shtesë për buxhetin e shtetit dhe ofrimin e shërbimeve më të mira për qytetarët.

63. Sistemi i furnizimit me ujë dhe i trajtimit të ujërave të zeza duhet të përmirësohet dukshëm.

64. Ne konsiderojmë që infrastruktura ndihmon zhvillimin ekonomik, por nuk mund të shihet vetvetiu si zhvillim. Ne angazhohemi ta lidhim Kosovën me Shqipërinë me infrastrukturë të mirë transporti rrugor dhe hekurudhor. Kjo do ta ndihmonte komunikimin mes dy vendeve dhe shtimin e qarkullimit të mallrave mes dy vendeve.

65. Ne angazhohemi që t'i lirojmë kompanitë publike nga keqmenaxhimi dhe keqpërdorimi që është instaluar aty. Ne garantojmë se këto kompani do të drejtohen në të mirë të qytetarëve dhe do t'u shërbejnë interes të tyre.

Antikorrupsioni

66. Ne e konsiderojmë të korruptuar secilin vendim, politik, ekonomik a shoqëror i cili merr për bazë interes e një pakice në dëm të shumicës. Kjo mund të ndodh për shkak të përfitimeve materiale, por jo domosdoshmërisht. Pavarësisht se cili është motivi, akti i tillë duhet dënuar.

67. Ne konsiderojmë që keqpërdorimet nuk vjetërohen kurrë. Të gjithë ata që kanë uzurpuar, vjedhur, keqmenaxhuar me pronën publike, duhet të përgjigjen para drejtësisë. Përveç kriminelit duhet dënuar edhe krimi dhe produktin e krimit. Në këtë drejtim ne angazhohemi

që popullit të Kosovës t'i kthehet e tërë pasuria e zhvatur në mënyrë të paligjshme nga të gjithë personat për të cilët drejtësia do të mund të dëshmonte që e kanë bërë një gjë të tillë, përmes konfiskimit të tërë pasurisë së paligjshme.

Populli i Kosovës nuk mund ta jetojë përherë krimin e politikanëve

Bujqësia

68. Ne angazhohemi që t'ua krijojmë bujqve të Kosovës hapësirën e nevojshme ekonomike dhe mundësinë e domosdoshme financiare e teknike për ta punuar tokën dhe që ata të kenë përfitime nga ajo. Po ashtu do të marrim masa që t'i rrisim fermat, duke e nxitur bashkëpunimin mes bujqve, në mënyrë që ta rrisim efikasitetin dhe rendimentet nga toka bujqësore e Kosovës.

69. Ne do t'i funksionalizojmë institutet profesionale bujqësore të cilat do të ofrojnë ekspertizë për mbjelljen, përpunimin dhe kultivimin sa më të mirë e rendimental të tokës bujqësore. Po ashtu do t'i funksionalizojmë sistemet ekzistuese të ujitjes dhe do të investojmë në ndërtimin e sistemeve të reja për t'i zgjeruar sipërfaqet e tokës së ujitur.

Lëvizja VETËVENDOSJE! kundërshton kategorikisht shndërrimin e tokës bujqësore të cilësisë së lartë në sheshe ndërtimi. Ne angazhohemi që shteti t'u garantojë plasman prodhimeve bujqësore.

Mbjellja e tokës duhet të na sjellë përfitime e jo humbje

Politikat fiskale

70. Ne angazhohemi për një system tatimor të përshkallëzuar, I cili e bën dallimin mes vlerave të përdorimit të mallrave të ndryshme. Nuk mund të jetë TVSh-ja e njëjtë si për uiski, si për qumësht. Ne po ashtu angazhohemi për një sistem tatimor progresiv, I cili e bën dallimin mes nivelit të ndryshëm të të ardhurave dhe pasurisë së pjesëtarëve të ndryshëm të shoqërisë. Ata që fitojnë më shumë do të duhej të paguajnë më shumë për mirëqenien e përgjithshme.

71. Politikat buxhetore të Kosovës aktualisht janë në kundërshtim me nevojat ekonomike të vendit. Ne angazhohemi për rritje të investimeve publike në vend, si dhe për alokim më të drejtë e dobiprurës të mjeteve buxhetore. Ne angazhohemi për investime në projekte të cilat i sjellin dobi zhvillimit ekonomik dhe mirëqenies së qytetarëve.

Tatimet tona ta financojnë ndërtimin e shtetit për të gjithë, e jo që të shkojnë në dobi të disave

72. Kosova ka nevojë për përmirësim të infrastructures ligjore dhe zbatueshmëri më të madhe të ligjeve ekzistuese tatimore. Përveç kësaj, ne e shohim si të domosdoshme rritjen e bazës tatimore dhe luftimin e informalitetit në ekonomi.

73. Ne konsiderojmë që përafrimi i sistemeve fiskale me Shqipërinë i ndihmon zhvillimit ekonomik të të dyja vendeve. Ne angazhohemi drejt integritit të dy sistemeve fiskale në një zonë tatimore dhe doganore.

Politikat monetare

74. Ne angazhohemi që Banka Qendrore e Kosovës t'i ushtrojë të gjitha funksionet e një banke qendrore. Banka Qendrore e Kosovës duhet të ndërhyjë në rregullimin e sistemit bankar të Kosovës për ta përmirësuar kreditimin e ekonomisë nga bankat. Banka Qendrore duhet ta kontrollojë sasinë e parave në treg dhe të luajë rol aktiv në politikën monetare.

75. Tregu bankar duhet të pasurohet me banka në pronësi të publikut, të cilat më shumë sesa për profit, kujdesen për të mirën e përgjithshme. P.sh. Banka Bujqësore do ta mundësonte kreditimin e fermerëve që përndryshe nuk konkurrojnë dot në treg, ndërsa Banka për Zhvillim do të kreditonte bizneset strategjike, pra ato që ndikojnë në zhvillimin e prodhimit. Ne angazhohemi për themelimin e këtyre bankave. Depozitat në Kosovë janë pronë e qytetarëve të vendit. Janë ata që duhet të përfitojnë nga këto.

Paratë tona të përdoren për zhvillimin tonë

Barazia

76. Një shtet pa dallime të mëdha mes grupeve dhe gjeneratave krijon kushte më të mira të jetesës dhe ndërton një shoqëri më të drejtë dhe më solidare. Pasuria e përbashkët duhet të shpërndahet në mënyrë më të barabartë. Ata që kanë më shumë dhe fitojnë më shumë duhet të kontribuojnë më shumë për bashkësinë sesa ata me të ardhura të vogla dhe me pak ose pa pasuri fare. Barazia shoqërore forcon besimin dhe solidaritetin mbi të cilat ndërtohet një shoqëri e shëndoshë. Ne angazhohemi për më shumë barazi ekonomike, si dhe angazhohemi për ta luftuar varfërinë, duke e rritur punësimin në mënyrë që më shumë njerëz të kenë mundësi që të jetojnë nga puna e tyre.

77. Lëvizja VETËVENDOSJE! synon një Kosovë për të gjithë, e jo vetëm për të pasurit.

Prandaj duam që të punësuarit, si në sektorin shoqëror ashtu edhe në atë privat, të kenë kontrata kolektive, sigurim social, shëndetësor, si dhe të drejta sindikale të garantuara me ligj.

78. Lëvizja VETËVENDOSJE! angazhohet që shtresat e kërcënuara të mbështeten me sisteme publike të ndihmesave sociale, të financuara nga një sistem i taksave progresive.

Përrjashtimi i një pjese të shoqërisë është përrjashtim i një pjese të mundësisë

79. Ne angazhohemi që ta krijojmë hapësirën e nevojshme për angazhimin e barabartë të gruas në jetën shoqërore, politike dhe ekonomike të vendit. Po ashtu angazhohemi që shteti të rregullojë me ligj, si dhe të financojë, mekanizma që inkurajojnë barazinë mes gjinive dhe shtresave të ndryshme shoqërore.

80. Lëvizja VETËVENDOSJE! angazhohet për rritjen e rrogës mesatare në Kosovë dhe zvogëlimin e ndjeshëm të dallimeve mes rrogave në shërbimin civil.

Politikat sociale dhe pensionet

81. Ne e konsiderojmë pensionin dhe ndihmën sociale si të drejtë, e jo si favor të pushtetit. Shteti duhet të përkujdeset për të gjitha kategoritë shoqërore të cilat e kanë të pamundur të mbijetojnë pa ndihmën e shtetit.

82. Në këtë drejtim angazhohemi që pensionistëve të Kosovës t'u sigurojmë një pension mujor që ua përmbush nevojat dhe ua mundëson një jetë dinjitoze.

83. Veteranët e luftës të UÇK-së, invalidët e UÇK-së, familjarët e dëshmorëve të rënë në luftë, të burgosurit politikë, dhe personat me aftësi të kufizuara, do të kenë trajtim të veçantë ligjor si dhe lehtësira tjera në përballjen e tyre me përditshmërinë.

Shteti duhet të përkujdeset për secilin qytetar

Arsimi

84. E drejta për arsim është e drejtë universale, e patjetërsueshme njerëzore, dhe shoqëria duhet t'ia sigurojë të gjithëve mundësinë e arsimit. Arsimi publik në të gjitha nivelet duhet të jetë falas për të gjithë. VETËVENDOSJE!-a angazhohet për rritjen e cilësisë në sistemin arsimor publik dhe për kontroll rigoroz të cilësisë së mësimdhënies në të gjithë sektorët dhe të gjitha nivelet e arsimit. Arsimi publik duhet parë si themelor, ndërsa ai privat si komplementar.

85. Lëvizja VETËVENDOSJE! kërkon një sistem arsimor që nxitë arritjet shkollare pavarësisht nga përkatësia etnike, sociale e/a gjinore. Ligjet e Kosovës duhet ta adoptojnë Konventën e OKB-së për të Drejtat e Fëmijës, e cila i detyron autoritetet sociale të vendeve anëtare që të hetojnë nevojat e fëmijëve gjatë përpilimit dhe zbatimit të të gjitha ligjeve relevante. Shkollat tona duhet të kontribuojnë në krijimin e një shoqërie të shëndoshë, të udhëhequr sipas parimeve universale të drejtësisë dhe solidaritetit shoqëror.

Secili qytetar ka të drejtë të ketë mundësi të barabartë për arsimim cilësor

86. Duhet të kemi shkolla për të rriturit në të cilat organizohet mësimi që mundëson ndjekjen e tij pa u shkëputur nga puna ose nga angazhimet tjera ditore.

87. Lëvizja VETËVENDOSJE! konsideron që shteti ka rol dhe mundësi të pazëvendësueshme në zhvillimin e shkencës dhe teknologjisë. Në këtë drejtim ne angazhohemi për krijimin dhe financimin e instituteve shkencore në të gjitha ato fusha shkencore për të cilat Kosova ka nevojë dhe kapacitete.

88. Ne angazhohemi që t'u krijojmë kushte të gjithë bashkatdhetarëve tanë që përgatitjen akademike dhe profesionale të arritur jashtë vendit ta vënë në shërbim të shtetit dhe shoqërisë në Kosovë. Ne do të angazhohemi për shkollim shtesë të fëmijëve të mërgimtarve.

Shëndetësia

89. Lëvizja VETËVENDOSJE! angazhohet që të punësuarve në sektorin publik e privat t'u ofrohet sigurim social e shëndetësor në kontrata kolektive. Ky sigurim duhet të jetë publik dhe i menaxhuar nga kompani publike. Njëkohësisht duhet investuar në sektorin publik të shëndetësisë në mënyrë që shëndetësia të jetë e drejtë e secilit e jo vetëm privilegj i disave.

90. Ne besojmë fuqishëm se kostoja e sistemit të shëndetësisë do të ulet gradualisht me rritjen e kujdesit shëndetësor dhe përmes investimeve shtesë në kulturën preventive të sëmundjes. Kjo arrihet përmes institucioneve të ndryshme shoqërore: familjes, shkollës, mediave, etj. Por mbi të gjitha, dhe para së gjithash, na nevojitet një sistem shëndetësor i cili i ka të mirat material dhe përgatitjen profesionale për një sistem gjithëpërfshirës dhe efektiv të preventivës.

Shteti duhet ta garantojë dhe financojë shëndetin e qytetarëve

Mjedisi

91. Ne e konsiderojmë mjedisin si pjesë të pandashme të lirisë dhe mirëqenies së qytetarëve. Dëmtimi dhe shkatërrimi i tij është shkelje e drejtpërdrejtë në lirinë, të drejtën dhe dinjitetin e qytetarit. Hapësira publike i takon të gjithëve, ruajtja e saj është e domosdoshme dhe duhet bërë me çdo kusht.

92. Ne angazhohemi që zhvillimi industrial të bëhet sipas një plani paraprak ekonomik, hapësiror dhe mjedisor. Kjo është mënyra e vetme se si zhvillimi industrial na e përmirëson pozitën financiare dhe ekonomike pa na e shkatërruar natyrën, ujërat dhe tokën bujqësore.

93. Hapësira është resurs shoqëror, politik dhe ekonomik. Hapësira publike është parakusht i ekzistimit të shoqërisë dhe i çfarëdo mundësie të organizimit të komunitetit dhe solidaritetit

shoqëror. Prandaj mirëplanifikimi i saj është i domosdoshëm. Rritja e kostos së investimeve kapitale në industri në të tashmen nuk e justifikon në asnjë mënyrë dëmtimin deri në pakthim të hapësirës së përbashkët.

Jeta varet nga mjedisi jetësor dhe ai duhet ruajtur

Kultura

94. Lëvizja VETËVENDOSJE! e konsideron kulturën si pjesë të pandashme të shoqërisë. Përvojat e mira kulturore i sjellin cilësi jetës, inspirimit e reflektimit, si dhe krijojnë ndjenjën e përkatësisë. Një përzgjedhje e gjerë e aktiviteteve kulturore i bëjnë bashkësitë lokale më tërheqëse për individin dhe e kanë efektin e parandalimit të konfliktit social.

95. Libri, muzika, artet pamore, skenike dhe filmike janë mënyra të shprehjes artistike të autorëve që bëhen culture e bashkësisë. Shteti i Kosovës duhet ta ndihmojë kulturën sepse duhet ta ndihmojë lartësimin shpirtëror e intelektual të qytetarëve në shërbim të të cilëve është ai. Ne angazhohemi që të ketë aktivitete kulturore dhe artistike të financuara nga shteti, të cilat u ofrohen të gjithë qytetarëve pa dallim. Pozita socioekonomike nuk duhet të jetë përcaktuese e arsimimit kulturor të grupit a individit.

96. Ne angazhohemi që ta ruajmë dhe promovojmë trashëgiminë kulturore të Kosovës. Ne e konsiderojmë këtë trashëgimi si pjesë të pandashme të historisë së popullit të Kosovës, prandaj, angazhohemi për qasje të barabartë të të gjithëve në të. Në këtë drejtim Lëvizja VETËVENDOSJE! kundërshton të gjitha tendencat politike për ndarjen edhe fizike të trashëgimisë sonë kulturore nga pjesa tjetër e Kosovës, si dhe ato për uzurpimin e saj nga Serbia.

-Kultura duhet të na afrojë, e jo të na ndajë

Feja

98. Besimi i lirë është e drejtë e secilit individ. Nisur nga kjo ne konsiderojmë që Kosova duhet të jetë vend ku pjesëtarët e shoqërisë ushtrojnë lirshëm bindjet dhe ritet e tyre fetare, apo filozofinë e veçantë të të jetuarit, dhe të lire nga paragjykimet.

99. Njëkohësisht ne angazhohemi që Kosova të jetë shtet laik që i trajton të gjitha fetë si të barabarta. Asnjë prej konfesioneve aktualisht të ushtruara, e as ndonjë që mund të ushtrohet në të ardhmen, nuk do të konsiderohet më i rëndësishëm se konfesionet tjera. Shteti duhet t'i marrë të gjitha masat që ta mundësojë dhe lehtësojë komunikimin e lirë dhe

bashkëpunimin qëllimshëm mes besimeve të ndryshme dhe pjesëtarëve të tyre. Po ashtu duhet të ndalohet rreptësisht dhe luftohet diskriminimi ndaj cilitdo pjesëtar të shoqërisë në bazë të besimit apo filozofisë së veçantë të të jetuarit të zgjedhur nga ajo/ai.

Liria e individit është edhe liri e besimit të individit

Sporti

100. Zhvillimi i sportit është zhvillim i aftësisë garuese, i shëndetit fizik dhe i organizimit ekipor të qytetarëve. Lëvizja VETË- VENDOSJE! angazhohet për inkurajimin e ushtrimit të sporteve nëpër shkollat e shoqata të ndryshme dhe sidomos për ndihmën e talentëve të rinj. Sporti i bashkon njerëzit brenda vendit tonë por edhe afirmon vendin tonë në botë. Ne po ashtu angazhohemi që ligat sportive të Kosovës t'i bashkojmë me ato të Shqipërisë. Në këtë mënyrë sportistët e Kosovës do të ekspozohen ndaj një konkurrence më të fortë, gjë që do t'i zhvillonte aftësitë e tyre garuese. Në rrafshin e garimit sportive mes kombeve, ne duam të marrim pjesë bashkë me Shqipërinë e jo të garojmë me të. Prandaj ne angazhohemi që ta kemi një kombëtare.

Gara argëtuese që afirmon individët, ekipet dhe vendin tonë

Për secilën fushë të politikës, ekonomisë, shoqërisë dhe kulturës Lëvizja VETËVENDOSJE! do t'i përpilojë programet e veçanta përkatëse më të hollësishme. Po ashtu, Lëvizja VETËVENDOSJE! e ka edhe programin e saj gjithëpërfshirës politiko-ekonomik, pjesë e sublimuar e të cilit është ky program i shkurtuar i parimeve dhe prioriteteve tona.

SHPALLJA E PAVARESISE SE KOSOVES

SHTOJCA II:

PROPOZIMI GJITHËPËRFSHIRËS PËR MARRËVESHJEN PËR STATUSIN E KOSOVËS – PAKOJA E AHTISAARIT:

http://albanian.pristina.usembassy.gov/uploads/images/MmZRQs6_VjQXF1q0g4IH8A/Propozim_per_Statusin_e_Kosoves.pdf

SHTOJCA III:

KUSHTETUTA E REPUBLIKËS SË KOSOVËS

<http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Kushtetuta.e.Republikes.se.Kosoves.pdf>

SHTOJCA IV:

LIGJI NR. 03/L-040 PËR VETËQEVERISJEN LOKALE

<https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2530>

REFERENCAT

Anderson, B. (1991). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. revised ed: London: Verso.

Anderson, B. (1991). *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism* in Smith, A. *Nationalism and Modernism*. New York: Routledge Publication.

Ante, A (2010). *State Building and Development: Two sides of the same coin? Exploring the case of Kosovo*. Hamburg: Diserta Verlag.

Barth, F. (1988). *Ethnic Groups and Boundaries*: Waveland Press Inc.

Berberoglu, B. (2004). *Nations and Ethnic Conflict. Class, State and Nation*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Biçoku, K. (1997). *Kombi: Rrugët e Bashkimit Kombëtar*. Tiranë: Onufri.

Billing, M. (1995). *Banal Nationalism*: London: Sage Publications Ltd.

Bloom, W. (1990). *Personal Identity, National Identity and International relations*: Cambridge, Cambridge University Press.

Brass, P. R. (1991). *Ethnicity and Nationalism. Theory and Comparison*: London: Sage publications

Breuilly, J. (2005). *The State and Nationalism in Guibernau, M. & Hutchinson, J. (Understanding Nationalism*: Cambridge: Polity Press.

Brown, D. (2000). *Contemporary Nationalism: Civic, Ethnocultural, and Multicultural*. New York: Routledge Publication.

Brubaker, R. (1992). *Citizenship and Nationhood in France and Germany*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Calhoun, C. (1997). *Nationalism*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

- Capussela, L.A. (2015). *State Building in Kosovo: Democracy, Corruption and Eu in the Balkans*. New York: I.B.Tauris & Co.Ltd.
- Chandler,D.(2006).*Empire in Denial: The Politics of State-building*. London: Pluto press.
- Clayer,N. (2007).*Në fillimet e nacionalizmit shqiptar: Lindja e një kombi me shumicë myslimane në Evropë*.Tiranë: Perpjekja.
- Connor,W.(1994). Ethnonationalism: The Quest for Understanding. Në Berberoglu,B. *Nationalism and Ethnic Conflict*,(fq.10).USA:Rowman and Littlefield Publishers,Inc.
- Creswell,W.J.(1998).*Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Traditions*. UK: Sage Publications.
- David, C.(2006). *Empire in Denial: The Politics of State-building*. London: Pluto press.
- Djakovic,S.(1984). *Sukobi na Kosovu*.Beograd:Narodna Knjiga.
- Frashëri, K. (1997). *Kombi: Rrugët e Bashkimit Kombëtar*.Tiranë:Onufri.
- Freedon, M. (1996). *Ideologies and Poltical Theory:A Conceptual Approach*. Oxford: Clarendon Press.
- Gallagher, T. (2003).*The Balkans after the Cold War:From Tyranny to Tragedy*.New York:Routledge Publications.
- Geertz, C.(1983).*Local Knowledge: Further Essays in Interpretive Anthropology*. New York: Basic Book.
- Gellner, E. (1982). *Nationalism and the two forms of Cohesion in Complex Societies* in Smith, A. (Nationalism and Modernism. New York: Routledge Publication)
- Gellner, E. (1987). Culture, Identity and Politics in Smith, A. (Nationalism and Modernism.New York: Routledge Publication)
- Gellner, E. (2006): Nations and Nationalism, 2nd ed. Blackwell: Oxford, Malden and Carlton.
- Gellner, Ernest. (1994). *Encounters with Nationalism*. Malden, Mass.:Blackwell.
- Giddens,A. (2007). *Sociologjia*. Tiranë:Polity Press.

- Glenny,M.(1999). *The Balkans. Nationalism, War and the Great Powers, 1804-1999*. USA: Penguin Books.
- Greenfeld, L. (1992). *Nationalism :Five Roads to Modernity*. Cambridge: Harvard University Press.
- Guba.G.E. & Lincoln.S.Y.(1981).*Effective Evaluation*. Jossey-Bass Publishers.
- Guibernau, M. & Hutchinson, J. (2001). *Understanding Nationalism*. Cambridge: Polity Press.
- Hastings, A.(1997). *The Construction of Nationhood: Ethnicity, Religion and Nationalism*. Cambridge: University Press.
- Hechter, M. and Okamoto,D. (2001). Political Consequences of Minority Group
- Heywood,A.(2002): *Politika*. Palgrave Macmillan: Macmillan Publishers Limited.
- Heywood,A.(2004): *Political Ideologies. An Introduction*. 3rd edition. Politics. Political Philosophy and Theory; UK Politics; Politics and International Studies. Marrë në: <https://muhammadgozyali.files.wordpress.com/.../politics-ideologies.pdf>
- Hobsbawm, E. (1990). Nations and Nationalism since 1780 in Guibernau, M. & Hutchinson,J. (Understanding Nationalism. Cambridge: Polity Press)
- Hutchinson, J. & Smith,D.A.(1994).*Nationalism*. Oxford: Oxford University Press
- Ignatieff, M. (1993). *Blood and Belonging: Journey into the New Nationalism*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Keating,M.(2002). Nations Against the State: The New Politics of Nationalism in Quebec, Catalonia, and Scotland. Në Berberoglu,B,(2004). *Nationalism and Ethnic Conflict*.
- Kedourie, E. (1993)*Nationalism*. Oxford: Blackwell.
- Kellas, G.J. (1998). *Politics of Nationalism and Ethnicity* 2nd Ed. New York:St .Martin's Press.
- Malcolm,N.(1998).*Kosovo:A Short History*. London:MacMillan.

- Matlosa,K.& Shale, V.(2008). *Political Parties Programme Handbook*. Johannesburg, South Africa: EISA.
- McCrone, D. (1998).*The Sociology of Nationalism*. London: Routledge.
- Mellor,R.(1989). “*Nation, State, and territory: A Political Geography*”. London:Routledge.
- Morgenthau,H.J.(2008).*Politika Ndërmjet Kombeve: Lufta për Pushtet dhe Paqe*. Tiranë: AIIS.
- Ney,S.J.Jr.(2004).*Soft Power: The Means to Succeed in World Politics*. New York: PublicAffairs.
- Özirimli, U. (2010). *Theories of Nationalism: A Critical Introduction*. London: PalgraveMacmillan
- Qosja, R. (1994). *Çështja shqiptare: Historia dhe politika*. Prishtinë: Instituti Albanologjik.
- Schmitt,J.O. (2012).*Kosova:Histori e shkurtër e një treve qendrore allkanike*.Prishtinë:Koha.
- Seton-Watson,H.(1977).*Nations and States*.London: Methuen
- Simpson,J.A. and Weiner, E.S.C. (1991). *The Compact Oxford English Dictionary*. 2nd ed. (Oxford, GB: Clarendon Press.
- Skëndi,S. (2000). *Zgjimi Kombëtar Shqiptar*.Tiranë:Phoenix.
- Smith,A. (1986), *The Ethnic Origins of Nations*. Oxford: Blackwell.
- Smith, A. (1991), *National Identity*.Harmondsworth: Penguin
- Smith, A. (1996), *Nationalism in a Global Era*. Cambridge: Polity Press.
- Smith, A. (1998), *Nationalism and Modernism: A Critical Survey of Recent Theories of Nations and Nationalism*. London: Routledge.
- Smith, D.A.(2003). “Structure and Persistence of Ethnie” in Montserrat Guibernau and John Rex (eds), *The Ethnicity Reader*(fq.27-28).Malden, MA:Polity Press.
- Snyder, J. L. (2000).*From Voting to Violence:Democratization and Nationalist Conflict*. New York: Norton.

- Tamir, Y.(1993). *Liberal Nationalism*. Princeton University Press.
- Tilly, Ch. (1995). *Citizenship, Identity and Social History*. UK: Cambridge University Press.
- Türkes,M. and Gökgöz,G. ‘The European Union’s strategy towards the Western Balkans: Exclusion or Integration’, *East European Politics and Societies* 20/4, 2006, pp. 659-690: University Press.
- Van Dijk, T. A. (2006).*Politics, ideology, and discourse*.In Brown, K.(ed), *The Encyclopedia of language and linguistics*. Vol. 9 Oxford; New York: Pergamon Press.
- Vickers,M(1998).*Between Serb and Albanian:A History of Kosovo*. Columbia University Press.
- Vincent, A. (2010). *Modern Political Ideologies*. UK: Blackwell Publishing Ltd.
- Wiebe,H.R.(2002).*Who We Are*. New Jersey: Princeton University Press.
- Woshinsky, H.O.(2008). *Explaining Politics: Culture, Institutions, and Political Behavior*. New York, USA: Routledge
- Zajmi,G.(1997). *Vepra 1*.Prishtinë: Akademia e Shkencave dhe e Arteve të Kosovës.

Burime nga interneti:

- Abdelal, R. (2005). [Nationalism and International Political Economy in Eurasia](#)."
- In *Economic Nationalism in a Globalizing World*, edited by Eric Helleiner and Andreas Pickel, 21–43. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2005. Marrë nga:
<http://www.hbs.edu/faculty/Pages/item.aspx?num=13532>
- Barrington,W.L. (1997). Nation and Nationalism: The Misuse of Key Concepts in Political Science. *Political Science and Politics*, Vol. 30, No. fq. 712-716 Publikuar nga:
American Political Science Association Stable URL:
<http://www.jstor.org/stable/420397>.
- Balfour,R. and Stratulat,C.(2011). *The democratic transformation of the Balkans*. European Policy Centre. Marrë nga:

- Bideleux, R. & Jeffries, I. (1998). *A History of Eastern Europe: crisis and change*. London: Routledge. Marrë në:
http://www.samples.sainsburysebooks.co.uk/9781134719853_sample_483863.pdf.
- Brubaker, R. (1992). *Citizenship struggles in Soviet successor states*: International Migration Review 26 (2) Special Issue: The New Europe and International Migration Marrë nga:
<https://books.google.com/books?isbn=1317967070>
- Brubaker, R. (1999). *The Manichean Myth: Rethinking the Distinction between "Civic" and "Ethnic"* Marrë nga: <http://www.works.bepress.com/wrb/11>
- Delican, M. (2015). Elite Theories of Pareto, Mosca and Michels. Marrë nga:
www.journals.istanbul.edu.tr/iusskd/article/download/.../1023012646.
- Diamond, L. and Gunther, R. (2003). *Political Parties and Democracy*. A Journal of Democracy Book. The Johns Hopkins University Press. Marrë në:
<http://www.scribd.com/doc/134120431/DIAMOND-GUNTHER-Political-Parties-and-Democracy#scribd>
- Huntington, P.S. (1957). *Conservatism as an Ideology*. The American Political Science Review Vol. 51, No. 2 (Jun., 1957), fq. 454-473 DOI: 10.2307/1952202
Marrë nga: <http://www.jstor.org/stable/1952202>
- Kostovicova, D. dhe Bojicic-Dzelilovic, V. (2006). *Europeanising the Balkans: rethinking the post-communist and post-conflict transition*. Ethnopolitics, 5 (3). (fq. 223-241)
DOI: 10.1080/17449050600911091. Taylor & Francis Online.
- Mills, W.C. (1956). *An overview of the Power Elite*. Marrë në:
<http://study.com/academy/lesson/the-power-elite-by-c-wright-mills-summary-lesson-quiz.html>.
- Nakano, T. (2004). *Theorizing Economic Nationalism*. Marrë nga:
http://www.sras.org/economic_nationalism_under_globalization

Norris,P.(2005).Political Partiesand Democracyin Theoreticaland Practical Perspectives.

Developmentsin Party Communications. National Democratic Institute. Marrë nga:

https://www.ndi.org/files/1950_polpart_norris_110105.pdf

Pitkin, H. F. (1967). *The Concept of Representation*, Berkeley: University of California.

Marrë në: <http://plato.stanford.edu/entries/political-representation/>

Sztompka,P.(1991). *Introduction: The Lessons of 1989 for Sociological theory*. Marrë në:

<http://www.isa-sociology.org/colmemb/national-associations/en/meetings/reports/East-Central%20Europe/Introduction.pdf>.

The Warwick Debates:Anthony D. Smith's opening statement.Nations and their pasts.Marrë

në: <http://gellnerpage.tripod.com/Warwick.html>.

Titscher et al., 2000,në Bayram,F.(2010). *Ideology and Political Discourse: A Critical*

Discourse Analysis of Erdogan's Political Speech. Marrë në:

research.ncl.ac.uk/ARECLS/volume7/bayram_vol7.pdf.

UN Security Council.(2001). *No Exit without strategy:Security Council decision-making and*

the closure or transition of United Nations peacekeeping Operations,S/2001/394.

Vasilev,R.*The Tragic Failure of Post-Communism in Eastern Europe*. Marrë

në: <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=23616>)

Wallerstein, I. and Balibar, E. (1991). *Race, Nation, Class: Ambiguous Identities*.

London:Verso. Marrë nga: http://www.rebel-library.org/files/ambig_ident.pdf.

Whitmeyer,M.J.(:2002). Elites and popular nationalism.*The British Journal of Sociology*

Volume 53 No 3 September 2002 pages 321-341:

<http://www.lse.ac.uk/BJS/pastVolumes/vol53/eli302.aspx>

Programet dhe statutet politike:

Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës. Në: www.aak-ks.org/?id=18

Lidhja Demokratike e Kosovës. Në: <http://www.ldk->

[peje.com/uploads/5/6/9/9/5699093/programi_i_ldk-se.pdf](http://www.ldk-se.pdf)

Partia Demokratike e Kosovës:Në: <http://www.pdk.info/Partia/Statuti.aspx>.

Lëvizja VETËVENDOSJE! Në:<http://www.vetevendosje.org/dokumente>